

Етнополітична карта світу 21 століття

© П.Жук, Н.Мазур, Р.Соломонюк, Р.Турчак

Видавництво Мандрівець 2000

web: <http://svit21.narod.ru>

E-mail: svit21@mail.ru

Адреса: ЦПТ ІППММ НАНУ

вул. Джохара Дудаєва 15. к.32

79005 Львів

"Історія свідчить, що найоптимальніші умови для повної реалізації народу - його розвиток у незалежній національній державі. Саме створення та зміцнення національних держав є однією з основних тенденцій ХХ століття, яка має всі підстави зберегтися у ХХІ столітті.

Етнополітична карта ХХІ століття...

Залишиться вона незмінною, чи етнокультурні, геополітичні, демографічні тенденції вщент зруйнують кордони багатьох держав?

Детальний аналіз сучасної політичної ситуації та історичних закономірностей формування з етносів національних держав дозволяє відповісти на це запитання.

Виявляється недалекоке майбутнє готує нам немало несподіванок і сюрпризів. Ця книга спонукає до мислення. Декому можливо думки висловлені у книзі можуть здатися кумедними і навіть смішними. Проте, згадаємо історію. Ще на початку ХХ століття висловлювання про те, що через вісімнадцять років розпадеться Австро-Угорська імперія, а через тридцять років Велика Британія перестане бути наймогутнішою державою світу, здавалися б щонайменше кумедними. Авторський колектив не претендує на абсолютну точність і незаперечність своїх тверджень. Чи станеться так, як передбачається на сторінках цієї книги? Чи справдяться ці прогнози? Вже початок ХХІ століття дасть перші відповіді на чергові виклики історії. Ми з радістю приймемо всі відгуки і пропозиції".

З повагою колектив інформаційно-аналітичного центру "Поступ"

ЗМІСТ

Вступ	3
Методичний коментар	6
Предметний коментар	15
Європа	15
Азія	72
Африка	133
Північна Америка	174
Південна Америка	190
Австралія та Океанія	200

Вступ

На порозі нового тисячоліття, оцінюючи й узагальнюючи минуле, виявляючи основні етнокультурні, геополітичні, демографічні тенденції, доводиться простежувати численні зміни на політичній карті світу. Так, політична карта світу кінця XX століття зовсім відрізняється від політичної карти початку століття. З іншого боку, якщо б на початок XX століття людство мало достатньо обґрунтовані варіанти геополітичних прогнозів на майбутнє, які тоді можна було зробити, виходячи з основних тенденцій світового розвитку та закономірностей і особливостей історичного розвитку країн і народів, можливо, вдалося б уникнути багатьох темних сторінок світової історії століття, що минає. Тому виникає настійна потреба оцінити варіанти змін на політичній карті світу хоча б у не надто далекому майбутньому. Звичайно, жоден з таких прогнозів не може претендувати на точність і абсолютність. Проте детальний аналіз історичних закономірностей, сучасної політичної ситуації в світі, глобальних проблем, особливостей діяльності народів дозволяє спрогнозувати достатньо ймовірний у загальних рисах варіант політичної карти* світу на середину XXI століття.

Що ж дасть наявність такої карти? Передусім, з'явиться можливість випрацювання довготермінової стратегії зовнішньої політики на основі об'єктивних геополітичних змін, які прогнозуються. Аналіз нашого варіанта стане поштовхом до розгляду й інших варіантів, що вкрай необхідно для зовнішньополітичної стратегії будь-якої держави. Звичайно, найбільше ми сподіваємося на використання наших результатів у створенні зовнішньополітичної стратегії України та інших держав Центральної Європи, які, на нашу думку, мають близькі геополітичні інтереси.

Інший наслідок, на який ми розраховуємо, пов'язаний з утвердженням народів як основних суб'єктів політичного життя світу, а культур народів - як найбільших геополітичних вартостей. Тому мета міжнародної спільноти - створення умов, за яких народи могли б якнайповніше реалізувати свій потенціал, якнайбільше збагатити людство своєю культурною неповторністю. Історія переконливо показує, що найліпші умови для цього - автономний політичний розвиток кожного з народів у незалежних національних державах. Саме тенденція до створення та зміцнення національних держав є однією з основних тенденцій XX століття, яка має всі перспективи продовження в XXI столітті. Прогнозна карта, яка враховує цю тенденцію, очевидно, суттєво сприятиме їй. Згадаймо, з якою вдячністю сприйняли борці за державність України видану ще до 1991 року карту світу, на якій республіки СРСР, Чехословаччини та Югославії показано незалежними державами. Як бачимо, історія вже майже повністю підтвердила цей прогноз.

Отже, загалом ми сподіваємося, що ця карта зможе зробити хоча б скромний внесок у становлення гармонійної геополітичної структури світу, що сприятиме розвитку всіх народів і переважної більшості людей. Оцінюючи величезне значення громадської думки в демократичних (і навіть хоча б частково демократичних) суспільствах, ми адресуємо цю карту широкій громадськості. Сподіваємося, що інформація, яку дає ця карта, та роздуми, до яких вона буде спонукати, сприятимуть ліпшому розумінню геополітичних процесів XXI століття широкими колами громадськості і формуванню під їх впливом такої зовнішньої політики, яка була б співзвучна з цими процесами й сприяла б їх протіканню в оптимальних

для людства умовах.

Передбачаємо численні протести та навіть звинувачення нас у сприянні дестабілізації ситуації в світі через недодержання нами принципу непорушності кордонів. Ми вважаємо, що такі звинувачення є безпідставними. Адже принцип непорушності кордонів аж ніяк не гарантує стабільності. Набагато продуктивнішою гарантією стабільності є саме відповідність державних кордонів історичним правам та інтересам народів. Процеси у світі відбуваються незалежно від бажання навіть найвпливовіших політичних лідерів. Тому, прогнозуючи зміни на політичній карті, ми намагаємося відобразити об'єктивні процеси, а не законсервувати існуючу ситуацію. Крім того, на пропонованій нами карті відображено не кордони держав, а межі етнодержавних утворень. Ці утворення не обов'язково мають бути повністю незалежними державами, а просто достатньо самостійними автономіями. Та й поняття незалежності держав на середину ХХІ століття, очевидно, суттєво відрізнятиметься від того, що є тепер. Саме тому називаємо пропоновану нами карту не політичною, а етнополітичною. Проте, етнодержавні утворення, які ми відображаємо, повинні мати повне внутрішнє самоврядування та можливість широких зв'язків із зовнішнім світом, тому їх де-факто можна вважати незалежними державами.

Декому зміни можуть здатися надто радикальними. Проте хіба не здалися б ще радикальнішими зміни, які призвели до формування сучасної карти світу, людям початку ХХ століття? Інші можуть, навпаки, звинуватити нас в надмірному консерватизмі, зокрема стосовно політичної карти Європи. Але ж у цій частині світу етноконсолідаційні процеси вже здебільшого завершилися, а перехід до активної інтеграції ніяк не заперечує існування стійких національних держав, особливо, коли функції держави дедалі більше зміщаються в бік захисту культурної ідентичності народів.

Ми передбачаємо й цілковите заперечення нашого підходу і запропонованого нами варіанта прогнозу, зокрема з боку тих, кого не влаштовують взяті за основу припущення та тенденції. Ми з радістю сприймемо науково обґрунтовані зауваження та пропозиції, які сподіваємося врахувати в наступних уточнених варіантах карти. Проте рішуче заперечуємо всякі спроби тиску з політичних міркувань. Кожен аналітичний центр має право на прогноз і публікацію його результатів. Ми лише скористалися цим правом.

Карту супроводжують методичний коментар, в якому викладено методичні основи здійсненого прогнозу, та предметний коментар, що містить обґрунтування конкретних прогнозних рішень.

В предметному коментарі прогнозовані нові етнодержавні утворення при першому згадуванні виділено жирним курсивом (***Шотландія, Лапландія, Чорногорія, Ашанті, Джагга***). Перше згадування сучасних країн позначається звичайним жирним шрифтом (**Велика Британія, Чехія, Туніс**) в заголовку чи в тексті

Аналітичний центр "Поступ", створений на основі Центру з інформаційних проблем територій НАН України та факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка.

Петро Жук - керівник робіт, автор методики, загальне редагування, автор низки прогнозних пропозицій і варіантів для різних регіонів, обґрунтування рішень щодо Африки;

Назар Мазур - обґрунтування рішень щодо Європи (крім Німеччини та Північної Європи),

Російської Федерації, Африки, Філіппін, Індонезії, Північної та Центральної Америки, Океанії;

Роман Соломонюк - обґрунтування рішень щодо Німеччини, Північної Європи, Передньої, Південної та Південно-Східної Азії, Близького Сходу, Китаю, Південної Америки;

Роман Турчак - обґрунтування рішень щодо Малої Азії та Сибіру.

Методичний коментар

Основні чинники глобальних процесів

Для прогнозування змін на політичній карті треба виділити основні загальні чинники, які спричиняють і спрямовують геополітичні тенденції. Передусім необхідно прийняти певну концепцію щодо напрямку глобальних процесів, які очікуються у XXI столітті. В основі такої концепції ми бачимо чотири основні засади.

1. Усі процеси в світі мають есхатологічне спрямування. Вислідом цього має бути апокаліптичне завершення. Есхатологія загалом і християнська есхатологія, якою ми керуємося передусім, не дає ні конкретної форми, ні конкретної часово-просторової прив'язки апокаліптичного процесу. Очевидно, ми не можемо досягнути, наскільки тотальним буде знищення старого світу, наскільки радикальними будуть зміни і в яких сферах це насамперед проявиться. Зокрема, цілком можливо, не йдеться про повне фізичне знищення світу, а про докорінну зміну його духовних основ. Можливо, докорінність і руйнівність змін залежить від духовного рівня людства та сили позитивного начала в його діяльності. Це повністю відповідає призначенню пророцтв у християнстві. Згадаймо хоча б пророка Йону, пророцтво якого щодо загибелі Ніневії не збулося, оскільки ніневітяни послухалися пророка й покаялися за свої гріхи. В будь-якому випадку, висновки про апокаліптичний вислід сучасної цивілізації мають не лише теологічні, а й науково-історичні підстави. Тому передапокаліптичні ознаки й аналогії задають напрям і властивості глобальних процесів, зокрема геополітичних (згадаймо, що геополітичні зміни були важливим предметом пророцтв більшості старозавітних пророків).

2. Політичні, економічні та культурні процеси в світі не містять у собі того, що задає їх спрямованість. Напрямок цих процесів, як і тривала та стійка координація дій людей, задається ідеями, що формуються на духовному рівні. Тому конкретні ідеології в конкретних частинах світу та спричинені ними геополітичні процеси є наслідком взаємодії (точніше, суперництва) основних духовних систем. Різні духовні системи, що є системами взаємодії людей і народів зі сферою духовного, передбачають не лише різні, часто антагоністичні, форми такої взаємодії, але й зв'язок з різними, зокрема протилежними між собою, основами цієї сфери. Крім того, основні сучасні духовні системи відповідають різним етапам духовного розвитку людства. Взаємодія духовних систем, основами яких є релігійні системи, виявляється у взаємодії морально-етичних принципів, культур і цивілізацій. Разом з тим, у процесах і суперечностях міжнародної політики проявляється й боротьба ідей, що безпосередньо пов'язані з різними духовними системами.

3. Матеріальною складовою рушійних сил геополітичних процесів є боротьба за ресурси. Ресурси Землі (мінеральні, аграрні, енергетичні, водні, комунікаційні, територіальні тощо) розподілені нерівномірно, до них різні умови доступу, вони використовуються нерівномірно в часі й, що найважливіше, розподіл ресурсів зовсім не відповідає розподілу населення. Тому переважна частина ресурсів зосереджена на малозаселених територіях, населення яких не потребує швидкого їх використання. Проте на це претендує населення інших, густозаселених територій, причому між різними територіальними та соціальними групами густозаселених місцевостей існує активна та жорстка конкуренція щодо цього. Боротьба за ресурси була одним з основних геополітичних чинників протягом усієї історії людства. Проте тепер, очевидно, розпочався новий етап цієї боротьби, пов'язаний з безпосередньою загрозою виснаження багатьох важливих ресурсів, відсутністю вільних територій на суші, дедалі негативнішим впливом вичерпання ресурсів та інших результатів

людської діяльності на рівновагу природних процесів, що несе очевидну загрозу глобальних катаклізмів. Це зумовлює необхідність глобального регулювання споживання ресурсів. Проте різні геополітичні сили зацікавлені в різних правилах і нормах такого регулювання. Це спричинює перетворення боротьби за ресурси в боротьбу за способи регулювання споживання ресурсів.

4. Історія людства є передусім історією народів, а основним результатом діяльності народів є їхні культури. Хоча культури народів інтенсивно взаємодіють, вони не містять внутрішніх джерел взаємного антагонізму. Культури народів не борються між собою, а, взаємно доповнюючи одна одну, становлять основний здобуток світової цивілізації. Оскільки основою народу є його культура й між культурами народів немає антагонізму, антагоністичні стосунки не є невідворотною особливістю взаємодії народів. Найліпші умови розвитку культури одного народу не лише не суперечать найліпшим умовам для розвитку іншого народу, але й сприяють їм. Перехід від боротьби до співробітництва вказує на новий рівень національно-культурної зрілості народів. У таких умовах виникає можливість суттєвого наближення до одночасно оптимальних умов розвитку всіх народів. Політично такі умови можуть бути реалізовані лише в незалежних національних державах (причому національні держави розглядаємо не як етнічно цілком однорідні, а як такі, що ґрунтуються на національній культурі певного народу). Процес становлення незалежних національних держав є основним процесом, що формував політичну карту світу XX століття й продовжуватиме формувати політичну карту в XXI столітті. Завдання і форма цього коментаря не передбачає конкретного й детального викладу впливу наслідків основних концептуальних засад на конкретні прогностичні рішення й аналіз можливих варіантів розвитку процесів. Більше того, ми не вважаємо за доцільне навіть конкретизувати ці засади стосовно основних геополітичних сил і віх глобальних процесів - це предмет окремого детального розгляду. Проте наведені концептуальні засади безумовно враховуються під час обґрунтування кожного прогностичного рішення (і предметний коментар це підтверджує).

Глобальні тенденції та процеси

У XX столітті політично й економічно домінуючі позиції у світі займали країни західної цивілізації. Проте силовий баланс між цими країнами суттєво змінився: замість європейських країн, які мають стійку духовну й етичну основу, пов'язану переважно з традиційним християнством, на першу позицію вийшли США, де такої основи з глибоким історичним корінням немає. Водночас в духовному середовищі США переважають модерністські та неканонічні течії християнства і, крім того, сильні позиції мають інші духовні системи. Це призвело до *значного послаблення духовно-етичної основи всієї західної цивілізації*. Сильні економічні й політичні позиції виявилися незрівноваженими сферою духовності та моралі. Вислідом цього стало домінування моралі "суспільства споживання", яка фактично відкидає абсолютні духовні цінності, а етичні норми зводять до забезпечення тимчасового балансу інтересів індивідів переважно в царині матеріального. Це призводить до деморалізації, деінтелектуалізації та культурної деградації суспільства, ознаки чого проявляються все гостріше.

Відвернути деградацію західної цивілізації можливо лише за умови духовної цілісності, яку можна забезпечити лише на основі традиційної духовності та моралі. Активізація релігійної діяльності в європейських країнах, зокрема в Центральній-Східній Європі, яка повернулася до західної цивілізації, свідчить, що традиційні християнські церкви в Європі мають для цього достатній потенціал. *Необхідною умовою збереження та посилення позицій західної цивілізації є повернення її силового центру в Європу*. Така тенденція вже виявляється, зокрема, в різнобічній консолідації європейських країн та інтеграції в Європу колишніх країн

комуністичного блоку.

Одним з наслідків кризи духовності є надмірне споживання населенням розвинених країн і багатими верствами інших країн. Велика конкуренція у сфері матеріального виробництва, засилля реклами, культивування псевдовартостей "суспільства споживання" ведуть до виробництва та споживання продуктів матеріальної сфери в значно більшій кількості, ніж це потрібно для гармонійного життя людини та нормального функціонування суспільства. Це спричинює швидке вичерпування ресурсів і розширення зон, несприятливих для проживання людей.

Катастрофічні наслідки процесу вичерпування ресурсів і руйнування природного середовища в глобальному масштабі можуть проявитися раніше, ніж відбудеться відродження духовності й буде створено дієві всеохоплюючі механізми зупинення згубного процесу на загальносвітовому рівні. *Тому швидким і ефективним способом обмеження процесу вичерпування ресурсів є збільшення суверенітету над ними саме того населення, яке найбільш залежне від стану території, де знаходяться ресурси*, тобто яке живе безпосередньо на цих територіях. Повне управління ресурсами в межах національних держав, народи яких сформувалися на територіях, де проживають і які вважають ці території не лише найбільшою матеріальною цінністю, але й джерелом культурної ідентичності, може ефективно захистити ці території і перешкодити інтернаціональному необмеженому вичерпуванню ресурсів. Потреба в суверенітеті над ресурсами на територіях зі значною часткою корінного населення пришвидшить рух недержавних народів до незалежності, а на колонізованих територіях може спричинити формування нових етнічних спільнот, які активно претендуватимуть на створення незалежних держав.

Однією з тенденцій ХХ століття було посилення відмінностей в умовах життя населення. Проте розвиток глобальних комунікацій і активний обмін інформацією, а також сучасна криза "суспільства споживання" спричинили зворотний процес - умови життя людей у різних країнах стали вирівнюватися. Дуже сприяє цьому процес демократизації та росту національної зрілості народів постколоніальних країн. Крім того, стає досить умовною різниця між багатими та бідними країнами. Ресурси багатих держав вичерпуються, а в колись бідних країнах виявляється величезний потенціал для розвитку. Сприяє стиранню межі між розвиненими та малорозвиненими країнами й існування посткомуністичних країн з великим інтелектуальним та індустріальним потенціалом, але низьким рівнем життя населення. Тому замість прогнозованого деякими аналітиками протистояння між бідним Півднем і багатим Північчю на зламі століть ми бачимо їх взаємопроникнення і вирівнювання між ними.

Розвиток засобів комунікацій та інтенсивний інформаційний обмін призводять до протилежних за спрямованістю наслідків для культур народів. З одного боку, це взаємодоповнення і взаємозбагачення культур, а з другого - витіснення національних культур псевдокультурними сурогатами, що мають добрі умови для виникнення через поверхове сприйняття й еkleктичне поєднання різнорідної інформації. Перше сприяє національно-культурній зрілості народів та їх культурно-інформаційному структуруванню. Друге гостро ставить проблему захисту культур народів, їхньої національно-культурної ідентичності. Причому це актуально не лише для народів, які не мають власної державності чи нещодавно одержали таку державність і перебувають під великим впливом колишніх метрополій, а й для розвинених держав, що не так давно самі були метрополіями. Адже в більшості цих держав проблема захисту мови, національної культури, традиційного способу життя стає дедалі гострішою. Всі вони потерпають від транснаціональної інформаційної

експансії. Крім того, дешева робоча сила із менш розвинених країн, переважно колишніх колоній, не несучи значних культурних цінностей (відірвані від етнічної основи, вони не мають можливостей для розвитку), швидко сприймає інтернаціональну псевдокультуру й, використовуючи її як засіб самоствердження, розкладає і витісняє з ужитку елементи національних культур народів розвинених країн. Тому проблема захисту й розвитку національних культур стає щораз актуальнішою для всіх народів. Ефективно розв'язати ці проблеми можуть лише національні держави. Як показує історичний досвід, будь-які інші варіанти в найліпшому разі дають лише тимчасовий ефект.

Тенденцією XX століття, яка продовжиться і в столітті XXI, було посилення всебічної взаємопов'язаності країн і народів. Будь-які загострення в екологічній, соціальній, економічній сферах, не кажучи вже про військову, в одній країні негайно стають болючими проблемами цілого регіону. Тому відповідальність держав за стан на їхній території вже не може бути лише індивідуальною, адже наслідки дуже суттєві й для інших. Це стає потужним стимулом щонайактивнішої регіональної співпраці країн. Регіональна співпраця породжує регіональні інтереси, які часто суперечать інтересам інших регіонів. Крім того, країни одного регіону поєднані спільною історією, близькі за культурами, переважно сформовані під впливом однієї духовної системи, мають близькі стратегічні інтереси. Суперечності, які виникають між країнами одного регіону, ослаблюють позиції всього регіону, і користь від перемоги однієї із сторін у таких суперечностях загалом менша, ніж втрати, яких зазнає ця країна внаслідок послаблення позицій регіону. Тому *суперечності між регіонами починають бути значно суттєвішими від суперечностей між сусідніми державами.*

Людство накопичило великий потенціал руйнування. Тому зростає роль системи забезпечення глобальної стійкості та стабільності. Саме така система спроможна достатньо ефективно розв'язувати проблеми, що виникають внаслідок міжрегіональних суперечностей, забезпечуючи баланс регіональних інтересів. Проте внаслідок високого технічного рівня і доступності засобів руйнування (ця доступність зростає попри різні обмеження передусім через низький духовний та етичний рівень політичних еліт, з одного боку, і продовження науково-технічного прогресу, з іншого боку) дедалі більшу небезпеку для загальної стабільності становлять локальні конфлікти, зокрема внутрішні соціальні й етнічні конфлікти в країнах. І якщо соціальні конфлікти піддаються ефективному й повному врегулюванню в межах певної країни, то джерела етнічних конфліктів у багатонаціональних державах зникають лише після геноциду чи асиміляції недержавних націй або з утворенням незалежних національних держав. Крім того, етнічні конфлікти всередині країн часто стають основними чинниками загострення міждержавних стосунків.

Отже, забезпечення глобальної стійкості неможливе без повної та безумовної реалізації прав народів на самовизначення аж до створення суверенних національних держав.

Ідеальним є такий стан, коли кожен народ має свою незалежну державу на своїй історичній території. Проте насправді дуже неоднозначно можна трактувати як поняття народу, історичної території (яка може вважатися такою одночасно для кількох народів), так і поняття самої незалежної держави. Це породжує значні суперечності під час реалізації прав народів на самовизначення. Крім того, процес створення незалежних держав має протікати в умовах максимальної стійкості та стабільності, щоб не стати детонатором глобальних катастрофічних процесів. Особливо це стосується суперечностей щодо історичної території між уже державними народами. В цьому разі за умови демократичного устрою існують досить ефективні механізми забезпечення інтересів корінних національних меншин без перегляду міждержавних кордонів. Тому можна прогнозувати зміну кордонів у таких випадках лише за наявності й інших суттєвих причин державної нестійкості. Інша проблема

в наближенні до ідеального стану пов'язана з різною зрілістю народів і наявністю чи відсутністю в них соціальної структури й інших передумов, необхідних для функціонування незалежних держав. І якщо в народів, що активно борються за самовизначення, таких проблем нема, то малочисельні народи, особливо в країнах так званого третього світу, до середини ХХІ століття часто ще не будуть готові до створення суверенних держав на національній основі.

Окремий випадок - населення колонізованих територій, де частково чи повністю асимільовані корінні народи. Територіальні, історичні й етнічні особливості цих територій зумовлюють формування стійких культурних відмінностей, певної специфічної ментальності їхнього населення, що дає основу для формування новітніх етносів (чи протоетносів). Причому межі територій проживання цих етносів не завжди збігаються з існуючими міждержавними кордонами. Особливо це стосується великих країн, різноманітні умови на територіях яких перешкоджають формуванню єдиних консолідованих етносів. Процес розділення таких країн може особливо прискоритися економічними суперечностями між різними їх частинами. Тому процеси регіональної сепарації, які вже спостерігаються у великих країнах американського континенту, мають тенденцію до дальшого значного посилення. Цьому процесу суттєво сприятиме перехід від дво полюсного до багатопольсного світу. Адже боротьба проти спільного ворога вела до об'єднання, й наддержавою була найефективнішою формою такої боротьби. За відсутності спільного сильного ворога відпадає потреба в об'єднанні населення з суттєво різними інтересами та культурними особливостями.

Отже, однією з основних тенденцій ХХІ століття має бути розпад імперій і національно неструктурованих держав та утворення на їхньому місці незалежних національних держав. Тому, крім міжрегіональних суперечностей, які відповідають новій багатопольсній структурі світу, основна суперечність перехідного процесу до становлення системи національних держав ґрунтуватиметься *на корінних відмінностях між стратегічними інтересами наддержав, які пов'язані зі старим політичним устроєм світу, та середніми національними державами, які зацікавлені у якнайшвидшому становленні нового устрою.*

Методичні основи прогнозних рішень

Позаяк основою для створення етнополітичної карти світу є конкретні прогнозні рішення, необхідно визначитися з певним загальним алгоритмом прийняття таких рішень. Щодо кожної конкретної території (такими територіями будемо брати сучасні держави) ці рішення повинні дати відповіді на запитання:

- Які етнодержавні утворення прогноуються на цій території на середину ХХІ століття, тобто чи залишиться держава єдиним етнодержавним утворенням на її сучасній території, чи вона розділиться, чи об'єднається з іншими; що є етнічним субстратом кожного з утворень і, відповідно, яка його орієнтовна назва?
- Де передбачаються межі цих утворень?
- Які населені пункти, найімовірніше, будуть столицями цих утворень?

Основними підставами для прийняття прогнозних рішень є етнічні, культурні, історичні, економічні, природно-географічні особливості територій і народів. Для прийняття певного прогнозного рішення розглядаються:

- теперішня етнічна ситуація в країні та регіоні;
- можливі міграції, що здатні повпливати на етнічну ситуацію;

- закономірності періодичних піднесень-спадів у різних сферах для країн чи регіонів;
- теперішня політична, економічна та соціальна ситуація та прогноз її розвитку;
- об'єктивні інтереси населення територій і різних його соціальних верств, передусім, еліти.

Конкретні варіанти розвитку подій переважно не розглядаємо, оскільки до певного закономірного результату можна йти багатьма шляхами, які прогнозувати значно важче, ніж кінцевий результат. Конкретні шляхи вказуємо лише в окремих випадках для ілюстрації принципової можливості певного результату.

Оскільки процеси розвитку етносів, що є основною підставою для прогнозування, в різних регіонах відбуваються по-різному, виділимо три типи територій, для яких характерні різні прогнозні тенденції.

Tun 1. Території, де проживають давно (переважно в середні віки) сформовані етноси на своїх історичних територіях. Ці етноси мають мову, виражені особливості культури та ментальності. Географічно це: вся Європа (включно з європейською частиною Росії); Азія без Південного Сибіру (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії), Далекого Сходу, Дагестану, Філіпін і східної частини Індонезії; Африканський Ріг, Південно-Африканська Республіка та Мадагаскар.

Tun 2. Території, в основному населені малочисельними етносами переважно на своїх історичних землях чи етносами, що перебувають у стадії формування з родоплемінних утворень. Географічно це: більша частина Африки (крім півночі, крайнього півдня та Рогу), Дагестан, Філіпіни, східна частина Індонезії, Нова Гвінея, Океанія.

Tun 3. Колонізовані території, на яких корінне населення переважно асимільовано, витіснено чи знищено. Географічно це: Америка, Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви й Хакасії), Далекий Схід, Північна (арабська) Африка, Австралія і Нова Зеландія.

Tun 1.

А. Розпад штучних поліетнічних утворень - для теперішніх країн, на території яких є корінні народи, що не мають власної держави, виявляють (чи виявляли в ХХ столітті) прагнення до незалежності чи автономії, є достатньо чисельними чи територіально виокремленими для формування повноцінної держави. Етнодержавні межі формуються на підставі адміністративного поділу теперішніх етнічних територій. З територій цих одиниць у виняткових випадках виключаються штучно приєднані території інших тепер недержавних народів чи штучно приєднані території домінуючої нації, якщо ці території для неї історичні й на тепер вона там становить однозначну більшість. Додатково може бути включено етнічні території, що є історичними, прилягають до основних виділених і мають достатньо активні історичні міста, тісно пов'язані з цими територіями, чи такі великі міста є в основній виділеній території.

Б. Приєднання історичних частин країн, що були штучно виділені з етнічних територій під час здобуття незалежності країни, і в яких тепер ведеться активна боротьба за приєднання до своїх національних держав. Межі формуються аналогічно до А.

В. Приєднання історичних етнічних територій, що входять до складу імперій, котрі розпадаються, чи інших країн з активними джерелами нестабільності за відсутності колективних регіональних гарантій непорушності кордонів чи за умови активної боротьби корінних меншин проти дискримінації. Крім того (за винятком територій з дуже потужними

етнічними центрами), приєднувані території мають бути територіально суміжними з основними державами. Межі формуються аналогічно до А, проте приєднуються лише ті частини території (за адміністративними границями), де існує відповідна етнічна більшість, яка в ХХ столітті активно виявляла прагнення до возз'єднання. Якщо частина етнічних територій вже державного етносу належить іншій національній державі, яка є достатньо стабільною, здатна забезпечити нормальні умови розвитку етнічних меншин і тісний зв'язок їх з національною державою свого етносу, а також має сильну регіональну систему непорушності кордонів, то зміна етнополітичних меж не передбачається.

Тип 2.

А. Межі етнополітичних утворень залишаються незмінними у випадках, коли вони переважно збігаються з етнічними межами чи з великими природними розділювачами (море, великі ріки й озера, хребти), причому останнє - за умови достатньої етнічної спорідненості відділеної частини етносу з оточенням для можливого влиття в єдину націю чи за наявності достатньо великих і активних центрів для формування окремої нації.

Б. В єдине утворення може об'єднуватися група етнічно споріднених етносів, що історично не мали власних держав і не мають достатніх умов для формування повноцінних незалежних держав (малочисельність, некомпактність, етнокультурна неконсолідованість, повна економічна залежність від сусідів, відсутність деяких з основних соціальних верств), території яких тісно пов'язані географічно, історично, економічно і між якими нема стійких історичних антагонізмів. Зокрема, некомпактністю може бути розсіяність і неприв'язаність до певної території. В новоутворюваній державі має бути єдиний великий культурний і економічний центр тяжіння. Етнополітичні межі формуються на підставі адміністративних меж (якщо вони переважно збігаються з етнічними), географічних ліній розділу, історичних меж (кордонів колишніх держав, якщо вони в основному збігаються з етнічними), економічно-культурно-комунікаційних меж зон тяжіння.

В. Достатньо сформовані етноси, які можуть створити повноцінну державу, виділяються в окремі утворення, якщо існує хоча б одне активне джерело етнічної сепарації в теперішній державі. В окремі утворення виділяються етноси, які в минулому вже мали власні держави чи які мають достатню соціальну структуру, однозначно мовно й культурно ідентифікуються, мають економічні та комунікаційні умови, достатні для функціонування держави. Межі цих утворень формуються як і у варіанті Б, але з більшим акцентуванням етнічних та історичних меж. До цих утворень в окремих випадках можуть приєднуватися малочисельні споріднені неантагоністичні етноси, що є недостатньо сформованими чи не мають можливостей сформувати окремі етндержавні структури.

Г. Існуючі держави розпадаються, якщо вони не можуть бути консолідовані в єдину державу відповідно до Б і якщо в них є достатньо активні центри сепарації чи потенційні економічні або географічні сепараційні підстави (природні багатства, розділеність), чи великі етногенетичні, культурні або історичні відмінності. Розпадаються також теперішні держави, з яких виділяються нові держави відповідно до В. Розпадаються й держави з кордонами, що дуже не відповідають етнічним межах, і в яких є джерела напруженості чи етнічні антагонізми хоча б середнього рівня. Об'єднуватися можуть етнічно однакові частини різних держав, що розпадаються (чи етнічна частина держави, що розпадається, приєднується до рівноетнічного державного утворення), якщо в цьому етносі є активний консолідаційний рух або між частинами немає значних природних меж та приблизно рівноцінних культурно-економічних центрів, або такі центри взаємно доповнюють одне одного. Етнополітичні межі під час розділення-об'єднання формуються аналогічно до Б.

Тип 3.

А. На окремі етнодержавні утворення розпадаються великі держави, на території яких існують хоча б кілька великих культурно-економічно-комунікаційних центрів тяжіння чи окремі частини яких суттєво відрізняються колонізаційно-етнічно чи культурно-історично. Відповідні частини стають новими етнодержавними утвореннями. Їхні межі формуються на підставі етнічних та адміністративних меж, меж територій корінних етносів, зон тяжіння, природних географічних розділювачів, історичних меж. Відповідно до цього можуть об'єднуватися й адміністративні одиниці. Процеси формування нових етнодержавних утворень супроводжуються процесами формування нових етносів (чи протоетносів) у цих утвореннях. У формуванні нових етносів на колонізованих територіях найбільше значення має етнічний склад колонізуючого населення, культурні особливості корінного населення та нові культурні особливості соціуму, консолідованого спільною територією, економічними й історичними чинниками. Важливим стимулом для консолідації населення певної території та створення на ній окремого етнополітичного утворення можуть стати спільні соціально-економічні інтереси, що суперечать інтересам більшості населення теперішньої країни. Проте необхідною умовою цього має бути існування хоча б мінімальних етнокультурних підстав для відокремлення.

Б. Середні держави можуть розпадатися, якщо немає активного процесу їх консолідації в єдину націю та за наявності умов, аналогічних до А. Можлива також сепарація територій з переважно корінними етносами, якщо вони достатньо чисельні й мають історично державні прецеденти. Досить ймовірними можуть бути процеси успадкування новими етносами культурно-історичних надбань корінних народів. Це, з одного боку, призводить до зміцнення таких держав, а з другого - до можливого відокремлення територій з іншою історично-культурною основою.

В. Невеликі держави є достатньо стійкими стосовно етнотериторіальних змін. Ці зміни можливі лише за наявності глибоких етнічних суперечностей, що періодично переходять у відкриті конфлікти. Об'єднання невеликих держав мало ймовірно, позаяк за час їх існування сформувалися власні владні еліти, яким зовсім не вигідне таке об'єднання. Крім того, дедалі більше виділяються історично-культурні особливості населення цих країн, внаслідок чого виникають і зміцнюються нові етноси. Інтеграційні процеси активно проявляються в економічній сфері та у формуванні регіональних політичних союзів, що не зачіпає етнокультурної сфери й не веде до суттєвого обмеження суверенітету у внутрішніх проблемах.

Вказані закономірності не є абсолютними, тому в кожному конкретному випадку враховуватимемо й інші чинники, що можуть впливати на етнополітичні процеси. Міграції, що можуть впливати на етнічну ситуацію (класифікуємо за причинами):

- а) перенаселення і брак ресурсів;
- б) наявність малозаселених територій з великими ресурсами;
- в) традиційні міграції Старий Світ >>> Новий Світ;
- г) репатріація;
- д) соціально-економічні міграції.

Вважатимемо достатньо ймовірними міграції, зумовлені поєднанням хоча б двох з указаних причин. Під час розгляду міграцій у зв'язку з перенаселенням розглядається прогнозований стан.

Географічна конкретизація цих типів міграцій:

- а) джерела: Західна і Південна Європа (передусім Італія, Велика Британія, Німеччина, Бенілюкс), Японія, Центральний Китай, Ява, Бенгалія, долина Гангу, Філіппіни; крім того, джерелами можуть стати неперенаселені території, в яких прогнозується інтенсивний ріст населення: Середня Азія, Центральна Європа;
- б) кінцеві території: Сибір, Австралія, Канада, Південна Америка, Аляска, Гренландія, Антарктида;
- в) Європа > Америка, Австралія; Азійське тихоокеанське узбережжя > Америка;
- г) кінцеві території: Ізраїль для євреїв; Сибір для тюрків;
- д) Африка, Азія > Європа, Америка; проте для такої міграції прогноуються великі обмеження, крім того, населення, що мігрує, не має повної соціальної структури, воно схильне до асиміляції і в кінцевих точках переважно втрачає основи етнічної ідентичності.

Періодичні піднесення-спади визначаються індивідуально для кожної країни чи регіону. Відповідно до них визначає ймовірності розширення чи зменшення територій держав, консолідаційних процесів чи розпаду за час від початку до середини століття. За цими ймовірностями (називатимемо їх історичними ймовірностями) оцінюється правдоподібність виникнення нових етнополітичних утворень і змін меж між ними.

Вплив теперішньої політичної, економічної та соціальної ситуації та її прогнозованих змін, а також об'єктивних інтересів населення територій і різних його соціальних верств на прогнозні рішення переважно виявляється в тому, що з різних можливих варіантів вибираються ті, які є найреальнішими, виходячи з вказаних чинників.

Предметний коментар

Європа

За прийнятою класифікацією, території цієї частини світу належать до типу 1. Більшість європейських країн є національними державами (зокрема, такими є майже всі країни Центрально-Східної Європи). Тут функціонує загальна система колективної безпеки, що гарантує непорушність міждержавних кордонів. У стійкості такої системи зацікавлені майже всі європейські країни. Крім того, порушення міждержавних кордонів у Європі пов'язане з небезпечними історичними прецедентами, що спричинили дві світові війни. Тому зміни етнополітичної карти Європи прогнозуються переважно як формування етнодержавних утворень корінних, тепер недержавних, національних меншин в багатонаціональних державах. Зміни ж етнодержавних меж можливі лише в особливих випадках, до того ж за умов значної політичної нестабільності.

Східна Європа

Естонія

Сьогодні Естонія - найрозвиненіша з прибалтійських держав, реальний претендент на вступ до Європейського Союзу.

В сучасних умовах це держава естонського етносу, проте з досить значним відсотком російськомовного населення, переважно того, яке в рамках імперської колонізаційної політики Радянської Росії було переселене для посилення контролю за національними окраїнами. Напруженість стосунків з неестонським населенням після певного піку тепер спала настільки, що в самій Естонії вже мало відчувається. Послідовна національно-мовна політика спричинила до того, що російськомовне населення починає розчинятися в естонському середовищі, вивчаючи естонську мову, переймаючи культуру. В північно-східній частині країни з центром у місті Нарва, де компактно живе російськомовне населення, частину якого можна вважати на цій території корінним, становище дещо складніше. Але те, що економічна ситуація в Естонії незрівнянно ліпша, ніж у Росії, уневажнює всі аргументи прихильників приєднання до Росії. Очевидно, в майбутньому їх позиція стане ще слабшою.

З естонської сторони висувуються претензії на частину Псковської області, яка до 1940 р. була у складі Естонії. Нині ці претензії врівноважують сепарацію російського населення. У майбутньому ж їх значення зростатиме, тим більше, що претензії мають під собою реальні юридичні підстави. Та й естонці дуже наполегливі. Населення ж спірних територій, враховуючи позитивний досвід проживання в Естонії російськомовного населення, не буде особливо заперечувати проти заміни російських злиднів на естонське благополуччя. Проте, з погляду стратегічних інтересів Естонії, ці претензії зовсім відпадуть, якщо Естонія буде мати справу щодо цього не з Москвою, а з Санкт-Петербургом. Прогнозоване (див. Росія) етнодержавне утворення Північна Русь стане для Естонії важливим партнером і союзником, та й значно ослабить Москву, яка ще довго негативно сприйматиметься народами колишньої Російської імперії. Тому територіальні претензії до Північної Русі (а саме туди мали б відійти спірні території) були б недоречними.

Отже, територіальні межі Естонії прогнозуються незмінними.

Латвія

Прибалтійська держава, у якій на сучасному етапі проблема російськомовного населення стоїть найгостріше. Причиною цьому - його велика частка (більше 40%) серед усього населення країни. Але практично все воно складається з післявоєнних переселенців, тобто є некорінним, крім того, проживає не компактно, а розселене по усій країні. Тому для будь-яких сепарацій немає жодних підстав. Можливе загострення ситуації в усій країні внаслідок виступів російськомовного населення (вимоги надання громадянства, виборчого права тощо) може призвести лише до деякої нестабільності, але аж ніяк не до територіальних змін. Подальше ослаблення Росії внаслідок конфліктів зі своїми регіонами та національними республіками зменшить її вплив на російськомовне населення Латвії, і таким чином цю проблему буде вирішено.

Отже, територіальні межі країни, очевидно, залишаться незмінними.

Литва

Прибалтійська держава із значним історичним досвідом державності та великою національною самосвідомістю населення. Литва не лише найактивніше виступала за незалежність від колишнього СРСР, а й суттєво підтримувала національно-визвольні рухи інших народів. Проблема російськомовного населення (внаслідок його незначної частки) на сьогодні майже відсутня. Проте існує інша національна проблема Литви - значна частка польського населення, яке проживає на цій території ще з часів середньовіччя. Хоча воно здебільшого розсіяне по всій країні, в південно-східних районах поляки живуть досить компактно. Крім того, ці райони разом з литовською столицею Вільнюсом в період між світовими війнами входили до складу Польщі. Тому тут є певний ґрунт для сепараційних рухів. Але в такому розвитку подій не зацікавлені ні Литва, ні Польща. До того ж, відносно мирне співіснування поляків та литовців протягом багатьох століть робить сепарацію литовських поляків малоймовірною.

Прогнозується приєднання до Литви Калінінградської області Російської Федерації.

Калінінградська область Російської Федерації

Історично корінними етносами на цій території були балтійські народності, і насамперед пруси, які практично повністю асимільовані сусідніми народами - німцями, литовцями, поляками. Етнічно найближчим до прусів сучасним народом можна вважати литовців. Починаючи з часів середньовіччя, ці землі перебували під владою багатьох державних утворень.

Після Другої світової війни ці землі були відторгнуті від Німеччини і відійшли до Радянського Союзу, отримавши назву Калінінградської області. В цей період кардинально змінився національний склад регіону. Місцеве німецьке і литовське населення майже все було виселене. Переважну більшість утворили переселенці з різних регіонів колишнього СРСР, мовою спілкування стала російська. Отже, майже все населення цієї території не є корінним.

У наш час Калінінградська область - російський регіон, хоча там присутнє відчуття окремішності від "Великої" Росії. На це впливає строкатість населення, а також те, що цей регіон, власне, ніколи й не був російським. А із загостренням ситуації в Росії та подальшим її розпадом Калінінградська область залишиться повністю відокремленою територією.

Розглянемо декілька прогнозних варіантів майбутнього Калінінградської області після

розпаду Російської Федерації.

1. Залишиться у складі власне Росії - Московії (держави з центром у Москві).

Основні чинники, що сприяють цьому варіанту:

а) більшість населення області - російськомовне; б) на території області дислоковані частини Балтійського флоту і досить потужний потенціал інших військ.

Чинники проти такого варіанту:

а) відсутність прямого сухопутного (а з відокремленням Північної Русі - й морського) зв'язку з Росією; б) територія Калінінградської області історично не російська земля; в) навіть серед прибулого російськомовного населення немає однорідності: росіяни, білоруси, українці та інші народи колишнього СРСР; г) велика різниця в ментальності, сприйнятті світу, побуті між власне населенням Московії та емігрантським населенням області; ще більша різниця в інтересах; населення області відчуває себе значно більш європейським і, безумовно, прагне до Європи.

Отже, те, що область залишиться у складі ослабленої Московської держави, як за історичними, так і за прагматичними чинниками має явно недостатньо підстав.

2. Приєднається до нового етнодержавного утворення Північна Русь.

Цей варіант малоймовірний в основному через ті ж чинники, що й у попередньому варіанті, хіба що сюди можна долучити те, що в майбутньому Балтійський флот контролюватиметься власне Північною Руссю, європейська спрямованість котрої буде значно більшою, ніж Московії. Проте ні сама область особливо не прагнучиме до Північної Русі, ні Північна Русь ще не матиме достатньо сил, щоб її утримати (основною буде проблема автономії від Москви), ні Європу цей варіант не влаштовуватиме. Тому об'єднання області з Північною Руссю малоймовірне.

3. Приєднається до Німеччини чи Польщі.

Щодо Німеччини, то такий варіант абсолютно малоймовірний через те, що особливе значення для стабільності у післявоєнній Європі має нерозширення кордонів Німеччини. Такий варіант був би катастрофою для Польщі, адже тоді на черзі було б приєднання до Німеччини Південної Пруссії, яка тепер у складі Польщі. Варіант приєднання до Польщі виключається тим, що, крім відсутності етнічних й історичних підстав, однозначно негативною буде реакція Німеччини, впливу якої в Європі буде цілком достатньо для того, щоб перешкодити цьому.

4. Область стане незалежною.

Цей варіант передбачає утворення "емігрантської" держави на зразок США, Канади чи Австралії. Проте в цій частині світу серед старих народів переважно однонаціональних держав утворення такої держави зовсім нелогічне. Навіть азійські росіяни Сибіру і Далекого Сходу, які також прагнутимуть державності, проживають на своїх землях принаймні декілька століть, а "калінінградці" - це емігранти першого-другого поколінь, які мають коріння в інших землях. Вони не усвідомлюють себе певною спільнотою, яка хоча б віддалено нагадувала етнічну. Та й ніякого прагнення до самостійності це населення не виявляє. Воно звикло бути регіоном, неважливо навіть чиїм. Та й для Європи, особливо більшості сусідніх країн, цей варіант неприйнятний. Адже регіон, що випадково одержав незалежність, не зможе її утримати. Залишиться реальна можливість у будь-який час приєднатися до однієї із сусідніх держав, що створило б у регіоні значну нестабільність, особливо враховуючи, що найімовірнішим було б приєднання саме до Німеччини.

Отже, цей варіант розвитку ситуації також малоймовірний.

5. Приєднання до Литви.

Саме Литва, маючи певні історичні підстави, частку (хоч і невелику) свого етнічного населення в області й висловлюючи певні претензії на цю територію, в майбутньому має найреальніші підстави для включення сучасної Калінінградської області до свого складу. До того ж цей варіант цілком прийнятний для усіх сторін, які якимось чином матимуть стосунок до територіальної проблеми області. Зокрема:

- для Росії. Серед країн Балтії Росія має найліпші стосунки саме з Литвою, заявляючи, що, крім питання про НАТО, проблем між ними немає. До того ж у Литві найоптимальніше вирішується питання з російськомовним населенням, яке внаслідок відносної малочисельності не несе значної загрози для Литви, тому стає повноправною частиною литовської суспільності. Це дає ґрунт для вирішення проблеми вже з "калінінградцями", які поповнять відсоток російськомовного населення країни. Відсутність значних геополітичних амбіцій (наприклад, таких, які є в Німеччині чи хоча б у Польщі), а також демократичні традиції дають підставу Росії сподіватися на збереження досить тісних зв'язків з населенням теперішньої області. Отже, для Росії приєднання області до Литви найвигідніше серед інших варіантів (звичайно, на початку цього процесу вона активно йому протидіятиме, проте для Москви основним конкурентом в цьому буде не Вільнюс, а Санкт-Петербург);
- для Німеччини. За умови неможливості приєднання до себе, приєднання області до європейської демократичної Литви найбільше влаштовуватиме Німеччину. Тоді вплив Німеччини на свою колишню територію буде найбільшим. Крім того, ця територія не буде належати конкурентам Німеччини - Росії чи Польщі;
- для Польщі. Польща чи не найбільше зацікавлена в такому варіанті. Адже тоді б повністю стабілізувалася ситуація з колишніми німецькими землями у складі Польщі. Та й традиційно добрі польсько-литовські взаємини дають підстави на значний польський вплив у регіоні. Польщу тут, безперечно, підтримають давні союзники - Англія та Франція, та й Європа загалом. Адже саме цей варіант гарантує стабільність у регіоні. Особливо сприятливий він також для України та Білорусі, вихідці з яких становлять значну частину населення області. Адже між українським, білоруським та литовським народами історично склалися дуже дружні зв'язки, а колишнє спільне перебування в СРСР, спільна боротьба за незалежність ще більше поліпили взаєморозуміння.

Отже, прогнозується, що найвірогіднішим варіантом майбутнього Калінінградської області є її приєднання до Литви.

Білорусь

Нова незалежна, переважно однонаціональна держава, що охоплює більшість своїх історичних етнічних земель. Частина території Білорусі (Берестейщина) є історичними українськими землями. Проте, враховуючи велику зацікавленість України в незалежності Білорусі, традиційно дружні стосунки між народами, спільні геополітичні інтереси, питання про цю територію Україна не буде ставити (реально претензії на неї можуть висуватися лише у разі втрати Білоруссю незалежності), а Білорусь забезпечить можливість тісних всебічних зв'язків берестейців з Україною. З іншого боку, значна частина етнічних білоруських земель перебуває в складі Росії (Смоленщина). Національно орієнтовані політичні сили Білорусі

висувають обґрунтовані претензії на ці території. Проте проблеми русифікованості Білорусі та майже повна зрусифікованість Смоленщини робить малоімовірною реалізацію цих претензій, навіть незважаючи на прогнозований розпад Російської Федерації. Сильні зв'язки Смоленщини з Москвою та слабкість Білорусі не дає підстав сподіватися, що на час найбільшої нестабільності в Росії (а саме тоді можуть бути територіальні зміни) ситуація на Смоленщині кардинально зміниться.

На частину етнічних білоруських земель, що перебувають тепер у складі Польщі, а також невелику частину таких земель у складі України претензії, очевидно, висуватися не будуть, позаяк для Білорусі особливо важливими є дружні стосунки з цими країнами, та й геополітична позиція Білорусі значно слабша. Отже, зміни меж країни за рахунок від'єднання чи приєднання територій практично виключаються.

Особливістю теперішньої ситуації в Білорусі є те, що на час проголошення незалежності країни в 1991 році народ був не зовсім готовим до цього. Основна причина - наслідки багатовікової русифікації, утиски білоруської мови, культури. З іншого боку, з погляду матеріального забезпечення населення Білорусія в колишньому СРСР була у привілейованому становищі. Це спричинило серед населення ностальгію за колишньою імперією. Наслідком стали події, що можуть поставити під сумнів майбутню незалежність Білорусі (договір з Росією про новий союз, повернення колишньої радянської символіки). Проте розвиток процесів на пострадянському просторі показує, що Росія і Білорусь - цілком різні держави, що рухаються в зовсім різних напрямках. Незважаючи на офіційну відсутність кордонів, ці держави стали ще більш роз'єднаними внаслідок різних режимів, внутрішньої політики, геополітичних позицій. А пропаганда об'єднання є всього лише демагогією для населення обох країн. Значне поліпшення ситуації в сусідніх, орієнтованих на Європу Польщі та Литві на тлі дальшого погіршення в Росії, очевидно, в недалекому майбутньому зумовить переорієнтацію білоруського народу. А з дальшим посиленням відцентрових тенденцій в Росії тема білорусько-російської інтеграції зовсім зникне.

Отже, Білорусь залишиться незалежною державою в теперішніх територіальних межах і з теперішньою столицею, а з перемогою в країні демократичних сил стане справжньою європейською національною державою, загальновизнаною назвою якої стане її автентична назва білоруською мовою - Беларусь.

Україна

Для нас прогнозувати розвиток ситуації в Україні, з одного боку, досить легко, а з іншого - надзвичайно складно. Живучи в цій країні, авторський колектив повсякденно відчуває внутрішньоукраїнські етнічні, політичні й економічні процеси. Проте, як українцям, нам дуже складно залишитися неупередженими і зробити реальний прогноз, тобто прогнозувати не те, що нам хотілося б, а те, що дійсно найімовірніше. Тому під час розгляду України ми намагалися особливо жорстко відкидати будь-яке особисте трактування розвитку ситуації, а враховувати лише узгоджену думку всього колективу, виходячи з неухильного дотримання методики і концептуальних засад прогнозу.

Отже, Україна належить до типу 1 і, відповідно, прогнозування буде здійснюватися за цим типом. Перша можливість зміни теперішніх кордонів України - сепарація національних меншин з метою формування власних державних утворень чи приєднання до сусідніх держав. Претендентами на це можуть бути російська, польська, угорська, румунська, кримсько-татарська та гагаузька меншини. Інші - або незначні за чисельністю, або

асимільовані, або розсіяні по всій країні, й тому не спроможні стати самостійними джерелами сепарації.

Розглянемо згадані варіанти почергово.

1. Окремі поселення росіян на сучасній території України почали виникати досить давно, проте не залежно від причин, що спонукали до переселення, це була часткова колонізація вже заселених українцями земель з використанням домінуючого становища московитів і підлеглості українців у російській державі. Тому навіть у давніх компактних поселеннях (наприклад, російських старовірів) росіяни жодним чином не можуть претендувати на статус корінного народу в Україні. Довгочасно росіяни не відігравали особливої ролі в етнічних процесах у країні, відносно швидко асимілюючись. Ситуація докорінно змінилася після знищення інституту гетьманства і перетворення України на звичайну складову Російської імперії. Власне, тоді й почалося активне переселення росіян на українські терени. Особливо масовим процес переселення росіян був після утворення СРСР, де велася відверта політика заохочування міграцій на національні окраїни. В Україну, через великі багатства, а також зрозумілість мови, росіяни мігрували охочіше, ніж в інші землі. Цей процес більше торкнувся східних та південних територій, де ще до 1917 р. проживав значний відсоток росіян. У наш час російська меншина в Україні найчисленніша та відіграє велику роль в етнічній ситуації, особливо в південно-східних областях. Проте в жодній з областей України, крім Криму, який у радянські часи був підданий форсованій зміні етнічного складу, росіяни не становлять навіть відносної більшості. Крім того, протягом усієї історії вони були тим пластом, на який спиралася асиміляційна політика Росії, а не якоюсь сепараційною силою. Звикши бути твердою опорою держави, відчуваючи відсутність укоріненості на українських землях, росіяни загалом схильні підтримувати будь-яку державу, зокрема й українську, лиш би вона гарантувала їм нормальні умови проживання. Та й теперішня, а тим більше прогнозована ситуація в Росії аж ніяк не сприяє приєднанню до неї територій із значною часткою росіян. А творити щось самостійне на території України росіяни не здатні внаслідок значної розчиненості в українському середовищі, відсутності в українських росіян сепараційного мислення (вони уявляють собі лише об'єднання, але ніяк не відокремлення); та й таке утворення консолідувало б українців (які за звичайних умов до такої консолідації мало схильні), й українська більшість швидко відновила б над ним свій суверенітет. Тому реально українські росіяни не можуть претендувати на українські землі.

Дещо складніша ситуація з Кримом, у якому росіяни та повністю зрусифіковані українці становлять абсолютну більшість і якому надана політична автономія. Проте геополітична ситуація складається так, що Росія може дедалі менше впливати на події в Кримі, тим більше - з претензією на його приєднання. Для Європи принципово важливим є нерозширення території Росії. Зараз ця ще досі імперська держава не в змозі втримати й своїх територій, а не те що претендувати на чужі (такі претензії використовуються різними політичними силами в Росії фактично лише для внутрішньополітичних цілей - щоб поліпшити свої позиції у боротьбі за владу). Виокремлення Криму як незалежного державного утворення російського етносу (точніше, російськомовного населення) практично неможливе внаслідок відсутності достатньої зовнішньої підтримки й великої загрози втрати етнічної основи такого утворення чи навіть приєднання його до Туреччини. Воно з російського може швидко перетворитися на кримсько-татарське, оскільки не буде можливості протистояти інтенсивній міграції кримських татар, а особливо турків, які без достатніх підстав називають себе кримськими татарами, - а таких у Туреччині кілька мільйонів. Тому для російськомовного населення Криму перебування в складі України - безумовно, найоптимальніший вихід. Крім того, значна частина цього населення через

певний час може реукраїнізуватися (відновити свою українськість).

Отже, російська меншина об'єктивно не може спричинити такої сепарації, що призвела б до відторгнення українських земель, проте певна її частина суттєво сприяє виникненню й загостренню суперечностей між власне українськими землями.

2. Поляки з'являлися на українських землях, що були в складі Речі Посполитої, внаслідок етнічної політики польської влади, що полягала в збільшенні частки поляків у прикордонних захоплених територіях, а також внаслідок поселення поляків, як домінуючого етносу цієї держави, у великих містах Галичини. Отже, вони не мають жодних підстав для того, щоб вважатися корінним народом на території України. Після включення Західної України до складу СРСР новим окупантам треба було різко змінити етнічну ситуацію на свою користь. Тому більшість поляків було переселено в Польщу. На їхнє місце в села, в результаті так званої операції "Вісла", було переселено частину українців з їхніх етнічних земель, що залишилися у складі Польщі, а в міста - росіян та інші етнічні групи СРСР, що використовувалися для зміцнення радянської влади в національних окраїнах. Тому претензії крайніх націоналістів у Польщі на деякі українські території не мають жодних не лише історичних, але й етнічних підстав і використовуються хіба що для дешевої популярності та протидії налагодженню українсько-польських стосунків, в яких Польща зацікавлена не менше, ніж Україна.

3. Угорська меншина на території України зосереджена переважно на Закарпатті, до того ж у прикордонних з Угорщиною районах. На відміну від більшості інших, територія її розселення досить компактна, вона живе на теперішніх землях багато століть, тому її можна вважати корінною. Приєднання цих територій до Угорщини малоімовірно, позаяк, з одного боку, воно було б можливим хіба що за дуже великої нестабільності в Україні, що навряд чи можливо, з іншого - Європа не бажає зміни кордонів між уже існуючими державами. Та й за умови продовження демократичних процесів в Україні угорці матимуть (і вже мають) практично необмежені можливості для контактів зі своєю етнічною державою. Крім того, існування угорської меншини сприяє розвитку контактів між Україною та Угорщиною, що вигідно обом державам.

4. Румунська меншина проживає досить компактно на територіях, які певний час перебували у складі Румунії (переважно в Північній Буковині). Проте вважати їх тут корінними навряд чи можна. Адже румуни розселені осередками та смугами серед українського населення, яке проживає тут з незапам'ятних часів. Цей типовий спосіб колонізації румунами земель навколо їхньої етнічної території, враховуючи великий вплив шовіністичної ідеології, став головною підставою для претензій на так звану "Велику Румунію". Проте, враховуючи сучасні європейські реалії, а також етнічні проблеми в самій Румунії, сьогодні такі претензії не мають шансів на успіх. Щодо існуючих претензій Румунії на українську територію в Чорному морі (острів Зміїний і чорноморський шельф), то вони відображають переважно боротьбу за ресурси і стратегічну позицію в морі. Ця проблема вже тепер вирішується із збереженням за Україною цих територій.

5. Етнічною основою кримських татар були татаро-монгольські племена, які вторглися на українські землі в XIII столітті й осіли переважно в причорноморських степах і Криму, асимілювавши частину (переважно неукраїнську) місцевого населення. Певний час вони мали незалежну державу, яка потім стала васалом Туреччини. Після захоплення в XVIII ст. Росією Причорномор'я і Криму кримських татар, як і решту народів Російської імперії, було піддано інтенсивній русифікації. Проте вони збереглися як етнос внаслідок значної

культурної, мовної, релігійної відмінності від слов'ян, незважаючи на відносну малочисельність. Переломною віхою в історії кримських татар стало їх виселення з Криму комуністичним режимом за звинуваченням у співпраці з німцями. У наш час триває процес повернення кримських татар до Криму, де вони активно борються за свої національні права. Внаслідок особливостей етнічної ситуації в Криму (певне протистояння російської більшості українській та кримсько-татарській меншостям) кримські татари сьогодні діють переважно як союзники українців, виступаючи за зміцнення української влади. Проте вони вже майже не приховують, що в перспективі сподіваються на власне незалежне етнодержавне утворення, яке мало б включати всю територію Криму. А основним стратегічним союзником вони бачать не Україну, а Туреччину. Такі перспективи не можна вважати ні історично й етнічно обґрунтованими, ні досить реальними у зв'язку з певними обставинами, про які йтиметься нижче.

Історично корінним населенням Криму можна вважати скіфське плем'я таврів, яке, ймовірно, влилося в слов'янські племена тиверців і уличів, що були одними з тих слов'янських племен, які утворили український етнос. Протягом усієї історії Криму кримські татари ніколи, навіть за часів Кримського ханства, не становили більшості на цьому півострові. Такою більшістю аж до радянських часів були українці (хоча загалом населення Криму було поліетнічним). Кримських татар можна вважати лише одним з корінних етносів Криму, адже вони сформувалися в Криму й за межами Криму в них нема етнічних територій. Проте вони прийшли як колоністи на вже заселені землі, на яких і надалі ніколи не становили більшості.

Чисельність кримських татар на теренах колишнього СРСР недостатня для того, щоб вони стали хоча б відносно більшістю в Криму навіть за умов збереження високого рівня їхнього природного приросту. Проте в Крим повертаються далеко не всі кримські татари. Деякі з них розчинилися серед близьких за мовою тюркських народів Узбекистану та Казахстану. Претензії ж кількох мільйонів мешканців Туреччини на переселення до Криму на підставі того, що хтось з їхніх предків у давні чи новіші часи певний час проживав на його території, можна сприймати лише як погрози турецької експансії, подібної до тої, яку турки вже продемонстрували на Кіпрі, й якої європейська спільнота більше в жодному разі не допустить.

На сьогодні кримські татари становлять лише незначну частку населення Криму. Їхнє переселення сприймається мешканцями півострова переважно вороже, незважаючи на існування державної програми їх повернення. Крім того, коштів, які необхідні для репатріації депортованих, зацікавлені країни та політичні сили (зокрема Туреччина) не мають, а незацікавлені - не дадуть.

Геополітичні позиції Туреччини як єдиної зовнішньої сили, що може активно сприяти кримським татарам, дедалі більше слабнуть. Вона вже не важлива для НАТО як південний форпост біля кордонів СРСР. Глибока внутрішня ідеологічна й політична кризи, війна з курдами, напруженість у стосунках з Грецією повільно, але неухильно ведуть до загальної кризи в цій країні, наслідки якої прогнозуються як катастрофічні. А без зовнішньої підтримки кримські татари не можуть претендувати на формування етнодержавного утворення, на яке не мають достатніх етнічних підстав.

Отже, ймовірність сепарації кримських татар аж до незалежного етнодержавного утворення невелика. Поглиблення кризи в Росії та Туреччині (аж до розпаду цих поліетнічних утворень); перенесення основних етнічних суперечностей в Криму з українсько-російських на російсько-татарські; можливість активного переселення в Крим етнічних українців;

загострення проблем економіки та правопорядку на півострові - все це вестиме до того, що Крим, найімовірніше, втратить свій автономний статус. Адже з часом стане зрозуміло, що цей статус потрібний лише кримсько-татарській меншості. А кримські татари будуть мати широку культурну автономію на правах корінного малочисельного народу, проте без будь-якої політичної автономії.

6. Корінним недержавним народом на території України є ще гагаузи. Цей нечисленний етнос проживає переважно в південній частині Одеської області біля кордону з Молдовою. В молдовській частині Гагаузії після розпаду СРСР було утворено Гагаузьку республіку, яка претендувала на незалежність. Проте це утворення було сформоване не стільки гагаузами, скільки росіянами як засіб тиску на Молдову. Відсутність достатньої внутрішньої підтримки та слабка зовнішня (спричинена, зокрема, й незацікавленістю України) призвели до швидкого зникнення цього утворення. Цей негативний досвід вказує на відсутність у гагаузів достатньої соціальної та політичної структури для створення держави. Крім того, на території України гагаузів повністю задовольняє культурна автономія, про що свідчить відсутність їхніх сепараційних рухів. З часом можлива й політична автономія гагаузів. Проте таку автономію, яка не несе практично жодної загрози для України, було б дуже негативно сприйнято в сусідній Молдові, для якої це було б небажаним прецедентом. Тому для збереження регіональної стабільності за умови добрих українсько-молдовських стосунків ідею такої автономії навряд чи буде реалізовано.

Отже, зміна територіальних меж України внаслідок сепарації етнічних меншин малоімовірна. Сьогодні часто розглядається й інша можливість зміни теперішніх кордонів України, пов'язана з начебто ймовірним внутрішнім конфліктом всередині української нації, спричиненим регіональним сепаратизмом, клановим характером політичних еліт, суперечністю Схід - Захід, малоуживаністю української мови на сході та півдні тощо. Це могло б створити для молодого українського держави вельми небезпечну ситуацію. Проте, як показує досвід інших країн світу, ідеологічна, регіональна, кланова боротьба, навіть збройна, в однонаціональній державі не призводять до її розпаду, а переважно до економічного занепаду і безвладдя. В гіршому випадку цим можуть скористатися сусідні держави (якщо вони, звичайно, самі не перебувають в подібному становищі) й приєднати до себе певні території. А в кращому випадку - після виходу з кризи очищена від старих структур держава починає інтенсивно розвиватися. Крім того, відмінності між різними регіонами України незрівнянно менші, ніж в інших подібних за розмірами переважно однонаціональних державах, зокрема Франції чи Італії. Цю однорідність українського народу відзначав ще М. Грушевський, пояснюючи її частими міграціями населення в межах України, спричиненими зовнішніми чинниками. До того ж ситуація з українською мовою в Україні набагато краща, ніж була, наприклад, з фінською мовою у Фінляндії під час шведського панування над цією країною, а зараз повне домінування фінської мови на території Фінляндії є незаперечним фактом. Навіть у народів, які ще не мають своїх незалежних держав (шотландці, валлійці, бретонці) і які "забули" свої мови значно більше, ніж українці, тривають інтенсивні процеси відродження національних мов, що, без сумніву, буде мати позитивне завершення. За своєю ментальністю російськомовний українець значно ближчий до україномовного українця, ніж до росіянина. Економічні інтереси ще більше об'єднують різні регіони України (насамперед, через інтереси їхніх еліт) і відокремлюють їх від інших держав. Отже, варіант зміни територіальних меж України розділенням її на регіони внаслідок суперечностей між ними не має жодних підстав.

Третя можливість зміни нинішніх кордонів України вже стосується збільшення її розмірів - приєднання етнічно українських земель переважно в Польщі, Росії, Білорусі, Румунії

(Мароморщина) та Словаччині (Лемківщина).

Можливість приєднання цих земель до України треба розглядати, передусім, у ракурсі ймовірності політичної, економічної чи етнічної нестабільності в цих країнах і активності української меншини на цих територіях. Досить значної нестабільності в Польщі, Румунії та Словаччині не прогнозується, оскільки, переживши кризу на початку 90-х років, одні з них більшою, інші - дещо меншою мірою переживають піднесення. Крім того, територіальні претензії до сусідів тепер не вигідні самій Україні (як і Угорщині та Німеччині, що також мають підстави на аналогічні претензії на території цих країн). Адже дедалі більшого значення для кожної з європейських країн набирають інтереси загальноєвропейські, яким, безумовно, дуже суперечать будь-які територіальні проблеми всередині Європи. Чим менш ймовірні такі проблеми в певній країні, тим більші її шанси стати повноцінним й активним членом європейської спільноти. Отже, навіть незважаючи на відродження української культури на етнічних українських землях, що тепер належать іншим державам, можливість їх приєднання до України малоймовірна. Взаємно прийнятним був би варіант їх культурної автономії із забезпеченням можливості всебічних інтенсивних зв'язків з Україною. Цей варіант найімовірніший і найоптимальніший як стосовно західних сусідів України, так і Білорусі, де на Берестейщині та в інших прикордонних з Україною районах проживає українське населення. Проте в Білорусі це можливо лише після подолання наслідків асиміляційної політики Росії та відродження насамперед самої білоруської мови та культури. Інколи розглядають навіть варіант об'єднання України з Білоруссю (звичайно, без Росії). Проте перетворення України на новітню імперію аж ніяк не відповідає ні сучасним тенденціям у світі, ні інтересам самої України, не кажучи вже про інші європейські держави. Важливість для України відповідати європейським нормам та інтересам не дає підстав прогнозувати також приєднання до неї молдовського Придністров'я (див. Молдова). Значно складніша, ніж з іншими сусідами, ситуація з Росією, де прогнозується значна нестабільність, що, найімовірніше, призведе до розпаду цієї країни. Наявність етнічно українських земель у теперішніх Курській, Белгородській (Північна Слобожанщина) і Ростовській (Східний Донбас) областях Росії та на Кубані дає реальні підстави розглядати можливість їх приєднання до України. Щодо Кубані, то вже був історичний прецедент (1917-1918 роки), коли вона відмовилася приєднатися до України, створивши власну державу. Ймовірно, там формується власний етнос на основі українського, частково російського та деяких кавказьких народів. Тому приєднання її до України малоймовірне. Швидше за все, буде створено власне етнодержавне утворення, що матиме найтісніші всебічні зв'язки з Україною й буде її важливим південно-східним союзником. Такий варіант повністю влаштував би і країни Європи, які (передусім Франція та Німеччина) були б категорично проти збільшення території України, адже тоді Україна могла б претендувати на роль європейської наддержави. Та й для самої України значно зручніше не межувати з нестабільним Кавказьким регіоном, а мати перед ним надійного союзника. Щодо Північної Слобожанщини та Східного Донбасу, то ймовірність їх приєднання до України значно більша (особливо Слобожанщини, яка має потужний центр тяжіння в Україні - місто Харків). Проте асиміляційна політика набула в цих землях найбільшого розмаху і, як наслідок, найбільших результатів. Нині там майже немає навіть проявів культурного відродження українців. Хоча варіант приєднання цих земель до України міг би бути сприйнятий Європою прихильніше, ніж, наприклад, Кубані, адже йшлося б про послаблення Росії (тобто того, що має залишитися від неї, - власне Московії), яка ще довго сприйматиметься Європою як загроза стабільності. Проте великі країни Європи, остерігаючись росту впливу України, й тут не були б на її боці. Ймовірність приєднання до України цих територій залежить від швидкості розпаду Росії. Чим швидше відбуватиметься цей процес, тим менша така ймовірність. Адже за короткий час Україна ще не зможе настільки зміцніти, щоб бути

спроможною на це як політично, так і економічно. Тому хоча ймовірність приєднання Північної Слобожанщини та Східного Донбасу до України ми вважаємо досить великою, все ж, на наш погляд, вона менша 50%.

Розглянувши всі варіанти та можливості зміни території України, можна зробити висновок, що, найімовірніше, Україна залишиться в сучасних межах.

Молдова

Нині Молдова - лише частина колишнього Молдовського князівства, яке включало й велику територію на захід від Прута в сучасній Румунії. У давні часи на території Молдови проживали племена даків та слов'ян. Проте перебування в складі Римської імперії вплинуло на склад населення, майбутню молдавську культуру і, особливо, мову. Територією сучасної Молдови проходили багато кочових племен, також вплинувши на етнічні процеси в країні. Вже за Молдовського князівства розпочався процес формування молдавської нації. Єдність мови та значний вплив латинської культури дуже зближує молдаван з румунами. Ці етноси подібні й за ментальністю. Проте існування в них окремих державних утворень у середньовіччі, а також те, що довгий час молдавська Бессарабія входила до складу Росії, а потім СРСР, різко посилює відчуття відокремленості молдаван від румун. Тому тепер їх все ж можна вважати різними народами. В Республіці Молдова можна прогнозувати три варіанти територіальних змін.

1. Можливе об'єднання країни з Румунією.

Для оцінки ймовірності цього варіанта розглянемо еволюцію прагнення молдаван до такого об'єднання з часу проголошення незалежності Молдови. Тут можна виділити кілька етапів:

- а) з самого початку незалежності країни проблема об'єднання ставилася на офіційному рівні і, можливо, призвела б до референдуму, якби не придністровська проблема;
- б) об'єднавчі прагнення викликали різкий спротив у придністровської частини населення країни, який з допомогою Москви перетворився на відкриту війну, що відсунула це питання на другий план;
- в) після припинення збройних сутичок і утворення так званої Придністровської Республіки, питання про об'єднання вже не стояло, бо це б означало нову війну й, можливо, повне від'єднання Придністров'я та інших районів з немолдавським населенням (гагаузи). Тому Кишинів приступив до будівництва власної держави;
- г) розвиток власної економіки (відокремленої як від Румунії, так і від Росії) спричинив до утворення власної політичної та економічної еліти, якій вже стало зовсім не вигідним об'єднання з Румунією; г) розвиток політичної ситуації (зокрема останні вибори) показав, що серед населення Молдови більшість прихильна до тих політичних організацій, що негативно ставляться до об'єднання; д) на сьогоднішній день Румунія і Молдова мають різні інтереси: перша всіма силами намагається вступити в НАТО, остання, навпаки, орієнтується на Схід. Це засвідчує, що країни мають свої власні цілі та зовнішньополітичні стратегії і що серйозно про об'єднання вже не говорять;
- е) очевидно, і в майбутньому в Молдові значна частина населення буде категорично проти об'єднання. Проти такого об'єднання будуть і всі без винятку сусідні з Румунією країни. Тому з боку Європи об'єднання розглядатиметься як територіальна експансія, що для Румунії - як майбутнього члена НАТО та європейської спільноти - зовсім неприпустимо;
- є) Молдова знаходить своє особливе місце в Європі, як зв'язковий і посередник між двома значними європейськими державами - Україною та Румунією, і це місце повністю задовольняє її та всю європейську спільноту.

Отже, об'єднання Румунії та Молдови, про яке багато йшлося на початку 90-х років, малоймовірно.

2. Можлива сепарація районів з немолдавським населенням (Придністров'я, Гагаузія). Придністров'я (райони Молдови на схід від ріки Дністер) - історично українські землі. На основі молдавських сіл в радянські часи тут було створено Молдавську Автономну Соціалістичну Республіку в складі УРСР, що дало підставу приєднати в 1940 р. до СРСР і відторгнути від Румунії молдавську Бессарабію, з якою й було об'єднано Придністров'я. Після цього Придністров'я активно заселялося молдавським і російськомовним населенням. Таким чином, на цих землях сформувався специфічний склад населення, що й сприяло на початку 90-х років - під впливом прагнення Молдови до об'єднання з Румунією - виникненню сильного сепаратійного руху, який переріс у справжню війну.

На сьогодні існує ніким не визнана Придністровська Республіка з центром у місті Тирасполі, що є фактично незалежною, проте міжнародна спільнота вважає її частиною Молдови. Дальше існування і перетворення Придністров'я в справді незалежну державу вважаємо малоймовірним, оскільки:

- а) значний відсоток населення Придністров'я становлять молдавани;
- б) ізольована економіка республіки перебуває в катастрофічному стані (значно гіршому, ніж у Молдові);
- в) після поразки у Молдові націоналістичної ідеології і висунення на перший план соціальноорієнтованої ліберальної ідеології в Придністров'ї навіть немолдавське населення вже не заперечує проти повернення до складу Молдови;
- г) всі країни, що мають вплив на ситуацію (навіть Росія), тепер зацікавлені в повному розв'язанні конфлікту на користь Кишинева (зі збереженням цілісності Молдови).

Ще одна національна меншина Молдови - гагаузи, які проживають в південних районах країни з центром в місті Комрат. Після 1991 р. тут також були прояви сепарації, але вони не мали такого успіху, як у Придністров'ї, тому що:

- а) чисельність гагаузів дуже незначна;
- б) гагаузи повністю залежні від Кишинева, передовсім економічно;
- в) сепарацію ініціювала Росія за допомогою російськомовного населення цих районів, а вплив самих гагаузів на цей процес був незначним.

Будь-які серйозні прояви сепаратизму останнім часом не спостерігалися. Отже, дальша сепарація, яка могла б призвести до від'єднання цих районів, малоймовірна.

3. Приєднання до Молдови колишніх молдовських земель у Румунії з центром у Яссах. Цей варіант можливий лише за значної нестабільності в Румунії, що не передбачається. Крім того, населення Західної Молдови вважає себе румунами. Румунія стає невід'ємною частиною європейської спільноти, що посилює її стабільність, а геополітична значущість Молдови значно менша, ніж Румунії.

Отже, найімовірніше, територіальні межі Молдови залишаться незмінними.

Центральна Європа

Австрія

Австрія - колишня метрополія Австро-Угорської імперії. Після Першої світової війни набула теперішніх територіальних меж. На сучасному етапі є однонаціональною державою, тому будь-які зміни території за національним чинником виключаються. Проте існують інші чинники для можливих змін, які вже проявлялися чи проявляються тепер. Відповідно до дії цих чинників необхідно розглянути два таких варіанти:

- Об'єднання Австрії та Німеччини у зв'язку зі спільністю мови та наявністю історичних прецедентів. Цей варіант мало ймовірний, бо, крім спільності мови, ці дві країни майже нічого не пов'язує. Ментальність і культура австрійців та німців різняться між собою. Історичний досвід показує, що Австрія і Німеччина мали завжди свої власні, нерідко зовсім протилежні зовнішньополітичні інтереси. Тривалий час існування Австрії як незалежної держави спричинив формування окремого австрійського народу. Крім того, як вже відзначено (див. Німеччина, Франція), будь-які територіальні зміни Німеччини зовсім неприйнятні для європейських країн, оскільки порушують основи європейської безпеки та стабільності.
- Роз'єднання Австрії на окремі землі внаслідок активного розвитку процесів субнаціональної, тобто регіональної сепарації, що вже відчуваються у Центральній Європі. Хоч Австрія і має федеративний устрій, існуючі відмінності між австрійськими землями ще не є надто великими. Все населення Австрії вважає себе австрійцями, а не мешканцями окремих земель. Процес субнаціональної сепарації буде продовжуватися, проте, очевидно, в XXI столітті ще не призведе до значної автономізації австрійських земель. Отже, територіальні межі країни залишаться незмінними.

Чехія

Переважно однонаціональна держава. Проте ця однонаціональність не є такою вже безсумнівною з двох причин.

1. Найбільша проблема Чехії та Німеччини за останні століття - Судети, де компактно проживає німецькомовна меншина. Саме ця обставина була підставою приєднання Судетів до Німеччини в часи фашистської окупації. Проблема судетських німців збереглася і до нашого часу. Тепер вона досить успішно вирішується взаємними вибаченнями за скоєні злочини (німцями - в період фашизму, чехами - в період комунізму) і наближенням Чехії до стандартів європейської демократії. Отже, загострення ситуації не вигідне жодній із сторін. Виходячи з цього, будь-яка сепарація мало ймовірна.

2. Всередині самої чеської нації немає достатньо сильної консолідації. Можливий варіант, коли розвинеться моравський сепаратизм. Адже в середньовіччя існувала Великоморавська держава, до якої входили слов'янські та сучасні німецькі землі. Їй саме моравські, а не чеські території історично були основним державницьким консолідаційним центром. Крім того, набутий негативний досвід утворення єдиної чехословацької нації, яка виявилася міражем, може сприяти розділенню й чесько-моравської нації. Також існують певні відмінності і в культурі, і в ментальності, і в мовних діалектах Чехії та Моравії. Проте проблеми субнаціональної (регіональної) сепарації в національних державах Європи на початку XXI століття, очевидно, всього лиш набиратимуть гостроти, але свого піку не досягнуть.

Чехія не може також претендувати на територію інших держав, хоча в прикордонних регіонах сусідніх країн проживає значна частина чеського населення. Адже, маючи досвід проблеми судетських німців, навіть найрадикальніша частина чеського суспільства не наважиться на розгортання конфліктів з державами-сусідами.

Отже, Чехія залишиться в теперішніх межах. Столицею, очевидно, буде Прага, позаяк жодне з моравських міст: ні Брно, ні Острава, ні Олмоуц - не можуть претендувати на консолідуючу роль чесько-моравського етносу.

Німеччина

Корінною і безумовно домінуючою нацією є німці. Проте є й невеликі корінні національні меншини. Малочисельна община фризів проживає компактно на Східно-Фризських островах і на острові Гельголанд. Вони не ведуть політичної боротьби за утворення власної автономії, не мають консолідуючого центру і є частково асимільованими. Їх виділення в окреме утворення чи приєднання до нідерландської Фризляндії можливе лише за дуже глибоких потрясінь у країні чи в Європі. Община лужицьких сербів проживає компактно в округах Котбус та Дрезден. Лужицькі серби мають культурний та політичний центр в Баутцені. Хоча цей народ значною мірою асимільований, лужицькі серби ведуть політичну боротьбу за утворення культурної автономії у межах Федеративної Республіки Німеччини. Мала чисельність, віддаленість від кордонів з іншими державами, повна економічна залежність від метрополії, а також передбачувана стабільність у Німеччині практично виключають можливість створення окремого етнодержавного утворення лужицьких сербів на території їхнього компактного проживання. Швидше за все, буде утворено два автономних культурних округи на зразок німецьких федеральних земель.

Виділення корінних етносів малоімовірно також через посилення тенденцій до більшої інтеграції німецького етносу. З цієї ж причини малоімовірно є й сепарація окремих німецьких земель, незважаючи на притаманні їм значні історичні та культурні відмінності.

Приєднання земель, які до Другої світової війни входили до складу Німеччини, є практично нездійсненним. Адже це зовсім недопустимо для більшості європейських країн, оскільки повністю зруйнує систему колективної безпеки й призведе до катастрофічної нестабільності в Європі. Крім того, в переважній більшості цих земель етнічні німці тепер майже не проживають. Є й інші специфічні для окремих територій чинники, які не сприяють їхньому приєднанню до Німеччини. Так, з Калінінградською областю Росії (колишньою Східною Прусією) Німеччина не має сухопутного сполучення. Приєднанню Ельзасу та Лотарингії заважає важливий економічний чинник. Ці дві області є постачальниками продукції, аналогічну якій виробляють у Рурській області Німеччини. Це створило б конкуренцію для Ельзасу та Лотарингії в об'єднаній німецькій державі. Таких проблем не існує у Франції, де ці області є практично монополістами у постачанні залізних руд та устаткування для металургії.

Отже, кордони ФРН залишаться, швидше за все, незмінними, оскільки німці проживають на своїй етнічній території і немає значних джерел нестабільності. Столицею, очевидно, залишиться Берлін.

Італія

Країна зі стародавньою історією та багатою культурою. Територія цієї країни протягом

багатьох століть була центром європейської цивілізації.

На сучасному етапі Італія є державою італійської нації (близько 98% населення - італійці), і на її території відсутні корінні етнічні меншини, що не мають власної державності. Проте є два чинники, які могли б призвести до територіальних змін:

- етнічний - в країні існує кілька національних меншин, яким надано автономію;
- соціально-економічний - недорозвиненість півдня країни та вискорозвиненість півночі призводять до значних сепараційних тенденцій на півночі.

Розглянемо ці два чинники по чергово.

1. У наш час Італія набула статусу "обласної" держави. Європейське означення такого статусу перебуває десь посередині між статусом федеральної та унітарної держави. Країна поділена на 20 областей, 5 з яких наділені автономним статусом: Валле Д'Аоста, Трентіно-Альто-Алідже, Фріулі-Венеція-Джулія, Сардинія та Сицилія. Окремо треба виділити дві останні, території яких були одними з основних центрів формування італійської нації (північної та південної гілок). Сицилії автономію було надано передусім через її острівний статус, адже населення її майже повністю становлять італійці, хоча й існує певна острівна специфіка. Тому будь-яка сепарація Сицилії внаслідок надання їй автономії малоймовірна. Дещо складніша ситуація з Сардинією, населення якої хоча й вважає себе італійцями, але розмовляє своїм специфічним діалектом (деякі вчені навіть вважають його мовою). Острів має славу історичну спадщину (тривалий час Сардинія була незалежною) та активний і розвинений центр - місто Кальярі. Отже, в дечому Сардинію можна порівняти з Корсикою. Проте, на відміну від корсиканців, сардинці ближчі до континентальних італійців і за мовою, і за культурою, і, що особливо важливо, за соціальною психологією. В часи об'єднання Італії сардинці не лише не прагнули до відокремленості, а у складі П'ємонту були серед тих, хто розпочинав процес створення єдиної італійської держави. Та й тепер суттєвих сепараційних настроїв у Сардинії немає. Цей острів має своє унікальне й специфічне місце в італійській державі, яке повністю влаштовує його мешканців. Все це робить перспективу відокремлення Сардинії малоймовірною.

У трьох інших автономних областях значну частину населення становлять національні меншини, що могло б стати причиною їх етнічної сепарації. Валле-Д'Аоста - автономна область на кордоні з Францією та Швейцарією, де проживає франкомовна меншина. Хоча область невелика за розмірами, але те, що вона розташована на кордоні з Францією та Швейцарією, дає підстави для розгляду можливої сепарації її франкомовного населення. Отже, чи ймовірно виділення області: в окреме етнодержавне утворення, у франкомовний кантон Швейцарії або в департамент Франції? Швидше за все, це малоймовірно. Адже зміни державних кордонів між країнами Західної Європи (тим більше державами-членами Європейського Союзу) за рахунок приєднання чи від'єднання національних меншин не вигідні жодній державі регіону. Крім того, значно більші підстави для цього мали б не італійські автономні області, а частини інших країн, що могли б приєднатися до Італії, - італомовний кантон Тічіно в Швейцарії та відторгнуті від Італії внаслідок певних політичних комбінацій історично італійські область Савойя та місто Ніцца, які тепер належать Франції (до речі, в Савойї є досить активні політичні сили, що вимагають повернення до Італії). Проте внаслідок багатьох причин, передусім - договірних гарантій непорушності міждержавних кордонів у Європі, забезпечення добрих умов національним меншинам для всебічних зв'язків з їхніми національними державами, а також через значну інтегрованість територій з національними меншинами в країни, до яких вони належать, приєднання Савойї,

Ніцци та Тічіно до Італії малоймовірно.

Аналогічна ситуація з іншими автономними областями Італії. Трентіно-Альто-Алідже (Трентіно-Південний Тіроль) - автономна область, де проживає німецькомовна меншина, в етнічному плані близька до австрійських тірольців, розташована біля кордону з австрійською землею Тіроль. На території автономії існує значне місто - Бозен (Больцано), що відіграє роль консолідаційного центру італійських тірольців. Проте в області, крім тірольців, проживає й значна частина італійців, які в деяких районах навіть становлять більшість. Сепарація тірольців не вигідна й самій Австрії, де починає розвиватися процес регіональної сепарації, в який включилися й австрійські тірольці. Фріулі-Венеція-Джулія - автономна область, на території якої живе словеномовна меншина. Проте вона компактно проживає лише в прикордонних зі Словенією районах області. А близькість до найнестабільнішої частини Європи - Балканського півострова - й бажання як італійців, так і словенців якнайменше зазнати впливу цієї нестабільності робить сепараційні процеси італійських словенців ще менш імовірними. Отже, як на сучасному етапі, так і в майбутньому існування біля кордонів Італії невеликих територій з корінними національними меншинами не матиме негативних наслідків, а навпаки, лише сприятиме її зв'язкам із сусідніми країнами.

2. Значно серйознішою є загроза сепарації економічно розвинених районів півночі країни, основним аргументом прихильників якої є те, що "працьовита Північ годує ледачий Південь". Ця сепарація набула особливо гострих форм з утворенням політичної організації Ліга Півночі. На перший погляд, ідея поділу Італії на Північ (так звана Поданія) і Південь досить реальна. На півночі є сильні, економічно розвинені міста, найбільше з яких - Мілан, що могло б за умов дальшого занепаду півдня країни призвести до розділу країни й утворення на півночі незалежної Поданії. Проте кілька важливих чинників роблять цю можливість малоймовірною. По-перше, економічна недорозвиненість півдня стала наслідком розгулу мафії, неефективного державного управління, масової корупції. Влада Італії веде активну боротьбу з цими проблемами, й успіх у цій боротьбі, який безсумнівно можна прогнозувати, призведе до дальшого швидкого розвитку півдня, що не лише усуне проблему, а й дасть новий поштовх для розвитку всієї країни. Цьому сприятимуть і природні умови, і значний людський потенціал регіону. По-друге, італійський народ єдиний і за культурою, і за мовою, і за ментальністю. Причому основні історичні осередки становлення італійської культури, які можна назвати колискою італійського народу (області Лаціо, Тоскана, Умбрія, Емілія-Романья), розташовані не на окраїнах, а в центрі країни, який об'єднує північ і південь. Відірвавшись від них, мешканці півночі втратили б зв'язок із джерелами своєї культури, втратили б свою етнічну ідентичність, не набувши нічого нового. На тлі необхідності цієї єдності економічні суперечності відходять на другий план. По-третє, в країні немає виразної межі між розвинутою північчю і занепадим півднем, єдиним консолідуючим центром для яких є столиця країни - Рим. Тому й не дивно, що центром так званої Поданії став не Мілан, а Венеція, значення якої в сучасній Італії значно менше. Навіть у часи найбільшої активності Ліги Півночі частка її прихильників у північних областях Італії була значно меншою від половини, й для збільшення цієї частки немає причин. Сепараційні прояви певних сил на півночі Італії є одним з найяскравіших виявів проблеми відродження європейської цивілізації на основі духовності. Проте є всі підстави сподіватися, що духовне багатство та культура великої нації обов'язково переможуть люмпенське прагнення до власного матеріального благополуччя.

Отже, територіальні межі Італії прогнозуються незмінними.

Мальта

Острівна держава в Середземному морі. У країні сформувався власний народ і власна специфічна мова. Колоніальне минуле майже не вплинуло на етнічний склад населення. Країна залишилася переважно однонаціональною. Можна припустити сепарацію острова Гоцо, проте й на цьому острові корінним і переважаючим етносом є мальтійці, що практично виключає варіант його відокремлення. Отже, територіальні межі прогножуються незмінними.

Польща

Польща, як і переважна більшість країн Центральної Європи, є національною державою. Проте імперське минуле суттєво вплинуло на розміри її території та структуру населення. Польща має великі території, на яких поляки історично не були корінним народом. У Польщі є значні національні меншини, хоча вони переважно переселені зі своїх історичних земель.

Основні можливості зміни території Польщі пов'язані з двома її теперішніми регіонами.

1. Північні території з центром у місті Гданськ. Ці землі здавна мали суперечності з центральною Польщею і були переважно заселені непольським етносом: спочатку прусами, потім німцями. Протягом тривалого часу ці території були складовою частиною Прусії, а потім об'єднаної Німеччини. Хоча тепер, внаслідок насильницьких переселень після 2-ї світової війни, там майже не проживає німецьке населення, проте "дух відокремленості від Варшави" та "дух свободи" там залишився. Саме там зародилася "Солідарність", боротьба якої призвела до краху комуністичного режиму в Польщі. Цей район також є найбільш розвиненим у економічному плані. Тепер, особливо у зв'язку зі вступом Польщі до ЄС, спостерігається дедалі більший економічний і культурний вплив Німеччини на ці території.

2. Західна Галичина - історичні українські землі. Це місце постійної конфронтації і боротьби українського і польського населення. Тепер старі центри українства на польській території вже не відіграють ролі консолідуючих центрів, що зумовлено насильницькою асиміляцією і виселенням українського населення під час так званої операції "Вісла". Проте внаслідок лібералізації національної політики в Польщі виселені в інші частини цієї країни (переважно на німецькі землі) українці мають можливість повертатися на рідні землі, що багато з них охоче робить. Але оскільки більшість переселених з цих земель українців та їх нащадків сьогодні проживають не на території Польщі, повернення польських українців у Західну Галичину не може кардинально змінити на їхню користь національної структури населення цих територій. Разом з тим, сила українства в Західній Галичині зростає. Українці жили на цих територіях з незапам'ятних часів, тому за декілька десятиріч років неможливо викоринити сліди української культури. Це сприяє відродженню української меншини. З'явився значний консолідаційний центр польських українців - місто Перемишль. Тому за умов значної нестабільності у Польщі, на зразок переходу до Німеччини північних територій, Західна Галичина реально могла б повернутися в Україну.

Ще однією, меншою за значенням від попередніх, є проблема територій навколо міста Валбжих, на які претендували чехи. Проте спільні регіональні інтереси Польщі і Чехії настільки значні, та й вплив чехів на цих землях настільки невеликий, що навіть за умов катастрофічної нестабільності в Польщі це питання навряд чи може бути поставлено. Адже найімовірнішою причиною нестабільності в Польщі може бути німецька експансія, яка чехам загрожує так само, як і полякам, і можливі втрати незрівнянно більші, ніж здобутки.

Очевидно, основним чинником, що визначатиме майбутнє некорінних польських територій,

є система загальноєвропейської безпеки. Територіальна цілісність Польщі, як і недопустимість розширення Німеччини, в сучасній Європі є одним з наріжних каменів миру та стабільності. Крім того, зі вступом Польщі до ЄС суттєво розширюються права національних меншин, з'являються ефективні механізми для їх забезпечення. Можливість активного впливу німців на свої колишні землі в Польщі та повне відновлення всіх прав польських українців, зокрема налагодження їхніх якнайтісніших зв'язків з Україною (в чому дуже зацікавлені й самі поляки, адже Україна може бути єдиною протиположністю активній економічній, культурній і політичній німецькій експансії в Польщі), здатні забезпечити стабільність у регіоні та певне відновлення історичної справедливості за непорушності польських кордонів. І Німеччину, й, особливо, Україну, очевидно, влаштовувало б розв'язання територіальних проблем з Польщею на зразок розв'язання німецько-французької проблеми щодо Ельзасу-Лотарингії: перебуваючи номінально в складі Польщі, населення корінних німецьких та українських земель мало б практично необмежені можливості взаємодії зі своїми національними державами. Тим більше, що в демократичній Європі, в яку вступає Польща й до якої неухильно йде Україна, дедалі більша увага надаватиметься "праву меншого" - не лише неприпустимості будь-яких утисків національних меншин, а навіть надання їм певних привілеїв.

Отже, Польща, найімовірніше, збережеться у своїх теперішніх межах. Столицею, очевидно, залишиться Варшава, позаяк перенесення її до історичної столиці - Кракова - може бути вкрай негативно сприйняте національними меншинами.

Румунія

Ця країна має досить специфічне населення. Традиційно румуни вважають себе нащадками римлян, а румунська мова сформована на основі латині. Але в генетичній основі румунського етносу є й елементи давніх даків, слов'ян і германців, тобто нація сформувалася на основі багатьох етнічних груп. Близькими до румунів є молдовани (передовсім за мовою), але, починаючи з середньовіччя, коли існувало два окремих князівства - Волохія та Молдова, розбіжності у культурі та побуті значно збільшилися. Територія Румунії складається з чотирьох частин, між якими простежуємо суттєві історичні та етнічні відмінності. Чисто румунською землею, на основі якої й сформувався румунський етнос і румунська держава, є Волохія - територія між Південними Карпатами та Дунаєм. Територія між Східними Карпатами та Прутом історично була частиною Молдовського князівства. Тут же знаходиться й історична столиця Молдови - Ясси. Трансільванія багато століть була в складі Угорщини та угорської частини Австро-Угорщини, населення її було переважно угорсько- та німецькомовне. Добруджа (землі між Дунаєм та Чорним морем) - територія, на якій з давніх часів корінним було слов'янське населення (переважно болгари, а в новіші часи до них приєдналися українці, що рятувалися тут від російського гніту). Ще й сьогодні на цій території незрумунізовані слов'яни становлять значну частку населення. Отже, Румунія - синтетична держава, яка сформувалася об'єднанням країн двох близьких за мовою, але все ж різних етносів - Волохії та Молдови і до якої за вдалу позицію під час коаліційних воєн (Румунія переважно була в коаліції з тими, хто у висліді воєн перемагав) було приєднано частини держав, що зазнавали поразки (Болгарії, Австро-Угорщини). На цих територіях була значна частка румунського (тобто волосько-молдовського) населення, хоча воно переважно не становило більшості. Від часу II світової війни начебто почався зворотний процес - як держава-союзниця Німеччини, Румунія змушена була віддати Бессарабію та Північну Буковину. Очевидно, якби не жорстка стабілізація кордонів у Європі, цей процес міг би тривати й далі. Румунія, як синтетична держава, не зовсім вписується в систему етнічних держав Центральної Європи. Проте пріоритетність збереження миру в Європі дає шанс для

стабілізації Румунії в теперішніх межах.

Майже протягом всієї історії Румунії як незалежної держави її керівники та й значна частина населення заявляли, що їхня країна однонаціональна, то ж провідною ідеологією був (і значною мірою залишився) націоналізм. Без нього важко було б зберегти єдиність такої синтетичної держави. Проте, всупереч активній румунізації, на території Румунії проживає одна з найбільших угорських діаспор, причому угорці на цих територіях живуть близько тисячі років. Тепер з усієї румунської Трансільванії найбільше угорців проживає в Муреш-Угорській автономній області, утвореній ще за часів соціалізму. Проблема угорців Румунії дещо схожа з проблемою угорців у Словаччині, хоча в Румунії вона набула значно більшого загострення. Саме повстання угорців у Тімошоарі призвело до падіння комуністичної диктатури. Значна чисельність, добра організованість і тісні зв'язки зі своєю національною державою дозволили трансільванським угорцям до недавнього часу відкрито ставити питання щодо приєднання Трансільванії до Угорщини. Проте відділення угорської Трансільванії небажане як для Угорщини, так і для Румунії, тому що може відкинути ці дві країни на декілька десятиліть назад від процесів європейської інтеграції. Тому й пішли ці країни на історичне примирення - відмова Угорщини від претензій на Трансільванію в обмін на поліпшення умов для трансільванських угорців.

Ще один процес, який може призвести до зміни кордонів Румунії, - це об'єднання з Молдовою чи, навпаки, приєднання до вже незалежної Молдови її історичних земель. Проте обидва варіанти малоімовірні, хоча румуни й вважають Молдову незаконно відділеною частиною їхньої країни. Молдаване вже відчули себе окремою нацією, в них сформувалася політична еліта, яка не допустить приєднання. Щодо претензій молдаван на румунську територію, то вони реальні хіба що в контексті конфліктів Румунії з іншими сусідніми державами. Адже майже все населення колишніх молдовських земель вважає себе румунами і не проявляє прагнень до сепарації.

Після навернення Румунії на шлях демократії та початку процесу її активного входження до Європи поліпшилися умови проживання й інших корінних меншин у цій країні - українців (крім Добруджі, вони становлять значну частку населення в деяких північних районах, де живуть з незапам'ятних часів), болгар, німців. Процес лібералізації ставлення румунської влади до національних меншин, який, найімовірніше, продовжуватиметься, спрямовуючи розвиток цих меншин на шлях співпраці в межах Румунії, з одного боку, стабілізує цю державу в її сучасних межах, з іншого боку, зміцнить національні громади, зробивши реальністю їхнє повне самоврядування. Можливий, хоча менш імовірний, інший перебіг подій. Повернення до шовіністичної ідеології створення Великої Румунії, що автоматично стримувало б просування до Європи (аналогічно до того, що відбувалося в сусідній Сербії), відновлення територіальних претензій до сусідніх держав призвело б до конфронтації з усіма (за винятком хіба що Сербії) сусідніми державами. Очевидно, така конфронтація не дала б Румунії перемоги. Наслідком цього була б велика внутрішня криза й приєднання до сусідніх країн пов'язаних з ними територій самої Румунії (крім, звичайно, Волохії). Проте є всі підстави сподіватися, що народу Румунії та її керівництву вистачить мудрості не допустити цього варіанта, який надовго затримав би поступ усієї Центральної Європи.

Отже, ймовірнішим є варіант, за яким територія Румунії залишиться незмінною.

Швейцарія

Одна з багатонаціональних держав Європи. Проте, на відміну від інших таких держав, тут

фактично немає домінуючої нації. Цьому сприяє специфічний кантональний устрій країни, завдяки якому Швейцарія довгий час існує як незалежна держава без суттєвих національних конфліктів на своїй території.

На сучасному етапі в країні є чотири етнічні групи: швейцаронімці, франкошвейцарці, італошвейцарці та ретороманці. До національних відмінностей цих чотирьох груп додаються ще й субнаціональні (регіональні) особливості, тобто більшість людей вважають себе громадянами певного кантону. Проте завжди відчувалося, що швейцаронімці та франкошвейцарці значно відрізняються від населення Німеччини та Франції. Особливе місце посідає італійський кантон Тічіно (Тессін), де більшість населення вважає себе італійцями. Отже, якщо й можливе розділення Швейцарії, то хіба що зі створенням окремих етнодержавних утворень, а не приєднання до їхніх етнічних країн. Лише для кантону Тічіно, поряд з виникненням окремого утворення, можливий варіант приєднання до Італії.

Розглянемо баланс між чинниками, що ведуть до розділення Швейцарії, та чинниками, що сприяють її збереженню як єдиного державного утворення.

Основні чинники за розділення:

- усвідомлення населенням себе громадянами певного кантону;
- велика самостійність кантонів;
- існування власних кантональних політичних і економічних еліт;
- вплив сепараційних процесів у Європі та світі загалом.

Основні чинники проти розділення:

- спільна історична спадщина - існування єдиної Швейцарії (у тих самих межах) протягом кількох останніх століть, спільна боротьба за інтереси країни, справжня добровільність об'єднання на основі спільності інтересів;
- економічна взаємозалежність кантонів й взаємовигідний розподіл ролей між ними;
- небажання руйнувати усталений добробут, який є одним з найвищих у світі, стабільну економіку, ефективну політичну систему та суттєве й стабільне місце у світовій спільноті;
- стійкий баланс інтересів між державою загалом і окремими кантонами;
- незважаючи на національні особливості, кантони відіграють у країні таку ж роль, що й регіони в інших державах, а це є елементом стабільності;
- розділення за національним принципом може спричинити конфлікти всередині окремих кантонів (в деяких з них немає суттєвої більшості однієї з національних груп);
- крім спільної історії та спільних інтересів, швейцарців об'єднують й спільні культурні особливості. Більше того, можна говорити про певну єдину ментальність швейцарців, незалежно від їхньої мови та походження.

Щодо кантону Тічіно, то чинником проти приєднання до Італії є ще й те, що на півночі самої Італії проживають національні меншини (французькомовна, німецькомовна та словеномовна), які мають культурні автономії і будь-яка сепарація в Тічіно дуже сприятиме аналогічному процесу в італійських автономіях, що для Італії зовсім не вигідно. Зберігши статус-кво, Італія до того ж матиме суттєвий вплив на Швейцарію через італомовний кантон.

Отже, підсумовуючи всі чинники, можна прогнозувати збереження єдиної Швейцарії в сучасних межах.

Словаччина

Молода держава на політичній карті Європи. Досвід часткової державності Словаччина мала хіба що під час німецької окупації, коли на її території фашистами було створено формально незалежну державу. Хоча в попередні історичні періоди словаки не мали своєї держави, ще з середньовіччя вони відчували себе окремим народом. Тому сучасна Словаччина засновувалася на прагненні народу жити у власній державі, незважаючи на те, що значної дискримінації словаків у колишній Чехословаччині не було: там вільно розвивалася словацька культура і мова. Створення словацької держави відбулося за принципом: одна нація - одна держава на історичній етнічній території. Проте етнічна ситуація в Словаччині далека від ідеальної. В країні проживає достатньо велика і компактна угорська національна меншина. Словаччина протягом тривалого часу входила до складу Угорщини, а згодом Австро-Угорської монархії, що сприяло заселенню словацьких земель угорцями. Як у самій Угорщині, так і серед угорців Словаччини існує рух за об'єднання всіх угорців у Велику Угорщину. Проте цей процес, швидше за все, не матиме вирішення, оскільки Угорщина не зацікавлена в конфліктах зі своїми сусідами, що особливо яскраво підтвердило угорсько-румунське примирення - а підстави для територіальних претензій Угорщини до Румунії значно серйозніші, ніж до Словаччини.

З інших національних меншин у Словаччині найбільше чехів та українців. Хоча вони й мають свої культурні товариства, проте чисельність цих меншин порівняно невелика. Проте, якщо чехи як колоністи на чужій етнічній території не можуть претендувати ні на що, крім нормальних умов для розвитку культури, то з українцями ситуація суттєво інша. Адже вони проживають на своїх історичних землях. Особливо це стосується самобутньої гілки українського народу - лемків. Українці Словаччини мають свій значний консолідаційний центр - місто Пряшів. Проте український рух у Словаччині суттєво послаблює наявність поділу на українців, русинів і лемків.

Очевидно, основним чинником, який впливатиме на територіальну цілісність Словаччини, є непорушність європейських кордонів і пов'язана з цим недопустимість сепарації національних меншин, які на іншій території мають етнічні держави (адже так не порушується ні право народів на державність, ні принцип збереження загальноєвропейських кордонів). Проте в цьому разі ситуація не така однозначна, як в деяких інших аналогічних випадках. Словаччина ще не знайшла своєї геополітичної ніші. У неї немає стійких стратегічних союзників. Стабільність словацьких кордонів не належить до найбільших пріоритетів європейської безпеки. Відсутність виразних національних пріоритетів і сформованої національної ідеї (що, зокрема, виявилось у відсутності чіткої позиції щодо вступу до НАТО) може призвести до внутрішньої нестабільності, необґрунтованих національних амбіцій. Можливий варіант загострення стосунків з Україною, до чого може спричинити підтримка Словаччиною так званого русинства в українському Закарпатті. Зважаючи на геополітичну слабкість, результатом цього варіанту може бути хіба що втрата Словаччиною як українських, так і угорських етнічних територій. Хоча ймовірність такого перебігу подій вважаємо більшою, ніж, наприклад, зміну кордонів Польщі, все ж вона невелика.

Отже, зміни території Словаччини внаслідок етнічних проблем малоймовірні.

Крім етнічної диференціації, у Словаччині існує суперництво між двома великими центрами - Братиславою і Кошице. Братислава знаходиться на кордоні з Австрією, що дає певні підстави прогнозувати можливість перенесення столиці у центральні чи східні райони країни. Проте перенесення столиці в Кошице малоімовірне, адже це місто розташоване недалеко від кордону з Угорщиною і там сильний вплив мають угорці. Зменшити протистояння зможе нова столиця в центрі країни, яка з'єднає дві умовні частини Словаччини. Хоча можливий і варіант розподілу впливів, коли Братислава стане культурним і політичним центром, а Кошице - економічним. У такий спосіб можна збалансувати внутрішньополітичну ситуацію в країні.

Отже, ймовірність зміни територіальних меж Словаччини невелика. Столиця країни, вірогідно, залишиться у Братиславі або її буде перенесено в центральні райони - можливо, в місто Зволен (проте варіант з Братиславою імовірніший).

Угорщина

Угорщина - справді однонаціональна держава, але її специфіка в тому, що значна частина угорців проживає за межами країни. Цей аспект викликає серед угорців (зокрема серед діаспори) сильний націоналістичний рух за утворення Великої Угорщини в межах етнічних земель, що в минулому спричиняло серйозні проблеми з країнами-сусідами, особливо з Румунією. Проте в теперішніх умовах, коли Угорщина вступила в НАТО та ЄС, офіційній владі зовсім не вигідно псувати стосунки з сусідами. Адже, враховуючи сучасні європейські реалії, це викликало б категорично негативну реакцію з боку європейських структур. До того ж зміна кордонів у цьому регіоні не вигідна для всієї Європи, яка багато втратила внаслідок югославського конфлікту й, очевидно, не скоро про нього забуде. Тому нові непередбачувані конфлікти у центрі континенту будуть відвертатися всіма можливими засобами. Загострення ситуації з угорськими меншинами сьогодні вигідне лише крайнім угорським націоналістам. На цій проблемі вони піднімають свій рейтинг серед населення, проте значного впливу на політику держави вони не мають, і суттєвий ріст такого впливу за умов інтеграції Угорщини в єдину Європу не передбачається.

Отже, швидше за все, територіальні межі та столиця Угорщини залишаться незмінними.

Ватикан

Очевидно, немає підстав для прогнозування якихось територіальних змін цієї теократичної держави, розташованої у Римі. Водночас однозначно можна прогнозувати дальше зростання її ролі у світовій спільноті та впливу на процеси у світі. Зокрема, ініціатива Папи Римського Івана Павла II щодо прийняття світовою спільнотою "Декларації прав народів" вже тепер дає стійку базу для нової геополітичної ситуації - світу миру та співробітництва на основі поваги до всіх народів і балансу їхніх інтересів.

Західна Європа

Велика Британія

Зміни прогнозуються відповідно до варіанта А типу 1. Проживають корінні недержавні народи: валійці, шотландці. В Північній Ірландії (Ольстері) ірландці-католики ведуть

збройну боротьбу за об'єднання з історичною батьківщиною (Ірландською Республікою), від якої Північну Ірландію було відділено внаслідок компромісу під час здобуття Ірландією незалежності (відповідає варіанту Б типу 1). Шотландці та валійці ведуть досить активну політичну боротьбу за розширення автономії, яку очолюють націоналістичні політичні партії. Територіальна компактність і соціальна структура населення цілком достатні для державності. Шотландці також мають значний історичний досвід державності. І в Шотландії, і у Вельсі відбуваються інтенсивні процеси росту національної самосвідомості населення та прагнення збереження національно-культурної ідентичності. Відроджуються практично забуті шотландська (власне шотландська та давньошотландська - гельська) і валійська мови.

Отже, на території Великої Британії сформуються 3 етнодержавні утворення: **Англія** (теперішня метрополія), **Шотландія, Вельс**. Ольстер об'єднається з Ірландською Республікою.

Прогноз щодо розділення Великої Британії має достатньо підстав. На референдумах більшість населення Шотландії та Вельсу виступила практично за повне самоврядування, яке закріплюється утворенням шотландського та валійського парламентів. Автономізації сприяє також криза у британській королівській родині. Постає питання, чи може залишатися королівська родина символом влади в країні. Угода про примирення в Ольстері, яка підбиває підсумок громадянській війні в цій частині країни, передбачає створення єдиного Ірландського вищого представницького органу, що стало початком фактично подвійного управління Ольстером - Великою Британією та Ірландією. Це робить можливим мирне об'єднання Ольстеру з Ірландською республікою шляхом поступового зменшення повноважень ольстерсько-британських управних органів і збільшення ольстерсько-ірландських.

Межі цілком збігаються з кордонами між Англією, Шотландією, Вельсом та Північною Ірландією в межах теперішньої Великої Британії.

Столиця Англії - столиця теперішньої метрополії Лондон; Шотландії - історична столиця Едінбург (резиденція нового шотландського парламенту); Вельсу - Кардіфф (резиденція нового валійського парламенту).

У складі Великої Британії ще дотепер залишається кілька невеликих острівних колоній у різних регіонах (острів Святої Олени, Фолклендські острови, Бермудські острови, архіпелаг Чагос, острови Кайкос, острови Кайман, декілька островів у південно-східній частині архіпелагу Туамоту). Ці острови в рамках завершення розпаду колоніальної системи, очевидно, стануть незалежними чи увійдуть до складу близьких до них етнодержавних утворень. Аналогічно очікується приєднання до Іспанії теперішнього британського анклаву Гібралтар.

Ірландія

Відповідно до варіанта Б типу 1 передбачається приєднання до Ірландської Республіки тепер належної Великій Британії Північної Ірландії (Ольстеру), корінне населення якої веде активну боротьбу за возз'єднання. Юніоністи, що виступають за збереження Ольстеру в складі Великої Британії, спираються на нащадків англійців та шотландців, які не є корінним етносом, оскільки їх у рамках політики британізації Ірландії було переселено в Ольстер в XIX і XX століттях. (Детальніше про прогноз майбутнього Ольстеру див. Велика Британія.) Позаяк Ірландія - острівна національна держава, інші зміни її етнодержавних меж не

передбачаються.

Столиця Ірландської Республіки, очевидно, залишиться в Дубліні, оскільки центр Ольстеру Белфаст через відносно невелику частку в ньому корінного населення не може претендувати на роль центру консолідації ірландців. Більше того, з возз'єднанням Ірландії його значення, імовірно, зменшуватиметься, натомість зростатиме роль другого за величиною міста Ольстеру Деррі.

Іспанія

Зміни відповідно до варіанта А типу 1. Корінні народи, які поки що не мають національних держав: баски, каталонці, галісійці. Ці народи проживають на своїх теперішніх територіях не менше 2000 років. Баски ведуть збройну боротьбу за незалежність, каталонці - досить активну політичну боротьбу, про що свідчить існування впливових націоналістичних партій. Територіальна компактність усіх трьох корінних недержавних народів, чисельність і соціальна структура - цілком достатні підстави для державності.

Отже, передбачається виокремлення *Каталонії*, *Басконії* та *Галісії* як етнодержавних утворень. Крім того, окремою державою залишатиметься метрополія (Іспанія). Розглянемо можливість виокремлення в етнодержавні утворення інших частин Іспанії. Претендентами можуть бути:

- колишні незалежні держави (колишні князівства Астурія, Леон, Арагон);
- території з суттєвими етнічними відмінностями (область Валенсія);
- історично відокремлені території та території зі специфічними економічними інтересами (Андалусія);
- етноадміністративні одиниці (Андалусія, Гібралтар).

Для відокремлення цих територій достатніх об'єктивних підстав немає. Воно було б можливе лише за умови великої нестійкості метрополії під час катастрофічного розпаду держави. Це може відбутися, якщо протягом 15-20 років буде сильно гальмуватися прагнення басків і каталонців до незалежності. Позаяк інші європейські багатонаціональні держави (Велика Британія, Бельгія) вже в стадії розпаду, очевидно, через кілька років цей процес торкнеться й Іспанії, та відбуватиметься він доволі спокійно. Тому варіант відокремлення умовних претендентів малоімовірний. Адже переважна частина населення цих територій - іспанці, а розмовляють там діалектами іспанської мови, які не претендують на те, щоб визнаватися окремими мовами. Існування в середні віки незалежних князівств не спричинило виникнення окремих етносів внаслідок швидкої консолідації, зокрема в боротьбі проти спільного ворога - арабів, що володіли південною частиною Піренейського півострова. Окреме місце серед цих територій займає Гібралтар, який нині перебуває під британським управлінням. Проте це штучно відірвана (внаслідок англо-іспанської війни) від Іспанії територія, яка до цього нічим, окрім стратегічного розташування, не відрізнялася від іншої частини Андалусії. Хоча населення Гібралтару тепер не має великого бажання до возз'єднання з Іспанією, досвід приєднання стратегічних анклавів до країн, з яких їх було виділено (Діу в Індії, Гонконг у Китаї), вказує на незворотність цього процесу.

До складу Іспанії входять також розташовані біля північно-західного узбережжя Африки Канарські острови й анклав Сеута та Мелілья, виділені з території Марокко. Анклави буде повернуто Марокко, а Канарські острови, очевидно, стануть незалежним етнополітичним

утворенням. Мешканцям цих островів, що є одним з найвідоміших світових курортів, залежність від Іспанії не надто вигідна, й за відповідної нагоди вони відокремляться.

Межі.

Каталонія - адміністративні території, заселені переважно каталонцями: автономна область Каталонія і Балеарські острови. Крім того, переважно каталонцями заселений район області Валенсія - Кастельон-де-ла-Плана. Враховуючи існування сепараційного центру й адміністративну відокремленість, а також відцентрові тенденції у Валенсії, є можливим приєднання цього району до Каталонії. До Каталонії відійде також населений переважно каталонцями департамент Франції Східні Піренеї з центром у м. Перепіньян. Столиця - місто Барселона.

Басконія - адміністративні території, населені переважно басками: автономні області Країна Басків, Наварра, Ла-Ріоха. Баски населяють також анклав на південь від Віторії, який нині входить до складу провінції Бургос. Очевидно, його, як штучно від'єдану територію, буде повернуто до Басконії. Крім теперішніх іспанських провінцій, до Басконії згідно з варіантом В типу 1 може відійти французька частина Басконії (теперішній департамент Франції), що є історичною частиною Басконії, населена переважно басками і межує з іспанською частиною Басконії. Адже Франція - країна з активними джерелами етнічної нестабільності (Корсика, баски). Попри гарантії непорушності кордонів у Європі активна боротьба басків за незалежність своєї країни не лише в Іспанії, а й у Франції, швидше всього, закінчиться об'єднанням обох частин Басконії в одному етнодержавному утворенні, тобто французька частина Наварри приєднається до Басконії. Столиця - місто Більбао. Претендентами на столицю Басконії можуть бути також Памплона і Сан-Себастьян, які, проте, на сьогодні менш важливі, - а країна, що тільки стає незалежною, має мати сильну столицю. Крім того, центром політичного життя та боротьби басків є саме Більбао.

Галісія - адміністративна автономна область Галісія без жодних приєднань. Столиця - місто Ла-Корунья, що тепер є адміністративним центром відповідної автономної області.

Канарські острови - територія теперішнього іспанського володіння поблизу північно-західного узбережжя Африки. Столиця - Санта-Крус-де-Тенеріфе.

Іспанія - решта території сучасної Іспанії. Столицею залишиться Мадрид.

Португалія

Одна з багатьох піренейських держав, яка сформувалася під час Реконксти (боротьби проти арабів, що захопили півострів). Але, на відміну від інших, вона не увійшла до союзу Кастилії й Арагону, залишившись незалежною державою. В той час відбувалося формування португальської нації та мови, і навіть 60-літнє перебування Португалії у складі Іспанії (з 1581 р.) не зупинило цього процесу. Тепер Португалія - переважно однонаціональна держава: тому й немає підстав прогнозувати якихось територіальних змін в її материковій частині. Проте до складу країни входять дві острівні території в Атлантичному океані: Азорські острови та острови Мадейра. Хоча населення цих територій розмовляє португальською мовою і здебільшого є вихідцями з метрополії, умови на островах та інтереси їхніх мешканців сильно відрізняються від інтересів Португалії, територіальна відокремленість також обмежує зв'язки. Острови мають важливе стратегічне значення для блоку НАТО; а їх сприятливі для відпочинку природні умови приваблюють туристів з Європи. До складу Португалії ці острівні території входять лише формально. Тому прогнозується виокремлення

Азорських островів та Мадейри в етнодержавні утворення. *Межі.*

Португалія - материкова частина сучасної Португалії. Столиця - Ліссабон. *Азорські острови* - однойменний архіпелаг. Столиця - місто Понта-Делгада. *Мадейра* - однойменний острів. Столиця - місто Фуншал.

Франція

Відповідно до варіанта А типу 1 на окремі етнодержавні утворення претендують корінні бездержавні народи: баски та бретонці. Окремим етносом стали й корсиканці, які за час понад 200-літньої відірваності від італійської нації набули власної етнічної ідентичності. Та й до цього у зв'язку з тодішньою малою консолідованістю італійської нації населення Корсики не надто відчувало свою належність до неї. Корсиканці протягом двох віків вели збройну боротьбу за незалежність від Франції і продовжують її й тепер партизанськими діями й терористичними актами. Корсиканців можна вважати новосформованою нацією з повною соціальною структурою. Є корсиканська мова та література. Окрему мову мають й провансальці, які, проте, вважаються французами. Тому Прованс залишається лише специфічним регіоном Франції, не претендуючи на окреме етнодержавне утворення.

Бретонці та баски населяли свої території ще до формування французів як етносу й дотепер зберегли свою культуру та етнічну ідентичність. Отже, вони історичні й корінні. Корсиканці й баски ведуть збройну боротьбу за незалежність. Бретонці прагнуть зберегти культурну автономію. Корсика, Бретань і Французька Наварра (баски) територіально компактні. Корсика територіально відокремлена від Франції. Територія басків у Франції, найімовірніше, приєднається до Басконії, що виникне в теперішній Іспанії. Чисельність бретонців, корсиканців і провансальців достатня для створення повноцінних держав. Відсутність всесторонньо розвиненої економіки Корсики цілком компенсується активним прагненням її народу до незалежності. Бретонці - давній історичний етнос, який за мовою, культурою та походженням дуже відрізняється від французів. Тепер відбуваються активні процеси росту національної самосвідомості бретонців. І хоча вони ще не ведуть активної боротьби за незалежність, за умови нестабільності Франції, що прогнозується внаслідок відокремлення **Корсики** і Французької Наварри, **Бретань** також, очевидно, стане окремим етнодержавним утворенням.

Окремо необхідно розглянути проблему Ельзасу і Лотарингії. Ці землі здавна ставали основою для німецько-французьких (і навіть загальноєвропейських) конфліктів. Кожна зі сторін вважала, що там проживає близьке до неї населення. На сучасному етапі населення Ельзасу і Лотарингії є змішаним німецько-французьким з деяким домінуванням останнього. Виділення їх як специфічного народу все-таки навряд чи призведе до утворення окремого етнодержавного утворення. Адже після періоду феодальної роздробленості ельзасці й лотарингійці не виявляли активних прагнень до незалежності, а підтримували або Францію, або Німеччину залежно від тогочасної частки французького чи німецького населення в регіоні. Варіант відокремлення Ельзасу-Лотарингії можливий виключно за великої нестабільності у Франції, значно більшої, ніж від'єднання національних окраїн - Корсики, Бретані, басконських та каталонських земель. Ця нестабільність мала б бути такою, що спричинила б розпад на Прованс, Аквітанію, Нормандію, що малоймовірно. Ще менш імовірний варіант приєднання Ельзасу та Лотарингії до Німеччини. Адже це остаточно зруйнувало б систему безпеки в Європі, бо ж недоторканість німецько-французького кордону є в ній одним із наріжних каменів. Отже, французькі провінції Ельзас і Лотарингія, найімовірніше, залишаться у складі Франції. *Межі.*

Корсика - острів Корсика. Столиця - місто Аяччо. *Бретань* - теперішній регіон Франції

Бретань. Столиця - місто Брест.

До *Басконії* - Французька Наварра (адміністративна територія, заселена переважно басками). Південно-західний французький департамент Атлантичні Піренеї.

До *Каталонії* відійдуть каталонські етнічні землі. Південно-східний французький департамент Східні Піренеї.

Франція: решта теперішньої території. Столиця - місто Париж. Франція володіє також значною кількістю невеликих за розмірами заморських колоніальних територій. Прогнозуємо, що більшість з них стануть незалежними чи увійдуть до складу близьких незалежних країн. У володінні Франції, очевидно, залишаться малозаселені острови в південній частині Індійського океану (Кергелен, Крозе, Сен-Поль, Амстердам). Інші сучасні французькі колонії розглянемо в інших розділах.

Бельгія

Зміни відбуватимуться відповідно до варіанта А типу 1. Корінні народи: валлони (франкомовний етнос Бельгії), фламандці (розмовляють варіантом голландської мови) і невелика кількість німців, які живуть компактно. Для всіх трьох народів вже існують етнічні держави чи держави близьких до них етносів, з якими межує Бельгія: Франція, Нідерланди, Німеччина. На теперішній території всі три народи живуть не менш як 1500 років. Територіальна компактність цих народів, їхня чисельність і соціальна структура цілком достатні для державності.

Відповідно до варіанту Б типу 1 можливе приєднання цих частин Бельгії до своїх етнічних держав (Франції, Німеччини, Нідерландів) чи утворення незалежних етнодержавних утворень. Валлони і фламандці ведуть активну політичну боротьбу за поділ Бельгії, що в умовах демократичної країни важливіше й ефективніше, ніж збройна боротьба. Майже всі політичні партії Бельгії поділилися на дві частини: валлонську і фламандську. На території Валлонії та Фландрії офіційними мовами є відповідно французька та фламандська. В управлінні обома основними частинами країни найбільше значення мають місцеві автономні владні структури, а роль Брюсселя незначна. Німецька громада невелика і не має територіальної автономії, проте за нею визнається культурна автономія як за общиною.

Те, який з варіантів майбутнього етнополітичного устрою Бельгії (незалежні етнодержавні утворення чи об'єднання Валлонії з Францією, а Фландрії з Нідерландами) найімовірніший, визначається такими основними чинниками:

- чи є валлони з французами й, відповідно, фламандці з голландцями одним народом зі спільною культурою;
- чи можливе об'єднання при збереженні балансу сил в Європі;
- чи самі народи прагнуть до об'єднання;
- як буде відбуватися процес розділення Бельгії й автономізації її частин?

До революції 1566-1609 рр. Нідерланди займали значну територію, яка, крім Бельгії та Голландії, включала деякі сучасні німецькі і французькі землі. Південь був католицьким, північ - протестантською. Після революції католицькі провінції (Фландрія і північний Брабант) залишилися під Іспанією і не увійшли до нової держави - Сполучених Провінцій

(Голландія), а потім стали основою королівства Бельгія. Південні провінції сучасної Бельгії зазнали великого впливу Франції, особливо після наполеонівських війн. У них утвердилася французька мова. Отже, предки валлонів не були французами, а предки фламандців, хоча й були одним етносом з голландцями, ще із середніх віків розвивалися окремо від останніх, а регіональні особливості посилювалися. Ідентифікуючи свою національність, бельгійці використовують лише поняття "фламандець" чи "валлон", а не "голландець" чи "француз". Та й культури Франції та Валлонії, Голландії та Фландрії суттєво відрізняються.

Поділ Бельгії практично не змінить балансу сил у Європі. Проте приєднання її частин до Франції та Голландії значно посилить їх і викличе великий спротив інших країн Європи, передусім, Німеччини. З утворенням незалежних Фландрії та Валлонії таких проблем не виникне (за умови розв'язання проблеми німецької меншини).

Третій чинник (прагнення самих народів) є, очевидно, найважливішим. Фламандці почувають себе лідерами у сучасній Бельгії, а приєднання їх до Голландії зробить з Фландрії звичайну провінцію. Тим більше Валлонія може "загубитися" між великими департаментами Франції. У теперішньому політичному процесі розділення Бельгії варіант приєднання навіть не розглядається.

Щодо четвертого чинника, то процес розділення вже розпочався. У 1993 р. з унітарної держави утворилася федеративна. Це відбувається цивілізованими політичними засобами, тому загострення, що зумили б значну дестабілізацію, яка б спричинила втягування в цей процес сусідніх держав, не передбачаються. Та й в самих цих державах очікуються процеси не консолідації, а автономізації корінних національних меншин.

Отже, відповідно до основних чинників розділення, найімовірнішим є виділення **Фландрії** та **Валлонії** в окремі етнодержавні утворення. Відокремлення німецької частини Бельгії можливе лише за умови великої нестабільності під час її розділення, що малоймовірно. Для власної незалежної державності німецьке населення Бельгії не має ні політичної структури, ні досвіду, ні чисельності, ні економічних умов. Приєднання до Німеччини майже неможливе через необхідність збереження стабільності в Європі, яка несумісна з приєднанням будь-яких територій до найбільшої європейської держави. Отже, найімовірніше, територія бельгійських німців залишиться у складі Валлонії, з якою вона найтісніше пов'язана. У столиці Бельгії, Брюсселі, проживають як валлони, так і фламандці, хоча дещо більший вплив має Валлонія. Офіційними в Брюсселі є обидві мови: фламандська та французька. Сьогодні Бельгія поділена на три регіони - Фландрія, Валлонія та Брюссельський регіон. Найімовірніше, що саме на базі цих регіонів виникнуть три окремі етнодержавні утворення. Хоча Брюссель є великим центром притягання для Валлонії, умови Брюсселя та валлонських територій суттєво різні. Тим більше, що тепер Брюссель розвивається повільніше, ніж провінція, його значення стає дедалі меншим, та й вплив фламандців там достатній для того, щоб не допустити його приєднання до Валлонії. Крім того, **Брюссель** є однією зі столиць об'єднаної Європи, що також сприяє його виділенню в окреме політичне утворення.

Межі.

Валлонія - регіон Валлонія. Столиця - місто Льєж.

Фландрія - регіон Фландрія. Приєднання французького департаменту Фландрія можливе лише за великої нестабільності у Франції, що малоймовірно. Старовинна столиця Фландрії - Гент, проте новою столицею Фландрії, швидше за все, стане велике економічно розвинуте

місто Брюгге. *Брюссель* - Брюссельський регіон. Столиця - місто Брюссель.

Нідерланди

У Нідерландах проживає корінний недержавний народ - фриззи. Тому, відповідно до варіанта А типу 1, можливе виділення цього народу в окреме етнодержавне утворення. Фриззи не менш як 1500 років проживають на своїх теперішніх територіях. Хоча вони не ведуть ні збройної, ні інтенсивної політичної боротьби за відокремлення, проте, що дуже важливо, існують окремі фризські політичні організації та партії і, найголовніше, фриззи зберегли власну самобутню культуру. До того ж, спостерігається велике прагнення народу і надалі зберегти свою культуру і бути офіційно визнаними Європою. Це прагнення небезпідставне. Фриззи сформувалися як окремий народ ще до того, як виникла голландська нація (XIV-XV століття). Ще за часів Карла Великого існувала Фризляндія зі своїми князями. За часів Франкської держави фриззи займали велику територію: від сучасних провінцій Північна і Південна Голландія по всьому приморському узбережжю, включаючи Західні, Східні та Північні Фризські острови. Хоча тепер територія їхнього проживання значно зменшилася, все ж вони живуть компактно, їхні чисельність і соціальна структура цілком достатні для державності. Позаяк і надалі передбачається зростання національної самосвідомості фризів, а також через те, що внаслідок активної боротьби, передусім басків, корсиканців і каталонців, Європа, очевидно, визнає право малочисельних європейських народів на самовизначення, можна досить впевнено передбачити виділення **Фризляндії** в автономне етнодержавне утворення

фризів. *Межі.*

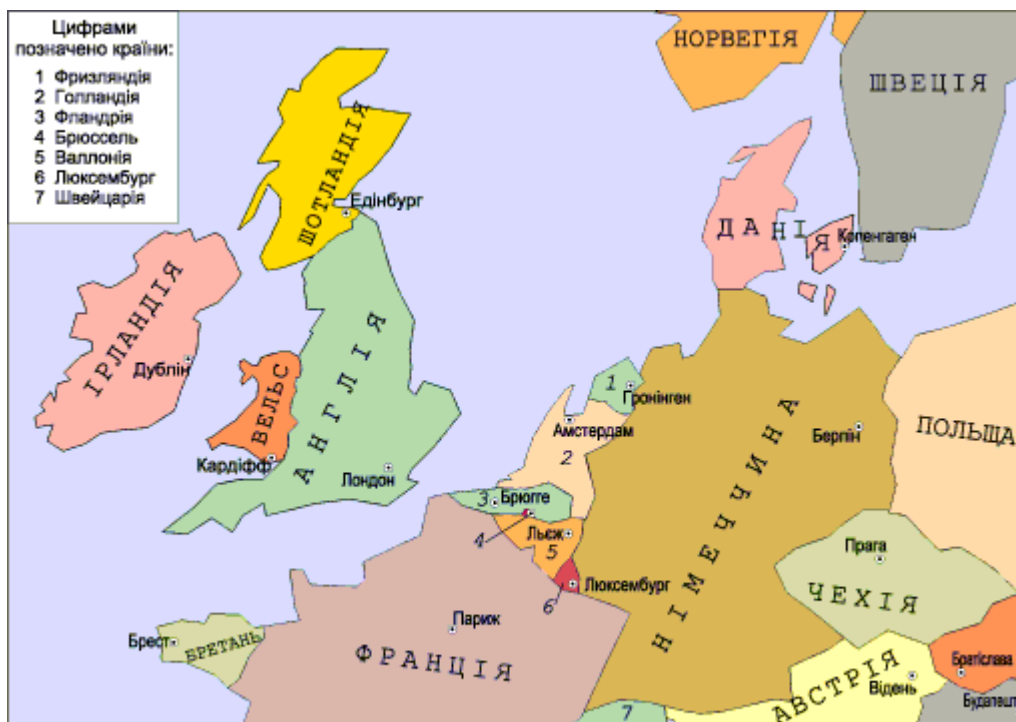
Фризляндія - нідерландські провінції Фризляндія (включно із Західно-Фризськими островами), Гронінген і Дренте. Приєднання німецької території, де проживали і проживають фриззи (Східно-Фризські острови і прибережні території німецької землі Нижня Саксонія), можливе лише за великої нестабільності в Німеччині, що не передбачається. Північно-Фризські острови вже повністю інтегрувалися в Данію, і там фриззи асимілювалися в датський етнос. Хоча в провінціях Гронінген і Дренте фриззи тепер не становлять абсолютної більшості, ці історичні землі фризів, найімовірніше, все ж увійдуть у Фризляндію, оскільки очікуваний на цей час підйом у фризів й особлива увага Європи до корінних недержавних народів, очевидно, дадуть змогу фризам відновити свій вплив у цих провінціях. Цьому сприятиме й існування великого консолідаційного центру, яким є місто Гронінген, що претендує на роль столиці етнодержавного утворення фризів.

Голландія - решта території теперішніх Нідерландів. Столиця - теперішня столиця Нідерландів - місто Амстердам. Список країн

Люксембург

Люксембуржці - повністю сформований повноцінний європейський етнос, про що, зокрема, переконливо свідчить їхнє небажання визнати себе німцями під час німецької окупації цієї країни (на референдумі навіть за умов фашистського окупаційного режиму проти цього проголосувало понад 90% мешканців країни). Це єдиний корінний народ на території країни. Тому будь-яких змін етнодержавного устрою тут не передбачається.

На рис.1 відображено прогнозовану ситуацію в Північно-Західній Європі

1. Етнополітична карта Північно-Західної Європи

Малі країни Європи: Андора, Монако, Сан-Маріно, Ліхтенштейн

Андорра й Сан-Маріно - одні з найстаріших країн Європи. Монако - хоч і невелика країна, проте її корінне населення усвідомлює себе окремим етносом, що має назву монегаски. Ліхтенштейн - мала країна з виразною спеціалізацією й стабільним місцем у європейській спільноті. Тому приєднання до більших країн чи інших суттєвих змін устрою цих країн не передбачається.

Північна Європа

Норвегія

Держава здебільшого однонаціональна: 98% населення - норвежці, які проживають переважно у прибережних районах півдня країни. Проте є і корінний недержавний народ - саамі, що населяють здебільшого історичну область Норланд на півночі країни та райони зі складними природними умовами в центрі країни. Саамі не мають великих консолідуючих центрів, але можуть створити етнодержавне утворення на півночі Норвегії, Швеції та Фінляндії для збереження національної ідентичності та культури, протидії індустріалізації та напливу переселенців на територію їх проживання. В умовах демократичного суспільства Північної Європи саме прагнення народу до суверенітету над своїми землями може бути достатнім для виникнення країни саамі (найімовірніша назва її - *Лапландія*, позаяк саме так називають північ Скандинавського півострова). Це державно-політичне утворення залишиться прив'язаним до своїх сусідів як економічно, так і політично і, ймовірно, увійде до Північної Ради.

Архіпелаг Шпіцберген, який належить Норвегії, не має корінного етносу, а також ні

політичних, ні економічних умов для автономного існування й не може претендувати на окреме етнодержавне утворення.

Межі

До *Лапландії* ймовірно, відійдуть фюльке (область) Фінмарк, крім східної частини її узбережжя, та гірська частина фюльке Тромсьо.

Швеція

Близько 96% населення країни - шведи. Вони проживають компактно на півдні країни та у прибережних районах. Проте на півночі країни, в Лапландії, проживає корінний народ цієї території - саамі. Як відзначено вище (див. Норвегія), в умовах інтегрованої політично й економічно демократичної Європи саамі також можуть претендувати на власне етнодержавне утворення. Адже, як прогнозується, в Європі основні функції держави будуть еволюціонувати від політичних і економічних до захисту та створення умов для всебічного розвитку культур народів, збереження їх етнічної ідентичності. Тому створення етнодержавного утворення саамі було б дуже актуальним, адже збереження та розвиток культури цього малочисельного та самобутнього народу, безумовно, збагатило б європейську культуру й не суперечило б інтересам країн, на території яких проживають саамі. Тому ймовірним є виникнення такого утворення, яке, відповідно до традиційної назви цієї території, мало б назву Лапландія (та й однією з назв саамі є "лапарі", отже Лапландія - країна лапарів).

Межі.

Лапландія Північно-західна частина льона (області) Норрботтен і північна - льона Вестерботтен, а також більша частина норвезького фюльке Фінмарк, гірська частина фюльке Тромсьо та північна частина фінського лану Лаппі. Консолідаційним центром саамі в Норвегії є Кьоутокейно, у Фінляндії - Інарі. Проте, найімовірніше, столицею буде Кіруна як найбільше й найрозвиненіше місто цієї території.

Фінляндія

Фіни становлять близько 93% населення країни. Наявна також національна меншина шведів (близько 6%), які проживають компактно на південному заході країни, зокрема на Аландських островах. Шведи мають культурну та мовну автономію. Шведська мова є другою офіційною мовою Фінляндії. Хоча шведи (особливо мешканці Аландських островів) мають високу етнічну самосвідомість й можуть ставити питання про більшу автономію чи навіть приєднання до Швеції, такий варіант мало ймовірний. Адже Фінляндія протягом значного періоду була шведською колонією, а шведи у Фінляндії (крім Аландських островів) не є корінним етносом. Ще в XIX столітті внаслідок впливу колишньої метрополії переважна більшість фінів розмовляла шведською мовою (для нової метрополії - Росії - це виявилось значною проблемою). Тому будь-які територіальні зміни між Фінляндією та Швецією відновлювали б давні суперечності, які в мирній і спокійній Північній Європі нікому не потрібні. Дотримання усіх прав шведської автономії та наявність етнічної держави шведської нації не дають підстав прогнозувати виділення земель, заселених шведами.

Інша малочисельна меншина, саамі, через спорідненість з фінами майже асимільована. Проте на півночі країни проживає компактно певна кількість саамі. Значно більшу територію саамі займають у сусідніх Швеції та Норвегії, де претендують на власне етнодержавне утворення. Фінляндія об'єктивно зацікавлена в такому утворенні, оскільки розвиток спорідненого етносу

буде сприятливим і для фінів. Тому й фінська частина території, де проживають саамі, очевидно, увійде до їхньої країни Лапландії.

Межі

До *Лапландії* північна частина лянун (області) Лаппі (від озера Інарі й далі на північ та територія в Скандинавських горах).

Ісландія

Острівна держава. У країні сформувався власний народ і власна специфічна мова. Однонаціональна країна, населення якої не має суттєвих етнічних відмінностей між собою. Жодних територіальних змін Ісландії не передбачається.

Данія

Данія належить до країн, де наявні на своїх етнічних територіях давно сформовані нації з яскраво вираженими особливостями менталітету та культури. На територіях, що входять до складу Данії, крім датчан, сьогодні проживає чотири досить великі меншини. На півдні - німецька мовна меншина. На південному сході - фризська меншина, на Фарерських островах - фарерці, на острові Гренландія - ескімоси.

Німецька меншина не виявляє на сучасному етапі якихось прагнень до виділення чи відокремлення. Вона прагне тільки культурної автономії. Для цього у Датському королівстві створено усі необхідні умови - німецькій мові надано статус офіційної у районах проживання німців. Тому змін на цих територіях не прогнозується. Крім того, будь-які зміни, що стосуються Німеччини, дуже небезпечні для стабільності в Європі - тому вони малореальні.

Фриззи проживають переважно на узбережжі та на Північно-Фризських островах. Їхня чисельність порівняно з датчанами невелика. Ці території можуть виділитися тільки в результаті дуже значної нестабільності у Європі, що не прогнозується.

Фарерські острови, населені корінним етносом, вже тепер є практично незалежними. Ще в 1948 р. вони одержали широку автономію у внутрішніх справах. Фарери мають власний прапор, парламент, грошову одиницю. Уряд метрополії повинен радитися з фарерським парламентом у прийнятті рішень з питань зовнішньої політики, якщо справа стосується островів. Функції метрополії зводяться тільки до контролю за дотриманням основних прав людини на островах. Одним із проявів фактичної незалежності є те, що Фарери, на відміну від Данії, не входять до Євросоюзу. В наступному столітті **Фарери**, очевидно, стануть повністю незалежними й формально. Столиця Фарерів - Торсхавн.

Подібна ситуація складається і з Гренландією. 3 травня 1979 р. цьому острову надано широку автономію у внутрішніх справах. Це вилилося в обрання власного парламенту. У 1982 р. Гренландія залишила Європейське Економічне Співтовариство. 75% населення становлять корінні жителі - ескімоси, яким у Гренландії вдалося зберегти власну мову і культуру. Навчання у школах ведеться рідною мовою, що сприяє вихованню високоосвіченої національної еліти. Значна ресурсна база дозволить Гренландії вижити в економічному плані. Зараз спостерігається демографічний вибух серед ескімоського населення, що за кілька десятків років призведе до суттєвого зростання чисельності населення острова та частки в ньому корінних мешканців. Все це сприяє тому, що **Гренландія**, як і Фарери, має всі перспективи в недалекому майбутньому стати повністю незалежним етнодержавним

утворенням. Столиця - місто Готгоб.

Південна Європа

Греція

Греки - стародавній народ із самобутньою культурою та історією. Проте не всі колишні землі греків увійшли до їхньої сучасної держави. Все середземноморське узбережжя Малої Азії входить до складу Туреччини. Ще одна територія, де проживають греки, - острів Кіпр. Проте сьогодні на цьому острові сформувався окремий протоетнос на основі грецької культури та мови. Ця культура й мовний діалект відрізняються від власне грецької. Хоча кіпріоти завжди мали підтримку в Греції, особливо у боротьбі з турками, навіть обговорювалося питання про так званий "єнозіс" (об'єднання Греції та Кіпру), ні теперішня ситуація, ні прогноз її розвитку в майбутньому не сприяють цьому. Адже Кіпр - офіційно визнана держава з досить розвинутою економікою (один з кандидатів на вступ до ЄС) та своїм особливим місцем у світовому співтоваристві. Культура кіпріотів розвивається як самобутня, її відокремленість від грецької культури зростає. Крім того, недавній історичний прецедент відлякує кіпріотів від єнозісу: в 60-х роках лише натяк на об'єднання викликав вторгнення турецької армії на Кіпр і захоплення нею частини острова, що спричинило його поділ.

Греція має певну проблему з сусідньою колишньою республікою СФРЮ - Македонією (країна із слов'янським населенням). Проте ця проблема не стосується прямих територіальних претензій чи захисту своєї діаспори. Проблема виявилася в тому, що під час проголошення незалежності Македонії Греція протестувала проти назви цієї країни, що є ідентичною з назвою її північної області, тому що така однаковість назв могла б викликати територіальні претензії Македонії на цю область чи сепарацію цієї області. Проте це малоймовірно. Адже нащадки давніх македонців повністю прийняли грецьку культуру та мову. Від греків їх відрізняє хіба що давня історія, що в сучасних умовах не досить для розвитку відчуття окремішності грецьких македонців, які зі слов'янським населенням Македонії пов'язані незрівнянно менше, ніж з греками. Отже, територіальні межі країни прогноуються без змін.

Кіпр

Ця країна зазнала впливу багатьох культур, перебуваючи під владою різних держав: Греції, Арабського Халіфату, держав хрестоносців, Туреччини, Англії, але завжди панівною культурою була грецька.

Тепер Кіпр розділений на дві частини: грецьку та турецьку. Турецький Кіпр утворився внаслідок агресії Туреччини, спричиненої планами об'єднання Греції та Кіпру. На острові де-факто існує дві держави зі своєю символікою, урядами, арміями. Надалі ситуація може розвиватися двома шляхами:

- Подальша сепарація і вже офіційне розділення острова на дві частини.
- Інтеграція країни (спричинена спільними інтересами), яка призведе до повного об'єднання острова.

Розвиток подій, зокрема переговори між лідерами обох общин острова, показує, що спільні економічні та й політичні інтереси беруть гору, хоча й існують значні проблеми. Турки-

кіпріоти аж ніяк не можуть претендувати на статус корінного населення острова. Це, насамперед, переселенці другого покоління, яких поселили на окуповану турками частину острова. До турецького вторгнення на Кіпрі проживало лише 18% турків, та й ті були нащадками або завойовників, або омусульманених ними греків. До того ж, Кіпр (тобто грецька його частина, влада якої визнається всіма країнами, крім Туреччини, єдиною законною владою всього острова) вступив у період економічного піднесення. Європейський Союз задовольнив заявку Кіпру на вступ до цієї впливової організації, що свідчить про великий потенціал острова і дає нові стимули для його розвитку. Туреччина ж вже протягом значного періоду не може добитися прийняття до ЄС. Оскільки ситуація в Туреччині доволі складна й надалі прогнозується ще більше її загострення, пов'язане з турецько-курдською війною, а також протиборством між релігійною та військовою елітами, ця країна матиме чимраз менший вплив на ситуацію на острові. Тому дуже ймовірно, що, позбавлений значної зовнішньої підтримки, турецький Кіпр вже в найближче десятиліття повністю інтегрується з грецьким.

Отже, на острові прогнозується існування єдиної Республіки Кіпр, столиця якої - Нікосія.

Болгарія

Болгари - давній народ, що сформувався на основі слов'янського та тюркського елементів. На сучасному етапі це однонаціональна держава. Єдиною меншиною, що вважає себе корінною національною, є болгарські турки. Проте корінними серед них є хіба що болгари, предки яких колись були навернені турецькими завойовниками в іслам. На відміну від Боснії, ці болгарські мусульмани аж ніяк не можуть претендувати на виділення в окрему націю, та й чисельність їх незначна. Отже, будь-яке територіальне зменшення країни не прогнозується.

Протягом багатьох століть болгари претендували на європейську частину Туреччини, і були часи, коли відвойовували окремі частини цієї території (Перша Балканська війна). Проте в теперішній ситуації Болгарія не виявляє таких претензій і навіть за прогнозованої значної нестабільності в Туреччині її європейська частина не відійде до Болгарії, бо там живуть переважно ісламізовані греки, а не болгари. Повернення Добруджі можливе за умов великої нестабільної ситуації в Румунії, проте такий варіант розвитку подій не найімовірніший. Можливі претензії болгар на землі сусідніх слов'янських держав (передусім Македонії) на підставі того, що вони колись входили до складу Болгарії, не можуть мати серйозних наслідків, адже населення там македонське, а будь-які загострення не вигідні обом країнам. Більше того, на основі мовної близькості та тісних зв'язків Болгарія може стати основним стратегічним союзником Македонії, активно протегуючи цю молоду країну, народ якої не має значного досвіду державності, в європейських і світових структурах.

Отже, ні територіальні межі країни, ні столиця, найімовірніше, не зміняться.

Хорватія

Сучасна Хорватія охоплює переважну більшість етнічної території хорватів (крім хорватської частини Боснії та Герцоговини). Після здобуття незалежності не лише для себе, а й для інших несербських народів колишньої Югославії (адже саме Хорватія розвалила цю колишню фактично сербську імперію) і активного входження в Європу в країні почався період піднесення, який, очевидно, триватиме ще значний час. Прогнозується лише одна реальна зміна - відповідно до варіанта Б для територій типу 1 до Хорватії приєднається хорватська частина сучасної хорватсько-мусульманської федерації Боснії та Герцоговини. Виникнення цього штучного утворення, очевидно, стало тимчасовим компромісом для припинення балканської війни. Проте ситуація в Боснії та Герцоговині залишається

нестійкою. Ні серби, ні хорвати не зможуть змиритися з тим, що фактично на догоду мусульманам три народи (хоча боснійських мусульман окремим народом можна вважати зі значними застереженнями), між якими в останні роки триває гостра ворожнеча, змушують співіснувати в одній державі. Нестійкий тактичний хорватсько-мусульманський союз в Герцоговині з посиленням Хорватії та послабленням як Сербії, так і мусульман, очевидно, швидко розпадеться. Тоді хорвати Боснії та Герцоговини зможуть приєднатися до Хорватії, а європейській спільноті доведеться змиритися з цим. В іншому разі балканська проблема ще довго буде джерелом конфліктів і нестабільності.

Можлива зміна території країни також за рахунок хорватів, які живуть в автономному краї Югославії - Воєводині. Проте вони проживають там не компактно, а змішано з сербами, угорцями та русинами (українцями). Сепарація хорватів можлива лише за умови неконтрольованого розпаду теперішньої Югославії та значних утисків хорватського населення, що, враховуючи стійкість, послідовність, а останнім часом і значний політичний досвід сербських націоналістів, навряд чи реально. Проте навіть якщо так станеться, хорвати навряд чи зможуть досягнути позитивного для себе результату, бо вони не становлять більшості серед населення краю, та й самій Хорватії не буде вигідно втручатися у можливе протистояння, що спричинило б новий конфлікт із Сербією і зламало б прагнення Хорватії досягнути економічної потуги і вступити в європейські структури.

Ситуація, коли сепарація виникне всередині країни на основі різного історичного розвитку Далмації та решти Хорватії, малоймовірна, бо незалежність була здобута у важкій боротьбі, що консолідувало націю на будівництво неподільної незалежної Хорватії. Сепаратистський рух в окремих районах Західної Хорватії, де переважають серби, вже не має шансу для відновлення.

Межі Хорватії - територія сучасної Хорватії, а також хорватська частина Боснії та Герцоговини, тобто її південно-західні райони з консолідуючим центром в місті Біхач і два прикордонні райони з Хорватією, райони на півночі. Столицею, очевидно, залишиться Загреб.

Словенія

Економічно найрозвиненіша частина колишньої Югославії. Консолідація нації у боротьбі за незалежність сприяла бурхливому розвитку економіки, що дозволило Словенії першою з балканських країн підійти до вступу в ЄС.

Будь-які зміни території малоймовірні, хоча словеномовна меншина й проживає у прикордонних зі Словенією районах італійської області Фріулі-Венеція-Джулія. Адже Словенії зовсім ні до чого псувати стосунки з партнерами у ЄС, розпочинаючи суперечки. А сепарація всередині словеномовних районів Італії можлива лише під час внутрішніх катаклізмів, що малоймовірно. Отже, територія країни залишиться незмінною.

Македонія

Населення Македонії сформувалося на основі слов'янського елементу, проте отримало назву давнього неслов'янського народу - македонців.

До недавнього часу головною проблемою теперішньої Македонії були стосунки з Грецією. Північногрецька область має ідентичну з Македонією назву, тому Греція протягом певного

часу активно протестувала проти міжнародного визнання Македонії, побоюючись якихось сепараційних процесів серед населення області. Крім того, це демонструвало несприйняття Грецією того, що слов'янський народ присвоїв собі назву давньої держави Олександра Македонського. Вірогідно, що важливішу роль відігравав саме другий аспект, адже населення грецької Македонії переважно грецьке. Через певний час Греція все ж визнала молоду державу, проте не повністю погодилася з її назвою.

Друга проблема Македонії в тому, що болгари вважають македонців частиною болгарської нації. Але ці аргументи насамперед спираються на мовну близькість і відносно давню історію, коли сучасна Македонія була у складі Болгарії, без врахування теперішньої ситуації. Македонці не вважають себе болгарами, мають свою мову, культуру та власну державу. Все це не дає підстав прогнозувати зміни території Македонії.

Ще одна проблема, що стає дедалі гострішою, - албанська меншина. Хоча ця меншина й не надто численна і її не можна вважати корінним населенням цієї території, вона проживає компактно в прикордонних з Албанією та Косовим районах країни. У зв'язку з великим природним приростом частка албанців серед населення Македонії зростає. Активні політичні процеси серед албанців Албанії та Косового, а також загострення суперечностей на релігійному ґрунті активізує македонських албанців, налаштовуючи їх на участь у боротьбі за велику Албанію чи хоча б за приєднання до Косового. Проте малоймовірно, щоб ця боротьба завершилася успіхом. Далі, як на визнання незалежності Косового в теперішніх межах, європейська спільнота не піде, та й об'єктивних підстав для сепарації у македонських албанців недостатньо. Крім того, послаблення мусульманського впливу в Європі, яке передбачається (див. Туреччина), зробить амбіції албанців Македонії значно меншими. Отже, територія і столиця країни прогнозуються незмінними.

Югославія

Після розпаду сербської імперії Югославії утворилася "нова" держава з ідентичною назвою. Вона складається з двох союзних республік - Сербії та Чорногорії й, відповідно до варіанта А типу 1, можна передбачити й даліше її розділення.

Позаяк і в теперішній Югославії повністю домінують серби, корінними недержавними народами в ній є чорногорці, албанці, угорці, волохи (румуни). Ці народи (крім албанців) не менш як 1500 років населяють свої теперішні території. Сербські посткомуністичні лідери зуміли консолідувати сербський народ на позиціях радикального націоналізму, метою якого є створення Великої Сербії, що має охоплювати всі території, хоча б частково заселені сербами. Якщо стосовно сербських територій в Боснії та Герцоговині для цього є серйозні об'єктивні підстави (адже там серби компактно проживають на своїх споконвічних землях, становлять на них переважну більшість і прагнуть до безумовного об'єднання з Сербією), то включати в склад сербської держави Чорногорію та заселене переважно албанцями Косове нема достатніх підстав.

Чорногорія вже тепер має статус майже незалежної держави (власний президент, парламент, бюджет), проте де-юре поки що входить до Югославії. Під час розпаду старої югославської федерації чорногорці не виявляли особливого прагнення здобути незалежність. Це пов'язано як з історичними особливостями (перебуваючи в оточенні мусульманських держав, невелика Чорногорія завжди розраховувала на підтримку православної Сербії - й одержувала цю підтримку), однаковою мовою та близькою ментальністю, так і з тим, що порівняно з іншими несербськими республіками колишньої Югославії Чорногорія мала ліпші умови для

розвитку. Проте після відокремлення інших республік ситуація суттєво змінилася. Хоча Сербія майже не втручається у внутрішні проблеми Чорногорії, міжнародна ізоляція Югославії внаслідок її жорсткої шовіністичної політики боляче вдарила й Чорногорію. Чорногорцям немає ніякого діла до проблеми В еликої Сербії, крім того, вони зрозуміли, що Європа значно ефективніше, ніж Сербія, зможе гарантувати їхній суверенітет. Приклад цього - інші колишні югославські республіки, що стали незалежними, передусім - Словенія та Хорватія. Тому проєвропейські настрої вже тепер домінують у Чорногорії, і прагнення до проєвропейської орієнтації та повної незалежності продовжує зростати. Причому відокремлення від Югославії відбувається мирним еволюційним шляхом. Чинником, що стримує остаточний розрив Чорногорії з Югославією, є небезпека албанської експансії в албано-слов'янському протистоянні на Балканах. Після самовизначення Косового і стабілізації ситуації цей чинник перестає діяти. Крім того, демократична Чорногорія підтримується Європою як противага тоталітарній Сербії. Тому в разі збереження ще на деякий час тоталітарної влади в Сербії Чорногорія стане повністю незалежною за підтримки Заходу, а у випадку швидкої демократизації Сербії незалежність Чорногорії буде наслідком вільного волевиявлення чорногорського народу.

Події в краї *Косовому*, близько 90% населення якого тепер становлять албанці, були першим поштовхом до розпаду колишньої Югославії. Проте тоді сербам вдалося тимчасово зупинити албанський рух, ліквідувавши автономію Косового й увівши там пряме правління. Сьогодні збройна і політична боротьба албанців за відокремлення від Сербії призвела до контролю над краєм міжнародних миротворчих сил, що фактично є вирішальним кроком до відокремлення Косового від Сербії. Територіальна компактність, чисельність і соціальна структура населення Косового цілком достатні для відокремлення. Основним об'єктивним чинником проти відокремлення є те, що на території Косового албанців не можна вважати повністю корінним народом. Колись переважно сербське Косове стало албанським внаслідок демографічних процесів (великий природний приріст албанців) і відволікання етнічних сербів на колонізацію й закріплення несербських земель колишньої Югославії. Відтак сьогодні перевага албанців у Косовому незаперечна. Отож Сербії, що закономірно, доведеться розплачуватися за свої імперські амбіції втратою Косового. Неможливість збереження Косового в теперішньому статусі очевидна для всіх. Тому можливі два варіанти майбутнього Косового: а) приєднання до Албанії; б) утворення незалежної держави. Ймовірнішим є другий варіант, оскільки рівень життя албанців Косового значно вищий, ніж в Албанії, та й європейським країнам не вигідне становлення досить великої мусульманської Албанії. Крім того, значна частина косівських албанців - етнічно змішане населення чи ісламізовані серби, тому в етнічному плані населення Косового відрізняється від населення Албанії.

У складі Сербії є автономний край *Воєводина* з дуже строкатим національним складом. Більшість там становлять серби та хорвати, які проживають по всій території краю. Угорська меншина має перевагу лише в прикордонних з Угорщиною районах Косового. В деяких районах Воєводини значну частку населення становлять українці (переважно закарпатського походження). Щодо майбутнього Воєводини можна розглядати три варіанти:

1. Розпад Воєводини на три частини (сербську, хорватську, угорську) і відповідне приєднання цих частин до історичних батьківщин.
2. Утворення незалежної Воєводини на зразок Боснійської конфедерації.
3. Збереження Воєводини у складі Сербії.

Третій варіант є найвірогіднішим, оскільки серби і хорвати не живуть компактно, а розсіяні по всій території регіону. Основна сепаратистська сила - угорці - становить меншість. Крім того, переважну більшість населення Воєводини влаштовує нинішній статус.

Ще однією корінною меншиною Югославії є волохи. Проте нечисленність і некомпактність проживання цього народу не дають підстав ставити питання про їх окреме етнодержавне утворення, а лише про культурну автономію в межах Сербії.

Отже, прогнозується, що після розділення сучасної Югославії виникнуть незалежні Чорногорія, Косове та Сербія. Тоді остання включатиме лише території, на яких серби є у переважній більшості. Проте на територіальні межі Сербії та Чорногорії, найімовірніше, вплинуть події у ще одній колишній югославській республіці - Боснії та Герцоговині. Це штучне утворення (див. Боснія та Герцоговина) не має шансів на збереження, оскільки насильне утримання в ньому трьох ворогуючих етнічних общин в будь-який момент може спричинити загострення ситуації та новий конфлікт. Сербська самоврядна територія (так звана Республіка Сербська) завжди розглядалася сербами як перехідне утворення на шляху до возз'єднання з Сербією. Внаслідок збройного протистояння та етнічної сепарації території розселення етнічних общин Боснії та Герцоговини стали достатньо компактними для їх розділення. Тому прогнозується приєднання Республіки Сербської до Сербії, а прилеглі до Чорногорії території Боснії з православним населенням, очевидно, приєднаються до цієї країни. Після поразки в Косовому в Сербії загострилася всебічна криза, найімовірнішим наслідком якої буде крах тоталітарного режиму й повторне піднесення тепер вже демократичної держави. Таке піднесення, а також утвердження демократичних способів розв'язання проблем сприятиме приєднанню до Сербії сербських територій в Боснії та Герцоговині.

Межі.

Косове - територія колишньої автономії Косове. Столиця - місто Пріштина.

Чорногорія - територія сучасної союзної республіки Чорногорія, а також прилеглі до Чорногорії території Боснії та Герцоговини, в яких переважає православне населення. Столиця - місто Підгориця.

Сербія - територія сучасної союзої республіки Сербія без Косового та територія контрольованої сербами частини Боснії та Герцоговини, що має прямий територіальний зв'язок із сучасною Сербією (більша частина так званої Республіки Сербської).

Боснія і Герцоговина

Штучне державне утворення на політичній карті Європи, основним населенням якого є три різні народи: серби, хорвати та так звані мусульмани (ісламізовані боснійські серби та хорвати вважають себе окремою нацією). Протягом боснійської війни в усіх трьох народів остаточно сформувалися власні політичні та військові еліти і надзвичайно загострилося відчуття національної відокремленості. Теперішній устрій країни як своєрідної конфедерації (Республіка Сербська та Мусульмано-Хорватська Федерація), закріплений Дейтонськими угодами, не може бути довговічним. Прагнення сербів та хорватів до об'єднання відповідно з Югославією (Великою Сербією) та Хорватією не зупинять жодні нові форми устрою країни. Останні вибори в кожній з трьох автономних територій яскраво підтвердили це: скрізь перемогу здобули радикальні націоналістичні сили.

Після перемоги на виборах у Республіці Сербській радикальних націоналістів розв'язується конфлікт між політичною та військовою елітами, нація консолідується на боротьбу за офіційне об'єднання із Сербією. Процес об'єднання уповільнюється нестабільністю в теперішній Югославії, а також все ще активним прагненням європейського співтовариства утримати від розпаду державу, яка існує лише формально. Проте народи твердо заявляють, що хочуть жити окремо, жодних ознак чи тенденцій зміцнення єдиної Боснії та Герцоговини нема й навряд чи вони можуть бути. В кожній з трьох частин країни ситуація стабілізувалася, внаслідок вимушених переселень національні громади стали жити компактніше. Тому Європі доведеться змиритися з неминучістю розпаду штучної держави; головне, щоб цей розпад відбувся мирно. Крім того, приєднання Республіки Сербської може стати для Сербії вагомим компенсацією за відокремлення Косового. Територія поселення сербів у Боснії розташована не компактно, а розтягнута від кордону з Хорватією до кордону з Чорногорією й утворена з трьох частин, з'єднаних між собою вузькими проходами. Проте основна частина прилягає до кордону із Сербією. Цілком імовірно, що населення сербської частини Боснії біля кордону з Чорногорією (регіон на південь від мусульманського міста Горажде) значною мірою становлять не серби, а чорногорці. Проте упродовж тривалого часу, живучи поряд з мусульманами і католиками-хорватами, православні чорногорці ототожнювали себе з близькими до них сербами. Після офіційного від'єднання від Югославії Чорногорії різниця між сербами й чорногорцями в Боснії стане відчутнішою. Та й бути з Чорногорією значно вигідніше, ніж із Сербією. Адже сербського протекціонізму вже не буде, а рівень життя в Чорногорії вже сьогодні набагато вищий, ніж у Сербії. Тому, вірогідно, найпівденніша частина Республіки Сербської приєднається до Чорногорії. До того ж Чорногорія і Сербія були і, найімовірніше, після демократизації Сербії знову будуть союзниками, і це приєднання не повинно викликати великого невдоволення серед сербів як у Боснії, так і в самій Сербії. Швидше за все, це буде сприйнято як необхідний компроміс. Решта території Республіки Сербської, очевидно, приєднається до Сербії.

Мусульмансько-хорватська федерація є нетривким політичним утворенням, породженим спільною боротьбою з сильнішим ворогом - боснійськими сербами. Ще під час війни були значні непорозуміння й навіть збройні сутички між цими союзниками, спричинені боротьбою за контроль над територіями. Проте основна причина, яка робить таке утворення нестійким, - прагнення хорватів до об'єднання з Хорватією. Мусульмани ж прагнуть зберегти єдність країни, сподіваючись на домінування в ній, а також через те, що мусульманське населення до війни проживало менш компактно, ніж сербське та хорватське. Очевидно, з часом зв'язки між двома частинами федерації не будуть міцніти, а після об'єднання Республіки Сербської із Сербією та частково Чорногорією в мусульмансько-хорватській федерації не буде жодного сенсу. Хорватська її частина приєднається до Хорватії.

Отже, в Боснії, яка буде спадкоємицею теперішньої Боснії та Герцоговини, залишаться лише землі, населені мусульманами.

Межі.

Боснія - мусульманська частина Мусульмансько-Хорватської Федерації. Столиця - місто Сараєво.

До Сербії - територія Республіки Сербської, визначена Дейтонськими домовленостями, без південної її частини.

До Хорватії - хорватська частина Мусульмансько-Хорватської Федерації.

До Чорногорії - південна частина Республіки Сербської, на південь від мусульманського Горажде.

Прогнозовану етнополітичну карту Балканського півострова показано на рис. 2.

2. Етнополітична карта Південно-Східної Європи

Російська Федерація (європейська частина)

Враховуючи євразійське розташування, велику територію, багатонаціональність, переплетення різних культур та специфічність процесів, що відбуваються в Російській Федерації, є сенс розглянути цю країну окремо від частин світу, на території яких вона розташована. Хоча в майбутньому можна передбачити не лише територіальну належність, але й політичну й культурну інтеграцію етнодержавних утворень, що прогножуються на теперішній території її європейської та азійської частин, в Європу та Азію.

Після розпаду Радянського Союзу Росія вийшла зі свого стабільного стану, який формувався протягом віків. Основною ознакою цього стану було те, що Росія була метрополією великої євразійської імперії. Номінально російський народ був імперським, хоча фактично він використовувався переважно в ролі колонізуючої маси, а важливу роль у забезпеченні стійкості імперії відігравали тюркські народи та українці, які, збалансовуючи та стримуючи одні одних, зміцнювали імперію. Після відокремлення України й Середньої Азії та Казахстану баланс в імперії порушився. За відсутності механізму самозбереження дезінтеграційні процеси нарастають і нема значних етнічних сил, які б стримали їх. В інтереси тюркських народів теперішньої Російської Федерації та євреїв не входить існування стійкої Росії. Тюрки (насамперед татари) бачать потребу та можливість утворення власних етнічних держав, а євреї, розуміючи нереальність достатньо стабільної імперії в нових межах, прагнуть максимально використати теперішню ситуацію в своїх переважно економічних інтересах. Російський же народ в сучасних умовах здатний хіба що на безоглядну ксенофобію. Це лише прискорює розвал держави, в якій становище цього народу

на етнічних землях гірше від становища національних меншин, а на колонізованих землях - досить нестійке. Катастрофічною є для етнічних росіян і демографічна ситуація. За чисельністю населення в Російській Федерації росіяни стають національною меншістю, причому їх частка знижується дуже різко. Так що у власній сепарації об'єктивно зацікавлені й самі росіяни (московити).

Особливо прискорюють дезінтеграційні процеси в Російській Федерації економічні проблеми. Кланізація призвела до фактичної відсутності єдиної системи управління. У суб'єктів державної влади кланові інтереси та впливи явно переважають загальнодержавні. Причому замість кланових інтересів все більше домінуючими стають регіональні, які значно стійкіші й мають широку соціальну базу. Інтенсивній регіоналізації Росії сприяє економічна, політична й етнічна ситуація. Неефективність централізованості в економіці очевидна, а заміника економічному адмініструванню, який міг би утримати в рамках єдиного економічного комплексу величезну, переважно слабо розвинуту територію, нема, і в найближчі десятиліття він з'явиться, очевидно, не зможе. Особливе значення для політичної децентралізації Росії має проблема суверенітету над ресурсами. Адже за її позитивного для регіонів розв'язання в гіршому випадку - владні групи, а в ліпшому - населення регіону стали б володіти величезними багатствами. Це більш ніж достатній стимул для боротьби за суверенітет, тим більше, що йому вже не протидіє жодна об'єднавча ідеологія. Зростають різнопланові суперечності між центром та регіонами, а в європейській частині - між двома центрами: Москвою та Санкт-Петербургом. Ці суперечності стають дедалі принциповішими й непримиреннішими. Зокрема, в основі суперечностей між Москвою та Санкт-Петербургом - протиріччя між різними ментальностями, між імперією та демократією, між азійським і європейським вибором. В Росії фактично вже немає значних сил, які об'єктивно зацікавлені в централізації, а та централізація, в якій зацікавлена Москва - привілейоване супермісто, на яке працює вся імперія, - в майбутньому нереальна, позаяк немає вже тих ідей, сил і структур, які б забезпечили це.

Особливе місце в процесі розвалу Російської Федерації відіграє Північний Кавказ. Раніше цей традиційно антиросійський багатонаціональний регіон утримувався в Росії завдяки підтримці народів Закавказзя, для яких далека Росія була добрим союзником проти близьких і агресивних Туреччини й Ірану. Проте посилення в недалекому минулому Росії та ослаблення Туреччини й, частково, Ірану змінило ситуацію. Для цих народів небезпечнішою стала вже Росія, що й спричинило їхню боротьбу за повну незалежність, яка, як відомо, виявилася досить кривавою (події кінця 80-х - початку 90-х років XX століття в Баку, Тбілісі, Сумгаїті; спровоковані не без участі Москви війни в Карабаху, Абхазії, Південній Осетії). Тому Грузія, Вірменія, Азербайджан вже перестали бути російськими союзниками, а без їхньої зацікавленості та підтримки володіння Росії над Північним Кавказом просто не має сенсу. Тому з цієї найслабшої ланки Російської Федерації й почався її розвал. Стримування ж Північного Кавказу лише призводить до збільшення його дезінтегруючого впливу на інші регіони.

Виходячи з аналізу ситуації в Росії, можна дійти висновку про те, що відбудеться сепарація не лише її національних частин, але й компактних економічно зв'язаних територій з певними сформованими власними інтересами, культурними особливостями та ментальністю. Прецедентами цього є відокремлення від Британії населених переважно вихідцями з неї Сполучених Штатів Америки, Канади, Австралії, Нової Зеландії, а від Іспанії - її колишніх колоній в Америці.

Отже, прогнозуємо розділення цієї країни (чи навіть вже тепер напівкраїни, оскільки уряд у

Москві має далеко не повний суверенітет над її територією) на кілька десятків етнодержавних утворень, більшість з яких має національну основу (хоча перевага титульної національності зовсім не обов'язкова), а етнічною основою інших є колонізуюче населення з переважно російським та частково українським корінням, яке за кілька поколінь прижилося в регіонах, сприйняло певну частину культури й історії корінних мешканців і в якого сформувалися певні регіонально-субетнічні поведінка й інтереси. Досить сильно пов'язані з Москвою області європейської частини залишаються в Росії, а північноросійські землі з найменшим впливом тюркського етнічного елементу об'єднуються навколо Санкт-Петербурга.

Розглянемо детальніше кожен з територій Російської Федерації.

Відповідно до наведеної в методичному коментарі класифікації, в сучасній Росії є всі три типи територій.

Тип 1 - вся європейська та азійська частина, крім Південного Сибіру, Далекого Сходу і Дагестану. Особливе місце в цьому типі територій Росії займає Північно-Західний регіон (без автономної республіки Комі) та Кубань.

Тип 2 - території, в основному населені малочисельними етносами. Географічно це - Дагестан, частини Північного Сибіру й Далекого Сходу.

Тип 3 - колонізовані території, в яких корінне населення поглинуте, витіснене чи знищене. Географічно це - Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії) та південь Далекого Сходу.

Території типу 1. На етнічних територіях прогнозується виникнення нових державних утворень на основі корінних народів, що на сьогодні не мають власної держави і виявляють чи виявляли прагнення до незалежності чи автономії, є достатньо чисельними (в різних регіонах ця достатність має свою числову межу) чи територіально відокремленими для створення незалежної держави. Кордони нових етнодержавних утворень формуються відповідно до варіантів А, Б, В цього типу.

1. Прикавказькі та кавказькі етнічні території. Цей регіон Російської Федерації від часу приєднання його до теперішньої метрополії не переставав боротися проти центральної влади, відстоюючи свої мови, культури, прагнення до свободи і незалежності. Це прагнення не змогли придушити ні царські багнети, ні радянські табори, ні виселення народів зі своєї історичної батьківщини, ні танки і гармати вже "демократичної" Росії.

Держава калмиків (Калмикія). Народ республіки належить до монгольської групи, за етнічними ознаками зовсім відрізняється від кавказьких і, тим паче, слов'янських етносів південної частини Росії. Хоча калмики й колонізували цю територію, але багатовікове проживання на ній і відсутність там автохтонного населення дає підстави назвати калмиків корінним народом на своїй історичній землі. На сучасному етапі територіальна компактність, чисельність і соціальна структура корінної нації (калмиків) цілком достатні для державності. До того ж виокремлення калмиків в автономну республіку ще більше сприяє сепарації. З подальшим посиленням відцентрових тенденцій у Росії Калмикія, як держава самобутнього етносу, набере чималої ваги на південно-західних теренах колишньої метрополії (вихід до Каспійського моря, порівняно велика територія).

Держава черкесів (Черкесія). Народ майбутньої держави дуже давній - принаймні 2000 років він проживає на цій території. Територіальна компактність і соціальна структура населення повністю достатні для державності. Невелика його чисельність і розмір території, можливо, й суперечили б цьому, але приклад вже існуючих де-факто кавказьких держав - Ічкерії, Абхазії - свідчить, що така кількість населення і мала територія не є перешкодами для державності на Кавказі.

В етнічному плані черкеси близькі до двох інших кавказьких народів: кабардинців і адигейців. Для об'єднання цих народів використовується спільна назва - адиги. Проте все ж вони різняться як за мовою, так і за культурою. До того ж три народи виділені в різні адміністративні одиниці, які навіть не мають спільних меж. Отже, етнічна близькість, ймовірно, не спричинить об'єднання цих народів у одне етнодержавне утворення, а лише сприятиме мирному співіснуванню, взаємній допомозі.

Причиною ускладнення формування однонаціональної Черкесії може бути теперішнє виокремлення черкесів в одну адміністративну одиницю з тюркським народом карачаєвцями (на відміну від них, черкеси входять до кавказької мовної сім'ї). Але прагнення народів до утворення однонаціональних держав і приклад розпаду Чечено-Інгушетії за етнічним принципом дають підстави на утворення незалежної Черкесії.

Держава адигейців (Адигея). Адигейці, як вже йшлося вище, близькі до черкесів і кабардинців, але відділені від них кубанськими землями. І в самій Адигеї існує значний вплив Кубані через кубанців, які там проживають; до того ж Адигея розташована майже в центрі сучасного Краснодарського краю. Відповідно до цього можна прогнозувати певну ворожість до нового утворення з боку кубанців. Але в майбутньому прагнення самих кубанців до державності змусить підтримувати нові кавказькі держави, зокрема й Адигею. А теперішнє виокремлення адигейців в адміністративну одиницю дає їм ще більші підстави на утворення своєї держави і унеможливорює анексію її з боку Кубані. Адже це викличе, крім опору самих адигейців, протести і навіть протидію з боку інших кавказьких народів, особливо черкесів і кабардинців, що для Кубані зовсім не вигідно. Отже, всередині Кубані утвориться нова кавказька держава.

Держава кабардинців (Кабарда). Кабардинці - найбільш національно розвинений серед усіх адигів народ з давньою і самобутньою історією. В сучасних умовах чисельність і соціальна структура населення цілком достатні для державності. Близькість усіх адигів (до яких належать і кабардинці) не повинна призвести до якогось спільного утворення. Щодо теперішньої спільної адміністративної одиниці з балкарцями, то вона повинна бути поділена за етнічним чинником. Конфлікти щодо поділу можуть виникнути лише на локальному рівні (в окремих селах), тому що народи розселені компактно. Отже, й для третього адигського народу прогнозується незалежність.

Держава карачаєвців (Карачай). Один з тюркських народів Кавказу в етнічному плані близький до сусіднього з ним балкарського (проте ця близькість значно менша, ніж у розглянутих вище адигських народів). Після тривалого роз'єднання цих народів на різні адміністративні одиниці можна припустити, що це вже зовсім різні народи, культурний і мовний розвиток кожного з яких пішов своїм самобутнім шляхом. Щодо спільної адміністративної одиниці карачаєвців і черкесів, то її розпад буде одним із вирішальних кроків народів до незалежності, оскільки такий спосіб адміністративного устрою був спрямований виключно на придушення сепарації на Кавказі. Отже, територіальна компактність і соціальна структура карачаєвців є достатніми для державності.

Держава балкарців (Балкарія). Доля народу складалася подібно до карачаєвців. На сьогодні проживають в спільній адміністративній одиниці з кабардинцями. Проте, як вже відзначено, це не зупиняє прагнення народів Кавказу до незалежності, водночас і близькість балкарців з карачаєвцями не призведе до спільної держави. Отже, територіальна компактність і соціальна структура народу цілком достатні для державності, а відносно невелика чисельність населення (балкарці - один з найменш чисельних народів Кавказу, не враховуючи народів Дагестану), то в цьому регіоні невелика чисельність відіграє значно меншу роль, ніж у решті Європи чи Азії.

Держава осетинів (Аланія). Народ іранської групи, який значно відрізняється від сусідніх тюркських та кавказьких народів. Чисельність, соціальна структура та територіальна компактність осетинів є достатніми умовами для повноцінної державності. А вже сформована потужна національна еліта надасть цьому процесу швидших обертів. Хоча осетини й не вимагають офіційної незалежності, де-юре визнаючи російську зверхність, підтримуючи з Москвою непогані стосунки, але причиною цього, швидше за все, є союз осетинів і росіян проти чеченців та інг ж останні претендують на частину осетинської території). Отже, процес здобуття незалежності осетинами, як і всіма народами Кавказу, - об'єктивний історичний процес.

Проте територіальні межі Осетії, сформовані без урахування думки корінних народів, в наш час спричиняють багато проблем, оскільки сучасна Аланія включає в себе землі, заселені іншими народами, передусім інгушами. Повна етнічна відмінність осетинів від сусідніх кавказьких народів і сучасні події (відкриті зіткнення між осетинами та інгушами, обопільні захоплення заручників) не дають змоги сподіватися на спокійне вирішення питання про межі Осетії зі збереженням статусу-кво. Можна прогнозувати, що вже розпочатий процес повернення інгушами заселених ними земель, які входять до сучасної Республіки Аланія, буде з часом набирати все гостріших форм. Ці території - етнічні землі інгушів, втрачені ними під час примусового виселення в Казахстан. Тому Інгушетія активно виступатиме за їх повернення. Хоча Осетія й буде противитися процесу возз'єднання інгуських земель, але він невідворотний внаслідок прагнення народів Кавказу до державності на своїх історичних землях. До того ж сама Аланія сприятиме цьому процесу, прагнучи до об'єднання з грузинськими осетинами (Південна Осетія). Відтак республіка Аланія, усвідомивши неможливість зупинити цей процес, буде змушена визнати відхід до Інгушетії частини своєї теперішньої території.

Сучасна Республіка Аланія охоплює лише частину території осетинського етносу. Південна Осетія після розпаду СРСР намагалася вийти зі складу Грузії збройним шляхом, возз'єднавшись з Північною Осетією. Хоча цей конфлікт стався за великої підтримки і сприяння Росії, проте й без бажання самих "грузинських" осетинів він був би неможливим. Отже, прагнення осетинів до об'єднання в одну державу на історичній території цілковито збігається з усекавказькими процесами і, швидше за все, вони досягнуть своєї мети. Можливо, від'єднання Південної Осетії від Грузії після втрати Москвою свого впливу на Кавказі відбудеться спокійніше, ніж аналогічний процес в Абхазії і в самому північнокавказькому регіоні на початку 90-х років. До того ж, сепараційним процесам в Південній Осетії буде сприяти й осетинська еліта Цхінвалі, яка набирає все більшої потуги.

Отже, Аланія зі значними змінами території (як від'єднаннями, так і приєднаннями), найімовірніше, стане справжньою однонаціональною державою.

Держава інгушів (Інгушетія). Кавказький народ, який зберіг свою національну самосвідомість та ідентичність під час депортації за тисячі кілометрів від батьківщини і остаточно довів свою зрілість вже після повернення на Кавказ. Не розчинившись в численніших близьких до них чеченцях, незважаючи на об'єднання їх в одну адміністративну одиницю, інгуші досить мирно виділилися в окрему республіку.

На сьогодні Інгушетія за всіма параметрами готова до незалежності. В країні сформувалася потужна національна еліта, структура влади, навіть власні збройні сили ("інгуська міліція"). Сусідство з Чечнею і близькість цих народів вже тепер сприяє активній сепарації Інгушетії від Москви. Отже, на сьогоднішній день Інгушетія - одна з кавказьких республік, де найбільше проявляються самостійницькі тенденції, що й повинно призвести до офіційного розриву з Москвою.

Прагнення народів Кавказу до створення національних держав на історичній території в Інгушетії виявилось дуже сильно. Адже значна частина етнічної території інгушів тепер перебуває у складі Аланії. Ця проблема вже стала дуже гострою (див. вище) й найімовірніше її вирішення - приєднання до Інгушетії етнічних інгуських територій.

Держава чеченців (Ічкерія). Народ, який найактивніше виборює незалежність у тяжкій збройній боротьбі з метрополією. Власне ця війна свідчить про неминучість розпаду Росії. Утворення Ічкерії, хоча й не визнаної, але вже де-факто незалежної держави ставить крапку на можливості існування Російської Федерації. Щодо самої Ічкерії, то внутрішня післявоєнна боротьба в країні має лише характер боротьби за владу різних угруповань, що не може призвести до втрати незалежності чи розпаду країни, а навпаки, поширює сепараційні процеси на сусідні з Ічкерією республіки, передусім на Дагестан.

Незалежно від результату другої чеченської війни, цей народ, що відчув свободу, вже ні за яких обставин не захоче повернутися в метрополію, тим більше, що ця метрополія слабне дедалі більше. І чим швидше Росія визнає незалежність Ічкерії, тим менш руйнівними будуть дезінтеграційні процеси в самій Росії.

Отже, Чеченська Республіка Ічкерія - перша з територій Російської Федерації, яка здобула незалежність, а її офіційне визнання світом і Росією - лише справа часу.

Дагестан у зв'язку з його класифікацією за типом 2 буде розглянуто нижче.

Межі.

Калмикія - сучасна Республіка Калмикія. Столиця - місто Еліста.

Черкесія - північна частина сучасної Карачаєво-Черкесії. Столиця - місто Черкеськ.

Адигея - сучасна Республіка Адигея. Столиця - місто Майкоп.

Кабарда - північна частина сучасної Кабардино-Балкарії. Столиця - місто Нальчик.

Карачай - південна частина сучасної Карачаєво-Черкесії. Столиця - місто Карачаєвськ.

Балкарія - південна частина сучасної Кабардино-Балкарії. Столиця - місто Тирнауз.

Аланія - сучасна Республіка Аланія у складі Російської Федерації без північного району з

центром в місті Моздок і східних територій республіки на схід від міста Владикавказ (Приміський район), Південна Осетія, яка тепер у складі Грузії. Столиця - місто Владикавказ. Можливість перенесення столиці в центральні райони республіки через прогнозоване прикордонне розташування її мало ймовірна, оскільки Владикавказ - велике місто і виконує роль консолідуючого центру осетинської нації. З тієї ж причини не може претендувати на столицю центр сучасної Південної Осетії - Цхінвалі. В ньому значний грузинський вплив, хоча на локальному рівні він є частково консолідаційним центром "грузинських" осетинів. Проте з утворенням об'єднаної Аланії його роль значно зменшиться.

Інгушетія - сучасна Республіка Інгушетія, а також етнічні інгуські землі, що сьогодні перебувають у складі сучасної Республіки Аланія. Столиця - місто Магас.

Чеченська Республіка Ічкерія - в теперішніх межах. Столиця - місто Джохаргала (колишній Грозний).

Прогнозовану етнополітичну карту Північного Кавказу відображено на рис. 3.

3. Етнополітична карта Кавказу

2. Поволзькі етнічні території.

Корінні народи цього регіону належить до фінно-угорської групи уральської сім'ї народів та тюркської групи алтайської сім'ї. Специфіка цих народів полягає в тому, що вони відіграли чималу роль у процесі формування власне російського (московського) етносу. Сучасні великі території, заселені росіянами, були етнічною батьківщиною цих народів, переважно фінно-угорської групи. Але, незважаючи на довготривале перебування у складі Росії і генетичну спорідненість з російським населенням, вони зберегли свою національну самосвідомість і залишилися досить чисельними, що й сприяло виділенню території проживання народів цього регіону в автономні республіки. В сучасних умовах у національних республіках йде

активний процес відродження культури, мови, зміцнення власної політичної та економічної еліти, що вже призводить до конфліктів з Москвою щодо розподілу влади, коштів від оподаткування тощо. А відносно розпорошення народів (так, татари проживають у всіх республіках регіону в значній кількості) також згуртовуватиме народи у боротьбі з центром шляхом взаємної підтримки між республіками. До того ж навіть російська частина еліт цих республік і більша частина їхнього російського населення не тільки не перешкоджає економічній та політичній сепарації республік, а навпаки, досить вороже ставиться до центральної російської влади. Це все дає підстави прогнозувати ще більше піднесення сепарації, збільшення самоврядування в республіках аж до проголошення їх незалежними.

Держава татар (Татарстан). Найчисельніший народ регіону (після росіян), який розселений по всіх республіках і сусідніх областях. Проте більшість татар проживає у своїй етнічній республіці на території, що залишилася за ними від татарських ханств, які втратили незалежність у боротьбі з Московським царством.

На сучасному етапі Татарстан - економічно і політично найрозвиненіша республіка регіону, що виступає справжнім лідером цієї території. Користуючись значним самоуправлінням, Татарстан перетворився на центр поволзької і навіть уральської сепарації народів. Тому він розглядається як перший претендент на офіційний розрив з Москвою із сформуванням зовсім незалежного етнодержавного утворення.

Певною проблемою для регіону є претензії радикально налаштованих політичних сил Татарстану на етнічні татарські території, що входять до сусіднього Башкортостану (правий берег річки Ік). Проте, найімовірніше, задля консолідації в боротьбі за незалежність народів регіону та для утвердження Татарстану в ролі авторитетного регіонального лідера управні центристські сили Татарстану не будуть наполягати на цих претензіях, і територія республіки залишиться незмінною. А татарське населення Башкортостану сприятиме посиленню політичної орієнтації на Татарстан.

Держава башкирів (Башкортостан). Другий за чисельністю тюркський народ регіону. Сучасний Башкортостан - одна з найбільших за потенціалом національна республіка регіону. Проте значний відсоток російського і татарського населення та проблеми з вирішенням міжетнічних суперечностей дещо сповільнюють її розвиток, хоча аж ніяк не зможуть зупинити тенденції сепарації від Москви. А сусідство з такою відцентровою потугою як Татарстан сприятиме руху Башкортостану до незалежності.

Держава чувашів (Чувашія). Третій тюркський народ Поволзького регіону. Тепер переважна більшість чувашів проживає у своїй автономній республіці, де становить абсолютну більшість і де йдуть активні процеси їх національної консолідації. Можна прогнозувати, що під впливом відцентрових тенденцій по всій Росії і особливо сепарації Татарстану як регіонального лідера Чувашія з уже сформованою національною елітою буде реально претендувати на відокремлення від Москви і створення власної національної держави. Крім того, сепарацію чувашів також активно підтримують неросійські меншини, а також російська національна меншина Чувашії, яка вже ототожнює себе з населенням власне Республіки Чувашія, а не просто адміністративної одиниці Російської Федерації.

Держава марійців (Марі-Ел). Один з найбільш розвинених народів уральської сім'ї в Росії. Уральські народи Поволжя ще більше, ніж тюркські, взяли участь у формуванні росіян як етносу і, відповідно, більше змішалися з ними. Щодо марійців, то тепер спостерігається справжній вибух національного відродження народу, передовсім, починаючи з культури та

мови. Крім того, марійську культуру сприймає і російське населення республіки, відсоток якого в Марі-Ел значний. Тому відбувається консолідація населення республіки навколо марійців. Отже, можна прогнозувати, що значних конфліктів між росіянами та марійцями не буде. Навпаки, ростиме спільне прагнення до незалежності під впливом інших народів регіону.

Держава удмуртів (Удмуртія). Другий за значенням народ уральської сім'ї в Російській Федерації, дещо менш чисельний і розвинений, ніж марійці. До того ж тут проживає багато слов'ян, насамперед росіян, що трохи ускладнить консолідацію усього населення республіки навколо корінного етносу. Проте, на відміну від тієї ж Марі-Ел, Удмуртія розташована значно далі від Москви і має кордон з таким центром сепарації, як Татарстан. Це, а також наявність найбільшої, після Башкортостану, татарської діаспори (третій за чисельністю етнос республіки після удмуртів та росіян) значно прискорить консолідацію населення Удмуртії і, відповідно, значно підсилить її сепарацію.

Держава мордви (Мордовія). Давній народ Поволжя, який найбільше змішався із слов'янським населенням, втративши при цьому більшість своєї історичної території. В наш час мордва проживає по всіх національних автономіях Поволзького регіону та в багатьох областях Росії, але найбільший їх відсоток все ж у Мордовській республіці. Близькість до Москви спричинила активну міграцію російського населення в республіку, що відбилося на етнічному складі населення. На сучасному етапі тут найбільший російський вплив серед усіх національних республік Поволжя. Але цей вплив не зможе завадити Мордовії приєднатися до сепараційних і від'єднаних процесів у регіоні, оскільки виділення її в автономну республіку сприяє зростанню національної самосвідомості населення. Навіть росіяни вже вважають себе населенням Мордви, а мордовська еліта, як національна, так і російська, активно виступає за збільшення самостійності республіки. Отже, можна прогнозувати відділення Мордви і швидку консолідацію народу республіки навколо мордовського етносу, його культури.

Межі.

Татарстан - сучасна Республіка Татарстан. Існує імовірність приєднання територій інших національних республік та областей, оскільки татари розселені по всьому регіону. Але здебільшого вони не становлять там значного відсотка населення або ж розселені по всій республіці чи області - і тому не можуть розраховувати на приєднання будь-яких територій. Винятком є Башкортостан, де татари на заході республіки (переважно район від кордону з Татарстаном по річці Ік до річки Белая в центрі Башкортостану) проживають компактно і становлять абсолютну більшість населення. Хоча на місцевому рівні завжди спостерігалися суперечки між татарами та башкирами за цю територію, офіційній Казані навряд чи вигідно відкрито ставити питання. Швидше за все - ні, оскільки Татарстан, який намагається бути економічним і політичним лідером в регіоні, поставить під сумнів свій авторитет в інших національних республіках, які також будуть боятися сепарації місцевих татар. До того ж він, крім своїх лідерських функцій в регіоні, намагається бути ще й центром пантюркізму в Росії (чи в майбутньому на постросійському просторі), а конфлікт з сусідньою тюркською республікою зіпсує його наміри. Крім того, Татарстану значною мірою вигідний неподільний Башкортостан, оскільки він також претендує на роль лідера (своя територія і ресурси), а значний відсоток татарського населення в республіці зробить з неї не конкурента, а союзника Татарстану і частково дозволить йому контролювати ситуацію в республіці за рахунок етнічних татар. Отже, найімовірніше, згадані території залишаться у складі Башкортостану. Столиця Татарстану - місто Казань (центр консолідації татарської нації).

Башкортостан - сучасна Республіка Башкортостан. Столиця - місто Уфа.

Чувашія - сучасна Республіка Чувашія. Столиця - місто Чебоксари.

Марі-Ел - сучасна Республіка Марі-Ел. Столиця - місто Йошкар-Ола.

Удмуртія - сучасна Республіка Удмуртія. Столиця - місто Іжевськ.

Мордовія - сучасна Республіка Мордовія. Столиця - місто Саранськ.

3. Північні етнічні території (європейська частина).

Корінні етноси цих територій, що належать до уральської сім'ї народів (карели, саамі, комі, ненці, нганасани), проживали тут з давніх часів. Специфікою цього регіону є те, що він переважно розташований в зоні тайги і тундри, де на великих за площею територіях живе відносно незначна кількість населення. Найпристосованішими до цього середовища є корінні етноси, які охоплюють основну площу регіону, адже більшість їх мешкає в сільській місцевості, а за невеликої кількості міст це досить важливо. Заселення Півночі слов'янським населенням було здебільшого малоактивним аж до розвитку там видобувної промисловості, що спричинило масову міграцію в основні її центри. Проте на сьогодні спостерігається деякий занепад цієї галузі (особливо видобутку вугілля), що вже призводить до певного відтоку переселенців-слов'ян з цього регіону. Некорінне населення живе там здебільшого задля роботи та заробітку й не полишає надії повернутися на історичну батьківщину.

Також треба зазначити, що, крім етнічного чинника, сепарацію цих етнічних територій буде стимулювати боротьба за ресурси, яка значно посилиться в ХХІ столітті. Неконтрольований видобуток вугілля, нафти, газу й інших корисних копалин зумовлюватиме дедалі більший опір з боку корінних народів і тих слов'ян, що все-таки осядуть на Півночі. Отже, боротьба за ресурси між центром і адміністративними національними одиницями, прагнення корінних народів до суверенітету над своїми історичними землями, специфіка природно-географічних умов - основні чинники, які додадуться до загальноросійських проблем й спричинять сепарацію північних національних територій.

Проте корінні народи північного заходу (карели та саамі) треба розглядати окремо від решти народів російської Півночі. Адже вони першими зазнали слов'янського впливу - як політичного, так і культурного - ще з часів Київської Русі. Інші ж потрапили під цей вплив значно пізніше, що й сприяло збереженню ними національної ідентичності.

Розглянемо детальніше кожну з цих етнічних територій.

Території, заселені карелами і саамі. Хоча карели й проживають в автономній республіці і прогнозується утворення держави саамі на півночі Скандинавії, проте утворення незалежної Карелії чи приєднання російських саамі до країни саамі Лапландії малоймовірно. Ці народи практично скрізь на своїй етнічній території становлять абсолютну меншість, особливо в містах. Карели в Республіці Карелія перебувають під впливом північних росіян. Еліта республіки, переважно російська, хоча й вважає себе представником етнічно й географічно відмінної від інших території Російської Федерації - Карелії, проте зазнає великого впливу Санкт-Петербурга. Отже, прогнозується, що карели не будуть виявляти власної сепарації, а підтримуватимуть сепарацію цілої Північної Росії. Щодо саамі, то більша їх частина проживає в малодоступних районах Кольського півострова. Вони територіально відрізані від

основної гілки свого народу на півночі скандинавських країн. Невиділення їх в окрему національну адміністративну одиницю робить ще менш імовірним варіант приєднання "російських" саамі до Лапландії. Крім того, і карели, і саамі зацікавлені в якнайтіснішому зближенні між Північною Росією і країнами Скандинавії, східним форпостом яких є етнічно споріднена з ними Фінляндія. Таке зближення практично неможливе, поки Санкт-Петербург буде підпорядковуватися Москві. Тому задля сепарації Північної Русі від Москви й карели, й саамі, й російська еліта Карельської Республіки, найімовірніше, не висуватимуть значних претензій на власне етнодержавне утворення.

Країна комі (Комі). Народ, який з давніх часів живе на своїй історичній землі, займаючи велику площу. На сучасному етапі комі виділені в окрему національну республіку, хоча там і проживає багато слов'ян. Проте комі заселяють майже всю республіку, лише в районах видобутку корисних копалин повністю переважає слов'янське населення. Вже тепер спостерігається занепад видобутку, особливо вугілля (Воркута, Інта, Печора), що призведе до неспроможності прогодувати усе населення цих промислових районів, і відповідно - до міграції слов'янського населення в південніші райони. Отже, можна прогнозувати, що комі у своїй республіці все більше займатимуть провідні позиції, а ті слов'яни, які залишаться, будуть змушені пристосовуватися до місцевого способу життя і виживати не тільки за рахунок видобутку корисних копалин, тим самим зближуючись з корінним народом. Крім того, спостерігається прагнення республіканської еліти (як комі, так і росіян) взяти під свій суверенітет надра республіки, оскільки контроль з Москви призвів до занепаду видобувної галузі. Це стає першим кроком у боротьбі за ресурси. Існування на цій території окремої республіки призводитиме до конфліктів місцевої еліти з московською. А загострення ситуації в інших регіонах Росії вестиме до відділення Республіки Комі від Москви.

Держава північних народів (Ненія). Подібно до комі, ненці та інші близькі до них північні народи - давнє населення сучасної російської Півночі. Вони охоплюють значно більшу від комі територію, проживаючи нечисленними групами по всіх її районах. Слов'янське населення почало активно колонізувати цю землю лише у XX столітті, оселяючись переважно в містах за течією рік чи біля моря. Хоча вони тепер і переважають у чисельності, але невелика територія проживання слов'ян (порівняно з корінними народами), складні природні умови та виділення земель, заселених північними народами, в окремі національні адміністративні одиниці не дають підстав прогнозувати витіснення чи асиміляцію останніх. До того ж некорінне населення, особливо поза містами, активно гуртується з корінним, щоб протидіяти природі, переймаючи частково їх спосіб життя та побут.

Отже, відбувається процес специфічної консолідації слов'ян з північними народами за певними чинниками: спільна територія проживання, виживання у складних природних умовах, ідея суверенітету над природними ресурсами регіону. З подальшим ускладненням ситуації в метрополії остання все менше зможе надавати допомогу цьому регіону, тим самим змушуючи всі етноси Півночі гуртуватися. У свою чергу, це зумовить прагнення населення регіону керувати власною територією без Москви, що з відділенням інших національних окраїн (і не тільки їх) автоматично приведе до незалежності.

Межі.

Карелія, Мурманська й Архангельська області увійдуть до складу нового державного утворення *Північна Русь*.

Комі - сучасна Республіка Комі, а також заселений комі Комі-Перм'яцький національний округ з центром у місті Кудимкар. Столиця - місто Сиктивкар.

Ненія - території, заселені ненцями та близькими до них північними народами (нганасани, селькупи й інші) та частково слов'янським населенням: Ненецький національний округ з центром у місті Нар'ян-Мар, Ямало-Ненецький національний округ з центром у місті Салехард та північна частина Таймирського (Долгано-Ненецького національного округу з центром у місті Дубінка). Найімовірніша столиця - місто Салехард (як центр найбільшої адміністративної одиниці корінних народів).

Тепер розглянемо території, заселені слов'янським населенням, які класифікуються за типом 1 (європейська частина Російської Федерації за виключенням національних адміністративних одиниць і уральських областей).

Більшість територій цього регіону входили до території розселення слов'ян на початку тисячоліття, пізніше - до складу Київської Русі. Решту земель було колонізовано дещо пізніше, проте й їх можна віднести до споконвічно етнічних територій слов'янського заселення.

На сучасному етапі навіть на територіях, де проживають росіяни, населення не однорідне. Можна виділити принаймні три гілки російського народу (без урахування колонізованих ними територій Уралу, Сибіру та Далекого Сходу): слов'янське населення Прикавказзя (яке, своєю чергою, можна розділити на населення Кубані та Ставрополля), північне слов'янське населення та власне росіяни центральних районів. Цей розподіл, окрім етнічного чинника, ґрунтується й на інших, можливо, ще важливіших, що стануть основою сепарації Північної Русі та Прикавказзя (див. далі).

Кубань. Прикавказька територія Російської Федерації, яка протягом усієї своєї історії цілковито відрізнялася від центральних районів країни. На початку нашої ери все Прикавказзя було заселене кавказькими народами. Пізніше воно досить активно, особливо після входження до складу Росії, заселялося слов'янами. Проте тут поряд з переселенцями з центральних районів Росії (власне росіян) в усі часи значний відсоток становили переселенці з України, а після виселення сюди Чорноморської Січі український елемент став домінуючим. Як наслідок, упродовж кількох століть Кубань вважалася етнічною українською територією. Підставою для цього є й те, що ще за часів Київської Русі тут був знаменитий Тмутараканський анклав - важливий торговий центр і південно-східний форпост Русі-України.

Проте довготривале відчуження - як територіальне, так і політико-адміністративне - призвело до виділення кубанців у специфічний протоетнос. Важливим іспитом для нього, що виявив його специфічність, самотність та відрубність і від Росії, і від України, стали події після 1917 р., коли Кубань відмовилася входити до складу як України, так і Росії, проголосивши свою незалежність. Хоча вона й втратила її у збройній боротьбі з більшовиками, цей прецедент виявив етнічну зрілість та структурованість кубанців. Отже, можна говорити, що на основі українського етнічного елементу та частково російського та кавказького, у зв'язку з географічною відокремленістю як від українців (Азовське та Чорне моря), так і від росіян (донські та калмицькі землі), на Кубані утворився самотній слов'янський етнос. Особливу роль в етнічному розвитку кубанців відіграла їх власна військово-політична козацька еліта, яка протягом усієї історії боролася за свої права, в тому числі й за політичний суверенітет над Кубанню. Навіть радянська влада не змогла викоринити цей самостійницький дух козацтва, що призвело вже до теперішніх конфліктів між Москвою та Кубанню. Цю сучасну політичну та економічну конкуренцію доповнює

активний розвиток кубанських традицій: козацьке військо, культура кубанців. Крім того, оскільки Кубань знаходиться неподалік такого центру сепарації як Кавказ, припускаємо, що самостійницький рух на Кубані буде все більше посилюватися. Отже, з дальшим загостренням етнічної, економічної та політичної кризи в Росії можна прогнозувати відділення Кубані від Москви та створення власної держави, яка, ймовірно, стане лідером усього кавказького регіону завдяки своєму географічному розташуванню, економічному розвитку та сильній політичній еліті. Крім того, це державно-політичне утворення, очевидно, стане близьким і надійним союзником України, забезпечуючи український та й взагалі європейський вплив не лише на Кавказ, але й, значною мірою, на Малу Азію та Закавказзя.

Ставрополля. Ще одна прикавказька територія Російської Федерації, де в чому подібна до Кубані, проте в етнічному плані не така специфічна, як остання. Ставрополля переважно заселене росіянами, але є значний відсоток вихідців з України. І хоча тут етнічна відмінність від Центральної Росії невелика, географічна відокремленість від Москви (Кубань та Калмикія) зумовлює окремішність Ставрополля та зближення його з Кубанню та іншими національними кавказькими територіями. Ставропольському краю немає жодного сенсу бути форпостом занепадаючої імперії в Кавказькому регіоні, а мирне співіснування з кавказькими народами значно пріоритетніше від збройного протистояння задля чужих інтересів. Військовий досвід населення краю та політична значущість сприятимуть самодостатності Ставрополля. Отже, можна прогнозувати, що у зв'язку з від'єднанням прикавказьких і кавказьких територій, будучи територіально майже відрізнаним від Центральної Росії, Ставрополь приєднається до сепараційної політики своїх кавказьких сусідів, щоб вчасно відмежуватися від гинучої імперії та не допустити конфліктів на своїй території. А з відділенням від Москви уральських, сибірських та далекосхідних територій питання про самостійне Ставрополля буде автоматично вирішене.

Отже, прогнозується виникнення нового етнодержавного утворення - Ставрополля.

Північна Росія (Північна Русь).

Сепарація цього регіону буде наслідком практично повного розпаду сучасної Російської Федерації. Відділення півночі Європейської Росії спричинено кількома важливими чинниками, які додадуться до глибокої кризи в країні.

Історично-державницький чинник. Північна Росія виступає як продовжувач традицій Новгородської землі, яку лише силою було приєднано до Московського царства. Новгородська сепарація була великою проблемою на початках творення Росії. Побудова на цих землях Санкт-Петербурга, як нової столиці, вгамувала ці настрої, оскільки населення цього регіону вже не було далекою провінцією. Але тут на перший план вийшло протистояння двох столиць - нової та старої, в яких завжди формувалися свої владні та економічні еліти. Отже, на давнє розділення Росії на Московію та Новгородську землю наклалося нове протиборство між двома центрами: Москвою та Санкт-Петербургом.

Соціально-політичний чинник. За політичною орієнтацією населення Санкт-Петербурга докорінно відрізняється від Москви та Центральної Росії. Тут значно менше популярні комуністи і зовсім не популярний шовіністичний російський націоналізм. Зате найпопулярнішою є найцивілізованіша й найдемократичніша з впливових російських політичних сил - об'єднання "Яблоко". Більше того, на останніх виборах до міської думи у Санкт-Петербурзі перемогло суто місцеве політичне об'єднання, що відкололося від блоку "Яблоко". На відміну від традиційно "купеческой" Москви в Санкт-Петербурзі

найавторитетнішою силою є інтелігенція. За сприйняттям Європи Санкт-Петербург значно ближчий до сусідніх балтійських держав, ніж до Москви. Причому демократизм і європейська орієнтація Санкт-Петербурга не є особливістю теперішнього часу. Це було характерним для міста від самого початку його заснування. Цим відзначався й історичний попередник Санкт-Петербурга - Великий Новгород.

Економічний чинник. У наш час північно-європейська частина Росії в економічному плані розвиненіша, ніж центральна, що й проявляється в стереотипах соціальної поведінки (зокрема на Півночі меншу підтримку мають радикальні політичні сили). В умовах великої економічної кризи, яка поки що ще не досягнула апогею, на розвиненішій і працьовитішій (на відміну від Москви, яка фактично стала містом-паразитом) Півночі виникне ще й економічна сепарація (вимоги суверенітету над власними ресурсами та виробництвом, контролю над податковою системою в регіоні). Однією з перших ознак цього кілька років тому стала ідея (яку досить наполегливо відстоювало місцеве керівництво) надання Санкт-Петербургу разом з Ленінградською областю статусу республіки.

Етнічний чинник. Більша частина земель сучасної центрально-європейської частини Росії ще на початку першого тисячоліття н. е. була заселена неслов'янським населенням й колонізована слов'янами пізніше. Прийшли слов'яни спочатку змішалися з тамтешнім населенням фінно-угорської групи (поволзькі народи), а пізніше зазнали значного тюркського впливу. Отже, можна говорити, що населення Центральної Росії генетично є сплавом поволзьких, тюркських та слов'янських народів. А землі північної частини Росії були заселені слов'янами ще на початку нашої ери, корінні народи уральської сім'ї були нечисленними, а відсутність значних міграцій перешкождала інтенсивному змішуванню. Контакти із Скандинавією (варязький вплив) ще більше відмежували їх від населення Центральної Росії. Для населення російської Півночі характерне розвинене регіональне самоусвідомлення (новгородці, псковичі, вологодці). Більше того, аж до минулого століття в багатьох селах Псковщини та Новгородщини розмовляли зовсім відмінною від російської північноруською мовою. Це справді був не діалект, а повноцінна писемна мова, яку російський царизм знищував усіма засобами. На жаль, на відміну від української мови, яка також зазнала подібних репресій, північноруська мова тоді не змогла вистояти - непохитних, але менш чисельних її прихильників знищили фізично.

Чинник ментальності. Населення Московії за ментальністю близьке до азійських країн. Для нього характерні значні прояви шовінізму, національної нетерпимості. В Московії завжди існував одноосібний, диктаторський спосіб управління державою. Ментальність північних слов'ян зовсім інша: несприйняття шовінізму, толерантність, зацікавлення виключно своїми проблемами. На відміну від Центру, деспотія там ніколи не мала підтримки, була у шані думка старшого і поважнішого, що й відобразилося в способі управління (наприклад, боярська республіка в Новгороді). Отже, можна говорити, що ментальність північних росіян близька до європейської, а центральних - до азійської.

Військовий чинник. Цілком можливо, що незабаром на перший план вийде проблема проходження військової служби чоловіками з півночі європейської частини Росії. Вже сучасні події показують, що розпад країни не всюди відбуватиметься мирним шляхом (війна в Чечні). Населення буде активно виступати проти загибелі військовослужбовців з півночі в нових "гарячих точках". Це прагнення буде змушена підтримати й еліта регіону, добиваючись, щоб її громадяни служили виключно на півночі, що дозволить вже їй самій контролювати армію на своїй території. Пригадаймо, що цей чинник в Україні використовувався як один із найсильніших доказів у боротьбі за незалежність країни.

З о в н і ш н і й ч и н н и к. Майже всі європейські країни зацікавлені в розподілі європейської частини Росії, оскільки велика напівазійська держава з імперськими амбіціями завжди може бути загрозою для демократичних національних держав. Першою необхідною передумовою для унеможливлення відродження Московської імперії є незалежна Україна. Проте ця умова не є достатньою. Для встановлення стійкої рівноваги й стабільності на сході Європи не повинно бути держави, яка простягає свої володіння "від моря й до моря". Тому достатньою умовою остаточної втрати Москвою імперських амбіцій є становлення (а якщо зазирнути глибше в історію, то відновлення) незалежності Північної Русі. Ця країна стане невід'ємною частиною демократичної Європи, буде вагомою противагою як Московії, так і Німеччині. Тому природними її союзниками будуть країни Північної Європи, Балтії, Польща й особливо Україна.

Отже, ці чинники та глибока економічна, політична та етнічна криза в Росії, найімовірніше, призведуть до поділу європейської частини етнічної території росіян на Північну Русь та Московію. За останньою, напевно, й збережеться назва "*Росія*".

Межі.

Кубань - сучасний Краснодарський край Російської Федерації без територій, заселених адигейцями (Республіка Адигея). Столиця - місто Краснодар.

Ставрополья - сучасний Ставропольський край Російської Федерації. Столиця - місто Ставрополь.

Північна Русь - сучасні Мурманська, Архангельська, Вологодська, Ленінградська, Новгородська, Псковська області Російської Федерації та Республіка Карелія. Столиця - місто Санкт-Петербург. З огляду на географічне розташування та, частково, етнічний склад можна допустити можливість приєднання до Північної Русі Тверської, Ярославської та Костромської областей. Проте існування сильних зв'язків з Москвою робить цей варіант малоімовірним.

Росія (Московія) - сучасні Московська, Тверська, Костромська, Кіровська, Володимирська, Івановська, Нижньо-Новгородська, Ярославська, Смоленська, Калузька, Рязанська, Тульська, Брянська, Орловська, Липецька, Тамбовська, Курська, Белгородська, Воронежська, Волгоградська, Ростовська, Ульяновська, Саратовська, Астраханська, Пензенська та Самарська області Російської Федерації. Столиця - сучасний центр метрополії місто Москва. Варіанти приєднання до України частин Брянської, Курської, Воронежської та Ростовської областей, які історично є етнічними українськими землями, оцінено під час розгляду України й визнано малоімовірними. Аналогічно недостатню вірогідність мають варіанти приєднання до Білорусії її етнічних територій в Брянській та Смоленській областях. Вартий уваги варіант сепарації Донщини та Південного Поволжя (Ростовська, Саратовська, Волгоградська й Астраханська області). Проте за ментальністю та етнічним складом їхнє населення близьке до іншого населення Московії, ці території не мають спільного досить сильного центру, всебічні зв'язки з Москвою досить стійкі. Тому їх сепарація можлива лише під час швидкого катастрофічного розвалу Росії, який малоімовірний. Проте і в цьому разі сепарація не була б стійкою й незворотною. Обґрунтування сепарації від Росії інших областей подано при розгляді відповідних регіонів.

Території типу 2.

У Російській Федерації до цього типу належать сучасна Республіка Дагестан та деякі малозаселені райони Північного Сибіру й Далекого Сходу.

У Республіці Дагестан, на відміну від більшості територій такого типу, основні етноси досить давні й структуровані. Проте у відносно невеликому Дагестані на своїх історичних землях проживає кілька десятків етносів. Нерідко населення якогось аулу вважає себе окремим народом.

Сучасний Дагестан являє собою досить складне поліетнічне утворення, в якому найяскравіше проявилася тактика радянської влади з'єднувати в одні адміністративні одиниці різні, навіть не споріднені етноси, ускладнюючи можливість сепарації народів. У Дагестан, наприклад, включені зовсім різні за мовою народи: тюркські (кумики, ногайці) та народи нахсько-дагестанської групи кавказької сім'ї народів (аварці, лакці, даргінці й інші). Внаслідок такої російської адміністративної політики в наш час етнічна ситуація в республіці дуже загострилася, до чого додалася ще й політична та економічна криза. Ця складна ситуація й призвела до того, що Дагестан упритул підійшов до межі розпаду. Дедалі посилюються сепараційні настрої окраїн республіки проти Махачкали та релігійне протиборство (мусульман ортодоксальних і поміркованих), загострюється протистояння тюркських та нахсько-дагестанських народів. Вирішення цих проблем, найімовірніше, можливе лише після розпаду цієї штучно створеної республіки.

Сьогодні можна сміливо стверджувати, що в межах Дагестану сформувалося декілька зрілих етнічних сукупностей, для яких вже характерні ознаки єдиного народу. Це, передовсім, кутики, які проживають на прикаспійській низовині; аварці, лакці, даргінці - в середній частині Дагестану. Аварці проживають також у високогірних районах заходу республіки, як і лезгини, навколо яких консолідуються менші народи півдня Дагестану. Всі ці народи за певних умов можуть претендувати на свої окремі етнодержавні утворення. Виходячи з аналізу теперішньої ситуації в Дагестані та історичних процесів, прогнозується розділення республіки на чотири етнополітичні утворення.

Аварія (країна аварців). Країна етносу, на території якого здавна існували доволі впливові на Кавказі держави.

Кумикія (країна кумиків). Країна одного з етнічно найрозвиненіших дагестанських народів, територію якого можна вважати сучасною республіканською метрополією.

Кізляр (країна змішаного населення півночі Дагестану). Ця територія найпізніше увійшла до складу Дагестану, зберігши свою окремішність як в етнічному, так і в політичному плані.

Власне **Дагестан** (країна південних кавказьких народів - даргінців, лакців, лезгінів тощо).

Населення інших територій, які можна класифікувати за типом 2, настільки малочисельне, що воно не зможе суттєво впливати на державотворчі процеси. Проте культура, історія й спосіб життя малочисельних народів цих земель можуть стати суттєвим чинником у процесі становлення нових етнодержавних утворень.

Межі.

Аварія - західна та частково центральна, в основному нагірна, частина Дагестану. Столиця - місто Тлярата, одне з найбільших аварських міст, сучасний районний центр Дагестану.

Кумикія - центральна та прибережна частина Дагестану. Столиця - місто Махачкала, теперішній республіканський центр.

Кізляр - північна частина Дагестану на північ від ріки Терек. Столиця - місто Кізляр.

Дагестан - південна частина сучасного Дагестану. Столиця - місто Дербент, найбільше місто півдня республіки, впливовий економічний та політичний центр.

Території типу 3.

У європейській частині Російської Федерації до цього типу належить Уральський регіон. Цей регіон найраніше зачепила російська колонізація (поряд з Прикавказзям та Північною європейської Росії), що й спричинило цілковите домінування на цих територіях російського етносу. Залишки тюркських та уральських народів хоча й існують, проте не відіграють суттєвої ролі.

Після завоювання та колонізації Уралу росіянами ці території стали відправним пунктом для слов'янської колонізації Сибіру та Далекого Сходу. Населення Уралу все ж формувалося на основі перших переселенців, які перенесли сюди козацький устрій, позаяк основною складовою колонізації були козаки. Це стало причиною перших конфліктів з Москвою, яка чинила спротив розповсюдженню козацьких вольностей і намагалася перенести кріпосний устрій також і на ці нові території. З плином часу центральна влада все більше брала під свій контроль Урал і тим самим не дала у повній мірі утвердитися тут такій козацькій системі, як на Кубані чи Дону. Але навіть в умовах повної підконтрольності центральній владі тут не раз виникали селянські та козацькі повстання, які з особливою жорстокістю придушувалися царськими військами, ще більше підсилюючи антимосковські настрої населення Уралу.

Починаючи з XIX століття, а особливо після більшовицького перевороту, в цей регіон почали переселятися неросійські етноси, ускладнюючи етнічну ситуацію і ще більше відрізняючи його від центральної частини європейської Росії. Всі переселенці (українці, білоруси, поляки тощо), що були заслані на Урал чи прибули добровільно, приносили з собою негативне ставлення до Москви, яке підсилювало таке ж ставлення місцевого населення. Негативізм був спричинений тим, що одні були виселені з батьківщини насильно, а інші із зміцненням московської влади збанкрутіли чи втратили землю і були змушені шукати щастя в чужих краях. Це нетолерантне ставлення до центральної влади передається з покоління в покоління й, очевидно, стане важливим чинником, який сприятиме сепарації уральського регіону. Проте ця сепарація була б неможливою без інших не менш важливих чинників. По-перше, на сучасному етапі Урал майже відірваний від центральної частини метрополії адміністративними землями тюркських та уральських народів. З їх відокремленням значно посиляться відцентрові тенденції на Уралі. По-друге, центральна частина європейської Росії та уральський регіон суттєво відрізняються в економічному плані. На Уралі дуже розвинута видобувна промисловість, є власна економічна еліта, яка все активніше виступає проти управління ресурсами з Москви, тим більше, що таке управління зовсім не враховує потреб і особливостей регіону. По-третє, Урал відрізняють ті ж самі чинники, що й північну частину європейської Росії, - військовий чинник та чинник ментальності.

Отже, проаналізувавши вірогідні варіанти розвитку ситуації на Уралі, можемо прогнозувати виокремлення його в нове етнодержавне утворення - **Урал**.

Межі.

Урал - Оренбурзька, Челябінська, Свердловська, Пермська та Курганська області Російської Федерації. Найімовірніша столиця - місто Єкатеринбург, сучасний економічний та політичний центр регіону.

Азія

Хоча переважна частина території Азії класифікується за типом 1, тут, на відміну від Європи, ще не завершився процес формування національних держав на основі розпаду імперій і поліетнічних утворень. А більшість сучасних азійських країн є саме такими. Найбільшими поліетнічними державами, що їх небезпідставно можемо назвати імперіями, в Азії є: Індія, Китай та Індонезія. В кожній з цих країн від часу набуття ними теперішнього державного статусу практично неперервно ведеться активна боротьба окремих народів за свою незалежність, яка часто набуває форм партизанської війни. Проте наявність значних економічних і військових потуг дає можливість владним імперським силам цих країн якщо й не повністю стримувати, то хоча б сповільнювати процес самовизначення народів. Тому основними джерелами загальноохоплюючого процесу виникнення національних держав у Азії, очевидно, стануть менші країни, що є слабшими ланками постколоніальної системи новітніх імперій, що вже тепер перебувають у стані глибокої кризи чи на межі такої кризи через етнічні причини. Це, передусім, Афганістан, Туреччина й Ірак. Значна взаємопов'язаність азійських країн, наявність багатьох міждержавних суперечностей і відсутність системи колективної безпеки, ймовірно, призведуть до того, що вирішення етнічної проблеми шляхом створення національних держав у одній з цих країн стане прецедентом і зініціює ланцюгову реакцію загострення боротьби народів за самовизначення й перетворення цієї частини світу в систему національних держав.

Значного прискорення цим процесам, очевидно, надасть світова економічна криза, яка в Азії вже сьогодні набула особливої гостроти. Як і в інших частинах світу, суттєво сприятиме цьому й загострення боротьби за ресурси. Важливим чинником є також те, що більшість народів, які претендують на незалежність, мають давню історію і культуру, протягом тисячоліть живуть на своїх теперішніх землях, в доколоніальний період мали свої етнічні держави. Іншим характерним для Азії процесом, ймовірно, буде відновлення сформованої протягом багатьох віків національної ідентичності вже повністю асимільованих народів. Такими, зокрема, є корінні народи деяких арабських країн, Туреччини, Китаю.

Близький Схід

Йорданія

Однонаціональна держава, що не має значних антагонізмів на етнічному ґрунті. Діяльність на півночі країни ісламських екстремістських організацій вдалося припинити. Тепер не помітно якихось джерел сепарації чи зовнішніх чинників, що можуть призвести до розпаду країни. Тому не прогнозується жодних територіальних змін. Столицею залишиться місто Амман.

Саудівська Аравія

Найбільша за площею країна Південно-Західної Азії. Про сепарацію можна говорити з огляду на антропологічну та деяку культурну відмінність арабів східного та західного узбережжя, а також історичні прецеденти. На західну частину Саудівської Аравії мав вплив негроїдний елемент, що спричинив виникнення дещо іншого антропологічного типу, ніж на сході. Ці відмінності проявляються у кольорі шкіри та будові тіла. Крім того, на населення західного узбережжя мала значний вплив африканська (кушитська) культура, на населення

східного узбережжя - суттєво відмінні від неї перська та індійська культури. Це стало однією з основних причин того, що після розпаду Османської імперії на території Саудівської Аравії утворилося декілька незалежних держав. На східному узбережжі зосереджені майже всі запаси нафти та промисловість, тому саме тут проживає більшість економічної еліти. Західне ж узбережжя можна вважати духовним осередком не тільки арабів Саудівської Аравії, але й взагалі всіх мусульман світу. Тут розташовані святині мусульман, місця хаджу (священного паломництва всіх мусульман) Мекка та Медіна. Тому відокремлення цих територій призвело б до повного розвалу саудівської держави, оскільки саме король Саудівської Аравії вважає себе головним захисником ісламу. З іншого боку, сепарація східної частини країни позбавила б арабів заходу засобів до існування. Внутрішні території країни малозаселені і в умовах пустелі вимагають постійного постачання водою для нормального проживання людини, що неможливо зробити без коштів, які дає продаж нафти. Виходячи з цього, стає очевидним, що сепарація не вигідна жодній зі сторін, та й жодна з них і не виявляє подібних прагнень. Незважаючи на антропологічні, культурні й історичні відмінності, араби Саудівської Аравії консолідувалися в єдину націю, в якій різні регіональні субетнічні групи знайшли свої специфічні ніші, що корисно для кожної з них і для нації загалом. Тому в Саудівській Аравії не прогнозується жодних територіальних змін. Столицею залишиться місто Ер-Ріяд.

Кувейт

Це одна з невеликих арабських держав, на території якої не спостерігається джерел сепарації чи етнічних суперечностей. Особливість цієї країни в тому, що вона входила до складу Іраку, який і сьогодні прагне повернути собі контроль над нею. Світова громадськість налаштована категорично проти такого розвитку подій. Це, зокрема, підтвердила військова акція ООН у 1991 р., що стала відповіддю на окупацію Іраком Кувейту. Вислідом цієї акції стала не лише повна поразка Іраку і відновлення незалежності Кувейту, але й багаторічна ізоляція Іраку в міжнародній спільноті. Тепер Ірак занадто слабкий та заклопотаний власними внутрішніми проблемами, щоб повернутися до ідеї приєднання Кувейту. Та й у майбутньому передбачається не лише ослаблення цієї країни, але і її розділення. Отже, незалежність Кувейту зберігається і територіальні зміни не передбачаються. Столицею залишиться місто Ель-Кувейт.

Об'єднані Арабські Емірати

У цій країні особлива форма правління - виборна монархія, де виборцями виступають абсолютистські монархи (еміри). Здавалося б, існують усі причини для сепарації, оскільки конфедерації не відзначаються стабільністю та стійкістю (виняток становить Швейцарія). Проте в цьому разі немає жодних підстав для сепараційних процесів - адже практично відсутні суперечності, які можуть зумовити сепарацію. Кожен емір має повну автономію у внутрішніх справах, координується тільки зовнішня політика та оборона. Не помітно й якихось етнічних заворушень, оскільки емірати є національно однорідними. Інші національності присутні на території ОАЕ тільки тимчасово як робоча сила. Виходячи з цього, не прогнозується жодних територіальних змін ОАЕ. Столицею, очевидно, залишиться місто Абу-Дабі.

Ємен

Після захоплення Єменською Арабською Республікою Народною Демократичною Республікою Ємен утворилася єдина держава. Суперечністю між двома частинами цієї держави є тільки різниця між досвідом ринкової та комуністичної форм господарювання (колишній Піденний Ємен був країною, що декларувала так званий некапіталістичний шлях розвитку). Існує

також релігійний поділ на шиїтів і сунітів. Позаяк стає дедалі очевиднішою відсутність перспектив комуністичного способу господарювання, ймовірність відродження комуністичної держави на Аравійському півострові дуже невелика. Релігійні суперечності не можуть призвести до сепараційних процесів, оскільки у сучасному світі основним у процесах державотворення є не релігійний, а національний чинник. Тому територіальні зміни сучасного Ємену малоймовірні. Столицею, очевидно, залишиться місто Сана.

Оман, Катар, Бахрейн

Оман - однонаціональна арабська держава, в якій немає підстав для сепарації. Тому тут не прогнозується жодних територіальних змін. Столицею залишиться місто Маскат. Подібна ситуація і в Катарі. Стабільність у цій країні потрібна як Європі, так і США. Адже нестабільність легко може спровокувати ланцюгову реакцію у всіх державах Перської затоки, що позбавить світ потужних джерел нафти. Це в умовах дефіциту палива, який насувається з приходом нового тисячоліття, є важливим зовнішнім чинником додержання стабільності в регіоні. Беручи до уваги наведені фактори, не прогнозується жодних територіальних змін Катару. Столицею залишиться місто Доха. Бахрейн перебуває під охороною США та Великобританії. Він тепер є одним із найбільших постачальників нафти на європейський і американський ринки. Немає етнічних суперечностей. Тому не прогнозується жодних територіальних змін. Столицею залишиться місто Манама.

Можна розглядати ймовірність об'єднання арабських нафтодобувних монархій Перської затоки в конфедеративне державне утворення. Адже в усіх цих країнах корінним є один етнос - араби. Проте кожна з цих країн цілком утвердилася на міжнародній арені як окремий суб'єкт. Інтереси їхніх еліт не завжди збігаються між собою. А сепараційні процеси в Іраку та Ірані, внаслідок яких у зоні Перської затоки стане ще більше суверенних країн, зроблять незалежність кожної з нафтових монархій ще вагомішою.

Сирія

Основним населенням країни є сирійці - етнос, утворений внаслідок сприйняття давніми сирійцями арабської мови й, частково, культури. На північному сході проживає невелика община курдів. Сирія сьогодні є найбільшим союзником курдів у їхній боротьбі за створення незалежної держави, яка має включати курдські етнічні землі на території Туреччини, Іраку, Ірану, Сирії. Сирія єдина з цих країн готова добровільно віддати курдській державі належну їй частину своєї території. Якби не ця добровільність, то курди могли б просто залишити ці території в складі Сирії після створення незалежного Курдистану. Адже придбання невеликих територій, на яких і тепер курди не зазнають ніяких утисків (це, фактично, єдина частина етнічної території курдського народу, у якій курди відчувають себе повноцінними громадянами), було б занадто дрібним набутком, якщо при цьому було б втрачено такого сильного й надійного союзника як Сирія. Проте для самої Сирії вигідно віддати Курдистану його етнічні землі, тим самим міцніше прив'язавши його до сфери свого геополітичного впливу.

У другій половині XX століття популярними були ідеї утворення "Великої Сирії". Проте малоймовірно, що вони матимуть майбутнє. Це довела своїм недовгим існуванням Об'єднана Арабська Республіка, в якій Сирія об'єднувалася з Єгиптом. Малоймовірним є й повернення Лівану до складу Сирії. Цього не хоче вже сама Сирія, оскільки Ліван є тепер сильним джерелом нестабільності. Сирія прагне лише зберігати тут свій вплив, проте не хоче включення Лівану до свого складу. Не потребує Сирія і збільшення лінії свого кордону з

Ізраїлем. Разом з тим, відмовившись від ідеї територіального розширення, маючи великий вплив на Ліван, Курдистан і Південну Анатолію (виникнення якої прогнозується на території сучасної Туреччини), Сирія може стати регіональним лідером.

Ще однією проблемою країни є окупація Ізраїлем Голанських висот - прикордонних з Ізраїлем територій, які мають важливе військово-стратегічне значення. Для Сирії проблема повернення цих висот є принциповою, для Ізраїлю ж основним є військовий аспект, тож за умови надійного мирного договору з арабами він без великої шкоди для себе зможе їх повернути відповідно до міжнародно визнаного статусу цих територій.

Беручи до уваги наведені вище чинники, можна прогнозувати, що Сирія залишиться в своїх міжнародно визнаних кордонах за винятком етнічної території курдів.

Межі.

До Курдистану - північно-східна частина області Хасеке.

Сирія - решта території країни. Столиця - місто Дамаск.

Ліван

Ліван у другій половині XX століття був джерелом постійного напруження на Близькому Сході. Тепер країна фактично розділена між кількома ворогуючими угрупованнями. Двома основними силами, що конфліктують між собою, є християни та мусульмани. Проте не можна говорити про єдність ні християнського, ні мусульманського таборів. На території Лівану нині нараховується близько 18 різних озброєних груп, які часто конфліктують між собою.

Виходячи з цього, можна було б припустити розпад Лівану принаймні на три держави (на основі християнської, мусульманської і дружкої общин). Проте, розглянувши ситуацію детальніше, можна помітити, що сучасний стан зумовлений швидше зовнішніми чинниками, ніж внутрішніми. Непевну ситуацію у Лівані використовували різні політичні табори для досягнення своїх цілей. Передусім, великий вплив на події у Лівані має постійна боротьба між арабами та Ізраїлем. То одна, то інша сторона, використовуючи релігійну неоднорідність, прагнула втягнути ліванців у "свої" війни. Особливо активно використовували територію Лівану для своїх вилазок палестинці, що значною мірою стало причиною ізраїльської окупації сирійських Голанських висот. З іншого боку, ізраїльтяни постійно підбурювали християн на виступи проти мусульман. З утворенням незалежної палестинської держави зникнуть проблеми, пов'язані зі збройними угрупованнями палестинців, оскільки вони просто повернуться до своєї країни. Ізраїльський уряд вже сьогодні говорить про можливість виводу у недалекому майбутньому своїх військ з території Лівану. З іншого боку, відбувається посилення Сирії. Розглянувши розвиток конфлікту у Лівані, можна помітити, що саме Сирії вдалося забезпечити на певний час (1977 р.) мир у цій країні. Це не вдавалося ні західним державам, ні Ізраїлю, ні ООН. Тому після ізраїльсько-арабського примирення, що прогнозується, зникнуть зовнішні чинники, які провокували громадянську війну в Лівані, і ця країна, як і протягом більшості часу в своїй кількатисячолітній історії, зможе стати єдиною.

Варіант приєднання Лівану до Сирії малоімовірний, оскільки Ліван міг залишитися у складі Сирії ще у часи виборювання цими двома країнами незалежності. Проте саме сирійці виступили ініціаторами утворення окремої держави ліванців.

Ліван ще з біблійних часів був єдиним. Серйозні конфлікти виникали хіба що на релігійному ґрунті. Вони здебільшого були зумовлені зовнішніми чинниками. Етнічно ліванці становлять єдину давно сформовану націю. На основі вказаних чинників можна прогнозувати відсутність у Лівані будь-яких територіальних змін. Столицею залишиться місто Бейрут.

Ізраїль

Проблему утворення держави Ізраїль - національної держави єврейського народу - було вирішено у травні 1948 р. на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1947 р. Проте кордони цієї держави формувалися всупереч цій резолюції у ході арабо-ізраїльських воєн 1948-49 рр., 1967 р. і закріплювалися на основі двосторонніх угод. Утворення національної держави арабів Палестини, як передбачала резолюція ООН, не відбулося. Це зумовлює стан постійної ворожнечі Ізраїлю з сусідніми арабськими країнами і загрожує його територіальній цілісності. Проте за час більш як півстолітнього фактичного стану війни обидві сторони конфлікту - й ізраїльтяни, й араби - зрозуміли, що своїх початкових цілей вони не досягнуть: Ізраїль не зможе зберегти всі завойовані арабські землі, араби ж не зможуть знищити державу Ізраїль. Тому сторони конфлікту поступово йшли на взаємні поступки, уклали сепаратні мирні угоди. Нарешті, було висунуто взаємно прийнятну формулу: "мир в обмін на територію", відповідно до якої араби визнають Ізраїль і припиняють боротьбу проти нього, а Ізраїль відмовляється від більшості окупованих земель. Компромісом стало утворення палестинської автономії у складі Ізраїлю, яка готується незабаром проголосити незалежність, з чим Ізраїль, очевидно, змушений буде змиритися. Після примирення ізраїльтян з палестинцями з'являється можливість примирення і з Сирією. Адже зникне основна підстава ізраїльської окупації сирійських Голанських висот - можливість їх використання для обстрілу ізраїльської території. Тому прогнозується повернення Голанських висот Сирії в обмін на надійні гарантії миру й непідтримання будь-яких антиізраїльських сил.

Проте залишиться ще одна суттєва проблема - проблема міста Єрусалима. В цьому місті знаходяться святині християнства, іудаїзму та мусульманства, західна його частина заселена євреями, східна - арабами-палестинцями. Незважаючи на фактичну належність Східного Єрусалима палестинцям, Ізраїль вважає весь Єрусалим своєю столицею, тож малоймовірно, що погодиться віддати східну частину міста палестинській державі. Це та межа, за яку Ізраїль перейти не зможе. З іншого боку, примусити палестинців віддати Ізраїлю таку важливу для них територію також малоймовірно. Розв'язання проблеми можливе на основі того, що Єрусалим для Ізраїлю - столиця не тільки адміністративна, скільки духовна. Для того ж, щоб бути духовною столицею, місто не лише не обов'язково має бути столицею адміністративною (приклад - Мекка в Саудівській Аравії), а може навіть не належати державі, для населення якої воно має таке значення. Більше того, якщо б Єрусалим не належав Ізраїлю, його значення для євреїв лише б зросло, позаяк його статус був би не державним, а всесвітнім (як відомо, багато іудеїв досить критично ставляться до держави Ізраїль). Звичайно, він у жодному разі не мав би належати і якійсь арабській державі. Тому прийнятним варіантом було б надання *Єрусалиму* статусу міста-держави (незалежного міста), управління яким на паритетних засадах мало б здійснюватися іудейською, мусульманською та християнською общинами. Хоча християнська община Єрусалима менш чисельна, ніж дві інші, саме вона могла б згладжувати й збалансовувати традиційні арабо-єврейські суперечності, надаючи стійкості такому державному утворенню. З огляду на його компромісність для арабів та євреїв і зацікавленість християнських країн саме такий варіант ми вважаємо найімовірнішим.

Межі.

Палестина - територія сучасної Палестинської автономії (Західний берег Йордану, сектор Газа). Столиця - місто Газа.

Єрусалим - територія міста Єрусалим. Столиця - місто Єрусалим.

Ізраїль - решта фактичної території Ізраїлю (без Голанських висот). Столиця - місто Тель-Авів.

Ірак

Нині Ірак характеризується чи не найбільшою нестабільністю серед країн Близького Сходу. Країна не так давно пережила кілька воєн, що боляче відбилася на економіці та добробуті населення. Ірак не можна вважати національною державою. На півночі країни не припиняють боротьби за незалежність курди. В сучасному протистоянні Ірак - США вони мають добрі шанси на утворення власної держави. Територія проживання курдів є забороненою зоною для польотів іракської авіації. Наявність сильного консолідуючого центру курдів - міста Мосул, нафтоносних районів навколо нього дає змогу говорити про економічну і політичну незалежність новоутвореної курдської держави. Вже тепер значна частина території іракського Курдистану перебуває у фактичному управлінні курдів.

На півдні Іраку розташована ще одна зона заборони польотів для іракської авіації. Починаючи з 1991 р., тут відновилися збройні сутички між військами Багдада та партизанськими загонами арабів південного Іраку. Від "серединного" Іраку їх відрізняє релігійна приналежність (араби півдня є шиїтами, на відміну від арабів півночі, що є сунітами) та історична спільність. На півдні Іраку в різні часи існували сильні держави. Сьогодні тут розташований потужний центр - місто Басра, що, ймовірно, стане столицею нової держави, виникнення якої прогнозується на сучасних іракських територіях на південь від міста Ед-Діванія та в іранській провінції Хузестан. Історично ця територія була єдиною і мала назву **Елам**. Решта сучасного Іраку становитиме нову іракську державу зі столицею у Багдаді.

Межі.

До *Курдистану* - області (мухафази): Найнава, Дахук, Ербіль, Таамім, Сулейманія, північно-східні частини областей Салах-ед-Дін і Діяла.

Елам - області Басра, Мутанна, Кадасія, Ді-Кар, Майсан; іранський остан Хузестан. Столиця - місто Басра.

Ірак - решта території сучасного Іраку. Столиця - місто Багдад.

Росія (Азійська частина), Закавказзя і Туреччина

Азійська частина Російської Федерації

За типом 1 розглядається більша частина азійської частини Російської Федерації - вся територія, крім Південного Сибіру (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії) і Далекого Сходу, які належать до типу 3.

Північні етнічні території азійської частини Росії.

Цей регіон - етнічна територія багатьох північних народів (евенків, якутів, евенів, чуктів,

коряків тощо). Головною особливістю цього регіону є те, що, незважаючи на величезну територію і природні багатства, він мало заселений. Основна причина цього - складні умови проживання, які далеко не кожна людина може витримати. Переважно тому північ азійської частини Росії - найменш колонізований край, незважаючи на його природні багатства. Проте навіть невелика кількість прийшлого населення змогла докорінно змінити національний склад цих територій. У всіх національних одиницях регіону російське та інше прибуле, переважно слов'янське, населення становить абсолютну більшість. Проте, швидше за все, ця обставина не зможе зупинити сепараційні процеси. Адже, як і на півночі європейської частини Росії, корінне населення проживає по всій території регіону. Виділення більшості територій регіону в окремі автономні одиниці спричинило появу місцевої політичної та економічної еліти. Більшість прибулого населення намагається заробити гроші та повернутися на історичну батьківщину. А те населення, яке осіло в цьому регіоні, все більше зв'язує себе з цією землею, але, щоб насправді вкорінитися, їм потрібно так чи інакше перейняти елементи способу життя місцевих мешканців. Вже тепер бувають ситуації, коли через економічну кризу та віддаленість цілі райони відключають від електро- і теплопостачання, що в умовах Півночі для прийшлого населення - справжня катастрофа. Тому відбувається інтенсивний відтік з Півночі колонізуючого російськомовного населення, яке не пристосувалося до тамтешніх умов життя. Це значною мірою вплине на етнічний склад населення регіону. Крім того, чи не основним чинником буде боротьба за суверенітет над ресурсами. Отже, можна прогнозувати, що північні території азійської частини Російської Федерації реально можуть претендувати на самостійність.

Розглянемо прогнозовані етнополітичні утворення.

Саха (держава якутів). Найбільша за площею національна республіка Російської Федерації, на території якої залягають величезні запаси корисних копалин. У наш час Саха (колишня Якутія) є одним з лідерів усієї азійської частини Росії і вимагає від центру все більших повноважень як у політичній, так і в економічній сферах. Можна говорити, що вона є найбільш національно однорідною республікою Півночі, де є найменше російського населення. Цьому сприяла й та обставина, що якути, на відміну від інших північних народів, є тюркським етносом. Ще з давніх часів якути досить вороже сприймали все принесене ззовні. До того ж тюркські народи досить експансивні. Декілька століть тому якути захопили величезні території півночі Сибіру, частково витіснивши, частково асимілювавши місцеве населення. Дальший культурний та політичний розвиток якутів призупинила вже російська колонізація. В умовах загострення ситуації в Росії Саха реально буде претендувати й на території за межами своєї республіки. Швидше за все, це будуть північно-східні райони Долгано-Ненецького національного округу, заселені близькими до якутів долганами, та північні райони Іркутської області. Там, окрім інших сибірських етносів, є багато якутів, а умови близькі до тих, в яких традиційно живе цей народ.

Отже, можна прогнозувати, що Саха, як лідер усієї азійської півночі Росії, однією з перших досягне повної самостійності.

Евенкія (держава евенків). Цей етнос з давніх часів займав великі території Північного Сибіру та Далекого Сходу. Тепер найбільшим місцем їх проживання є Евенкський національний округ. Проте й там вони становлять лише меншість. Росіяни й українці, що становлять основну масу міських мешканців, - переважно сезонні робітники, які не пов'язують свого майбутнього з округом. Тому можна прогнозувати процес збільшення в Евенкському національному окрузі частки корінного населення за рахунок збільшення народжуваності, яка вже тепер значно перевищує народжуваність у російських сім'ях, та

міграції евенків з інших районів Сибіру та Далекого Сходу, що спричинить зростання національної самосвідомості евенків та прагнення самим розпоряджатися багатствами свого краю. Приєднання Евенкією етнічних територій евенків поза межами їхнього національного округу малоймовірно, оскільки вони проживають розпорошено майже по цілому Східному Сибіру та на Далекому Сході, а Евенкія не матиме такої ваги в регіоні, щоб реально претендувати на інші території.

Чукотка (держава місцевого автохтонного населення - чукчів, евенів, ескімосів та інших). Чукотка за своїм географічним розташуванням є дуже важливим регіоном, оскільки розміщена на стику двох континентів - Євразії та Північної Америки. Проте природні умови на Чукотці - одні з найскладніших у світі. До життя в цій тундрі пристосуватися дуже важко. Недаремно Чукотка навіть тепер дуже мало заселена, хоча російська колонізація торкнулася й цих земель. Тепер росіяни та, частково, українці проживають лише в містечках, завжди перебуваючи під загрозою бути ізольованими від решти Росії через відключення енергії чи якусь аварію, і користуються будь-якою можливістю, щоб полишити цей регіон. Але це не стосується корінного населення, яке завжди жило в таких умовах і яке не лякають жодні відключення. Останнім часом на Чукотці спостерігається ріст чисельності корінного населення, що може суттєво вплинути на етнічну ситуацію в регіоні. Вигідне розташування Чукотки на кордоні з Аляскою, з якою в неї здавна були тісні стосунки (чукчі завжди активно торгували з алякськими ескімосами через Берінгову протоку); збільшення кількості корінного населення; суттєве зацікавлення сусідньої Республіки Саха в тому, щоб її оточувала велика кількість самостійних країн (щоб бути справжнім лідером регіону); зменшення впливу на регіон Магадана (з яким Чукотка адміністративно пов'язана) - всі ці чинники показують реальні перспективи того, що під час розпаду Російської Федерації Чукотка не опуститься знову до рівня початку XX століття й не буде занедбаним придатком південніших територій, а здобуде статус окремого етнодержавного утворення.

Камчатка (держава російського й іншого слов'янського населення, що вкорінилося тут, і місцевого автохтонного населення - коряків, ітельменів, евенів). Ситуація на Камчатці схожа з чукотською, проте тут значно менше корінного населення і значно більше населення прибулого. Ймовірно, в майбутньому прибуле (російське й інше, переважно слов'янське) населення буде активно інтегруватися із залишками корінного, вважаючи себе спадкоємцями історії та культури краю. Значна міграція з Камчатки не прогнозується, оскільки, на відміну від Чукотки, некорінне населення прижилося на цій землі, більшість його мешкає там вже декількома поколіннями.

Межі.

Саха - сучасна Республіка Саха, південно-східна частина Долгано-Ненецького автономного округу, північно-східна та північна частини Іркутської області. Столиця - місто Якутск.

Евенкія - сучасний Евенкський національний округ. Столиця - місто Тура.

Чукотка - сучасний Чукотський національний округ. Столиця - місто Анадир.

Камчатка - сучасна Камчатська область. Столиця - місто Петропавловськ-Камчатський.

Етнічні території Південного Сибіру (Тува, Хакасія, Бурятія та Алтай).

Ці території розташовані посеред земель Південного Сибіру та Далекого Сходу, колонізованих росіянами. Можна сказати, що це залишки тюркських та монгольських етносів, які були витіснені чи асимільовані.

У цьому розділі розглядатимуться лише Тува, Хакасія та Бурятія, оскільки сучасна Республіка Алтай буде важливим елементом під час розгляду територій типу 3, тому що

Алтай є етнічною колискою усіх тюркських етносів. Власне Республіка Алтай і Алтайський край стануть першими територіями, куди може розпочатися тюркська реєміграція на історичну батьківщину. Ця реєміграція, за нашими прогнозами, охопить і сусідні сибірські області, спричинивши появу тюрксько-російського державного утворення в Сибіру. Проте інші два тюркські етноси Південного Сибіру (тувинці та хакаси) навряд чи приєднаються до цієї країни, оскільки вони вже сформувалися як нації на своїй історичній території (на відміну від тюрків Алтаю, які ще досі поділені на декілька племен), мають власні національні республіки і вже сьогодні (особливо Тува) активно виявляють прагнення до якнайбільшого суверенітету.

Тува (держава тувинців). Тувинці - найрозвиненіший етнос цього регіону, який, маючи досвід державності, увійшов до складу Радянського Союзу лише в 1944 р. (декілька років перед тим незалежна Тува була комуністичною і входила в 20-х роках у так звану комуністичну трійку держав - Радянський Союз, Монгольська Народна Республіка і Тувинська Народна Республіка).

У наш час у Республіці Тува корінне населення становить абсолютну більшість. Тувинці завжди неприхильно ставилися до прийшлого населення, а після розпаду СРСР розпочалися активні виступи проти російського населення, що проживає в республіці. Можна прогнозувати, що Тува, де національна самосвідомість корінного населення одна з найвищих у Росії, буде одним з перших претендентів на самостійність в азійській частині Федерації, активно підтримуватиме національну сепарацію сусідніх Хакасії і Бурятії й сприятиме міграції тюрків з Туреччини через Казахстан до Сибіру.

Хакасія (держава хакасів). Хоча цей корінний тюркський етнос не становить абсолютної більшості на своїх етнічних територіях і довгий час адміністративно підпорядковувався сусідньому Красноярському краю, можна прогнозувати його сепарацію. Одна з вагомих причин цього - те, що Хакасія вже виборола статус республіки. Отже, можна прогнозувати, що при загостренні етнічної ситуації в Росії та її подальшому розпаді Хакасія за підтримки сусідньої тюркської Туви вибере самостійність.

Бурятія (держава бурятів). У цій республіці, як і в Хакасії, значна кількість російського населення. Проте в Бурятії процес підйому національної самосвідомості корінного населення відбувається дуже швидко. Цьому сприяють національні особливості цього монгольського етносу, який повністю відрізняється від сусідніх з них у Федерації російського, тюркських та самодійських етносів. До того ж етнічному та економічному розвитку Бурятії активно допомагає сусідня Монголія, яка в наш час розвивається швидкими темпами. Цей прискорений етнічний розвиток бурятів впливає й на політичне життя республіки, де на перший план вийшла проблема її "бурятизації". Наприклад, президент Бурятії повинен володіти бурятською мовою. Отже, спостерігається процес піднесення Бурятії та зростання її впливу в регіоні.

Проте, окрім своєї республіки, буряти компактно проживають в Іркутській області біля західного узбережжя озера Байкал (переважно в Усть-Ординському національному окрузі) та в Читинській області (найбільша їх частка в Агинському Бурятському національному окрузі). Усі ці райони здавна були етнічною територією бурятів і, найімовірніше, Бурятія буде на них претендувати. Щодо Іркутської області, то вона навряд чи зможе втримати бурятські території, оскільки не є достатньо сильною ні в економічному, ні в політичному плані й може розраховувати лише на підтримку Красноярського краю. Росіяни Читинської області не мають навіть і такої підтримки. Тому прогнозується, що вся Читинська область приєднається

до Бурятії. Можна сказати, що ця область "виросла" завдяки Байкало-Амурській магістралі. Адже саме під час спорудження цієї магістралі тут осіло прибуле російське населення. Проте сьогодні спостерігається масовий відтік російського населення з області, а БАМ перетворюється в пустелю. Під час останніх етапів розпаду Росії Чита, не маючи достатніх зв'язків з Далеким Сходом, завдяки збільшенню частки бурятського населення (за рахунок відтоку з області російського) об'єднується з Бурятією, створивши єдине етнополітичне утворення бурятів.

Межі.

Тува - сучасна Республіка Тува. Столиця - місто Кизил.

Хакасія - сучасна Республіка Хакасія. Столиця - місто Абакан.

Бурятія - сучасна Республіка Бурятія, Читинська область та прибайкальські території Іркутської області (на північ від Іркутська) разом з Усть-Ординським Бурятським національним округом. Столиця - місто Улан-Уде.

Азійські території Російської Федерації, що відносяться до типу 3 (південний Сибір, за винятком Туви, Бурятії та Хакасії, а також Далекий Схід).

Ці колонізовані росіянами й іншими слов'янськими народами території можна розділити на декілька регіонів відповідно до етапів колонізації і для кожного з них прогнозувати подальший розвиток ситуації.

Тюменська область.

У наш час ця область - нафтова столиця Росії, один з провідних російських регіонів. Намагання Москви приборкати надто самостійний регіон наштовхуються на спротив економічної та політичної еліт, прив'язаних до ресурсів області. Це призводить до проявів сепарації на економічному ґрунті, що в свою чергу є першим кроком до сепарації політичної. З подальшим загостренням ситуації в Росії та виділенням національних окраїн у незалежні етнополітичні утворення прогнозується, що й Тюменська область не захоче надалі спонсорувати помираючу імперію. Щодо можливого об'єднання в одну державу з сусідніми регіонами, то така перспектива малоймовірна. Від Уралу Тюменську область відрізняють економічні інтереси - в першому розвивається переробна промисловість, у другій - видобувна. Обидві потужні економічні еліти мають зовсім різні інтереси, тому їх об'єднання малоймовірне. Ще важливішим чинником проти об'єднання Уралу й Іртишу (Тюменської області) є різний склад і ментальність населення. На Уралі переважає давнє російське населення з першої хвилі колонізації, а на Іртиші - населення першого, другого поколінь, де, окрім росіян, проживає велика кількість українців. Малоймовірне й об'єднання зі східнішими сибірськими областями, оскільки прогнозується, що там буде значний вплив тюркського населення. Слов'янське, орієнтоване тільки на Європу населення Іртишу буде проти такого об'єднання.

Проте малоймовірно, що Тюменська область залишиться неподільною. Швидше за все, її заселена ненцями північна частина, яка тепер становить Ямало-Ненецький національний округ, стане основою для формування північної держави Ненія. Але сучасний Ханті-Мансійський національний округ залишиться у складі Іртишу, оскільки він економічно повністю у нього інтегрований, а кількість корінного населення дуже незначна.

Отже, прогнозується виникнення "європейського" державного утворення за Уральськими горами, на місці сучасної Тюменської області, - *Іртиш*.

Сибір (Томська, Новосибірська, Омська, Кемеровська області, Республіка Алтай та Алтайський край).

Цей регіон у давнину був центром зародження тюркського протоетносу, звідки тюрки й розселилися на велику частину Азії і, частково, Європи. Лише протягом останніх двохсот років домінуючі позиції в Сибіру займало нетюркське населення. Проте й у цей час регіон був досить тісно зв'язаний з територіями, заселеними переважно тюрками, передовсім Казахстаном. Прогнозується, що велике значення для майбутнього цього регіону матимуть два чинники: розпад Російської Федерації із суттєвим послабленням російського впливу в Азії та загальна криза в Туреччині зі спробами повернення турків до своїх історичних коренів. Зупинення просування Туреччини в Європу, суперечності між прихильниками різних напрямків дальшого розвитку цієї країни спричиняють гостру ідеологічну кризу в турецькому суспільстві. Компромісним варіантом розв'язання цієї кризи є ідеологія пантюркізму, відповідно до якої Туреччина стає провідником та опікуном усіх тюркських народів. Позаяк території проживання цих народів лежать на північний схід від Малої Азії, домінуючим стає північно-східний напрям турецької експансії (до цього турецька експансія була переважно зорієнтована на захід, що виявлялось як у активній підтримці мусульман у Європі, так і в значній міграції турків у європейські країни). Криза й перенаселеність Туреччини разом зі швидким ростом турецького впливу в Середній Азії та Казахстані, ймовірно, призведе до активної міграції турків у країни цього регіону з великою територією та не надто великою чисельністю населення. Ослаблення росіян у Сибіру та активізація тюркських народів сучасної Російської Федерації призведе до посилення міграції турків і в Сибір. Причому низький природний приріст населення в цьому регіоні та розвинута промисловість особливо сприятимуть турецькій міграції (адже нині Туреччина "спеціалізується" на постачанні в Європу дешевої робочої сили). Звичайно, важливим ідеологічним підґрунтям міграції буде й теза про повернення на історичну батьківщину. Ймовірна турецька міграція в Сибір буде вигідною і для Європи, оскільки вона відверне від Європи будь-яку загрозу турецької експансії (адже вже сьогодні турецькі емігранти становлять у багатьох європейських країнах неабияку проблему). Крім того, значно вигіднішим є контроль величезних сибірських ресурсів частково європеїзованими турками, ніж абсолютно іншими за ментальністю та культурою китайцями та японцями, які досить наполегливо добиваються такого контролю (ослаблений слов'янський етнічний елемент навряд чи в змозі протистояти китайсько-японській експансії в Сибір і Далекий Схід).

Отже, на території південної частини Західного Сибіру прогнозується виділення нового етнодержавного утворення **Сибір**, в основі якого буде тюркський і слов'янський етнічні елементи.

Красноярський край та Іркутська область.

Красноярський край сьогодні виступає як один із регіональних лідерів Росії, намагаючись стати центром усієї її азійської частини. Він уже тепер протистоїть Москві, виборовши для себе суттєву економічну та політичну автономію. Прогнозується, що Красноярськ пришвидшить сепарацію від Москви всього Сибіру та Далекого Сходу. Проте стати центром великого державного утворення Сибіру він, швидше за все, не зможе. Цьому буде перешкоджати тюркський вплив у Західному Сибіру, сепарація національних сибірських республік та національних округів. Єдиною територією, яка повністю з'єднана з краєм (далі етнодержавне утворення, основою якого прогнозується Красноярський край, умовно називатимемо **Єнісеєм**), є Іркутська область. Також малоймовірно, що Єнісей буде намагатися втримати свої території на півночі: Долгано-Ненецький та Евенкський

національні округи. Для нього вигідніше контролювати іззовні незалежні північні держави ненців і евенків, ніж нести відповідальність за ситуацію в них, особливо за становище непристосованого до умов півночі російського населення; давати їм значні дотації, одночасно стримуючи їхню сепарацію.

Далекий Схід (Амурська область, Хабаровський та Приморський краї).

Цей регіон почав активно колонізуватися лише на початку XX століття, і першими, хто переселився туди, були українці. На початку українці були провідним етносом регіону. Найкомпактніше вони селилися в теперішньому Приморському краї, проте розселилися й у нинішніх Хабаровському краї та Амурській області. Недаремно тривалий час назвою регіону була Зелена Україна, або Зелений Клин. Трохи згодом сюди почали переселятися й росіяни, переважно селяни та козаки, які оселялися за течією річки Амур.

У наш час на Далекому Сході є два центри економічного й політичного життя регіону - Владивосток та Хабаровськ. Хоча вони економічно й пов'язані, проте за багатьма показниками суттєво відрізняються один від одного, внаслідок чого можна прогнозувати їхнє майбутнє перебування в різних державних утвореннях. Основні чинники цього - різний національний склад населення (в Примор'ї дуже багато українців, які реально впливають на ситуацію в краї, а в Хабаровському краї та Амурській області українців значно менше); різні політичні й економічні інтереси (Примор'я-Зелений Клин цілковито орієнтується на Японію, а Амурія сильно пов'язана із сибірською частиною Росії та Китаєм); Примор'я-Зелений Клин значно розвиненіше від Амурії і перспективи його розвитку на близьке майбутнє значно кращі.

Отже, прогнозується виділення на півдні Далекого Сходу Росії двох державних утворень - **Зеленого Клину** (назва краю на початку його колонізації) та **Амурії**.

Магаданська область.

Можна говорити, що Магаданська область - це "російська Австралія", оскільки тут спочатку основну масу прийшлого населення, як і в Австралії, становили засуджені, для яких ця земля була в'язницею. Проте з часом деякі з них осідали в області вже як вільні люди. Тепер до складу Магаданської області входить, окрім північного узбережжя Охотського моря та нижньої течії річки Колима, ще й уся Чукотка. Проте малоімовірно, що Магаданська область (Магадан) збереже у своєму складі Чукотський національний округ, для якого прогнозується власний політичний та етнічний розвиток. Таким чином, основну територію Магадану, швидше за все, становитимуть райони, заселені переважно російським й іншими європейськими етносами. Після відділення від Москви сусідніх територій (насамперед Республіки Саха), Магадан, імовірно, розвиватиметься самостійно і навряд чи приєднається до якихось постросійських державних утворень. Найреальнішим із варіантів приєднання Магадану міг би бути варіант приєднання до прогнозованої країни Амурії, основу якої становитиме сучасний Хабаровський край. Проте Магадан відділений від неї тисячами кілометрів малозаселених територій. Крім того, ці регіони колонізувалися зовсім по-різному - поселення українців та росіян на землях Амурії та насильницьке переселення в'язнів у Магадан по-різному вплинули на ментальність і самоусвідомлення населення цих територій. Магадан тісніше пов'язаний із сусідніми Сахою, Камчаткою, Чукоткою, ніж з Амурією. Та й самій Амурії за умов значних економічних проблем Магадан завдав би багато зайвих клопотів.

Отже, прогнозується виділення далекосхідного державного утворення *Магадан*.

Межі.

Іртиш (державна прийшлого російського, українського населення і місцевих етносів - татар, ханти, мансі, ненців та інших) - Тюменська область за винятком Ямало-Ненецького національного округу. Столиця - місто Тюмень.

Сибір (державна тюркського та осілого на цих землях російського населення) - Томська, Новосибірська, Омська, Кемеровська області, Алтайський край і Республіка Алтай. Столиця - місто Барнаул (центр інтеграції північніших областей з гірським Алтаєм).

Єнісей (державна російських сибіряків) - Красноярський край без Євєнського та Долгано-Ненецького національних округів, Іркутська область без північно-східного та південного районів (на північ від міста Усть-Кут) і Усть-Ординського національного округу та прибайкальських територій на північ від Іркутська. Столиця - місто Красноярськ.

Амурія (державна російського та, частково, українського населення Далекого Сходу та місцевого нечисленного корінного самодійського населення - євєнків, нанайців, ульчів, удигейців, нівхів та інших) - Амурська, Сахалінська області (без чотирьох Курильських островів - Кунашира, Ітурупа, Урупа, Шикотана та сусідніх з ними островів Хабомаї) та Хабаровський край. Столиця - місто Хабаровськ.

Зелений Клин (державна українського та російського населення Примор'я) - Приморський край без Посьєтського району. Столиця - місто Владивосток.

Магадан (державна змішаного європейського за походженням населення Колими та малочисельного корінного населення) - Магаданська область без Чукотського національного округу. Столиця - місто Магадан.

Туреччина

Теперішня ситуація в Туреччині свідчить про наближення глибокої кризи, що може мати для неї катастрофічні наслідки. Розташування Туреччини на межі двох частин світу та двох цивілізацій і претензії на роль регіонального лідера дають підстави прогнозувати великий вплив процесів, які відбуваються у Туреччині, практично на усю Азію. Тому розглянемо детальніше історію й особливості теперішньої ситуації у цій країні.

Туреччина розташована у Західній Азії (97% території) і в Південно-Східній Європі (3%). Азійська частина Туреччини - Анатолія - включає півострів Мала Азія, Вірмено-Курдське нагір'я й західну частину Сирійсько-Месопотамського плато. Європейська частина Туреччини - Східна Фракія - це південний схід Балканського півострова.

Земля Малої Азії дала людству низку різних культур. З III тисячоліття до н. е. на її території змінювали одна одну культури древніх хеттів (та їхніх попередників - хаттів), Мітані, Фригії, Урарту, Лідії, Трої, полісні культури Східного Середземномор'я періодів Древньої Греції, еллінізму, дохристиянського і християнського Риму, Візантії, мусульманські культури арабів, турків-сельджуків, Османської імперії і, нарешті, культура сучасної Туреччини. На узбережжі Малої Азії було знаходилося багато важливих міст - осередків грецької та римської культур, зокрема Троя, Сарди, Мілет, Пергам. Мала Азія має дуже велике значення в історії християнства. Тут найбільше проповідували святі апостоли, населення саме цих територій першим прийняло християнство й стало оплотом Христової Церкви в перші віки. Саме тут знаходилися сім християнських церков, звернення до яких міститься в "Одкровенні Івана Богослова". Тут розташоване місто Ефес, у будиночку біля якого провела останні роки земного життя Пресвята Богородиця.

Для народів цього краю були характерними взаємна толерантність і повага до інших культур, та й культури, створені самими цими народами, можна зачислити до вершин світової цивілізації. Так було аж до завоювання Анатолії турками.

Перша турецька держава виникла в 70-х роках XI ст. на території західної частини Вірмено-Курдського нагір'я і Малої Азії на землях, захоплених у вірменів і греків. Вона була заснована тюркськими племенами, які належали до огузької (туркменської) гілки. Найбільшу роль у завоюванні Малої Азії зіграло плем'я киник, особливо та його частина, яку очолювали вожді з роду Сельджуків. Від імені цього роду держава дістала назву Сельджуцький султанат.

Прабатьківщиною тюрків є Алтай. Племена тюрків зайняли панівне становище у східній частині Центральної Азії з IV століття, поширивши свої кочівлі зі степів Монголії на територію Алтаю і Туви. Вони створили потужне об'єднання племен - Тюркський каганат, ядром якого були алтайські тюрки. Цей каганат існував до середини VIII століття. В кінці X ст. турки прийняли іслам, який відіграв велику роль у їхній історії. Іслам освячував завойовницькі походи, що дуже добре відповідало їхнім експансивним прагненням. Просуваючись із Середньої Азії на захід, в середині XI ст. сельджуцькі огузи завоювали Іран, Азербайджан, частину Вірменії, сучасний Ірак і опинилися біля кордонів Малої Азії. На час приходу турків у Малій Азії проживало переважно грецьке населення та елінізовані давні народи цього краю. Це населення хоча й розмовляло грецькою мовою і було тісно пов'язане з грецькою культурою, проте не ототожнювало себе з греками Еллади. На північному сході Анатолії з давніх часів проживали племена дчан і лазів. Дчани асимілювалися серед сусідніх народів, лази ж за підтримки та в союзі з етнічно близькими до них грузинами до середини XV ст. мали свою державу. Східна частина Анатолії - історичні землі вірменів і курдів. Племена вірменів з'явилися у східній частині Малої Азії в VI ст. до н. е. і до середини X ст. створили кілька могутніх держав. Курдські племена почали поселятися у південній частині Вірмено-Курдського нагір'я після завоювання цього краю арабами. Ще раніше, в VII-VIII ст., араби застали курдські племена гірських районів Верхньої Месопотамії як певну етнічну спільність, а курдська мова виділилася з кола інших іранських мов у самостійну мову вже в VI-VII ст. У південно-східній Анатолії, в Кілікії, в XI-XIV ст. була ще одна вірменська держава, населення якої складалося переважно з вірмен, айсорів і греків.

Зустрівши добре організовані державні утворення народів високої культури, перша навала турків, державним утворенням якої був Сельджуцький султанат, не змогла їх підкорити, тим більше - нав'язати їм свою культуру. Значно більшою мірою це вдалося державному утворенню другої хвилі турецької експансії - Османській імперії.

Спочатку (1324 р.) ядро Османської імперії, так званий "бейлик Османа", займало територію площею 15 тис. кв. км. Максимальна площа імперії, до її поразки у битві під Віднем (1683 р.), становила 5760 тис. кв. км. Після цього почався розпад Османської імперії. На час проголошення республіки площа цієї імперії становила менше 400 тис. кв. км. Територія сучасної Туреччини - 780 тис. кв. км.

Османська імперія, що брала участь у Першій світовій війні на боці німецького блоку, зазнала поразки. Військовий флот Антанти увійшов у протоки Босфор і Дарданелли. Англійці окупували райони Мосула й Іскандеруна, французи - широку смугу на північ від Сирії, італійці - південно-західну Анатолію, грецькі війська, за згодою держав Антанти, захопили Ізмір і прилеглі землі. Фактично відбувся розділ Малої Азії на частини, кожна з яких була історично, культурно й етнічно утворенням набагато більш цілісним, ніж

теперішня Туреччина. Проте населення цих частин Туреччини не було готове до швидкого розвалу імперії, який відбувся фактично лише внаслідок зовнішніх обставин без активного впливу внутрішніх чинників. Падіння імперії відбулося не послідовно, а катастрофічно. Населення Анатолії в Османській імперії користувалося привілеями метрополії, а відчуті свою периферійність і фактично колоніальний статус у новій, суттєво меншій за площею імперії ще не було часу. Тому активного сепараційного руху більшості частин сучасної Туреччини не було. Та й немусульманське віросповідання окупантів спричинило об'єднання різних етнічних груп мусульман у боротьбі проти іновірців. Активний національно-визвольний рух курдів і вірменів виявився запізним, до того ж він був спрямований не стільки проти турецької влади, як на боротьбу між самими цими народами. За таких умов виник рух за створення нової централізованої турецької держави, імперський потенціал якої ще не був вичерпаний. Цей рух пізніше став основою партії кемалістів. Він очолив збройну боротьбу спочатку проти військ Антанти, потім Греції, далі - курдів та вірменів. У 1920 р. у Туреччині стався державний переворот, а в 1923 р. її було офіційно проголошено республікою. Проте ця республіка за своїм устроєм не мала нічого спільного з європейськими демократичними державами. Значно більше вона нагадувала Радянську Росію, де формальний республіканський статус прикривав диктатуру однієї партії. Не дивно, що саме Радянська Росія та її сателіти (які до утворення СРСР формально вважалися незалежними) були основними союзниками Туреччини. Без їхньої допомоги Туреччина навряд чи змогла б перемогти і країни Антанти, і Грецію, і курдських повстанців. Більше того, задля підтримки турецьких "братів по ідеології" Росія віддала Туреччині досить велику територію в Закавказзі, заселену лазами, грузинами та вірменами, яка на початку століття була під контролем Росії, й, за логікою, мала б відійти до Закавказької Федеративної Республіки.

Офіційним підсумком Першої світової війни для Туреччини мав бути Севрський мирний договір, підписаний у серпні 1920 р. державами Антанти з султанським урядом. За умовами цього договору, Східна Фракія і Едірне, а також Ізмір повинні були відійти до Греції, Мосул - до Англії, Іскандерун і широка смуга вздовж кордону - до Франції. Зона проток виділялася в особливий район під міжнародним управлінням. Стамбул залишався за Туреччиною умовно - під зобов'язання "лояльного" виконання договору. На сході Анатолії передбачалося створення самостійних держав - Вірменії і Курдистану. Фактично за турками зберігалася невелика територія між Анкарою і Чорним морем. Таким чином, за умовами Севрської угоди, за Туреччиною залишилася лише територія початкової осілості турецького етносу після його приходу в Малу Азію, яка була фактично метрополією імперії. Проте через повалення імперії цей договір Туреччина не виконала. У наступному, Лозанському, мирному договорі 1923 р., підписаному внаслідок перемоги Туреччини у війні проти Антанти та Греції, держави Антанти були змушені визнати суверенітет Туреччини над територією всієї Анатолії.

Після проголошення Туреччини республікою кемалісти провели реформи, що модернізували державу, пристосувавши її до нових історичних умов. Прийнята у 1924 р. конституція проголосила недоторканість республіканської форми правління та безумовність суверенітету "турецької нації", до складу якої було зараховано все поліетнічне населення Анатолії. Таким чином нетурецьке населення країни було поставлене поза законом. Це положення турецької конституції жорстко та неухильно виконується дотепер. Нетурецьке населення не має права навіть розмовляти своєю мовою. Таким чином, основну його частину протягом XX століття було асимільовано, й тому нині переважна більшість населення країни офіційно вважається турками. Республіканська Туреччина стала жорсткою шовіністичною диктатурою.

Особливої гостроти національне питання набуло в південно-східних провінціях Туреччини, населених переважно курдами. В середині лютого 1925 р. тут спалахнуло повстання курдів, що за короткий час охопило 14 східних провінцій Туреччини. Проте чисельна і технічна перевага турецьких військ, відсутність єдності серед курдських вождів і зрілої політичної організації, яка б мала чітку програму дій і могла б підняти курдів до рівня національних завдань, а також низка інших об'єктивних і суб'єктивних причин зумовили поразку курдського повстання. Через нібито існуючу співпрацю опозиції з повстанцями у червні 1925 р. було заборонено опозиційну діяльність, закрито майже всі опозиційні органи друку, як праві, так і ліві. В Туреччині на довгі роки шовіністична диктатура стала ще й диктатурою однієї політичної сили.

Під час Другої світової війни Туреччина, будучи формально нейтральною, тісно співпрацювала з Німеччиною й лише тоді, коли поразка Німеччини стала очевидною, приєдналася до антифашистської коаліції. Після війни країни англо-американського блоку, враховуючи важливе стратегічне розташування Туреччини, включили її в НАТО. Це суттєво наблизило Туреччину до Європи, проте завдало значних клопотів як Європі, так і самій Туреччині. Адже характер турецької зовнішньої політики залишився експансійним, тільки тепер ця експансія спрямувалася на Європу. Туреччина стала основною опорою для мусульманського проникнення в Європу, активно підтримуючи боротьбу, зокрема збройну, мусульман в Європі та на її околицях, передусім на Балканах. Та й сама Туреччина здійснювала активний тиск на Грецію, намагаючись розширити сфери свого прямого впливу й провокуючи територіальні проблеми. Безпрецедентною для НАТО стала греко-турецька війна, коли два члени цього військового блоку воювали між собою. Це суттєво підірвало авторитет НАТО - адже як може блок претендувати на наведення порядку в значній частині світу, якщо він не зміг відвернути війну між своїми членами. А турецьке вторгнення на Кіпр у 1974 році й колонізація північної частини цього острова турками з Анатолії (бо так званих турків-кіпріотів проживало на острові не більше 10 відсотків), проведені за сприяння основного (на той час) ворога НАТО - Радянського Союзу, створили в Європі проблему, яку так і не розв'язано до кінця XX століття. Багато проблем породила й трудова міграція турків у Західну Європу. Так на територію Західної Європи перенеслася курдсько-турецька партизанська війна.

Зближення з Європою спричинило серйозні проблеми і в самій Туреччині. Перш за все - ідеологічна проблема. Ісламська ідеологія вже не забезпечує експансійних потреб військової верхівки, оскільки, відокремлюючи останню від Європи, значною мірою усуває від впливу на процеси у світі. Військові та значна частина ділових кіл Туреччини, які зазнали найбільшого європейського впливу й мають тісні зв'язки з Європою, прагнуть перетворити Туреччину у цілком європейську державу. Проте ці прагнення викликають абсолютний спротив духовної ісламської еліти й консервативної частини аристократії. Та й ментальність турків зовсім відрізняється від європейської. Певний час компромісом між цими двома силами був рух до Європи шляхом експансії в Європу. В умовах "холодної війни", коли Туреччина відігравала в НАТО роль дуже важливого форпоста біля південного кордону СРСР, Європа і США змушені були погоджуватися з такою турецькою політикою. Проте після розвалу СРСР значення Туреччини суттєво зменшилося. А щодо близькосхідного регіону, то там Сполучені Штати мають не менш надійних союзників.

Тепер Європа дедалі відчутніше проявляє небажання наближувати до себе Туреччину. Орієнтовані на Європу сили в Туреччині прагнуть до економічної і військово-політичної інтеграції з Європою, вступу до ЄС і військово-політичного блоку Західноєвропейський Союз. Проте повноправним членом ЄС Туреччину не хочуть приймати. Європейці

небезпідставно вважають, що Туреччина економічно не готова до вступу до ЄС, що їй потрібно поліпшувати технологію і управління як у приватному, так і в державному секторах. Крім того, Туреччина може скласти конкуренцію країнам Південної Європи у збуті сільськогосподарської продукції, сировини тощо. Члени ЄС виступають проти міграції турецької робочої сили в межах організації. В Європі також не вважають, що в Туреччині встановлено демократію і забезпечено права людини. Разом з тим, в ЄС приймають Кіпр, з яким Туреччина перебуває майже у стані війни і який географічно можна віднести до Європи ще меншою мірою, ніж Туреччину.

Важливою проблемою для Туреччини є швидке збільшення населення, його міграція з села у місто і безробіття. Це зумовило розробку державних програм зайнятості населення, що передбачали й міграцію за кордон. До 70-х років така міграція здійснювалася в Західну Європу (переважно до Німеччини), пізніше - до нафтодобувних країн Близького Сходу. Останнім часом потік турків у ці райони суттєво обмежено. Стало очевидним, що для турків еміграція в Європу - явище драматичне. Воно трансформує національну психологію, ламає традиції, руйнує сім'ї.

Особливим чинником, який прискорює процеси в Туреччині, є курдсько-турецька визвольна війна, яка стає дедалі жорстокішою й непримиреннішою й набуває важливого геополітичного значення. 40-мільйонний (за іншими оцінками, 25-мільйонний) курдський народ на сьогодні є найбільшим народом світу, який активно бореться за свою державність. Європейські країни ще на початку XX століття зрозуміли, що прагнення курдського народу до незалежності не зупинити. Тому в Севрському мирному договорі й було передбачено утворення незалежної держави курдів. Тепер, особливо після актів самоспалень курдів на знак протесту проти арешту лідера Курдської робітничої партії, стало очевидно, що боротьба курдів може мати лише два варіанти завершення: створення незалежного Курдистану або повний геноцид курдів. Туреччина, яка має досвід геноциду вірменів і в якій навіть розмовляти курдською мовою вважається злочином, очевидно, сподівається на другий варіант. Проте цього варіанта світова спільнота сьогодні вже не допустить. Ситуацію ускладнює ідеологічна орієнтація найпопулярнішої і найсильнішої курдської політичної сили - Курдської робітничої партії, яка повністю координує боротьбу курдів у Туреччині. Марксистсько-маоїстське спрямування її гасел не дає можливості демократичним силам Європи однозначно стати на її бік. Це, звичайно, сприяє затягненню курдсько-турецької війни. Проте, з іншого боку, чим довше триватиме ця війна, тим катастрофічнішими будуть наслідки для Туреччини. Характерне для турецької політики небажання вчасно піти на поступки (що після Першої світової війни вже призвело до остаточного падіння Османської імперії та її розділу), найімовірніше, спричинить ще більший розвал посткемалістської імперії. В умовах ідеологічної кризи цього разу навряд чи знайдеться сила, яка збере докупи хоча б якісь уламки сучасної Туреччини.

Таким чином, в Туреччині назріває всебічна криза, яка, як ми прогнозуємо, завершиться виникненням на її території кількох незалежних держав, серед яких власне Туреччина, як держава турків, займатиме територію лише навколо "бейлика Османа" - найдавнішої зони турецької колонізації в Малій Азії. Новий територіальний розподіл Туреччини, ймовірно, буде подібний до того, який передбачався Севрським договором.

Вислідом ідеологічної кризи, який повністю узгоджується з прогнозованими наслідками кризи політичної і який призвів би до усунення основних суперечностей, могло б стати витіснення як проєвропейської, так і ісламської ідеологій ідеологією пантюркізму, яка є компромісом між ними й цілком задовольнила б експансійні прагнення турецької верхівки

навіть в умовах втрати більшої частини території. Передумовами цього є те, що, з одного боку, Туреччина - найрозвиненіша з держав тюркомовних народів, тому може суттєво впливати на них, більше того, бути їхнім лідером. З іншого боку, з розвалом СРСР виникли незалежні тюркомовні держави Середньої Азії (ще більше їх стане після прогнозованого розділення Російської Федерації, а внаслідок сепараційних рухів у Китаї до них додасться ще й Джунгарія), які є зручними об'єктами для турецького впливу та опіки. Таким чином, створилися передумови для спрямування турецької експансії на північний схід, причому ця експансія може бути мирною, цивілізованою, навіть взаємовигідною, пов'язаною з консолідацією і поверненням тюркських народів до своїх коренів, а турків - до історичної батьківщини. Особливо сприятливим об'єктом для експансії турків може бути Західний Сибір - давня етнічна територія тюркських народів, на якій з послабленням Росії виникає вакуум геополітичного впливу, але яка дуже важлива передусім з огляду на величезні сибірські ресурси. Звичайно, такий напрям турецької експансії повністю задовольнив би Європу. Зараз конкурентом Туреччини за лідерство в тюркомовному світі є Казахстан. Проте рівень розвитку й пострадянська ментальність населення цієї країни, а також занепад Російської Федерації, тісні зв'язки з якою є основою казаського впливу, дають у цій конкуренції виразні переваги Туреччині. Крім того, обидві країни доповнюють одна одну (перенаселена напівєвропейська Туреччина й малозаселений типово азійський Казахстан), і їхня співпраця значно вигідніша від конкуренції.

Узагальнюючи аналіз перспектив розвитку ситуації в Туреччині, вкажемо *основні чинники, які, на наш погляд, призведуть до розпаду турецької держави в Анатолії й спрямування турецької експансії (політичної, економічної) та значних міграцій турецького населення на північний схід:*

- глибока ідеологічна суперечність між проєвропейськими силами та ісламістами; ісламизм, без якого відновлення турецької держави в 20-х роках було б неможливим, несумісний із прагненням сучасної військово-політичної еліти до прогресу та європейської орієнтації;
- розташування на "геополітичному розломі" між Європою та Близьким Сходом, східною та західною цивілізаціями - з урахуванням посилення позицій Європи, повної переваги контактів з європейськими країнами, залежності від них; східна ідеологія не може домінувати в Туреччині, проте домінуюча (тюркська) етнічна верства та її еліта в принципі (зокрема історично, культурно, ментально) несумісні із західною ідеологією;
- стійкість Туреччини можлива лише за рахунок диктатури. Проте подальше існування жорсткого диктаторського режиму стає вже неможливим не лише в умовах околиць Європи, а й в умовах Близького Сходу;
- загроза для Європи мусульманської експансії з боку Туреччини й провал дальших спроб такої експансії, і водночас - неможливість неекспансивного існування новітньої Турецької імперії;
- пантюркізм як нова ідеологія, що певною мірою узгоджує ідеологічні суперечності, але задає східний вектор експансії (напівєвропейська Туреччина цивілізує своїх східних братів);
- економічні суперечності між прагненням експансії та низькою якістю товарів; немає ні європейської стійкості, ні східної невибагливості;
- національно-визвольна війна курдів;
- потенційні можливості асимільованого населення Малої Азії до відновлення своєї нетюркської етнічної ідентичності. Це населення історично завжди було ближче до Європи, ніж до Азії, воно здатне сприйняти європейські цінності, але для цього має бути відновлено його національну ідентичність, історію та культуру, стверджено його

нетюркські корені. Процесу десиміляції активно сприятиме й міграція власне тюркського населення цих територій в тюркомовні країни та Сибір.

Таким чином, прогнозуємо, що результатом розвалу посткемалістської Туреччини буде виникнення - за активного сприяння європейських країн - таких державних утворень.

Курдистан. Держава курдського народу, яка, крім етнічної території курдів на території Туреччини, об'єднає їхні історичні землі на території сучасних Ірану, Іраку та Сирії.

Візантія. Країна змішаного населення на території навколо Мармурового моря, включно зі Східною Фракією, яка стане спадкоємницею візантійської культури, перебуватиме під значним грецьким і слов'янським впливом. Прецедентом є виділення умовами Севрського договору в окрему територію зони проток. Внутрішньою підставою для такого виділення є особливості етнічного складу, його історичні, економічні й культурні зв'язки з балканськими та причорноморськими державами. Існує також потужний консолідаційний центр - Константинополь (сучасний Стамбул). Проте вплив цього центру поширюється значно більше на Балкани, ніж на малоазійське узбережжя Егейського та Середземного морів. У виникненні такої країни дуже зацікавлені країни чорноморського басейну, для яких вільне судноплавство через Босфор і Дарданелли має дуже велике значення.

Ефес. Країна, корінним населенням якої є переважно асимільовані турками малоазійські греки. Географічно це частина Малої Азії, яка, за Севрським договором, мала відійти до Греції. Проте малоазійські греки завжди виразно усвідомлювали свою відмінність від еллінських греків. Тому приєднання цієї території до Греції тепер практично неможливе. Крім того, прогнозована територія Ефесу більша від тієї, яка передавалася Греції Севрським договором. Проте грецький вплив у Ефесі, безумовно, буде великим. Грецька зацікавленість у цьому державному утворенні може стати одним з найважливіших чинників його виникнення. Населення цієї території і за складом, і за культурою, і за ментальністю, і за інтересами суттєво відрізняється як від населення зони проток, так і від населення півдня Анатолії. Це є основною підставою виділення Ефесу в окреме етнодержавне утворення.

Південна Анатолія (Адана). Країна, яка успадковує історію давніх країн малоазійського середземномор'я (Пісидії, Лікії, Памфілії, Кілікії). Населення цих країн майже завжди було поліетнічним. До асиміляції турками основними етнічними складовими тут були араби, вірмени, греки, курди. Після десиміляції, очевидно, Південна Анатолія і стане країною цих та деяких менших корінних народів. Попередником цієї країни, відповідно до Севрського договору, були французька й італійська зони впливу. Наявність відповідних етнічних спільнот сприятиме впливу в цій країні (а також і активне сприяння її утворенню) Сирії, Вірменії та Курдистану. Крім того, Південна Анатолія, на території якої відбувалася значна частина діянь святих апостолів і населення якої навіть за турецького панування було прихильним до християнства, стане важливим оплотом християнства на Близькому Сході. Тому передбачається значне зацікавлення у цьому державному утворенні південноєвропейських католицьких країн, передусім Італії.

Туреччина. Країна етнічних турків, тобто населення справді тюркського походження та культури. Метрополія імперії. Її територія включає первинно колонізовані турками землі на південному березі Чорного моря й прогнозується дещо меншою від території Туреччини за Севрським договором.

Західна Вірменія, як прогнозується, повинна відійти до Вірменії (див. Вірменія), а Східна Лазіка (етнічна територія етнічно близьких до грузинів лазів) - до Грузії. Приєднання до

Грузії Західної Лазіки (сучасного Трабзонського іла (області) Туреччини) менш вірогідне. Адже турецьке населення тут домінує повністю, а Грузія, ослаблена боротьбою за утримання Абхазії та Південної Осетії, на час розділу Туреччини навряд чи буде настільки сильною, щоб активно претендувати і на ці землі.

Межі.

Курдистан - іли (турецькі області): Агри, Муш, Бінгель, Тунджелі, Елязиг, Малатья, Адияман, Газіантеп, Хатай, Урфа, Діярбакир, Мардін, Сіірт, Бітліс, Ван, Хак'ярі, південна (на південь від хребта Агридаг) частина іла Ерзурум; іракські області: Найнава, Дахук, Ербіль, Таамім, Сулейманія, північно-східні частини областей Салах-ед-Дін і Діяла; іранські остани: Курдистан, Бахтран, Ілам, північна частина остану Західний Азербайджан; північно-східна частина сирійської області Хасеке. Столиця - місто Мосул (на території сучасного Іраку), консолідаційний центр курдів, центр Іракського Курдистану, який тепер є фактично самоурядним. Таке розташування курдської столиці, очевидно, найбільше сприятиме їхньому національному єднанню.

Візантія - іли Едірне, Киркларелі, Текірдаг, Стамбул, Коджаелі, Сакар'я, Біледжік, Бурса, Баликесір, Чанаккале. Столиця - місто Константинополь (сучасний Стамбул).

Ефес - іли Ізмір, Маніса, Ушак, Кютах'я, Айдин, Денізлі, Мугла, Бурдур, західна частина іла Анталія (разом з його адміністративним центром). Столиця - місто Ізмір.

Південна Анатолія - іли Афьон-Карахісар, Іспарта, Конья, Мерсін, Нігде, Невшехір, Йозгат, Кайсері, Мараш, Адана, східна частина іла Анталія. Столиця - місто Адана.

Туреччина - іли Ескішехір, Болу, Зонгулдак, Кастамону, Чанкири, Анкара, Киршехір, Чорум, Синоп, Самсун, Амасья, Токат, Орду, Сівас, Гіресун, Трабзон, Гюмюшхане, Ерзінджан. Столиця - місто Анкара.

До Вірменії - іли Ерзурум (крім північно-західної та південної частин) та Карс.

До Грузії - іли Артвін, Різе й невелика північно-західна частина іла Ерзурум на північ від річки Чорх.

Грузія

Давня держава, яка завжди формувалася на основі самобутнього грузинського етносу. Протягом тривалого часу боронила незалежність від персів, арабів, турків, росіян, втративши в цій боротьбі значну частину своїх етнічних територій, переважно на користь Туреччини.

У наш час Грузія - молода незалежна держава, проте її територія включає не лише етнічну територію грузинів. Оскільки для Кавказу в теперішніх умовах це має велике значення, наслідки не забарилися: відбулися збройні конфлікти на етнічній основі у Південній Осетії та Абхазії. Внаслідок збройного конфлікту в Абхазії, який відбувся за активної участі Росії (проти Грузії), ця колишня автономна республіка фактично стала незалежною.

Відповідно до варіанта А для країн, що належать до типу 1, недержавні народи, які активно борються за відокремлення від Грузії, досягнуть такого відокремлення.

Корінні недержавні народи - абхазі й осетини. Останні на початку 90-х років вели активну боротьбу за приєднання до теперішньої Республіки Аланія (за активної підтримки Росії) і хоча зазнали невдачі, проте прагнення до власної державності в них не зникло. В осетинів Грузії сформувалася власна еліта, яка не відмовилася від ідеї об'єднання з Аланією.

Наступний етап активної сепарації грузинських осетинів може стимулюватися відокремленням від Російської Федерації Республіки Аланія (колишньої Північної Осетії). В цьому разі осетинів, очевидно, активно підтримають й інші народи Північного Кавказу.

Основне ж джерело сепарації в Грузії - абхази, які завдяки активній боротьбі стали де-факто незалежними - зі своєю владою, армією. Отже, можна прогнозувати, що Абхазія й Південна Осетія відокремляться від Грузії. Абхазія - як окреме етнодержавне утворення, а народ Південної Осетії об'єднається з північною гілкою осетинського народу - Аланією, яка також стане незалежною під час розпаду Росії (див. аналіз процесів у Росії).

Ще одну грузинську автономію - Аджарію - створено не на етнічній основі. Населення цієї території не проявляло значних сепараційних настроїв. Отже, найімовірніше, Аджарія залишиться у складі Грузії.

Крім територіальних втрат, Грузія, відповідно до варіанта В для територій типу 1, ймовірно, зможе приєднати райони Туреччини, компактно заселені грузинами та лазами, оскільки в Туреччині прогнозується значна нестабільність (див. аналіз процесів у Туреччині).

Межі.

До Аланії - Південна Осетія.

Абхазія - сучасна Республіка Абхазія. Столиця - місто Сухумі.

Грузія - сучасна Грузія без Південної Осетії та Республіки Абхазія, сучасні області (ілі) Туреччини Артвін і Різе, північно-західна частина іла Ерзурум. Столиця - місто Тбілісі.

Вірменія

Вірмени - давній самобутній народ, який на своїй етнічній території проживає понад 2,5 тисячоліть. Проте ця територія в XX столітті значно зменшилася внаслідок геноциду вірменів у Туреччині та масової еміграції з окупованих турками територій. Нині вірмени компактно проживають переважно на території сучасної Вірменії і в Нагірному Карабасі, який хоча формально й перебуває у складі Азербайджану, фактично є частиною вірменської держави. Лінія розмежування вірменських і азербайджанських військ, що виникла внаслідок перемир'я у вірмено-азербайджанській війні (у цій війні фактично перемогла Вірменія), здебільшого відповідає межі між етнічними територіями вірменів і азербайджанців. Те, що Нагірний Карабах і з'єднувальний коридор між ним і Вірменією перебувають під повним вірменським контролем, зокрема військовим, а також наявність на цих територіях майже виключно вірменського населення (невірменська меншість з цих колишніх азербайджанських земель виїхала в інші райони Азербайджану та Росію) дає підстави прогнозувати збереження сучасного територіального статусу-кво між Вірменією й Азербайджаном з його подальшим узаконенням.

Хоча на етнічних вірменських землях, що входять тепер до складу Туреччини, вірменського населення практично не залишилося (якщо не враховувати повністю отуречених мешканців, що не зізнаються у своєму вірменському походженні), проте внаслідок прогнозованих процесів катастрофічного розпаду Туреччини дуже ймовірним є повернення Вірменії значної частини цих земель. Адже велика частина колишнього населення Західної Вірменії (вірменських земель у складі Туреччини) утворила сильну й добре організовану вірменську діаспору, яка в Європі та Америці активно лобіює інтереси Вірменії. Ця діаспора за сприятливих обставин готова повернутися на свої землі, більше того - сприяє формуванню таких обставин. З іншого боку, в процесі розгортання збройної боротьби проти турецької окупації теперішніх вірменських союзників - курдів - Вірменія в певний момент зможе відкрито виступити на їхньому боці. Приводи для цього завжди можуть знайтися (наприклад, активна підтримка Туреччиною Азербайджану). Тоді вірменська армія, що має досвід у військовому конфлікті з Азербайджаном, зможе без значних перешкод зайняти історичні

землі свого народу. Теперішня участь Туреччини в НАТО навряд чи зможе цьому перешкодити. Адже, по-перше, вона не перешкодила греко-турецькому збройному конфліктові, по-друге, дуже ймовірно, що в інтересах європейських країн та США буде підтримка не Туреччини, а Вірменії, по-третє, на цей час Туреччина може й не бути в НАТО чи саме НАТО може бути настільки широким, що суперечності між його членами (а Вірменія може претендувати на це) будуть звичайним явищем. Звичайно, можливі й інші (зокрема, на мирній основі) варіанти розвитку подій, проте найімовірніші з них все ж сприятимуть історичній справедливості - поверненню Вірменії її етнічних територій.

Вірменія також претендує на Нахічеванську область Азербайджану, що протягом тривалого часу було предметом суперечок між двома країнами (населення переважно складалося з вірменів та азербайджанців). Проте сьогодні населення цієї області не лише майже повністю азербайджанське, але й вихідці з неї становлять основу азербайджанської владної еліти. Крім того, ця область, очевидно, відіграватиме важливу роль у приєднанні до Азербайджану етнічних територій, що тепер перебувають у складі Ірану. Тому приєднання Нахічеванської області до Вірменії не передбачається.

Межі

Вірменія. Сучасна Вірменія, Нагірний Карабах, території, що з'єднують його з Вірменією, турецькі області (іли) Ерзурум (крім північно-західної частини, що належить до історичної області Лазіка, та південної частини, що відходить до Курдистану) та Карс. Столиця - місто Єреван.

Азербайджан

Найбільший тюркський народ на Кавказі, який заселив свою теперішню етнічну територію раніше від тюрків Анатолії. Цей народ не відкинув історії та культури етносів Ширвану, які він асимілював, а став їхнім спадкоємцем. Проте упродовж тривалої боротьби з сусідами азербайджанський етнос втратив незалежність і був розділений між Росією та Іраном. Так виникли поняття Північний (російський) та Південний (іранський) Азербайджан. Хоча як за етнічним, так і за релігійним чинниками обидві ці гілки азербайджанського народу ідентичні. Історичне прагнення всіх азербайджанців до незалежності проявлялося в їхній активній боротьбі з Росією та Іраном. Тепер, коли Північний Азербайджан здобув незалежність і набуває все більшої політичної й економічної потуги у своєму регіоні, знову виходить на перший план і стає реальним прагнення народу до об'єднання. Цей процес загальмувався у зв'язку із загостренням територіальних проблем незалежного Азербайджану з Вірменією, які спричинили збройний конфлікт. Його наслідки для Азербайджану були не найкращими - реально втративши Нагірний Карабах та район, який сполучає його з Вірменією, країна позбулася значної частини своєї території. Проте, з іншого боку, ці територіальні втрати можуть принести Азербайджану користь. З ними він позбувся значної вірменської меншини, яка завжди негативно ставилася до республіканської влади. Інші корінні меншини (тати, талиші) є малочисельними й не можуть активно впливати на державні справи. Отже, Азербайджан тепер фактично є однонаціональною державою, а територіальні втрати етнічно чужих територій підсилюють прагнення компенсувати їх за рахунок південної гілки свого народу. Адже дальша боротьба з Вірменією стає малоперспективною, оскільки в Нагірному Карабасі та суміжних з ним територіях майже не залишилося азербайджанського населення, і можна говорити, що сучасне розмежування ворогуючих сторін відповідає етнічному поділові. Найвірогідніше, що саме тут і проляже новим кордоном між двома країнами. Об'єднуваче прагнення азербайджанців підтримується й у Південному Азербайджані, населення якого неодноразово виступало проти центральної влади Ірану, а з дальшим

загостренням внутрішньополітичної ситуації в Ірані та піднесенням незалежного Азербайджану (для чого є всі підстави, передусім економічні) можна прогнозувати об'єднання двох гілок азербайджанського народу. Виділення Південного Азербайджану в окрему державу малоімовірне. Попри багатомовне від'єднання його від Північного Азербайджану в обох частинах - одна мова, культура та історична спадщина. Створення "великого" Азербайджану, вирішить питання про анклавність Нахічевані (тепер ця область відділена вірменською територією), яка межує лише з іранським Азербайджаном. Тим самим буде ліквідована можливість сепарації Нахічевані, до якої могло призвести її територіальне відокремлення та виділення в окрему автономну одиницю.

Межі Азербайджану - сучасна держава Азербайджан без Нагірного Карабаху та територій, що поєднують його з Вірменією, сучасний іранський остан Східний Азербайджан. Можливо, певний час столицею країни залишиться Баку, оскільки тепер воно відіграє роль політичного та передусім економічного центру всіх азербайджанців. Проте пізніше ймовірно перенесення столиці в культурно-історичний центр Азербайджану Тебріз, що має призвести до ще більшого зближення північної та південної гілок народу.

Середня Азія

Туркменистан

Важко говорити про якісь значні територіальні зміни Туркменистану, пов'язані з внутрішнім етнічним чинником. Нині це практично національна держава туркменів, яка переживає бурхливий розвиток. Багато молоді вчиться за кордоном. Таким чином відроджується власна національна еліта. Не можна говорити і про існування якоїсь асиміляції. Під впливом пануючої релігії ісламу відроджуються старі звичаї та традиції. В умовах посилення Туркменистану можна говорити тільки про приєднання етнічних туркменських територій, які наразі перебувають у складі Афганістану. Ці території тепер контролювані туркменськими військовими ватажками. В умовах нестабільного Афганістану й сильного Туркменистану такий прогноз є більш ніж імовірним. Він сприятливий і для світового співтовариства, оскільки ліквідує значне джерело напруженості на і без того неспокійному Сході. Очевидно, що туркмени Афганістану завжди можуть розраховувати на підтримку Туркменистану - як гуманітарну, так і військово-політичну. Зокрема, активізуються спроби Туркменистану стати посередником у розв'язанні афганського конфлікту. У зв'язку з тим, що Туркменистан має, крім етнічного, ще й значний економічний інтерес у примиренні в Афганістані, ці спроби сприймаються досить прихильно переважною більшістю зацікавлених сторін.

Приєднання етнічних туркменських територій Афганістану до Туркменистану має й серйозні історичні підстави. Туркмени, що становлять переважну більшість населення цих земель, не раз виявляли прагнення до об'єднання і намагалися досягнути цього силою зброї, зокрема під час повстання у 20-30-х роках ХХ століття. Проте основним чинником є неможливість існування Афганістану в сучасних межах ([див. Афганістан](#)). Хоча частка туркменів у Афганістані та їхній вплив на афганські події суттєво менша, ніж таджиків та узбеків, виокремлення їхніх земель під час розпаду Афганістану не викликає сумнівів. Після утворення об'єднаної узбецької держави туркменські етнічні землі будуть територіально відрізані від метрополії (території пуштунів). Тому навіть за мінімальної участі туркменів у громадянській війні (яка фактично перетворилася в національно-визвольну війну пуштунських народів) практично вже створилися сприятливі умови для об'єднання.

Туркмени мають тут свій консолідаційний центр - Андхой. Може розглядатися варіант утворення тут незалежної туркменської держави, проте така держава була б набагато слабшою від сучасного Туркменистану і не змогла б довго проіснувати окремо. Афганські туркмени не виявляють прагнень до окремої державності, їм бракує власної соціальної структури. Тому прогнозується об'єднання Туркменистану.

Межі Туркменистану - сучасна територія країни; прилеглі до сучасного Туркменистану, населені й контрольовані туркменами північно-західні частини афганських провінцій Джаузджан, Фар'яб, північна частина провінції Бадгіс. Столицею, очевидно, залишиться Ашгабат.

Узбекистан

Ситуація загалом дещо схожа на ситуацію в Туркменистані. Проте суттєвою відмінністю є перебування у складі сучасного Узбекистану Каракалпацької автономії з центром у місті Нукус. Тому прогнозованими змінами є виокремлення цієї автономії в незалежне державне утворення, а також приєднання до Узбекистану узбецьких етнічних земель сучасного Афганістану.

Каракалпакія населена окремим народом, що проживає на цій території здавна. Те, що цей народ не вдалося асимілювати й він зберіг свою самобутність, виборовши автономію, свідчить про його достатню національну зрілість для створення власної держави. Ситуація в Узбекистані далеко не така стабільна, як у сусідньому Туркменистані. У країні нема єдності щодо ролі ісламу в суспільстві - досить сильними є прихильники полярних позицій. Крім того, на сході країни не розв'язано проблему міжетнічних узбецько-таджицьких і узбецько-киргизьких стосунків. Безпосередня заангажованість Узбекистану в афганському конфлікті значно більша, ніж Туркменистану. Це потребує ресурсів і сприяє внутрішній нестабільності в Узбекистані. Тому виникнення умов, сприятливих для сепарації Каракалпакії, достатньо реальне. Прогнозується утворення незалежної Каракалпакії зі столицею у місті Нукус.

Може бути також розглянуто виділення в окреме етнодержавне утворення Хорезмської області, яка після відокремлення Каракалпакії стає анклавом. Цьому сприяє й історичний прецедент існування Хіванського емірату, що його основною частиною була територія Хорезму. Проте хоча Хорезм завжди був особливою територією Середньої Азії, ця особливість не етнічна, а регіональна. Основне населення Хорезму - узбеки. Оскільки в Узбекистані прогнозуються не лише сепараційні, а й консолідаційні процеси, то, найімовірніше, Хорезм залишиться частиною Узбекистану.

Компенсацією за втрату Каракалпакії для нового Узбекистану стануть етнічні території узбеків Афганістану, що контролюються узбецькими ватажками, котрі отримують неофіційну, проте досить суттєву допомогу від уряду Узбекистану в боротьбі з талібами (релігійна організація талібів фактично повністю стоїть на позиціях пуштунського шовінізму). Про можливість відкритої боротьби проти ісламських екстремістів говорить вже й офіційний уряд, особливо після вибухів біля президентського палацу в Ташкенті взимку 1998 р. У цих вибухах звинувачено прихильників талібів. Тому після остаточного розпаду Афганістану етнічні узбецькі території, безперечно, буде приєднано до Узбекистану.

Межі.

Каракалпакія - сучасна Каракалпацька автономна республіка. Столиця - місто Нукус.

Узбекистан - територія сучасного Узбекистану без Каракалпакії; узбецькі етнічні території в

Афганістані, що включають теперішні афганські провінції Балх, Кундуз, більші частини провінцій Саманган і Джаузджан, північно-західну частину провінції Баглан, південно-східну - провінції Фар'яб. Столиця - місто Ташкент.

Киргизстан

На сьогодні це сформована національна держава на своїх етнічних землях. Тому якісь сепараційні процеси в Киргизстані не передбачаються. Порівняно невелика кількість киргизів компактно проживає на території сучасного Китаю. Внаслідок етнічної сепарації в Китаї вони опиняться у новому етнодержавному утворенні Джунгарія. Тепер киргизи Китаю не проявляють значних прагнень до возз'єднання з Киргизстаном. Їхня чисельність невелика порівняно з чисельністю уйгурів. Тому варіант переходу земель Китаю, населених киргизами, до Киргизстану можна вважати малоімовірним. Столицею Киргизстану залишиться Бішкек.

Таджикистан

На відміну від інших держав колишньої радянської Середньої Азії, державна територія Таджикистану, та й загалом Таджикистан як держава, ще перебуває на стадії формування. Теперішній уряд тримається тільки завдяки російській допомозі. Це спричинює постійну нестабільність у країні, безперервні сутички між урядовими військами та польовими командирами, котрі отримують відкриту допомогу від афганських таджиків, що мають багатий досвід ведення війни. Ріка П'яндж, яка розділяла афганських і радянських таджиків, навіть у ті часи не була перепорою для тісних зв'язків між двома частинами таджицького народу. Тепер же, в умовах нестабільності як у Таджикистані, так і в Афганістані, таджики обох частин дуже виразно усвідомлюють себе єдиним народом і активно борються за державну єдність (правда, різні політичні сили по-різному уявляють собі цю єдність). Тому можна говорити про возз'єднання таджицьких етнічних земель Афганістану і сучасного Таджикистану. Таджики в Афганістані є розвиненим і національно свідомим етносом і, поряд з узбеками, відіграють визначальну роль у міжетнічних суперечностях, що пришвидшують розпад цієї країни. І в Таджикистані з послабленням Росії будуть міцніти ті сили, що активно виступають за його єдність. За умови приходу цих сил до влади афганський конфлікт, вочевидь, не лише фактично, але й формально з внутрішнього переросте у міждержавний. З одного боку, це суттєво збільшить нестабільність у всьому регіоні, з іншого - сприятиме швидкому остаточному припиненню війни на основі балансу інтересів усіх афганських народів. Таким чином, прогнозується приєднання етнічних таджицьких земель до сучасного Таджикистану і утворення об'єднаної таджицької держави зі столицею у місті Душанбе.

Межі Таджикистану - територія сучасного Таджикистану; етнічні таджицькі території в Афганістані, що включають афганські провінції Бадахшан, Тахар, більші частини провінцій Лагман, Баглан, Капіса.

Казахстан

Сьогодні це найпотужніша країна колишньої радянської Середньої Азії. Позаяк практично всю територію Казахстану можна вважати історичною етнічною територією казахського народу, ця країна є національною державою на своїх етнічних землях. Велика частка росіян, українців й іншого прибулого російськомовного населення, яка, на перший погляд, становить проблему для консолідаційних процесів усередині країни, швидко зменшується як за рахунок міграцій, так і за рахунок великого природного приросту серед казахів. Вже нині

демографічна ситуація складається не на користь росіян. Триває інтенсивна міграція російськомовного населення на територію сучасної Російської Федерації, оскільки у Казахстані вони все більше відчувають себе чужими.

Досить велика кількість казахів проживає в Китаї. Проте вони, найімовірніше, не зможуть претендувати ні на власну державність, ні на приєднання до Казахстану. Для цього є кілька причин. Етнічні території казахів розташовані в Сінцзян-Уйгурському автономному районі, на території якого прогнозується відновлення могутньої в середньовіччі країни Джунгарія. Для Казахстану не вигідно буде порушувати добрі стосунки з уйгурами - мусульманами та ще й тюрками, які будуть добрими союзниками у боротьбі з Китаєм за регіональне лідерство та сибірські ресурси. З іншого боку, Казахстан вже сьогодні є дуже великою за площею й досить неоднорідною державою - і тому його розростання може стати вагомою причиною нестабільності.

Отже, змін території сучасного Казахстану не прогнозується. Столицею залишиться місто Астана.

Далекий Схід

Китай

Багато хто вважає континентальний Китай стабільною державою. Дійсно, нині тут відбувається значне економічне зростання, спричинене новою економічною політикою комуністичного уряду. Багато китайських дослідників говорять про відсутність національних суперечностей у КНР та про повну унітарність держави. На перший погляд, це справді так. Проте в 1996 р. було проведено кілька терористичних актів на північному заході Китаю, в районах компактного проживання уйгурів. На початку 1999 р. тут знову пролунали вибухи. З 1998 р. поступово переходять під юрисдикцію КНР колишні колонії Гонконг і Макао, проте вони залишають за собою право проводити таку ж економічну й ідеологічну політику, що й раніше. Вже сьогодні між окремими областями Китаю встановлюються митні бар'єри для захисту внутрішнього товаровиробника. Отже, спостерігається надання місцевій владі певної автономії в економічній сфері. У сучасному Китаї непоодинокі випадки дискримінації пануючою нацією хань інших національностей. Не сприяє згуртованості Китаю і міжнародна ситуація. Спостерігається охолодження стосунків КНР та США, що спричиняє, відповідно, підтримку американцями різноманітних сепаратистських рухів з метою послаблення Китаю.

Тимчасове зближення Російської Федерації та КНР зумовлене лише існуванням спільного суперника - США. Після того, як проблема цієї конкуренції стане неактуальною (внаслідок політичної неспроможності Російської Федерації), відродяться суперечки за сибірські володіння, які у другій половині XX ст. вже не раз призводили до серйозних інцидентів на кордоні між СРСР та КНР. Не вигідне посилення Китаю й державам Азії, утвореним після розпаду СРСР. У його особі вони мають надто потужного конкурента. Проти сильного Китаю - й Південна Корея та інші так звані "азійські тигри". Не проти повернути втрачені території і сусідні держави.

Історично на території Китаю завжди існувало кілька царств, що здебільшого ворогували між собою. Не сприяє єдності країни й сучасна національна політика уряду Китаю. Багато країн, зокрема США та країни Європи, не визнають законною анексію Китаєм Тибету у 1949

р. Таким чином, КНР залишається єдиною лише завдяки економічному чиннику (який з часом поступово може обернутися і проти єдності), а також силовому стримуванню. Демократизація, яка неминуча і в Китаї, усунувши силовий чинник, різко посилить сепараційні процеси, внаслідок яких можна прогнозувати розділення Китаю.

Основними територіями, де існують значні сепараційні тенденції, є: *Тибет (Тибетський автономний район); Синьцзян-Уйгурський автономний район; Внутрішня Монголія; Маньчжурія; Гуансі-Чжуанський автономний округ; Нінся-Хуейський автономний округ; провінції на південь від Янцзи; північно-західні території, заселені переважно казахами; південно-західні райони, заселені народом іцзу; провінція Юнань.*

Тибет - давня держава, що сформувалася задовго до виникнення перших великих державних утворень на решті території Китаю. Китай не раз підпадав під вплив Тибету. До 1949 р. країна була незалежною. З приходом у Тибет військ комуністичного Китаю також не спостерігалось різких рухів, спрямованих на позбавлення його автономії. Проводилася політика "спільного фронту" з офіційним урядом Тибету. Тому не було зачеплено ні монастирів, ні релігійно-суспільних і культурних основ управління Тибетом. Контроль намагалися встановити, використовуючи суто внутрішні суперечки між аристократією та духовенством, причому робили це так, щоб не викликати якихось підозр з боку населення, яке, незважаючи на те, що китайські війська намагалися не втручатися у місцеві справи, було настроєне проти присутності на їхній території будь-яких чужинських військових формувань. Тибет є одним з основних світових релігійних та ідеологічних центрів. Його вплив поширюється далеко за межі земель, що в них проживають буддисти та ламаїсти. В тій чи іншій мірі цей вплив поширюється на всі ідеологічні течії, які не мають виразного монотейстичного спрямування. Тому в сучасному Китаї Тибет фактично має неоднозначний, суперечливий статус: з одного боку, всі китайські лідери черпають основні ідеї та концепції зі спадщини тибетської духовної еліти, а ця спадщина за суттю добре співзвучна з їхньою комуністичною ідеологією - тобто Тибет цілковито домінує в Китаї у сфері ідейній; з другого боку, політично Тибет підпорядковується китайській владі, тобто фактично є китайською колонією. За умов стабільності така ситуація, очевидно, була б взаємовигідною. Проте амбіції сторін настільки великі, що кожна з них хотіла б утвердитися і в чужій сфері впливу. Крім того, процес боротьби народів за самовизначення не обминув і Тибету. Тому цей район КНР дуже нестабільний. У 1959 р. китайська армія жорстко придушила повстання тибетців, яке було підтримане релігійним урядом. Повстання повторювались і у 1968 р. Населення не сприймало політики Пекіна і після повного вигнання релігійного уряду, який продовжував вести боротьбу в еміграції. Про нестійкість китайської влади у Тибетському автономному районі свідчить той факт, що на кожних трьох місцевих жителів припадає приблизно по одному солдату китайської армії, не кажучи про працівників партійного апарату й інших функціонерів. На сьогодні у Тибетському автономному районі проживає лише близько половини тибетського народу. Решта мешкає на теренах сусідніх провінцій, де тибетці є домінуючим етносом, а також у деяких районах Індії та інших сусідніх країн. На територіях проживання тибетців у Китаї, крім представників колоніальної адміністрації, практично немає нетибетського населення.

Виходячи з цього, можна прогнозувати виникнення незалежного етнодержавного утворення тибетців на базі Тибетського автономного району та більшої частини провінції Цинхай, де більшість населення також становлять тибетці. Цьому сприяють і зовнішні чинники. Так, Індія зацікавлена в тому, щоб відсунути Китай від своїх кордонів. Водночас, менші державні утворення, виникнення яких прогнозується на території Індійського союзу, також не будуть зацікавлені у сильному та агресивному сусідові. Сприятливий клімат для таких змін створює

і теперішня економічна криза в Азії, яка потягне за собою кризу політичну. Свій вплив справляють також антикитайські виступи у районах проживання уйгурів. Додавши до цього й те, що Тибет відносно недавно втратив свою незалежність, можна говорити про його відокремлення як про справу недалекого майбутнього. Звичайно, для еліти зменшаться перспективи геополітичного впливу, які давала б китайська імперська держава, проте для народу з'явиться можливість вільного розвитку.

Синьцзян-Уйгурський автономний район викликає сьогодні найбільше занепокоєння пекінських політиків, оскільки саме тут діють терористичні групи, що прагнуть відновлення уйгурської державності у тій формі, якою вона була у середньовіччі, коли тут існувала сильна військова держава - Уйгурський каганат. Уйгури - тюркомовний етнос, що сповідує переважно мусульманство. Це ще більше віддаляє їх від ханьської (китайської) нації й інших китайських народів. Спроби силою насадити уйгурам осілий спосіб життя під час "культурної революції" та "великого стрибка" не мали успіху, а лише спричиняли збройні виступи. Дотепер у цьому районі залишається низьким розвиток господарства та загальної освіти. Населення не має змоги навчатися рідною мовою, бо цьому перешкоджає центральний уряд. Спостерігається велика дискримінація за національним принципом при прийомі на роботу. Уйгурській молоді значно важче знайти роботу, ніж представникам ханьської національності. Це відбувається навіть у випадках, коли уйгурський робітник є більш освіченим і кваліфікованим. На території Синьцзян-Уйгурського автономного району відбувалися й випробовування ядерної зброї. Це аж ніяк не викликало захоплення місцевого населення, адже вибухи знищували значні площі пасовищ, які є джерелом прибутків уйгурів-скотарів. Дискримінація відбувається і в релігійній сфері. Китайський уряд від початку заснування КНР намагався різко зменшити вплив мусульманського духовенства на широкі народні маси. Уйгурія, починаючи з XIX століття, була зоною впливу Росії, яка завжди намагалася зберегти тут національні рухи, підтримуючи їхнє антикитайське спрямування. Після розпаду СРСР його політику в цій царині успадкував Казахстан. Тому зараз у цьому районі відчувається суттєвий вплив нового Казахстану, який поступово набирає сили. Ні Казахстану, ні сучасній Росії, ні новим державам, які утворяться на її території, не потрібний сильний Китай з його постійними претензіями на сибірські та деякі казахські землі. Таким чином, можна говорити про сприяння мусульманських держав, передусім Казахстану, країн Середньої Азії, регіональних сил теперішньої Росії утворенню держави уйгурів. Ще одним сприятливим чинником є великий природний приріст населення в уйгурів. На початку 90-х років активізувалася і боротьба підпільних збройних угруповань уйгурів, які прагнуть незалежності своєї країни (вибухи в місті Урумчі у 1996 р.). Враховуючи все це, можна прогнозувати утворення в межах Синьцзян-Уйгурського автономного району держави уйгурів зі столицею Урумчі. Країна, ймовірно, поверне свою історичну назву *Джунгарія*.

Говорити про виникнення нового етнодержавного утворення на території сучасної Внутрішньої Монголії навряд чи можна, оскільки монголи вже мають свою етнічну державу Монгольську Народну Республіку. Можна вести мову лише про корекцію кордонів цієї держави. На території КНР проживає досить велика кількість населення монгольського походження. Хоча тепер їхня чисельність менша від чисельності хань, які живуть тут проте останні здебільшого є представниками китайської адміністрації та армії. З іншого боку, територія Внутрішньої Монголії є малозаселеною. У монголів на сьогодні спостерігається великий природний приріст населення, тоді як приріст хань менший. Тому можна передбачати витіснення хань з цього району. Крім того, цілком імовірно, що більша частина хань Внутрішньої Монголії внаслідок асиміляційної політики китайської влади насправді є ханізованими монголами, які за сприятливих умов відновлять свою національність. Великий вплив на китайських монголів має Тибет, який аж ніяк не буде сприяти єдності КНР.

Прецеденти єдиної монгольської держави були не лише у середні віки, а й у XX столітті, коли в 1919 р. спробували приєднати Внутрішню Монголію до Зовнішньої і на цій основі створити єдину державу монголів. Тоді це не вдалося лише через активний спротив і грубе втручання Китаю. Об'єднанню історичних земель сприяє і той факт, що Монголія вже минула пік своєї економічної кризи і тепер почалося піднесення. Китай, навпаки, тільки підходить до цієї кризи. Тому можна припустити, що Монголія просто скористається сприятливою ситуацією і приєднає свої етнічні землі.

На території проживання маньчжурів китайська адміністрація не створила навіть автономного району, мотивуючи це незначною кількістю самих маньчжурів. Проте основною причиною цього є те, що з виникненням КНР національність переважної більшості маньчжурів записували як хань. Майже всі маньчжури, які не зреклися від своєї справжньої національної приналежності, змогли зробити це лише завдяки проживанню у важкодоступних районах. Історично маньчжури мали в Китаї досить сильні позиції. Тривалий час на імператорському троні сиділа маньчжурська династія. Проте протягом багатовікової історії Китаю більша частина території *Маньчжурії* належала до нього лише менше трьох століть. Після повалення династії Цін серед маньчжурів, які в умовах республіканського правління вже не мали значного впливу, посилювалися націоналістичні настрої. У 1934 р. було створено маньчжурську державу під протекторатом Японії. Та й до 1934 р. тут також існувала держава, але радянського зразка. Можна прогнозувати, що Китай потрапляє у зону кризи, передвісником якої стала фінансова криза в Азії 1998 р. В умовах економічної кризи дуже ймовірно стає й політична криза, яка в поліетнічних країнах супроводжується активізацією сепараційних процесів. В умовах економічної нестабільності меншим країнам легше, ніж великим, уникнути катастрофічного падіння. Щодо малочисельності маньчжурів, то за несприятливої економічної ситуації і посилення націоналістичних настроїв багато китайзованих маньчжурів повернуться до своєї національної культури та до своїх коренів. Китайський уряд здавна проводив економічну політику "покладання регіонів на власні сили та ресурси", яка виключала суттєву економічну підтримку з боку метрополії. Це призвело до значної економічної автономності районів. Крім того, суттєвий вплив на Маньчжурію матимуть процеси в сусідніх Монголії та далекосхідних регіонах сучасної Росії. Таким чином, можна прогнозувати утворення незалежної маньчжурської держави.

Гуансі-Чжуанський автономний район створено після активних зусиль неханьського населення у 1957 р. До цього чжуани були постійними ініціаторами антикитайських повстань, до яких долучалися й інші народи. Чиновники та воєначальники імперії Цін визнавали чжуанів дуже добрими вояками, яких краще мати за союзників, ніж за ворогів. З установленням комуністичного режиму на цій території не було спокою. Час від часу відбувалися зіткнення на національному ґрунті. З іншого боку, багато вихідців з чжуанів були досить високопоставленими комуністичними функціонерами. Досить часто думки місцевого та центрального урядів не збігалися. Це стосувалося, насамперед, національної та господарської політики. Так, чжуани та інші неханьські національності району не визнали ідей "великого стрибка" та "культурної революції", що викликало масові збройні виступи чжуанів у 1967-1968 рр. І дотепер центральною владою стримується розвиток освіти та культури чжуанів. Офіційний Пекін не особливо сприяє і господарському розвитку Гуансі-Чжуанського автономного району. Проте провінціалізація вже сьогодні сприяє його економічній відокремленості. На південь Китаю безпосередній вплив матимуть події у Південно-Східній Азії. Приєднання Гонконга дало змогу населенню півдня порівняти рівень життя у Китаї та в цьому місті-державі. Отже, під час сепараційних процесів у Китаї є достатні підстави прогнозувати виникнення етнодержавного утворення *Чжуань* у межах

Гуансі-Чжуанського автономного району.

Нінся-Хуейський автономний район було створено для покращення контролю ханьської більшості над неханьськими меншинами, які становлять близько третини населення автономного району. Хуейців вважають нащадками народів, що прийшли із заходу, мова яких належала до іраномовної групи. Незважаючи на переслідування, вони зберегли іслам та свої культурні традиції. Не пройшла тут і "культурна революція". У 1967-1968 рр. доходило навіть до збройних сутичок між ханьським урядом району та представниками хуейської меншості. Район дуже мілітаризований - практично все населення, здатне носити зброю, пройшло військові курси. Цей чинник також може сприяти здобуттю незалежності. На державотворчі процеси в районі, ймовірно, матимуть великий вплив і події у Синьцзян-Уйгурському автономному районі. Виникненню нового мусульманського етнодержавного утворення сприятиме й більшість мусульманського світу. Адже серед хуейів дуже великий вплив має духовенство, яке завжди виступало проти офіційного уряду, що прагнув спочатку залучити його на свій бік, а після невдачі - взагалі знищити. Отже, цілком реальним може бути виникнення етнодержавного утворення *Хуей* у межах Нінся-Хуейського автономного району.

Території на південь від річки Янцзи в часи середньовіччя мали власну державність. Коли на півночі була імперія Цінь, то на півдні - імперія Мін, яка на цій території стала наступницею імперії Південна Сун, що була тут до завоювання монголами. Північні та центральні території зазнали значного впливу багатьох кочових племен. Особливо великим був вплив племен киданів (китаїв), від яких і походить уживана в деяких слов'янських мовах назва країни. На території півдня Китаю такого впливу майже не було. Тому з погляду етимології ці території не є власне Китаєм. Більшість мешканців південного Китаю розмовляють китайською мовою, проте південний діалект відрізняється від центрального настільки, що жителі центральних провінцій можуть порозумітися з південними мешканцями тільки за допомогою письмової мови. Південні жителі відрізняються також багатьма звичаями й елементами побуту. Хоча ці території майже не зазнали впливу степовиків, проте вони часто підпадали під вплив племен лао та інших давніх народів, що сприяло розвитку тут іншого способу мислення та менталітету населення (можна провести аналогію з Північною Руссю). Саме у Південному Китаї часто вибухали повстання проти уряду в Пекіні. На півдні Китаю тепер розташовано більшість вільних економічних зон і зон сприяння іноземним інвестиціям, що зумовлює дедалі більші відмінності між економікою півдня та півночі. Не можна не брати до уваги і приєднання до КНР у 1998 р. Гонконга з його ринковим устроєм економіки та демократичним способом правління. Це дає змогу жителям півдня оцінити переваги життя за демократичного устрою і прагнути досягнення такого ж, а можливо, й вищого рівня добробуту. Південь менше цікавлять проблеми сепарації на півночі країни. Для нього вигідна співпраця з Тайванем, проти чого категорично виступає Пекін. Виходячи з наведених чинників, а також із загальної економічної нестабільності в Азії, прогнозується виникнення нового етнодержавного утворення ***Південний Китай***.

Крім країни чжуанів і Південного Китаю, в південній частині сучасного Китаю прогнозується виникнення ще двох етнодержавних утворень - ***Іцзу*** та ***Юньнаню***.

Прогнозувати державність народу іцзу можна на підставі таких чинників:

- іцзу, на відміну від китайців, належать до тибетської мовної групи;
- на їхню територію поширюється сильний вплив Тибету;
- у релігійному плані іцзу також ближчі до Тибету, ніж до провінції Юньнань чи Південного Китаю;

- про приєднання їх до Тибету важко говорити, оскільки іцзу зберегли протягом тривалого часу власну культуру і особливості побуту;
- їхні чисельність і рівень соціального розвитку цілком достатні для формування власної еліти та створення необхідної для державності соціальної структури;
- виникненню такого етнодержавного утворення всіма засобами сприятиме Тибет.

Етнодержавне утворення на базі провінції Юньнань виникне як наслідок сепараційних процесів на півдні Китаю. Тут не можна говорити про чистоту етносу хань. За довгі роки колонізації ці території зазнали тайського і бірманського впливів. Поряд з власне хань тут проживають також хані, лісу, яо, мяо. Існують значні відмінності у культурно-побутовому плані. Населення дуже різниться від власне китайського, що проживає переважно в центрі Китаю, тобто в метрополії. Під час виникнення етнодержавних утворень Тибету, Іцзу та народів на південь від Янцзи провінція Юньнань залишиться відрізаною від метрополії. Незалежність стане для неї природним варіантом дальшого розвитку.

Хоча більшістю країн *Тайвань* офіційно не визнається незалежним, тут фактично функціонує стійка високорозвинена держава з ринковою економікою. Сепараційні процеси в Китаї аж ніяк не сприятимуть приєднанню Тайваню. Крім того, для незалежності цього острова є серйозні етнічні підстави - корінним народом цього острова є гаошань, які за своєю мовою і походженням зовсім відмінні від решти народів сучасного Китаю. Хоча тепер гаошань на острові в меншості, їхня історія та культура мають велике значення для всього населення острова. Це є достатньою підставою для збереження незалежності Тайваню і визнання її всією міжнародною спільнотою.

Можна розглядати ймовірність виникнення етнодержавного утворення на *територіях проживання казахів*. Проте такий варіант мало ймовірний. Адже казахи вже мають власну етнічну державу зі значним запасом малозаселених земель. З іншого боку, казахи проживають переважно на території Синьцзян-Уйгурського автономного району. Прагнення приєднати до Казахстану території цього району, заселені казахами, викличе супротив з боку уйгурів і спричинить непотрібне напруження між цими двома народами, що не вигідно передусім Казахстану, який має всі підстави розраховувати на великий вплив у всьому регіоні. Виходячи з цього, виникнення держави казахів чи приєднання відповідних територій до Казахстану вважаємо нереальним.

Решта територій на північ від Янцзи утворюють державу власне народу хань.

Межі.

Тибет - Тибетський автономний район, більша частина провінції Цинхай (крім невеликої території на сході провінції); індійський штат Аруначал-Прадеш. Столиця - місто Лхаса.

Джунгарія - Синьцзян-Уйгурський автономний район. Столиця - місто Урумчі.

До Монголії - автономний район Внутрішня Монголія.

Маньчжурія - провінції Ляонін, Гірін, Хейлунцзян. Столиця - місто Шеньян.

Чжуань - Гуансі-Чжуанський автономний район. Столиця - місто Наньнін.

Хуей - Нінся-Хуейський автономний район. Столиця - місто Інчуань.

Південний Китай (Мін) - провінції Гуйчжоу, Хунань, Гуаньдунь, Цзянсі, Фуцзянь, Чжецзян, місто центрального підпорядкування Шанхай, а також території провінцій Сичуань, Хубей, Аньхой, Цзянсу, які розташовані на південь від ріки Янцзи. Столиця - місто Шанхай.

Іцзу - південна частина провінції Сичуань. Столиця - місто Сичан.

Тайвань - острів Тайвань. Столиця - місто Тайбей.

Юньнань - провінція Юньнань. Столиця - місто Куньмін.

Китай (Цін) - решта території сучасного Китаю. Столиця - місто Пекін.

Монголія

Тепер це національна країна монголів та близьких до них ойратів, яких можна вважати західною гілкою монгольського етносу. Ойрати на території Монголії не проявляють значних сепараційних прагнень, тому немає підстав прогнозувати їх відокремлення. В Монголії почався період економічного росту, який супроводжується модернізацією монгольського суспільства. Тому можна прогнозувати значне посилення впливу цієї країни в регіоні. Разом з ослабленням Китаю, який фактично продовжує залишатися комуністичною імперією, зміцнення Монголії, вірогідно, призведе до об'єднання Зовнішньої Монголії (сучасної Монгольської Народної Республіки) і Внутрішньої Монголії (сучасний автономний район Китаю) в єдину монгольську державу (див. Китай).

Межі.

Вся територія сучасної Монголії; китайський автономний район Внутрішня Монголія.

Столиця - місто Улан-Батор.

Корея

Прогнозується, що проблема об'єднання Кореї, на території якої внаслідок розподілу сфер впливу між США та колишнім комуністичним блоком виникло дві держави - Корейська Народно-Демократична Республіка та Республіка Корея, вирішиться подібно до того, як розв'язалася проблема об'єднання Німеччини. Тільки в цьому разі поштовхом, імовірно, буде ослаблення не колишнього СРСР чи Росії, а ближчого союзника Північної Кореї - комуністичного Китаю. На відміну від Німеччини, стосовно Кореї навряд чи можна говорити про приєднання однієї країни до іншої. Вірогідніше, це буде злиття двох держав - економічно сильної Південної Кореї й сильної ідеологічно та військово (але злидненої економічно) КНДР. Внаслідок взаємного доповнення двох частин Кореї після об'єднання ця країна стане однією з найвпливовіших у регіоні. Тому до об'єднаної Кореї, очевидно, буде приєднано і корейські етнічні землі в сучасній Росії (Посьєтський район Приморського краю). Цьому сприятимуть етнічно-політичні зміни, що прогножуються в Росії, а також прецедент повернення Японії південної частини Курильських островів.

Межі.

Корейська Народно-Демократична Республіка (Північна Корея); Республіка Корея (Південна Корея); Посьєтський район Приморського краю Росії. Столицею, ймовірно, стане історичний центр Кореї - місто Пхеньян, Сеул залишиться основним економічним і діловим центром.

Японія

Практично однонаціональна держава. На півночі країни проживають общини айнів. Проте вони сьогодні настільки малочисельні, що не виявляють себе як окрему етнічну спільноту, не ведуть ніякої боротьби за своє виокремлення, не проявляють жодних державницьких прагнень. Тому говорити про їхню державність поки що зарано. Територіальні зміни в Японії прогножуються за рахунок приєднання південної частини Курильських островів. Це давня спірна проблема між Росією та Японією. Слабка економічно й політично Російська Федерація, великодержавні потуги якої лише прискорюють і поглиблюють її закономірний розвал, вже не може нічого протиставити претензіям Японії щодо цих островів, що набули розмаху загальнонаціональної кампанії. Адже Росії володіє островами всупереч нормам

міжнародного права. Новим далекосхідним державним утворенням, виникнення яких прогнозується, немає жодного сенсу вступати у конфронтацію з Японією, адже вони розраховують на її економічне сприяння. З іншого боку, ці острови не є їм особливо потрібними. Москва вже тепер поступово втрачає контроль над цими землями. Тому прогнозується перехід островів Кунашир, Ітуруп, Уруп, Шикотан і архіпелагу Хабомаї під юрисдикцію Японії. Столицею, очевидно, залишиться місто Токіо.

Південно-Східна Азія

М'янма

Розвиток ситуації в цій країні прогнозується за варіантом А для територій типу 1. Для розділення М'янми вже на сучасному етапі є усі відповідні умови. Ця країна - федерація, що складається з кількох територій, населених різними етносами, які ввійшли до колишнього Бірманського Союзу (тепер М'янма) на правах окремих національних держав. Основними етносами країни є: м'янма (бірманці), чіни (споріднені з індійськими куками), шань, качіни, кайя, карени і мони. Вже з часу виникнення Бірманського Союзу національні меншини ставили питання про самовизначення. Це проявлялося в тому, що представники кайя, мони, карени, качіни були прихильнішими до британської колоніальної адміністрації, ніж до бірманського уряду.

На сучасному етапі стосунки між етносами країни залишаються досить напруженими. Розділенню М'янми сприяє те, що національні меншини переважно виділені в окремі адміністративні одиниці (крім нага). Сепарації етнічних територій сприятиме також слабкість центральної влади - деякі внутрішні райони країни залишалися фактично незалежними до 70-х рр. XX століття, визнаючи владу центру лише формально (каренська та шанська держави). До того ж у більшості національних меншин країни (крім шань) переважають християни. Отже, поділ на релігійній основі (буддисти - християни) також сприятиме розділенню країни. До того ж внутрішньополітична ситуація у країні досить складна. Активне протистояння між правлячими, переважно військовими, режимами та прихильниками демократизації так чи інакше призведе до перемоги останніх. А оскільки національні еліти, що вже дозріли до власної державності, використовують навіть часткову демократизацію, то прогнозується розпад М'янми приблизно за сценарієм СРСР часів "перебудови".

Отже, прогнозується розпад М'янми на такі етнодержавні утворення.

Кука-Чін. Держава кука-чінів утвориться шляхом об'єднання індійських штату Тріпура та території Мізорам з національною областю М'янми Чін. Цьому сприятиме компактність проживання кука-чінів, штучно розділених індійсько-м'янмським кордоном, а також те, що більшість населення - християни, для яких неактуальна ідея буддійської (а в Індії - індуїстської) єдності. Під час Другої світової війни кука-чіни в переважній більшості воювали проти бірманців, які були на боці японців. Суперечності між меншиною та метрополією збереглися до наших днів і навіть набули гостріших форм. Це все врешті-решт призведе до утворення незалежної держави кука-чінів.

Качін. Держава качінів, народу з давньою культурою і мовою, який завжди опирався спробам асиміляції. Саме ці спроби призводили до заворушень у національному окрузі

качінів і до дальшого загострення стосунків між бірманцями та качінами. Тому під час розділення М'янми прогнозується утворення національної держави качінів.

Нагаленд. Держава народу нага. Як і території кука-чінів, цей народ розділений між двома країнами. На відміну від Індії, у М'янмі нага не виділені в окрему адміністративну одиницю, що значною мірою перешкоджатиме сепарації. Проте етнічна спільність з індійськими нагами, які мають сформовану етнічну еліту та всі підстави для незалежності, внаслідок розділення Індії спричинить сепарацію і серед м'янмських нагів, що, очевидно, призведе до об'єднання етнічних територій нага в одну державу Нагаленд.

Шань. Народ шань протягом свого перебування в бірманській державі конфліктував з метрополією більше, ніж інші її етнічні меншини. Це сприяло зміцненню його й так високої національної самосвідомості. Шань навіть досягли того, що під час їхнього вступу в Бірманський Союз у конституції була стаття, яка дозволяла вихід держави Шань зі складу союзу через 10 років. Пізніше військова влада Бірми цю статтю, звичайно, скасувала (аналогія - Переяславська угода між Україною та Росією). Таким чином, прогнозується, що шань, які є одними з основних руйнівників бірманської імперії, в числі перших доб'ються незалежності.

Кайя. Територія малочисельного народу кайя розташована між територіями шань, каренів і бірманців. Виокремлення його в адміністративну одиницю і напружені стосунки з усіма сусідніми народами дають змогу прогнозувати утворення незалежної держави Кайя.

Котулей. Держава каренів. Цей народ на сьогодні є найбільш незалежним від метрополії. Цього карени досягли внаслідок неодноразових повстань проти бірманців. Крім їхньої національної області в М'янмі, прогнозується також приєднання етнічних земель каренів у Таїланді, з якими бірманські карени тісно зв'язані. Отже, прогнозується утворення об'єднаної незалежної держави каренів з історичною назвою Котулей.

Мон. Народ монів вважається автохтонним народом Індокитаю з давньою і високорозвиненою культурою. У кінці 70-х рр. XX століття загострилися суперечності між бірманцями й монами, що призвело до активізації національної боротьби монів за власну державність, першим етапом якої стала боротьба за автономію. Внаслідок цієї боротьби мони таки добилися створення власної національної області. Цей народ досягнув високого, порівняно з іншими частинами країни, рівня економічного розвитку й має потужний консолідуючий центр - місто Молам'яйн. Отже, давній народ монів має всі підстави відновити свою державність.

Колишня метрополія М'янма збережеться як незалежна держава, набувши статусу національної держави бірманців.

Межі.

Качін - національний округ Качін. Столиця - місто М'їчіна.

Шань - національний округ Шань. Столиця - місто Таунджі.

Котулей - національний округ Карен; таїландські провінції Гонд-Сон, Канханбурі, Ратбурі. Столиця - місто Пхаан.

Мон - національний округ Мон. Столиця - місто Молам'яйн.

Кайя - національний округ Кайя. Столиця - місто Лойко.

До Кука-Чін - Чінський національний округ.

До Нагаленду - частина провінції Сагайн, північніше лінії міст Леші - Таманді.

М'янма - решта територій сучасної М'янми. Столиця - місто Янгон (Рангун).

Таїланд

Цю країну можна віднести до країн імперського типу без сильного центру, що здатний зберегти її єдність. Домінуюча нація - таї (сіамці) - географічно займає відносно невелику територію Таїланду. Як географічно, так і історично країна складається з трьох суттєво різних частин: північно-східної, північно-західної та південної. Саме південна частина сучасного Таїланду і є етнічною територією сіамців. Зв'язки з внутрішніми територіями були досить слабкими через їх природну важкодоступність. Тому там утворилися незалежні князівства, домінуючим етносом яких були лаосці. З часом, за активного сприяння Франції й Англії, ці три частини були об'єднані в одну країну, де домінуюче становище зайняли сіамці. Проте держави, як монолітної структури, практично ніколи не існувало.

Крім територій, заселених сіамцями та лаосцями, сучасний Таїланд включає етнічні території каренів, малайців та кхмерів, які також мало підконтрольні центральному уряду. Сучасна національна політика центрального уряду не сприяє збереженню єдності країни, оскільки спрямована на придушення нетайських культур та знищення будь-яких національних відмінностей. Слабким є транспортний зв'язок з цими територіями (до сьогодні практично єдиним мостом є повітряний транспорт). На додаток до усіх цих чинників існують сильні відцентрові національні рухи, які підтримуються сусідніми з Таїландом державами (за винятком М'янми). Тому наростання сепараційних процесів у Південній і Південно-Східній Азії (передусім Індії, М'янмі, Індонезії), зміцнення сусідніх національних держав (Лаосу, Камбоджі), загострення економічної кризи в країнах Південно-Східної Азії, які до цього розвивалися занадто швидкими темпами (до них належить і Таїланд), найімовірніше, призведе до розділення Таїланду за етнічною ознакою. Втручання у справи Таїланду сусідніх Лаосу та Камбоджі буде видаватися достатньо природним - адже східні та північно-східні кордони країни завжди були практично прозорі, й Таїланд у недалекому минулому сам дуже активно регулярно втручався у внутрішні справи цих країн. Ймовірно, що сіамці навіть не чинитимуть значного опору розділенню країни на етнічному ґрунті. Адже цей інтровертний (схильний спрямовувати активність не назовні, а більше на вирішення власних проблем) етнос став метропольним лише внаслідок зовнішніх обставин.

Таким чином, новоутворена на території сучасної М'янми каренська держава зможе приєднати каренські землі в Таїланді. Площа етнічних земель лаосців у Таїланді більша, ніж територія сучасного Лаосу, проте в Таїланді вони не мають консолідаційного центру. Тому прогнозується приєднання цих територій до Лаосу. Кхмерські етнічні території, найімовірніше, приєднуються до Камбоджі, яка після затяжної громадянської війни й національної консолідації має шанси на значно інтенсивніший розвиток. Прикордонні з Малайзією території, основним населенням яких є малайці, ймовірно, приєднуються до Малайзії.

Межі.

До *Лаосу* - округи Ч'єнграй, Ч'єнгдай, Нан, Лампанг, Лампхун, Пхре, Сукхотхай, Так, Уттарадіт, Пхитсанулок, Пхетчабун, Лей, Кхонкен, Удонтхані, Нонгкай, Накхонпханом, Саконнакхон, Каласін, Махасаракхам, Ройет, Ясотхон, Чайяпхум, північна частина округу Убонратчатхані.

До *Камбоджі* - округи Бурірам, Сурін, Сісакет, південь округу Убонратчатхані.

До *Малайзії* - округи Наратхіват, Яла, Паттані, Сатун, Пхукет, західна частина округу Крабі, південна частина округу Сонгкхла.

До *Катулей* - округи Гонд-Сон, Канханбурі, Ратбурі.

Таїланд - решта території сучасного Таїланду. Столиця - місто Бангкок.

В'єтнам

Країна протягом XX століття пережила кілька великих воєн, які дуже вплинули на життя в'єтнамців. Особливо важкою була остання (за участю США), яка призвела до руйнації економіки країни. Разом з тим, вона об'єднала усі етнічні території в'єтнамців у єдину державу, хоча, як показали війни, у В'єтнамі були і сепаратистські настрої. Проте вони мали суто ідеологічний характер (ринковий південь та комуністична північ).

На сучасному етапі у В'єтнамі відбувається перехід від соціалістично-планової економіки до ринкової моделі, що вже призводить до економічного росту, який з часом очікується ще більшим. На відміну від так званих "азійських тигрів", яких у 1998 р. спіткала фінансова криза, В'єтнам, завдяки незначній прив'язаності до економік цих країн, unikнув її. У зв'язку з прогнозованим зміцненням В'єтнаму сепарація в цій країні на економічному чи політичному ґрунті малоймовірна.

Етнічна ситуація в країні стабільна. Понад 90% населення країни - в'єтнамці. Національні меншини проживають у важкодоступних гірських районах, не мають ні необхідної для відокремлення етнічної структури, ні консолідаційних центрів. Фактично вони повністю залежать від заселеної в'єтнамцями основної частини країни. Певний час території на крайній півночі В'єтнаму, заселені мяо, яо, гірськими таями й іншими малочисельними народами, мали статус автономії. Проте до реальної автономії ці народи не були готові і її скасування було ними майже не помічене. Тому активні сепараційні дії малоймовірні.

У гірських районах країни вздовж східного кордону проживають кхмери, серед яких у 70-х роках були заворушення проти центральної влади. Проте ці заворушення були спровоковані кхмерами не в'єтнамськими, а лаоськими, що підняли повстання на півдні Лаосу, яке мало не стільки національне, скільки ідеологічне спрямування. Нині кхмери В'єтнаму у зв'язку зі своєю нечисленністю, проживанням у важкодоступних районах, наявністю національної держави кхмерів Камбоджі, яка безперечно зацікавлена у стабільних дружних стосунках з В'єтнамом, не можуть реально претендувати на відділення.

Отже, прогнозується, що територіальні межі В'єтнаму не зміняться. Столицею залишиться місто Ханой.

Камбоджа

Одна з небагатьох країн Азії, яка є практично однонаціональною країною народу кхмерів, що є одним з найдавніших корінних народів Індокитаю. Можна вважати, що тепер країна перебуває ще на стадії формування своєї державної території, оскільки вона тривалий час не мала стійкого уряду та стабільних кордонів. Після звільнення з колоніальної залежності від Франції в країні велася громадянська війна, яка закінчилася встановленням кривавого комуністичного режиму "червоних кхмерів". Цей режим не лише ігнорував національні проблеми власного народу, але й здійснив проти нього безпрецедентний геноцид. Тому не було й мови про підтримку сепараційних прагнень кхмерів Таїланду та Лаосу, які вели постійну боротьбу з місцевими урядами.

На сучасному етапі, коли Камбоджа після років занепаду та тиранії намагається йти

демократичним шляхом, цілком ймовірний варіант, коли знову актуальною стане проблема об'єднання всіх кхмерів в одну державу. Прогнозована нестабільність у Таїланді, де кхмери займають значну територію, очевидно, сприятиме успіху такого об'єднання. Дещо інша ситуація в Лаосі. Вона прогнозується досить стабільною. Лаос сам претендує на повернення своїх етнічних земель, що входять до складу Таїланду. Як країна, що також тільки починає рух до демократії, Лаос є природним союзником Камбоджі. Зокрема, між цими країнами є угода, що гарантує непорушність спільного кордону. Крім того, чисельність кхмерів Лаосу, незважаючи на значну територію, на якій вони проживають, невелика. Тому приєднання до Камбоджі кхмерських територій у Лаосі малоймовірне.

Отже, прогнозується приєднання до території сучасної Камбоджі етнічних територій кхмерів Таїланду.

Межі.

Камбоджа - територія сучасної Камбоджі; таїландські округи Бурірам, Сурін, Сісакет, південь округу Убонратчатхані. Столиця - місто Пномпень.

Лаос

Після здобуття незалежності країна пережила низку великих потрясінь, насамперед пов'язаних з війною за незалежність, громадянською війною та конфліктами за участю великих держав. Тільки у 1973 р. воєнні дії на території Лаосу в основному припинилися. З того часу Лаос став стійким союзником В'єтнаму. На півдні країни на значній території проживає община кхмерів. Тут досить часто виникали прикордонні інциденти з Камбоджею, яка підтримувала кхмерів Лаосу. Для спільної боротьби проти американських формувань та кхмерів використовувалися навіть в'єтнамські війська.

Проте на сучасному етапі в цій частині Лаосу не можна прогнозувати якихось територіальних змін, оскільки чисельність кхмерів (гірських) незначна у порівнянні з лао. Міста, що є основними культурними та економічними центрами, повністю контролюються лао. Те ж можна сказати про річкові порти, які є практично єдиними транспортними вузлами у цьому регіоні. Ріка Меконг, найбільша транспортна магістраль Лаосу, перебуває під контролем лао. Тому відторгнення південних територій Лаосу на користь Камбоджі не прогнозується.

Інші можливі територіальні зміни пов'язані з тим, що до складу Таїланду входять великі території, населені переважно лао. Тут здавна існували сильні лаоські князівства, які конфронтували з Сіамом. На півночі Таїланду діяли прокомуністичні партизанські загони, що склалися переважно з лао. Лао Таїланду численніші, ніж лао власне Лаосу. Таїландські лао південно-західного берегу Меконгу активно допомагали антикомуністичним силам в Лаосі під час громадянської війни, чому сприяла і влада Таїланду. Проте нині зміцнілі зв'язки між лао обох берегів Меконгу сприятимуть відокремленню від Таїланду його північної частини й об'єднанню всіх лао в одну національну державу. З крахом комуністичної ідеології зникла основна причина суперечностей всередині народу лао, і його потенціал тепер може бути цілковито спрямований на об'єднання. Таким чином, прогнозується приєднання північних територій Таїланду до Лаосу, як історичних земель лао. Цьому сприяє також національна політика офіційного таїландського уряду, який вважає лао частиною етносу тайв. Асиміляційна політика щодо лао не має жодних шансів, враховуючи їхній історичний досвід, компактність проживання й існування незалежної держави. Вона лише консолідує таїландських лао, спрямовує їх до об'єднання з лао Лаосу, веде до розпаду

Таїланду як імперської держави.

Межі.

Лаос - сучасна територія Лаосу; тайландські округи Так, Сукхотхай, Пхитсанулок, Пхетчабун, Чайяпхум, Махасаракхам, Ройет, Ясотхон і всі округи на північ від них, північна частина округу Убонратчатхані. Столиця - місто В'єнтьян.

На рис. 4 зображено прогнозовану етнополітичну карту країн Бенгальської затоки.

4. Етнополітична карта регіону Бенгальської затоки

Сінгапур

Можна розглядати варіант приєднання Сінгапуру до Малайзії, проте він видається малоймовірним. У сучасному Сінгапурі основними етнічними групами є китайці, малайці та вихідці з Індії, причому китайців тепер більше, ніж малайців. Кожна з цих груп займає свою виразну соціально-економічну нішу. Економічний розвиток Сінгапуру вищий, ніж Малайзії. В умовах економічної кризи, яка розпочалася, й, очевидно, буде загострюватися в "некомуністичній" Південно-Східній Азії, Сінгапуру набагато легше вижити самому. Нестабільність, яка передбачається у Малайзії, також не сприятиме приєднанню Сінгапуру. Сінгапур займає надто вигідну економіко-географічну нішу, щоб світові держави дозволили Малайзії оволодіти ним. Історично на місці Сінгапуру завжди існували сильні князівства, що контролювали усю торгівлю регіону завдяки контролю над Молуккською протокою. Таким чином, змін статусу чи території Сінгапуру не прогнозується.

Малайзія

Сучасна Малайзія є федерацією, що об'єднує континентальну частину (півострів Малакка) та території Сабах і Саравак на острові Калімантан. Пов'язує ці території тільки те, що вони були британськими колоніями. Ні етнічних, ні географічних, ні економічних зв'язків, які б

були достатніми для збереження федерації, немає. Сабах і Саравак мають свої проблеми, свої особливості, на які континентальна Малайзія практично не може впливати (детальніше див. Індонезія). Тому майбутнє відокремлення Сабаху й Сараваку цілком очевидне. Іншим чинником територіальних змін Малайзії є те, що малайці компактно проживають у прилеглих до Малайзії округах Таїланду, є там найчисельнішим і корінним етносом, мають тісні зв'язки з малайцями Малайзії. Тому під час розділення Таїланду заселені малайцями території, найімовірніше, відійдуть до Малайзії.

Межі.

Саравак - штат Саравак. Столиця - місто Кучінг.

До Калімантану ([див. Індонезія](#)) - штат Сабах.

Малайзія - решта території країни; тайландські округи Наратхиват, Яла, Паттані, Сатун, Пхукет, західна частина округу Крабі, південна частина округу Сонгкхла. Столиця - місто Куала-Лумпур.

Індонезія

Ця країна є одним з основних джерел дестабілізаційно-оновлювальних процесів у Південно-Східній Азії.

Після періоду швидкого росту економіки в цьому регіоні настала економічна нестабільність, в якій Індонезія, як найбільша країна регіону, зазнає найбільших втрат. Соціальна структура країни відстала від рівня розвитку економіки. Це стало поштовхом до загострення національних проблем. Входження у світову спільноту, зайняття в ній помітного місця та економічний поступ спричинили зростання національної самосвідомості народів Індонезії. Різні частини країни значно відрізняються між собою за своїм розвитком, а це є додатковим джерелом напруженості.

Управні кола Індонезії намагалися інтегрувати всі етноси країни в єдиний так званий індонезійський народ, проте наштовхнулися на сильну протидію. Намагання Джакарти втримати державу від сепараційних вибухів шляхом подолання соціальної відсталості й економічного розвитку також зазнало невдачі, оскільки ці процеси торкнулися лише островів Ява та, частково, Суматру, а інші частини країни значно відстали від них. Проте подальший економічний спад Індонезії поширить національно-сепараційні процеси й на ці острови, теперішню опору країни. Власне, сепарація на цих островах має велике значення тому, що на них проживає переважна більшість населення Індонезії. Тому саме з Яви та Суматри починається розділення держави. Поштовхами до цього є проблема Тімору, який став для Індонезії "троянським конем", і поглиблення економічної, а з нею й соціально-політичної нестабільності в країні. Найімовірніше, з ростом нестабільності на Яві посиляться боротьба мадурців за незалежність, а між сундами та яванцями виникнуть дедалі відчутніші суперечності щодо контролю над островом і країною загалом, що й призведе до розділу Яви. Паралельно процеси національної сепарації дуже інтенсивно розвиваються на Суматрі - острові з найбільш зрілими етносами, що мають значний історичний досвід державності: мінангабао, малайці, аче.

Джерело нестабільності на сході - Молуккські острови, де вже давно ведеться боротьба за незалежність, осередком якої є острів Амбон. За автономію активно борються й макасари, що населяють південну, найрозвиненішу, частину острова Сулавесі. Ситуація на Калімантані, який, поряд з Новою Гвінеєю, є найвідсталішим островом Індонезії, дестабілізується внаслідок сепараційних процесів у північній його частині, що тепер

належить Малайзії. Найбільшим джерелом напруженості, очевидно, стане Сабах - колишня англійська колонія, населена переважно даяками, які є давнім етносом острова й дедалі активніше борються проти малайців, що домінують в Калімантанській частині Малайзії. Боротьба даяків Сабаху сприятиме етнічному розвитку й сепараційним процесам у даяків індонезійської частини острова, а з іншого боку, це, очевидно, призведе до відділення найрозвиненішого етносу індонезійського Калімантану - банджарці, що населяють його південну частину. Під час сепараційних процесів в Індонезії західну (індонезійську) частину Нової Гвінеї (Західний Іріан), найімовірніше, буде приєднано до теперішньої Папуа-Нової Гвінеї, яка вже має досвід об'єднання (утворена з двох колишніх австралійських колоній), веде активну регіональну політику й претендує на роль лідера в Меланезії. Основне населення Західного Іріану також належить до папуаських народів. Навіть адміністративний центр провінції - місто Джаяпура - розташований біля кордону з Папуа-Новою Гвінеєю.

Тепер основним інтегруючим етносом Індонезії є малайці, які розселені на різних островах, домінують в торгівлі, їх мова є державною мовою Індонезії. Проте вони становлять менше 10% населення країни. Крім того, вони розділені на різні племена, багато з яких виділяються в окремі етноси (наприклад, банджарці). Тому економічний спад, з одного боку, та зростання самосвідомості інших етносів, з другого, можуть невдовзі призвести до різкого зменшення їхньої інтегруючої ролі.

Таким чином, прогнозуємо виникнення на території теперішньої Індонезії 25 етнополітичних утворень. Зокрема, *на острові Суматра та прилеглих невеликих островах: Аче* (країна народу аче, який має окрему етнічну провінцію і зазнає великого впливу ісламського фундаменталізму); *Батака* (країна батаків); *Мінангабау* (країна народу мінангабау); *Шрівіджайя* (країна переважно малайців, на місці середньовічної держави малайців); *Лампунг* (країна лебонгів і близьких до них барісанів, зі значною частиною переселенців з острова Яви); *Ніас і Бату* (країна ніасців); *Ментавайя* (країна етносу ментавайя). *На острові Ява та Малих Зондських островах: Сунд* (країна сундів); *Ява* (країна яванців); *Мадур* (країна мадурців); *Джакарта* (місто-держава зі змішаним населенням, подібно до Сінгапуру); *Балі* (країна балійців); *Ломбок і Сумбава* (країна сасаків і сумбавінців); *Сумба і Флорес* (країна біма та сумбійців); *Тімор* (країна близьких між собою племен Тімору та сусідніх островів, які, ймовірно, консолідуються в єдиний етнос). *На Калімантані* (включно з територіями, які тепер не належать Індонезії): *Бруней* (теперішній незалежний султанат Бруней, багатий на нафту, за рівнем життя значно переважає всі прилеглі території); *Саравак* (країна даяків і калімантанських малайців на місці колишньої британської колонії, теперішній штат Малайзії); *Банджарія* (країна банджарців); *Калімантан* (країна консолідованих даяків і калімантанських малайців). *На Сулавесі та Молукських островах: Мінанхас* (країна етносу мінанхаса); *Горонтало* (країна етносів горонтало та томіні); *Макасар* (країна макасарів); Бугі (країна бугів); *Толо* (країна етносу, консолідованого на основі бутунських племен); *Сулавесі* (країна етносу, консолідованого на основі племен тораджів); *Молукка* (країна близьких між собою народностей Молуккського архіпелагу, консолідованих навколо амбонців); *Хальмахера* (країна папуаських народів, що населяють північ острова Хальмахера). Західний Іріан, очевидно, увійде до складу Папуа-Нової Гвінеї (назва цієї країни, ймовірно, буде Нова Гвінея).

Межі.

Аче - провінція Аче. Столиця - місто Банда-Ачех. Хоча острів Сімьолуа та близькі до нього дрібні острови населені не аче, а їхнє населення етнічно близьке до населення острова Ніас, відокремлення від Аче цього острова малоімовірне, оскільки внаслідок активності та значного етнічного розвитку аче їх відокремлення прогнозується швидше, ніж сепараційні

процеси етносів островів на захід від Суматри. Крім того, аче суттєво впливають на ситуацію на всій Північній Суматрі й зможуть утримати всю територію своєї провінції.

Батака - провінція Північна Суматра (крім острова Ніас і островів Бату). Столиця - місто Пематангсіантар. Теперішній адміністративний центр - Медан, населений переважно малайцями та народами Яви, навряд чи зможе стати політичним центром батакської держави. Острови Ніас і Бату, населені не батаками, навряд чи можуть залишитися в складі Північної Суматри, оскільки батаків ослаблює внутрішньоплемінна боротьба, що має суттєві об'єктивні підстави, а також боротьба з іншими етносами провінції, що, очевидно, намагатимуться перешкодити виникненню етнодержавного утворення батаків. Проте це не в змозі перешкодити державності батаків, які, як випливає з політичної ситуації на Суматрі, вже дозріли до неї.

Мінангабау - провінції Західна Суматра (крім островів Ментавай), Ріау (крім архіпелагу Лінга й острова Бінтан з прилеглими дрібними). Столиця - місто Паданг. Адміністративний центр провінції Ріау Паканбару має значно менше значення, ніж Паданг. Крім того, він розташований біля межі розселення мінангабау. Населення островів Ментавай становить окремий етнос, на територію якого мінангабау й не претендують. Ще більшою мірою це стосується населених малайцями островів на схід від Суматри, які тепер входять до провінції Ріау.

Шривіджайя - провінції Південна Суматра і Джамбі, архіпелаг Лінга й острів Бінтан з прилеглими дрібними островами. Столиця - місто Палембанг. Хоча населення провінції Джамбі іноді трактують як окремий етнос, його етнічні відмінності від решти малайців Суматри не надто великі. Крім того, об'єднавчим чинником є досвід державності в середні віки. Досвід державності, етнічні відмінності від малайців Молукки, наявність власної еліти є основними причинами того, що об'єднання Малайзії та Шривіджайї мало ймовірно.

Лампунг - провінції Лампунг і Барісанг. Столиця - місто Телукбутунг. Хоча це місто на сьогодні не є адміністративним центром, це - безумовний центр тяжіння у Південній Суматрі. Розділення двох близьких народів (лебонгів і барісанів) протягом часу, на який робимо прогноз, мало ймовірно, оскільки спільно їм значно легше вирішувати проблеми державного становлення, суперечності з сусідніми етносами. Історично між ними склалися тісні зв'язки й практично відсутні суттєві суперечності.

Ніас і Бату - острів Ніас й острови Бату. Столиця - місто Гунунгсітолі.

Ментавайя - острови Ментавай. Столиця - місто Матобе.

Виділенню в окремі етнополітичні утворення народів невеликих островів на захід від Суматри сприятиме їх етнічна відмінність від етносів прилеглих частин Суматри, а також державотворчі процеси на недалеких від них Андаманських і Нікобарських островах, народи яких досить активно борються за автономію від Індії.

Сунд - провінція Західна Ява. Столиця - місто Бандунг. Хоча на північному сході провінції проживає значна частина яванців, проте вже нині Західна Ява вважається етнічною провінцією сундів.

Ява - провінція Центральна Ява, місто-провінція Джок'якарта, західна частина провінції Східна Ява включно з містом Сурабая. Столиця - місто Семаранг.

Мадур - східна частина провінції Східна Ява включно з островом Мадуро та прилеглими невеликими островами. Столиця - місто Маланг. Активна боротьба мадурців за автономію триває вже багато років. Мадурці мають достатню чисельність, соціальну структуру та рівень розвитку, щоб, претендуючи на власну державність, стати одним з основних дестабілізаторів Індонезії.

Джакарта - місто-провінція Джакарта. Джакарту оточують території, заселені переважно сундами. Проте сама теперішня столиця Індонезії має неоднорідний етнічний склад, в якому

домінують малайці та яванці. Велике торгове й економічне значення Джакарти, її фактична відірваність від Західної Яви й етнічний склад роблять це місто подібним до Сінгапуру. Рівень економічного розвитку Джакарти суттєво вищий, ніж решти території острова Ява, не кажучи про інші відсталіші острови. Тому під час загострення економічної кризи в Індонезії це місто виявиться найвразливішим і не зможе контролювати територію не тільки Зондських островів, але й острова Ява. Столиця - місто Джакарта.

Балі - провінція Балі. Столиця - місто Сінгараджа. Сепарації балійців сприяє їх релігійна відмінність від решти мешканців Зондських островів. Провінція Балі вже тепер є етнічною провінцією балійців.

Ломбок і Сумбава - острів Ломбок (населений сасаками), заселена сумбавінцями західна частина острова Сумбава (на захід від затоки Салех) і острів Мойо. Столиця - місто Матарам, теперішній адміністративний центр провінції Західна Нуса-Тенгара. Сасаки і сумбавінці - споріднені народи, між якими не виникало значних суперечностей. Східна частина острова Сумбава заселена етносом біма, суттєво відмінним від сумбавінців за мовою та походженням. Основна частина біма населяють острів Флорес, й тому під час сепараційних процесів, найімовірніше, з ними об'єднається західна гілка народу біма з острова Сумбава.

Сумба і Флорес - острови Сумба, Саву, Флорес (крім його східної частини від міста Маумере) з дрібними островами та східна частина острова Сумбава, заселені переважно спорідненими між собою біма та сумбійцями. Найімовірніша столиця - місто Енде.

Тімор - острів Тімор та менші острови на захід від нього аж до острова Флорес, включно із західною його частиною (від міста Маумере). Столиця - місто Ділі. Колишні португальські колонії Східний Тімор та Окусі було приєднано до Індонезії всупереч міжнародним нормам та проти бажання населення під час військового перевороту в Португалії та подальшої нестабільності в ній і її колоніях. З того часу населення цих територій вело активну боротьбу за незалежність. Ця боротьба призвела до проведення в Східному Тіморі референдуму щодо його статусу, на якому переважна більшість населення висловила за незалежність. Під тиском міжнародної спільноти уряд Індонезії був змушений визнати результати цього референдуму. Почався процес формування незалежної держави. Те, що досить розвинений Східний Тімор певний час був об'єднаний із західною частиною цього острова в одну країну, сприяло швидкому розвитку та консолідації споріднених між собою племен, що населяють східну частину провінції Східна Нуса-Тенгара. Східний Тімор є активним консолідаційним центром цього процесу. Тому боротьба тіморців за незалежність вже поширилася й на решту території острова й сусідні острови. Острови на схід від Тімору між Арафуртським морем і морем Банда (Ару, Кай, Танімбар, Дамар, Бабар й інші) заселені також племенами, етнічно близькими до тіморських. Проте вони перебувають у складі провінції Молукка, яка має власний консолідаційний і сепараційний центр місто Амбон, і, швидше всього, їх не буде приєднано до Тімору. Активність Тімору спрямована на захід, а не на схід, позаяк різниця в рівні Східного Тімору з островами на схід від нього аж надто значна.

Банджарія - провінція Південний Калімантан, південно-східна частина провінції Центральний Калімантан, заселені переважно банджарцями. Столиця - місто Банджармасін. З-поміж інших малайських та даякських етносів Калімантану банджарці виділяються вищою етнічною зрілістю, структурованістю та чисельністю. Тому їх сепарація від решти народів Калімантану спостерігається вже тепер.

Калімантан - малайзійський штат Сабах; індонезійські провінції Східний Калімантан, Західний Калімантан і переважна частина Центрального Калімантану (крім південно-східної його частини, території на південний схід від адміністративного центру провінції - міста Паланкарая). Столиця - місто Белікпапан. Даяки штату Сабах виконують роль активного стимулятора розвитку та консолідації для відсталих даякських племен індонезійської частини Калімантану. Сабах має найгірші умови для самостійного розвитку серед штатів Малайзії, на відміну від сусіднього Сараваку, який ще з часів британської колонії вважався

привілейованим і користувався значно більшою автономією. Проте значні природні багатства штату сприяють його економічному розвитку, прагненню до суверенітету місцевого населення над ресурсами й активному сепараційному рухові. Зразком економічного процвітання за рахунок контролю над власними ресурсами є сусідня держава Бруней. Проте даяки Сабаху можуть претендувати й на багатства індонезійської частини Калімантану, на якій вони є корінним народом. Прибережні райони цієї частини острова заселені переважно малайцями. Проте, як і даяки, вони неструктуровані (крім банджарців). Спільне прагнення до суверенітету над островом та боротьба з центральною владою Індонезії консолідує малайців з даяками. Оскільки племена обох цих народів перебувають на порозі консолідаційного процесу, можливе утворення на їх основі спільного калімантанського етносу. Приєднання до Калімантану малайзійського штату Саравак малоймовірно у зв'язку з більшою структурованістю його населення, значною автономією та традиційною конкуренцією із Сабахом. Сабах, що перебуває в гірших умовах і на якому є значніші ресурси, має суттєво більші, ніж Саравак, стимули для розвитку, тому, найімовірніше, саме він матиме вагомий вплив на більшу частину Калімантану. Малоймовірно, що столицею Калімантану стане центр Сабаху місто Кота-Кінабалу, оскільки це не сприяло б консолідаційним процесам. Не може бути таким центром і адміністративний центр Східного Калімантану місто Самарінда, оскільки воно заселене переважно малайцями. Великим містом - з великою часткою і даяків, і малайців - є Белікопан, який до того ж є найбільшим економічним центром острова. Тому, найімовірніше, саме це місто і стане столицею.

Мінанхас - східна частина півострова Мінанхас, що на острові Сулавесі. Столиця - місто Манадо. Етнос мінанхаса, що заселяє цю територію, структурований і має великий центр притягання - місто Манадо. Цей етнос суттєво відрізняється від решти народів Сулавесі як за мовою, так і за релігією. Тому приєднання до Мінанхасу сусідніх етносів горонтало та томіні малоймовірно.

Горонтало - західна та центральна частина півострова Мінанхас. Столиця - місто Горонтало. Основний етнос - горонтало. Томіні, що заселяють західну частину півострова, близькі до горонтало, і вже сьогодні відбувається процес консолідації цих етносів.

Макасар - південна частина провінції Південний Сулавесі. Столиця - місто Уджангпаданг. Макасари найбільш етнічно структуровані, достатньо чисельні й уже тепер активно проявляють прагнення жити у власній етнічній державі. Їх сепарація очікується швидше, ніж інших народів Сулавесі, тому вони, очевидно, не приєднують до себе території менш чисельних народів (бугі, тораджі), оскільки на них більше впливає центральна індонезійська влада. Проте із сепарацією макасарів сепараційний процес охопить і решту острова.

Бугі - центральна частина провінції Південний Сулавесі. Столиця - місто Маджене. Етнос бугів менш чисельний і розвинений, ніж макасари, проте значною мірою перебуває під їхнім впливом і структурованіший, ніж сусідні бутунгі та тораджі, які, проте, займають значно більшу територію. Тому сепарація бугів, очевидно, відбудеться після макасарів, але раніше, ніж інших народів центральної частини острова Сулавесі. Об'єднання їх із сусідніми народами малоймовірно.

Толо - провінція Тенгара, території провінції Центральний Сулавесі на узбережжі затоки Толо, східна частина провінції Південний Сулавесі. Столиця - місто Кендарі (адміністративний центр провінції Тенгара). Етнодержавне утворення виникне на основі консолідації бутунзьких племен під час розділення Індонезії.

Сулавесі - центральна частина острова Сулавесі. Столиця - місто Палу (адміністративний центр провінції Центральний Сулавесі). Найвідсталіша частина острова. Племена тораджі перебувають лише на порозі етнотворчих консолідаційних процесів. Проте відокремленість їх від решти населення острова відчувається дуже виразно. Тому приєднання їх до якогось із

сусідніх етнодержавних утворень мало ймовірно.

Молукка - провінція Молукка, крім північної частини острова Хальмахера, а також острови Бангай (Центральний Сулавесі), острови на захід від півострова Чендравасіх (Західний Іріан). Столиця - місто Амбон. У Молукці проживає досить багато споріднених народностей. Вони вже нині консолідуються навколо амбонців, які активно виявляють прагнення до самостійного розвитку. Боротьба проти центральних індонезійських властей та наявність впливового консолідаційного центру (місто Амбон), а також близькі географічні й економічні умови ведуть до об'єднання народностей Молуккського архіпелагу й інших островів, що перебувають у складі провінції Молукка. Народності північної частини острова Хальмахера, що належать до папуаської групи народів, етнічно повністю відрізняються від решти народів провінції. Тому вони, найімовірніше, не братимуть участі в консолідаційних процесах молуккських народів і прагнутимуть окремого етнодержавного утворення.

Хальмахера - північна частина острова Хальмахера. Ймовірна столиця - місто Джойлоло. Сепарації Хальмахери, очевидно, сприятимуть процеси об'єднання з Папуа-Новою Гвінеєю Західного Іріану, заселеного спорідненими з північно хальмахерцями папуаськими народами. До *Папуа* - провінція Іріан-Джая.

Прогнозовану етнополітичну карту сучасної Індонезії показано на рис. 5.

5. Етнополітична карта Зондських островів

Філіппіни

Багатонаціональна держава, що її населяють багаточисельні корінні недержавні, але достатньо сформовані для державності етноси. В країні йде активна політична боротьба різних етнічних груп за самовизначення. Зокрема, на південному острові Мінданао вже багато років ведеться збройна боротьба народів моро за незалежність. Дедалі активнішими стають політичні виступи народу вісайя. Немає єдності і серед правлячої еліти держави. Філіппіни вражає масштабна економічна криза, яка охопила Південно-Східну Азію. Народ

тагали, на території проживання якого розташована столиця країни і який займає у Філіппінах домінуюче становище, за чисельністю становить менше чверті населення країни.

Отже, існують достатні умови для поділу країни на етнодержавні утворення корінних етносів. Позаяк частина етносів Філіппін перебуває на стадії формування, цю країну відносимо до типу 2.

Основним джерелом напруження тепер є острів Мінданао, процеси на якому й дадуть основний поштовх для розділення. Проте, як і у випадках інших поліетнічних утворень, остаточне розділення на Філіппінах може початися, коли до сепараційних процесів активно долучиться другий за значенням та роллю в державі етнос (згадаймо роль України в СРСР; Хорватії в Югославії; Індії в Британській імперії). Таким етносом у Філіппінах є вісайя, що заселяють центральну частину архіпелагу. Очевидно, рух вісайя за незалежність дуже активізується із загостренням економічної кризи, що призведе до виділення етнічної еліти, інтереси якої розійдуться з інтересами еліти столичної.

Виходячи із зазначених тенденцій та етнічної ситуації, на Філіппінах можна прогнозувати виникнення п'яти етнополітичних утворень: *Лусон* (країна ілоків і консолідованих навколо них малочисельних племен північного Лусону), *Тагалог* (країна тагалів і споріднених з ними етносів південного Лусону та прилеглих островів, асимільованих тагалами), *Вісайя* (країна етносу вісайя та асимільованих ним близьких етносів), *Сулу* (країна етносу, сформованого з племен, яких об'єднують під назвою "моро"), *Палаван* (країна етносу, сформованого з племен острова Палаван).

Межі.

Лусон - центральна (гірська) та північно-західна частини острова Лусон. Ймовірна столиця - місто Лаоаг. Ілоки є багаточисельним і достатньо структурованим етносом, який нині активно консолідує навколо себе племена північної та гірської частин острова.

Усвідомлюючи свою етнічно-культурну окремішність від тагалів, під час розділення Філіппін ілоки, найімовірніше, виділяться в самостійне етнодержавне утворення. На роль столиці може претендувати кілька міст північного Лусону. Найзначніше з них - місто Лаоаг.

Тагалог - південна та південно-східна частини острова Лусон, острови Міндоро, Маріндукве, Масбате, Катандуанес і прилеглі малі острови. Столиця - місто Маніла.

Вісайя - центральні острови архіпелагу (Самар, Панай, Негрос, Себу, Бахоль, Лейте та менші острови між ними), острів Мінданао (крім сучасних провінцій Діполог, Пагадіан, Мараві, Маганой, Ісулан, Коронадай та південної частини провінції Іліган). Імовірна столиця - місто Себу (хоча можливі й інші варіанти).

Сулу - південно-західна частина острова Мінданао (теперішні провінції Діполог, Пагадіан, Мараві, Маганой, Ісулан, Коронадай та південна частина провінції Іліган), архіпелаг Сулу. Ймовірна столиця - місто Котабатто (або місто Зомбоанга, що менш імовірно).

Палаван - острів Палаван та інші острови, що входять до сучасної провінції Палаван.

Столиця - місто Пуерто-Принсеса (теперішній адміністративний центр провінції). Острів Палаван - найменш розвинена частина Філіппін, етнічно суттєво відмінна як від центральних Філіппін, так і від південно-західного Мінданао. Проте на півдні острова проживають племена моро, які й можуть стати детонатором невходження острова до Вісайя. Очевидно, боротьба моро зачепить і Палаван, активізуючи етноконсолідаційні процеси на цьому острові, хоча моро й не стануть їхнім центром, бо у цій провінції вони надто малочисельні.

Південна Азія

Іран

На території сучасного Ірану проживає близько 30 етносів на своїх історичних землях. Більшість з них претендують на власні незалежні етнодержавні утворення - таке прагнення вони неодноразово демонстрували своєю боротьбою як у XX столітті, так і у давніші часи.

Основними чинниками, які сприятимуть виникненню нових держав на території сучасного Ірану, є:

- теперішня етнічна ситуація - панівна нація персів пригноблює інші народи, стримує розвиток їхніх культур;
- історична ситуація - багато народів мали прецеденти державних утворень на початку XX ст.; народи Ірану слабо пов'язані між собою; немає сильного центру, який міг би й надалі стримувати сепарацію регіонів країни;
- економічний фактор - народи прикаспійських регіонів заселяють економічно розвиненіші райони і мають перспективи розвитку власних держав на основі значної ресурсної бази;
- релігійний аспект - белуджі й айсори відрізняються від персів віросповіданням;
- зовнішні впливи - розпад Ірану вигідний Європі (зниження рівня тероризму внаслідок вирішення міжетнічних конфліктів, передусім проблеми курдської держави). США та європейські країни активно протидіють намаганням Ірану бути регіональним лідером, мати власну ядерну зброю, проводити зовнішню політику без огляду на позицію світової спільноти. Тому ці країни зацікавлені в ослабленні Ірану;
- неможливість інтеграції у світову спільноту (а це необхідно для дальшого розвитку країни) без демократизації, яка, в свою чергу, приведе до реалізації прав народів на самовизначення; релігійний радикалізм, який останнім часом був основним об'єднавчим чинником, вже втратить свою силу;
- вплив процесів становлення етнодержавних утворень на Кавказі, в Туреччині та в Іраку.

Оскільки є всі підстави вважати Іран імперією, його розпад можна прогнозувати відповідно до варіанта А для територій типу 1. Тому на його території прогнозується виникнення національних держав, які приєднають ще й етнічні землі своїх народів на територіях сучасних Іраку, Туреччини, Афганістану, Пакистану, що були виділені штучно без урахування етнічного складу їхнього населення. Розділені кордонами сучасних держав, народи ведуть сьогодні чи вели раніше політичну та збройну боротьбу за незалежність і об'єднання.

Отже, частини території Ірану відійдуть до таких етнодержавних утворень.

Курдистан. Територія, заселена курдами, штучно поділена кордонами Туреччини, Ірану, Іраку, Сирії. Чинники за утворення незалежної держави курдів:

- висока національна свідомість курдів;
- збройна та політична боротьба за незалежність на сучасному етапі;
- історичні прецеденти державності (1920 року вже існувала Курдська республіка на території іранського Курдистану);
- зовнішня підтримка Сирії, частково Європи та США (для зниження рівня тероризму та послаблення екстремістського Ірану);
- наявність консолідуючого центру - міста Мосул в Іраку.

Азербайджан. Прогнозується, що нова країна об'єднає сучасний незалежний Азербайджан та іранський Азербайджан. Абсолютну більшість на цій території становлять азербайджанці. Основні чинники, що ведуть до об'єднання Азербайджану:

- високий рівень самосвідомості населення (більшість при спілкуванні та веденні справ надає перевагу азербайджанській мові);
- компактність проживання (Східний Азербайджан);
- боротьба за утворення власної держави (низка повстань у 20-х рр. XX ст.);
- великий культурний центр усіх азербайджанців - місто Тебріз;
- адміністративна виокремленість (Східний Азербайджан);
- достатня соціальна структура для утворення незалежної держави;
- азербайджанці є корінною нацією на своїй території.

Лурістан. Країна лурів - перехідного етносу (між персами та курдами). Чисельність і соціальна структура цілком достатні для утворення незалежної держави. Інші чинники, що сприяють утворенню незалежної держави лурів:

- компактність проживання;
- виділеність в окрему адміністративну одиницю;
- практична незалежність лурських племен від центрального уряду на сучасному етапі;
- збройна боротьба за незалежність на початку 40-х рр. XX ст.;
- наявність сильного консолідуючого центру - міста Хоремабад.

Бахтіарія. Територія, заселена бахтіарами, - народом, спорідненим з лурями. Можна розглядати можливість утворення спільної держави з лурями, оскільки обидва народи завжди спільно виступали проти центрального уряду метрополії. Проте на сучасному етапі області проживання лурів та бахтіарів територіально відділені. Крім того, кожен з народів має власну еліту і власний досвід територіального самоуправління. Тому ймовірнішим є утворення незалежної Бахтіарії.

Чинниками, що сприяють цьому, є:

- компактність проживання та адміністративна виокремленість;
- практична незалежність бахтіарських ханів від центрального уряду на сучасному етапі;
- збройна боротьба всередині XX ст.;
- власна культура та мова і високий рівень самосвідомості.

Країна народів північного Фарсу. Населена спорідненими між собою племенами кашкайців, кохгілує, мамасенів. Ці народи часто виступали разом проти центрального уряду, зокрема вели збройну боротьбу за самостійність у 40-х роках XX ст. Ці племена прийшли, тюркських коренів, за походженням і культурою суттєво відрізняються від іранців. Територія їх проживання в горах Загросу виділена в генерал-губернаторство Боєрахмеді та Кохгілує. Саме на території цієї адміністративної одиниці, а також певної частини території на схід від неї прогнозується формування етнодержавного утворення цих народів. Ймовірною назвою цього утворення може бути *Кохгілує* (частина назви адміністративної одиниці й назва одного з основних народів). Консолідуючим центром є місто Ясудж.

Елам. Територія сучасного остану Хузестан. Позаяк переважну більшість населення цієї території становлять араби-шиїти, тут можливе утворення держави конфедеративного типу, об'єднаної з південною частиною Іраку, яка має подібний етнічний склад. Основні чинники, що сприяють відокремленню Хузестану:

- суттєва відмінність основного населення (арабів) від іранців за мовою, культурою, ментальністю; висока етнічна самосвідомість, підтримка арабів інших країн;
- збройна боротьба за незалежність арабів Хузестану у 20-х рр. XX ст.;
- з виділенням Луристану, Кохгілує та Бахтіарії Хузестан буде слабо зв'язаний з метрополією (Іраном);
- економічна зацікавленість місцевої еліти у контролі над енергетичними ресурсами, можлива підтримка в цьому Європи та США.

Чинники, що сприяють об'єднанню з південною частиною Іраку:

- історична спільність населення цих земель;
- етнічна та релігійна єдність;
- араби південного Іраку вели збройну боротьбу проти арабів північного Іраку (повстання 1935 р.);
- простежуються сильні тенденції до автономії півдня Іраку. Цьому, зокрема, сприяє оголошення ООН зони заборони польотів для іракської авіації;
- подібна економічна спеціалізація обох територій, спільні економічні інтереси; наявність сильного консолідуючого центру - міста Басра;
- досить інтенсивний рух населення між південними районами Іраку та Хузестаном.

Новоутворена держава, ймовірно, дістане історичну назву Елам.

Белуджистан. Територія, населена переважно белуджами. Земля белуджів штучно розділена кордонами трьох держав: Афганістану, Пакистану й Ірану. Через існування значної нестабільності у цих державах прогнозується утворення незалежної держави белуджів, яка об'єднала б етнічні землі цього народу, що перебувають сьогодні у складі цих трьох країн.

Чинники, що сприяють утворенню держави белуджів:

- релігійний (белуджі - суніти, а перси - шиїти);
- нестабільна ситуація у Пакистані та Афганістані вже нині призвела до консолідації племен белуджів і фактичного контролю ними всіх своїх етнічних територій в Афганістані;
- белуджі вели збройну боротьбу проти персів у 1919-20 рр.;
- белуджі мають сильний консолідуючий центр - місто Кветта, сучасний адміністративний центр пакистанської провінції Белуджистан;
- швидке збільшення чисельності белуджів внаслідок високого природного приросту;
- історичні традиції державотворення (у середньовіччі існувало сильне ханство белуджів);
- белуджі зберегли й розвивають власну культуру та мову.

Гілян. Територія на південно-західному узбережжі Каспійського моря, населена гіляками, галешами, талишами. Гіляки і галеші - етнічно споріднені народи (галеші проживають переважно у гірських районах і не мають сильної еліти). Талиші є перехідним етносом між гіляками та азербайджанцями. Усі три народи мають власні культури і мови, які їм вдалося зберегти, незважаючи на активні спроби асиміляції персами.

Досить імовірними є чотири варіанти майбутнього статусу Гіляну:

- а) утворення трьох незалежних держав гіляків, галешів, талишів;
- б) утворення спільної держави галешів і гіляків та приєднання талишів до Азербайджану, оскільки талиші перебувають під впливом азербайджанців;
- в) аналогічно до варіанта (б) з утворенням незалежної держави талишів;
- г) утворення спільної держави галешів, гіляків, талишів.

З цих варіантів найімовірнішим є варіант (г), оскільки:

- талиші були б асимільовані в Азербайджані;
- територія проживання талишів історично й адміністративно завжди належала до Гіляну;
- галеші й талиші не мають власної сильної еліти для утворення окремих держав;
- за малої території та невеликої чисельності населення Гіляну його народи мають значно більші шанси відстояти свої інтереси перед потужнішими сусідами, діючи спільно.

Утворенню незалежного Гіляну сприяють такі чинники:

- історичні прецеденти (Гілянська республіка 1919 р.);
- культурна та мовна відокремленість від персів;
- великий історичний консолідуючий центр - місто Решт, який водночас є важливим економічним і торговим центром;
- Гілян виділений в окрему адміністративну одиницю;
- високий, порівняно з іншими частинами Ірану, економічний розвиток, інтенсивні зв'язки з прикаспійськими країнами.

Мазандеран. Остан Ірану, населений племенами мазандеранців, які історично завжди виступали проти Тегерана і надавали підтримку гілякам під час їхніх повстань. Хоча цей народ споріднений з гіляками, проте має суттєві культурні та мовні відмінності. Тому ймовірним є утворення тут незалежної держави (взірцем може бути приклад розділення споріднених між собою чеченців та інгушів).

Чинники, що сприяють утворенню незалежного Мазандерану:

- боротьба за незалежність на початку XX ст.;
- посилення тиску Тегерана на національні меншини;
- адміністративна виокремленість Мазандерану;
- утворення незалежних Мазандерану та Гіляну вигідне для Європи та держав Закавказзя, які б хотіли відрізати від нафтових родовищ Каспійського моря Іран, який завжди претендував на гегемонію в цьому районі.

Айсорія. Гірські райони на західному узбережжі озера Урмія. Територія заселена айсорами та вірменами. Як наслідок сепараційних процесів у Ірані, можна розглядати два варіанти розвитку цієї території:

- а) приєднання до Курдистану, який з трьох сторін оточує цю територію;
- б) утворення незалежної держави айсорів і вірменів.

Перший варіант менш імовірний, оскільки курди постійно конфліктували з вірменами та айсорами (винищення айсорів і вірменів під час Першої світової війни). Ймовірнішим є варіант (б). Незалежна держава дасть змогу айсорам і вірменам зберегти власні культури та мови. Виникнення нової Айсорії дуже вигідне для Європи та християнських держав Закавказзя (Вірменії, Грузії). А вплив цих держав у Закавказзі (особливо Вірменії) прогнозується досить значний. Ні вірменам, ні айсорам не вдасться вижити в ісламському Курдистані. Айсори відрізняються менталітетом від персів. Вони, як і вірмени, є християнами-несторіанцями. Тому можна передбачити значну підтримку християнського світу.

Айсорам вдалося зберегти власну давню культуру та мову. Вірмени на цій території також постійно стоять перед проблемою виживання. Тому вони будуть, швидше за все, активно сприяти утворенню незалежної Айсорії, позаяк приєднання до Вірменії практично неможливе у зв'язку з територіальною розділеністю (та й історично ця територія належала не вірменам, а саме айсорам). Айсори мають достатню соціальну структуру для утворення власної держави (значний відсоток айсорів є високоосвіченими інтелігентами). Консолідуючим центром є місто Урмія. Хоча тут проживає досить значна кількість азербайджанців, все ж елітні посади займають вірмени та айсори. Та й приєднання Айсорії до Азербайджану, через історичні причини, для айсорів і вірменів ще менш привабливе, ніж приєднання до Курдистану. Загалом населення Айсорії задовольняє перебування в багатонаціональному Ірані, проте з його розділенням такий їх статус буде вже неможливий.

Межі.

До *Курдистану* - остани Курдистан, Бахтран, Ілам, північна частина остану Західний Азербайджан.

До *Азербайджану* - остан Східний Азербайджан. Можливе перенесення столиці в місто Тебріз.

Луристан - остан Луристан. Столиця - місто Хоремабад.

Бахтіарія - остан Бахтіарія та Чехармехаль. Столиця - місто Шехре-Корд.

Кохгілує - генерал-губернаторство Боєрахмеді та Кохгілує, північна частина остану Фарс. Столиця - місто Ясудж.

До *Еламу* - остан Хузестан.

До *Белуджистану* - остан Систан і Белуджистан.

Гілян - остан Гілян. Столиця - місто Решт.

Мазандеран - остан Мазандеран. Столиця - місто Сарі.

Айсорія - південна частина остану Західний Азербайджан (західне узбережжя озера Урмія та навколишні території, заселені айсорами та вірменами). Столиця - місто Урмія.

Іран (Персія) - решта території сучасного Ірану. Можливе перенесення столиці в місто Ісфахан, оскільки це культурний та релігійний центр мусульман-шиїтів, хоча ймовірність того, що Тегеран залишиться столицею Ірану, все ж більша.

Афганістан

Територію Афганістану можна класифікувати за типом 1, в який входять території, де існують давно сформовані нації на своїх етнічних землях. Враховуючи теперішню ситуацію, можна прогнозувати розпад Афганістану на окремі національні держави (розпад імперії згідно з варіантом А для типу 1).

Вже тепер Афганістан розпався на декілька територій, що їх контролюють окремі народи (племінні об'єднання). Ці землі є фактично окремими самоурядними територіями. В минулому об'єднавчим чинником для народів Афганістану була монархія, яка зуміла вберегти Афганістан від колоніального завоювання європейськими державами. Після падіння монархії (та ще й утворення незалежних Узбекистану, Таджикистану та Туркменистану на території колишнього Радянського Союзу) перебування народів Афганістану в одній державі не має сенсу. Сепаратистські рухи посилюються внаслідок строкатості Афганістану в релігійному, національному та економічному плані (таджики, наприклад, живуть в економічно розвиненіших районах, ніж інші народи Афганістану).

Отже, можна спрогнозувати розпад Афганістану на такі етнодержавні утворення: **Пуштуністан** (власне те, що залишиться від Афганістану разом з приєднаними пакистанськими територіями, населеними пуштунами), **Хазаря, Чораймакія, Кафірістан**. Деякі території відійдуть до Узбекистану, Туркменистану, Таджикистану та Белуджистану.

Пуштуністан (Афганістан) - етнодержавне утворення, яке виникне на основі об'єднання територій, населених пуштунами (афганськими та пакистанськими). Утворенню цієї держави у недалекому майбутньому сприяють такі чинники:

- урядова та військова нестабільність в Афганістані;
- військова боротьба між різними племенами; при цьому пуштуни мають "комплекс старшого брата" стосовно інших народів Афганістану;
- постійний рух населення між пуштунськими землями Афганістану та Пакистану;
- етнічна, релігійна та культурна єдність афганських та пакистанських пуштунів;
- кордон між Афганістаном і Пакистаном є штучним, його було встановлено під час колоніальних війн Британської імперії за сфери впливу у XIX ст.;
- велике прагнення до об'єднання у пуштунів (у 1948 р. було значне заворушення пуштунських племен, спрямоване на утворення єдиної держави).

Оскільки афганська частина Пуштуністану є метрополією Афганістану, пуштунська верхівка прагне зберегти свій контроль над усім Афганістаном. Проте в ситуації, що склалася, це вже малоймовірно. Більше того, події в Афганістані стимулюватимуть сепараційні процеси в Пакистані.

Таджикистан. Етнічні землі таджиків на південь від П'янджу об'єднуються з незалежним Таджикистаном відповідно до варіанта Б для територій типу 1. Це визначається такими чинниками:

- історична боротьба таджиків Афганістану та Таджикистану за утворення держави, незалежної як від Москви, так і від Кабула;
- територія, населена таджиками, є найрозвиненішою в економічному плані;
- під час громадянської війни таджики вели збройну боротьбу проти пуштунських командирів;

- сьогодні таджицькі етнічні землі переважно контролювані таджицькими військовими формуваннями, які ведуть боротьбу проти офіційного Кабула та проти уряду Душанбе, який вони вважають проросійським;
- існування значного консолідуючого центру - міста Файзабад;
- сприяння Узбекистану, який на сьогодні є досить сильною державою у цьому регіоні й активно підтримує афганських узбеків, що є союзниками таджиків у антипуштунській (тепер вона має форму антиталібівської) боротьбі.

Узбекистан. Узбецькі етнічні землі в Афганістані (відповідно до варіанта Б для територій типу 1) як історичні частини країни, штучно виділені під час здобуття незалежності, найімовірніше, буде приєднано до Узбекистану. Цьому сприятимуть такі чинники:

- тенденції зміцнення Узбекистану та занепаду Афганістану;
- узбеки є на цих територіях корінною нацією і проживають тут досить давно;
- ці території вже сьогодні контролюються узбецькими військовими загонами, які здійснюють тут владні функції й отримують сильну підтримку Узбекистану.

Можна розглядати варіант утворення тут незалежної держави, проте він малоймовірний, оскільки така держава була б значно слабшою від Узбекистану і рано чи пізно її все одно було б включено до його складу. Окрім того, узбецький народ завжди прагнув до об'єднання. *Туркменистан.* Туркмени Афганістану, що компактно проживають на своїх етнічних землях, не раз висловлювали прагнення до об'єднання і намагалися досягнути цього силою зброї. Тепер тут вже існують сприятливі умови для об'єднання ([детальніше див. Туркменистан](#)).

Хазарей. Це державне утворення прогнозується на територіях, заселених хазарейськими племенами (хазарейці - народ, споріднений з таджиками). Під час громадянської війни хазарейці виявили себе як окрема, цілком зріла нація. Чинники, що сприяють виділенню держави хазарейців:

- постійні війни приносять розруху в місцях проживання хазарейців, тут виникають різні збройні угруповання, що спричинило збройний опір місцевого населення під час останньої громадянської війни. Для цього хазарейці сформували військові загони, що взяли на себе владні функції на значній частині території;
- хазарейці, на відміну від більшості народів Афганістану, за віросповіданням - шиїти, тому їх активно підтримує Іран, який кілька разів погрожував талібам відкрито ввести свої війська для допомоги афганським шиїтам;
- під час розпаду Афганістану на окремі етнодержавні утворення Хазарей могла б виникнути як держава навіть без активної боротьби, аналогічно до Білорусі під час розпаду СРСР;
- утворення такої держави вигідне Європі (розкол у таборі ісламістів) і Узбекистану, який захоче мати "буферну" зону між своїми кордонами і кордоном новоутвореного Пуштуністану, очікувати добрих стосунків з яким Узбекистан не має підстав;
- хазарейці мають сильний консолідуючий центр місто Тагаб, яке є значним промисловим і культурним центром, що стане столицею Хазарей.

Чораймакія. Виникнення цієї країни прогнозується на територіях, заселених племінними об'єднаннями чораймаків і таджиків. Таджики, що мають досвід державності, стануть

каталізатором до виборювання незалежності чораймаками. Утворенню незалежної Чораймакії сприяють майже ті самі чинники, що й Хазареї. Хоча чораймаки піддавалися активній асиміляції прийшлим населенням, вони зберегли свою мову і деякі специфічні культурні та релігійні відмінності, що вирізняє їх серед інших народів Афганістану. Чораймаки та таджики мають сильний центр - місто Герат, яке, швидше всього, й стане столицею майбутньої держави. Приєднання Чораймакії до Таджикистану мало ймовірно у зв'язку з територіальною розділеністю.

Кафірістан (Нуристан). Етнодержавне утворення, виникнення якого передбачається на землях проживання кафірських племен. Ці території розташовані у важкодоступних гірських районах, тому не можна говорити, що метрополія зможе їх утримати і докладатиме для цього значних зусиль. Кафіри ще не мають яскраво вираженої соціальної структури й зрілої національної самосвідомості, проте чинять спротив будь-яким спробам асиміляції. До 20-х рр. XX століття вони взагалі були фактично незалежними. Зберегли власну культуру і мову, а у віддалених районах навіть прадавні вірування, які відображаються в обрядах. Для кафірів не характерне чітке дотримання постулатів ісламу, хоча вони є мусульманами. Маючи консолідуючий центр місто Асадабад, вони здатні утворити незалежну державу в умовах нестабільного Афганістану. Ця нестабільність вже тепер є достатньою, щоб викликати ланцюгову реакцію розпаду країни на окремі держави.

Белуджистан. Контролюючи свої етнічні території, маючи тісні й безперешкодні зв'язки з белуджами Пакистану, які мають власну провінцію і досить сильну національну еліту, афганські белуджі наблизилися до створення власного незалежного державного утворення. Проте його остаточне становлення може відбутися лише після активізації сепараційних процесів у Пакистані й Ірані, де проживає переважна більшість белуджів.

Межі.

До *Узбекистану* - провінції Балх, Кундуз, більші частини провінцій Саманган і Джаузджан, північно-західна частина провінції Баглан, південно-східна - провінції Фар'яб.

До *Таджикистану* - провінції Бадахшан, Тахар, більші частини провінцій Лагман, Баглан, Капіса.

До *Туркменистану* - північно-західні частини провінцій Джаузджан, Фар'яб, північна частина провінції Бадгіс.

До *Белуджистану* - південні частини провінцій Німроз, Гільменд, Кандагар.

Хазарея - провінція Гор, Узузган, Баміан, Парван, південні частини провінцій Балх, Джаузджан, невелика територія на півночі провінції Гільменд. Столиця - місто Тагаб.

Чораймакія - провінція Герат, більша частина провінції Багдіс, невеликі території на північному сході провінції Фарах. Столиця - місто Герат.

Кафірістан - провінція Кунар. Столиця - місто Асадабад.

Пуштуністан - решта території сучасного Афганістану; північно-західна провінція Пакистану. Столиця - місто Кабул.

Пакистан

Як і сусідні країни, Пакистан можна класифікувати за типом 1, тобто як територію, де існують давно сформовані нації, що проживають на своїх етнічних землях. Пакистан - багатонаціональна країна, офіційна назва якої - Ісламська Федеративна Республіка Пакистан. Як показала історія, федерації - нетривкі утворення. Майже всі вони рано чи пізно зазнають розпаду або перетворюються у тоталітарні держави, що в кінцевому результаті також призводить до розпаду.

Виходячи з права на самовизначення, яке буде активно використовуватися народами у XXI столітті, можна прогнозувати розпад сучасного Пакистану відповідно до варіанта А типу 1. Цьому сприяють багато чинників. Пакистан - штучне державне утворення, що сформоване внаслідок розпаду колоніальної системи не за етнічним, а за релігійним принципом. Неприродність цього утворення виявилася в тому, що до нього було долучено й Східну Бенгалію, яку відділяла від основної частини країни понад тисяча кілометрів території Індії і яка й етнічно, і культурно, й економічно майже не була зв'язана з Пакистаном. Така крайня неприродність довго тривати не могла, тому внаслідок індо-пакистанської війни Східна Бенгалія відокремилася і стала незалежною країною Бангладеш (це сталося ще задовго до початку процесу етнічної сепарації штучно утворених держав).

У доколоніальний період на території Пакистану було декілька держав, які досить часто воювали між собою. Національні проблеми і тепер гостро стоять у цій країні. На сучасному етапі спостерігається деяке посилення інтеграційних рухів, що пов'язано із загрозою ядерної агресії з боку Індії. Проте це не може стати достатнім цементуючим фактором, що допоміг би зберегти єдиний Пакистан у його сучасних межах (як мусульмансько-індуїстське протистояння не стало перешкодою для сепарації Бангладеш). А те, що Пакистан, окупувавши значну територію індійського штату Джамму та Кашмір, перебуває в стані, недалекому від війни з Індією, є суттєвим чинником нестабільності в обох країнах. Те ж саме можна сказати й про ситуацію в Афганістані та прикордонних з ним пакистанських провінціях, територію яких Пакистан використовує для неприхованого сприяння певним політичним й етнічним угрупованням Афганістану. В цьому разі така нестабільність є особливо сприятливим чинником для розпаду Пакистану на окремі етнодержавні утворення услід за Афганістаном. Такі припущення підтверджуються також досить частими й активними виступами складових Пакистанської федерації (окремих народів) проти центрального уряду. Політика Ісламабада не відзначалася і не відзначається високою національною терпимістю. Вона спрямована на асиміляцію і створення народу, який би об'єднувала лише релігія. Як свідчить історія, такий народ створити неможливо. Згідно з доктринами багатьох релігій (зокрема християнства) це протиприродно й тому не відповідає Божим законам. Не раз такі спроби зазнавали невдач і в Пакистані вже у другій половині XX століття. Так, у певний час були спроби ліквідувати поділ на провінції та їх самоврядування, що в результаті призвело до відновлення цього поділу внаслідок дуже сильного опору корінного населення провінцій. Народи, що населяють Пакистан, не раз висловлювали прагнення до створення власних держав. Так, у 1957 р. претензії Афганістану на Північно-Західну провінцію Пакистану було підтримано місцевими пуштунами, які прагнули разом з пуштунами Афганістану утворити незалежну державу. Деякі народи й тепер ведуть політичну, а в деяких випадках і збройну боротьбу за утворення незалежних держав чи автономій, що також є кроком до здобуття незалежності. Так, ще у 1952 р. створено "Лігу відновлення великого Белуджистану", яка діє й досі (звичайно, в умовах підпілля).

У Пакистані є кілька джерел сепарації: Белуджистан, Пенджаб, Сінд, Північно-Західна провінція.

Белуджистан. Корінними націями на цій території є белуджі та брагуї. Етнічні території белуджів є також в Ірані й Афганістані, причому останні фактично не залежать від центрального уряду. Саме афганські белуджі, найімовірніше, можуть стати поштовхом до об'єднання всіх белуджів у єдину національну державу. Цьому сприяють тісні зв'язки між белуджами всіх трьох країн (див. також Іран, Афганістан). Брагуї могли б, у принципі, створити власну державу, проте на сучасному етапі їх чисельність порівняно з белуджами є

незначною, а розселені вони некомпактно і майже асимільовані. Часто вони навіть зараховують себе до одного з підрозділів белуджів. Тому в прогнозований період сепарація брагуїв окремо від белуджів малоймовірна.

Пенджаб. Виникнення цього етнодержавного утворення прогнозується на основі пакистанської провінції Пенджаб та індійського штату Пенджаб. На цих територіях проживає корінна нація пенджабців. Хоча релігійно населення цих земель різниться (на пакистанській території проживають переважно мусульмани, а на індійській - переважно індуїсти), проте воно зберігає сильне прагнення до об'єднання в одну державу, що спричинює постійну нестабільність в індійській частині Пенджабу. Саме проблема Пенджабу є основним джерелом суперечностей між Пакистаном та Індією: пенджабці Пакистану, які мають там домінуючі позиції, не можуть змиритися зі штучним розділенням своєї країни. Історично Пенджаб був майже завжди єдиним і тому корінне населення дуже боляче сприйняло розділення країни в 1947 р. У пакистанському Пенджабі проживає значна релігійна община сикхів, які завжди були основними поборниками збереження й розвитку пенджабської культури та мови. На сучасному етапі вони виступають каталізатором тих сил, які прагнуть об'єднання. Важливим є й економічний чинник об'єднання Пенджабу. Після розриву економічних зв'язків у 1947 р. господарства обох частин Пенджабу пережили велику кризу і дотепер не можуть працювати на повну потужність. Столицею новоутвореного Пенджабу стане, ймовірно, сучасний великий адміністративний, промисловий та культурний центр Лахор, який колись був столицею Пенджабської держави. Теперішня пакистанська столиця Ісламабад, а також місто Равалпінді, що було раніше столицею Пакистану, не можуть бути столицею Пенджабу, оскільки вони були столицями саме для того, щоб символізувати не національну, а федеративну державу.

Сінд. Провінція Сінд населена переважно сіндхами, які є корінною нацією на своїх етнічних територіях. У давні часи Сінд був незалежною державою, хоча кілька разів його завойовували тюркські й іранські племена. У 50-х рр. XX століття сіндхи активно виступали за надання Сінду широкої автономії. Сіндхи мають усі передумови для створення незалежної держави, що й прогнозується з розвитком сепараційних процесів у регіоні. Столицею цього утворення може стати місто Гайдарабад або місто Карачі. Карачі має більше шансів, оскільки тут уже була столиця Пакистану і збереглася відповідна структура. Карачі є також великим економічним і транспортним центром.

Пуштуністан. Територія Північно-Західної провінції - етнічна територія пуштунів, що є найбільшим і фактично метропольним етносом сусіднього Афганістану. На цій території розташовані бази пуштунських загонів, що беруть участь у громадянській війні в Афганістані. Через це кордон між пакистанською та афганською частинами Пуштуністану вже тепер є значною мірою умовним. Тому прогнозується об'єднання Пуштуністану. Ця проблема, ймовірно, стане одним з найважливіших поштовхів до розділення Пакистану.

Таким чином, на території сучасного Пакистану прогнозується виникнення чотирьох етнодержавних утворень.

Межі.

Пенджаб - провінція Пенджаб; індійський штат Пенджаб і північна частина Північно-Західної провінції. Столиця - місто Лахор.

Сінд - провінція Сінд. Столиця - місто Карачі.

Белуджистан - провінція Белуджистан; іранський остан Систан і Белуджистан; південні частини афганських провінцій Німроз, Гільменд, Кандагар. Столиця - місто Кветта.

До *Пуштуністану* - Північно-Західна провінція, крім північної частини.

Індія

Територія Індії класифікується за типом 1. Відповідно до варіанта А для типу 1 розпад Індійського Союзу у недалекому майбутньому не викликає сумнівів. Від часу виникнення Індійського Союзу основним завданням усіх його урядів було збереження єдності країни. Партизанська війна в цій країні, що фактично є національно-визвольною війною її народів, не припиняється з часу проголошення незалежності. Жертвами терористичних дій, що велися в рамках цієї війни, стало багато політичних діячів, у тому числі й прем'єр-міністри. Основною причиною складної політичної ситуації в Індії є штучність її утворення. Країна населена багатьма етносами, що належать навіть до різних мовних сімей. Гінді, що найактивніше боролися проти британських колонізаторів, після здобуття незалежності самі стали колонізаторами й силою утримують інші народи в рамках створеної ними держави.

У доколоніальний період територія Індії в сучасних її межах ніколи не перебувала у складі однієї держави. Якщо й траплялося об'єднання в одну державу досить великих її частин, то такі союзи ґрунтувалися на силі й не були довговічними. І тепер тут існують постійні джерела конфліктів (Пенджаб, Джаму та Кашмір, Ассам, Західна Бенгалія). Вони не вщухають вже півстоліття, і сучасна ситуація характеризується лише загостренням міжетнічних суперечностей, а ще більше - суперечностей між народами й центральною владою. Таким чином, прогнозується розпад Індійського Союзу. Розпадові Індії сприяє також сучасний адміністративний поділ, який досить точно виділяє етнічні землі окремих народів. Доволі часто стосовно індійських штатів вживають назву "національні штати", тобто вже тепер народи Індії близькі до державності.

Отже, Індія розпадатиметься на такі етнодержавні утворення.

Раджастхан. Виникне на основі однойменного штату. Чинники, що сприяють виокремленню в етнодержавне утворення:

- раджастханці завжди чинили запеклий опір завойовникам (VII ст. - нашествя арабів, XIII ст. - нашествя монголів); самі раджастханці вважають себе нащадками військової касты арійців;
- зберегли власну мову і культуру, тепер компактно проживають на своїх історичних землях;
- до 1956 р. князівство Раджастхан було офіційно незалежним від Індії.

Виходячи з історії існування Раджпутанії (історична назва Раджастхану), можна стверджувати, що її повністю ніколи не було підкорено. Отже, можна припустити, що раджастханці зберегли сильну національну основу для виокремлення. Столицею цього етнодержавного утворення стане теперішній адміністративний центр місто Джайпур.

Гуджарат. Виникне на основі однойменного штату. Населений гуджаратцями та бхілами. Останні проживають також у сусідніх штатах. Гуджарат був незалежним до приходу британців. У 1961 р. гуджаратці зібралися в одному національному штаті. Це стало наслідком активної боротьби націоналістичних сил гуджаратців. Гуджарат має значні культурні відмінності порівняно з іншими народами Індії. Можна розглядати можливість виникнення бхільського етнодержавного утворення, підставами для чого можуть бути

наявність у них власної мови та особливості походження (припускають, що бхілі були корінним населенням сучасного Гуджарату). Проте на сучасному етапі бхілі практично асимільовані. Так, навчання в школах проводиться на мовах тих штатів, де проживають бхілі. Вони не мають змоги створити власної високоосвіченої еліти. Не спостерігається також якихось проявів національного піднесення. Тому навряд чи можна прогнозувати виникнення етнодержавного утворення бхілів у найближчому майбутньому. Столицею Гуджарату стане його історичний центр місто Ахмадабад.

Махараштра. Етнодержавне утворення народу маратхі на основі сучасного індійського штату Махараштра. Населення цього штату - переважно маратхі. Народ маратхі розмовляє єдиною мовою, яка практично не має діалектів. Тут набув значного розповсюдження іслам, тому кастовий поділ у Махараштрі не настільки сильний, як у інших частинах Індії. Махараштра - один з найнаселеніших і найрозвиненіших штатів Індії. Столиця штату - місто Мумбаї (так нещодавно перейменовано місто Бомбей) - завжди була місцем значних заворушень на національному ґрунті. Одним з наслідків цього стало заснування національного штату маратхі у 1955 р. Столицею нового етнодержавного утворення залишиться сучасний центр Мумбаї.

Карнатака. Етнодержавне утворення народу каннара на основі сучасного індійського штату Карнатака. Каннара мають великий досвід державотворення. Історичні джерела свідчать, що на території сучасного штату Карнатака існували могутні держави ще до нашої ери. Сьогодні це один з найрозвиненіших штатів Індії. Виходячи з цього, можна прогнозувати виникнення етнодержавного утворення каннара, яке, ймовірно, збереже історичну назву Карнатака. Столицею залишиться місто Бангалор.

Андхра. Етнодержавне утворення народу телугу (андхра), що прогнозується на основі штату Андхра-Прадеш. Значний відсоток населення міст становлять мусульмани. У сільських місцевостях збереглися стародавні вірування. Усе це наклало свій відбиток на культуру андхра. До 1948 р. так зване Гайдарабадське князівство залишалося незалежним. Потім було окуповане індійськими військами. Велика частина еліти цього штату є мусульманами. Тому виникненню тут нової держави сприятиме мусульманський світ. Столицею залишиться сучасний адміністративний центр місто Гайдарабад. Новоутвореній державі буде повернено історичну назву Андхра.

Гондвана. Державне утворення гондів. Прогнозується у південній частині штату Мадх'я-Прадеш. Гондів вважають корінним етносом цієї території. Вона ніколи не була повністю підкорена через свою важкодоступність. Гондам вдалося зберегти власну культуру і мову. З огляду на ці фактори і компактність проживання, можна прогнозувати виокремлення гондів в етнодержавну одиницю. Столицею стане місто Джагдалпур.

Малаяла. Етнодержавне утворення народу малаяла виникне на основі сучасного індійського штату Керала, де компактно проживають малаяла. Це штат з найбільшою густотою населення. Деякі дослідники вважають малаяла близькими до тамілів на основі близькості мов та культурної подібності. Проте, як свідчить історія, між цими народами постійно велися війни. Тому припущення про виникнення єдиної держави тамілів та малаяла малоімовірно. Незалежності Керали сприяє також той чинник, що це найбільш освічений штат Індії, отже, є усі передумови для вдосконалення національної еліти. Столицею залишиться сучасний адміністративний центр місто Трівандрам.

Таміланд. Країна тамілів, що прогнозується на основі сучасного штату Таміланд. Можна

розглядати два варіанти формування тамільського етнодержавного утворення:

- утворення єдиної держави тамілів з приєднанням до Таміланду територій Цейлону, населених тамільським етносом;
- утворення двох незалежних держав Таміланд і Таміл-Ілама.

Другий варіант імовірніший, бо тамільське населення Цейлону створило власну культуру, яка відрізняється від культури материкових тамілів, має власну політичну і військову еліту. Материковий Таміланд завжди відрізнявся високим рівнем самостійності. Тут практично не припинялися заворушення націоналістичних сил, які прагнули відокремлення. У Таміланді в 1918 р. було створено першу профспілку, і вже тоді почалася боротьба за його незалежність. Сприятиме становленню незалежності Таміланду і рівень розвитку його економіки - Таміланд економічно спроможний забезпечити себе практично усім необхідним. Столицею залишиться сучасний адміністративний центр місто Ченнаї (Мадрас).

Оріса. Країна народу орія на основі сучасного штату Оріса. За весь час свого існування орія вдалося, незважаючи на завоювання, зберегти культуру, мову й назву, яку вважають спільною назвою давніх індоєвропейських племен (аріїв). Завойовники переважно залишали за орія місцеві органи управління, встановлюючи лише протекторат. Таким чином, можна сказати, що орія залишалися певною мірою незалежними значний період часу. В 1938 р. орія добилися статусу окремого штату. На території штату Оріса проживає також народ санталів. Проте їх малочисельність, некомпактність розселення, відсутність національної еліти та достатньої структури не є підставами для створення санталами власної держави. Столицею залишиться сучасний адміністративний центр місто Бхубанешвар.

Біхар. Біхарці - зрілий етнос, якому, як і орія, вдавалося зберігати самоврядування при різних завойовниках. У штаті Біхар, на основі якого прогнозується етнодержавне утворення біхарців, немає великих національних меншин. Столицею залишиться сучасний адміністративний центр місто Патна.

Хімачал. Утвориться на основі індійського штату Хімачал-Прадеш. Основне населення штату - непальці, пахарі, гуджари. Значний відсоток населення сповідує буддизм. Нині спостерігається значний вплив Пенджабу на ці території. Це проявляється у поширеності пенджабської мови на території штату. Можна розглядати можливість приєднання цієї території до Непалу, але на індійських непальців значний вплив мало місцеве населення інших націй, що призвело до різниці у культурі та менталітеті непальців Непалу та непальців Індії. Інші корінні народи, що зберегли свою культуру і не хочуть бути асимільованими, не прагнуть приєднання ні до Індії, ні до Непалу, ні до Пенджабу. Розділення цих народів на окремі держави мало ймовірно у зв'язку з некомпактністю та неструктурованістю. Та й для сформованої владної еліти штату держава Хімчал є, очевидно, оптимальним варіантом. Столицею залишиться місто Шімла.

Асам. Етнодержавне утворення асамців виникне на основі однойменного штату. Ще на початку століття асамці виявляли прагнення до від'єднання. Протягом багатьох років у штаті триває партизанська війна за незалежність. Хоча центром штату є невелике містечко Діспур, найбільшим центром Асаму є місто Гувахаті, яке й прогнозується столицею.

Мегхалая. Прогнозується формування на основі цього штату окремої держави народу кхасі. У 50-х рр. були спроби об'єднати Мегхалаю з Асамом, що викликало збройний опір населення. На сучасному етапі кхасі добилися значних успіхів у відродженні своєї мови та культури. Вони мають високоосвічену еліту. Тут також зростає вплив християнської релігії,

тому така держава може бути підтримана християнським світом. Столицею стане теперішній адміністративний центр місто Шиллонг.

Сікім. До 70-х рр. залишався незалежною країною. Щодо майбутнього цього теперішнього індійського штату, то після розділення Індії можна розглянути два варіанти:

- а) відновлення незалежності;
- б) приєднання до Непалу.

Вірогіднішим є перший варіант, оскільки Сікім був певний час незалежним і такий "статус кво" влаштовував усі сусідні держави. Приєднання до Непалу перешкоджають індійські новоутворені держави і Бутан, якому не вигідно мати кордони з Непалом через загрозу масової міграції непальців до Бутану. Індія вже просто не зможе втримати ці території, а асамці ніколи не мали якогось істотного інтересу до Сікіма. Статус столиці відновить місто Гангток.

Західна Бенгалія. Цей штат, очевидно, буде приєднано до сучасного Бангладешу. До 1947 р. бенгальський народ залишався єдиним, незважаючи на релігійну диференціацію. Тепер з обох сторін існують сильні прагнення до об'єднання. Економічний чинник (Західна Бенгалія більш розвинена економічно) не стане перешкодою до об'єднання (аналогічно до ФРН та НДР). Столицею, швидше за все, стане місто Калікут (так тепер називається Калькутта), яке завжди було консолідуючим центром бенгальців. Країна, ймовірно, поверне собі історичну назву **Бенгалія**.

Тріпура. Прогнозується формування на основі цього штату незалежного етнодержавного утворення народу бара-бодо. Можна розглядати також варіант приєднання цього штату до Бенгалії, оскільки тут проживає значний відсоток бенгальців. Проте бенгальці вже мають свою історичну державу і їх чисельність у штаті менша, ніж бара-бодо. Столицею стане сучасний адміністративний центр місто Агартала.

Аруначал-Прадеш. Ця союзна територія, найімовірніше, відійде до новоутвореної тибетської держави, оскільки населена переважно тибетцями, які прагнуть возз'єднатися з історичною батьківщиною (див. Китай).

Нагаленд. Штат Нагаленд, швидше за все, відійде до новоутвореної держави народу нага. Нага ведуть збройну боротьбу за самовизначення. Держава утвориться з індійського штату Нагаленд та деяких територій М'янми ([див. М'янма](#)). Столицею стане сучасний політико-адміністративний центр місто Кохіма.

Кука-Чін. Штат Маніпур і союзна територія Мізoram увійдуть до складу держави кука-чінів, яка утвориться об'єднанням Маніпуру, Мізораму та Чінського національного округу М'янми ([див. М'янма](#)). Столицею цієї держави, очевидно, стане місто Імпхал, центр штату Маніпур.

Гіндустан (Індія). У складі Індії залишаться території сучасних штатів Утар-Прадеш, Мадх'я-Прадеш, Хар'яна та округу Делі. Ці території населені переважно гінді. Саме тут виникали могутні держави стародавнього світу та середньовіччя. Гінді в сучасній Індії є метропольною нацією, тому їхні провідники, що займають панівне становище в країні, проводячи досить жорстку шовіністичну політику, намагаються придушувати сепаратійні процеси. Проте протистояти глобальній тенденції вони не зможуть. Крім того, формування незалежних етнодержавних утворень - єдиний спосіб забезпечення миру і стабільності в

Південній Азії, що, безперечно, потрібно й для самих гінді.

Кашмір. Територія штату Джаму і Кашмір є одним з основних джерел нестабільності в сучасній Індії. Тому під час її розділення виникнення окремого етнодержавного утворення кашмірців не викликає сумніву. Столиця - адміністративний центр штату - місто Срінагар.

Острови. До складу сучасної Індії входять також Лаккадівські, Андаманські та Нікобарські острови. Ці острови є окремими союзними територіями, мають свої регіональні еліти, за етнічним складом відрізняються від інших штатів і територій Індії. Тому під час розділення Індії прогнозується виокремлення етнодержавних утворень: **Лакшадвіп** (така назва сучасної союзної території, в яку, крім Лаккадівських островів, входять невеликі сусідні Аміндівські острови), **Андаманські Острови, Нікобарські Острови**. Подібне острівне етнодержавне утворення вже є в Індійському океані - Мальдіви (Мальдівська Республіка). Розділення Андаманських і Нікобарських островів, які тепер входять до одної союзної території, пов'язано з тим, що етноси, які населяють ці острови, зовсім різні.

Межі.

Раджастхан - штат Раджастхан. Столиця - місто Джайпур.

Гуджарат - штат Гуджарат, міста Даман і Діу союзної території Гоа, Даман і Діу, союзна територія Дадра і Нагархавелі. Столиця - місто Ахмадабад.

Махараштра - штат Махараштра. Столиця - місто Мумбаї (колишній Бомбей).

Карнатака - штат Карнатака, територія Гоа (частина союзної території Гоа, Даман і Діу). Столиця - місто Бангалор.

Андхра - штат Андхра-Прадеш. Столиця - місто Гайдарабад.

Гондвана - південна частина штату Мадх'я-Прадеш. Столиця - місто Джагдалпур.

Малаяла - штат Керала, союзна територія Путтуччері. Столиця - місто Трівандрам.

Тамілан - штат Тамілан. Столиця - місто Ченнаї (колишній Мадрас).

Оріса - штат Оріса. Столиця - місто Бхубанешвар.

Біхар - штат Біхар. Столиця - місто Патна.

Хімачал - штат Хімачал-Прадеш. Столиця - місто Шимла.

Асам - штат Асам. Столиця - місто Гувахаті.

Мегхалая - штат Мегхалая. Столиця - місто Шиллонг.

Сікім - штат Сікім. Столиця - місто Гангток.

До Бенгалії - штат Західна Бенгалія.

Тріпура - штат Тріпура. Столиця - місто Агартала.

Кашмір - штат Джамму і Кашмір. Столиця - місто Срінагар.

До Пенджабу - штат Пенджаб.

До Тибету - союзна територія Аруначал-Прадеш.

Нагаленд - індійський штат Нагаленд; етнічні території нага в М'янмі (частина провінції Сагайн, північніше лінії міст Леші-Таманді). Столиця - місто Кохіма.

Кука-Чін - штат Маніпур, союзна територія Мізорам; Чінський національний округ М'янми. Столиця - місто Імпхал.

Індія - штати Утар-Прадеш, Мадх'я-Прадеш (крім південної частини), Хар'яна, округ Делі, союзна територія Чандігарх. Столиця - місто Делі.

Лакшадвіп - союзна територія Лакшадвіп. Столиця - місто Кавараті.

Андаманські Острови - частина союзної території Андаманські та Нікобарські острови північніше від протоки Десятого Градуса. Столиця - місто Порт-Блер.

Нікобарські Острови - частина союзної території Андаманські та Нікобарські острови південніше від протоки Десятого Градуса. Ймовірна столиця - місто Махеан.

Бангладеш

З розділенням сучасної Індії прогнозується об'єднання Бангладеш з теперішнім індійським штатом Західна Бенгалія ([див. Індія](#)). Об'єднана держава бенгальців, яка, ймовірно, поверне собі назву Бенгалія, увійде в п'ятірку найбільших за чисельністю населення країн світу. Великий індоєвропейський народ з давньою розвиненою культурою здобуде широкі можливості для свого розвитку. Суперечності між мусульманами й індуїстами серед бенгальців зрівноважать християни, вплив яких у Бенгалії суттєво зросте - адже не даремно тут провела багато років мати Тереза - одна з найвидатніших діячів християнства XX століття.

Межі.

Бенгалія - вся територія Бангладеш; індійський штат Західна Бенгалія. Столиця - місто Калікут (колишня Калькутта).

Бутан

Основну частину населення країни становлять бхатії. На територію Бутану не передбачається якихось значних міграцій, що могли б призвести до зміни етнічної ситуації. Тому в Бутані не прогнозується жодних територіальних змін. Столицею залишиться місто Тхімпху.

Непал

Ситуація аналогічна до ситуації в Бутані, хоча тут і проживають кілька великих національних меншин. Непал існує у своїх межах із середньовіччя. За цей час установилася стабільна система міжетнічних стосунків. Тому змін тут не передбачається. Столицею залишиться місто Катманду.

Шрі-Ланка

Найбільшими народами країни є сингали і таміли. Від часу здобуття незалежності не стихає конфлікт між урядом, що репрезентує сингальську більшість, та тамілами. Обидва народи проживають досить компактно. Певна проблема в тому, що таміли на острові не є корінним народом, в сучасній Індії вони мають свій штат, на основі якого прогнозується незалежне державне утворення. Проте сьогодні рееміграція тамілів нереальна, а перебування двох ворогуючих народів у одній країні має завершитися їх розділенням.

Межі.

Таміл Ілама (державна цейлонських тамілів) - частина острова на північний схід від межі вздовж ріки Аруві до міста Анурадхапура й далі до міста Поттувіл. Столиця - місто Джафна.

Шрі-Ланка (державна сингалів) - південно-західна частина острова. Столиця - місто Коломбо.

Африка

На цьому континенті території кожного з трьох типів займають значну площу. Східну та південну частини Африки, де до приходу європейських колонізаторів існували розвинені національні держави, переважно складають території типу 1. Ці держави мали достатньо інтенсивні контакти з азійськими країнами басейну Індійського океану. В своєму політичному розвитку ця частина Африки проходила такі ж стадії, що й Європа, тільки на тисячоліття пізніше. Зокрема, на півдні африканського континенту в IX-XVII століттях існувала потужна держава Мономотапа, яку можна вважати аналогом Римської імперії. Європейська колонізація кардинально змінила процеси політичного розвитку країн на цих територіях, в деяких аспектах призупинивши їх природний розвиток, а в інших - суттєво прискоривши. Розвиток етнічних спільнот суттєво сповільнився саме бездержавністю та інтернаціоналізацією. До типу 1 можна віднести також деякі території Західної Африки (зокрема значні частини територій сучасних Гани, Нігерії, Малі). Проте на більшій частині Західної та Центральної Африки ще не відбулася консолідація племен у повноцінні етноси, хоча цей процес проходить там нині досить активно. Ці території відносимо до типу 2. Нарешті, північні території, колонізовані арабами, а також колонізовану бурами південно-західну частину Південно-Африканської Республіки можна віднести до типу 3.

Колонізаційна політика різних європейських країн по-різному враховувала етнічну структуру колоній і етнічні особливості африканських народів. Так, у британських колоніях до етнічних особливостей місцевого населення ставилися досить толерантно. Адміністративні межі значною мірою збігалися з межами етнічних територій, а деякі народи навіть мали досить широке внутрішнє самоврядування. У колоніях, що були під владою Франції, навпаки, намагалися максимально стерти етнічні відмінності між африканцями. Адміністративний устрій французьких колоній формувався так, що в одних адміністративних одиницях поєднувалися етнічні території багатьох народів, що робило неможливим навіть саму постановку питання про якесь офіційне самоврядування. Таким чином, етнічний розвиток колишніх британських колоній виявився помітно вищим, ніж французьких. Проте на всіх територіях зберігалася традиційна ієрархія і система місцевого правління. Колонізатори активно використовували міжетнічні суперечності. Британці робили поділ на дружні й недружні народи. Для французів майже всі народи були недружніми, проте, підбурюючи народи одні проти одних, вони їхніми ж руками розв'язували свої проблеми.

Під час здобуття африканськими країнами незалежності в 60-х роках XX століття вони постали перед необхідністю вибору певного варіанта шляху формування нових незалежних держав. Деякі африканські лідери вже тоді пропонували створювати нові країни на етнічній основі. Проте більшість африканських народів на той час ще не були готові до цього. Крім того, африканські політичні еліти, які формувалися на основі тих, хто зумів висунутися в колоніальний період, перетворювалися в потужну верству постколоніальної бюрократії, яка зосереджувалася в адміністративних центрах колоній і була зацікавлена в розвитку адміністративних центрів (майбутніх столиць) за рахунок решти населення країн. Тому їх зовсім не влаштовувала перспектива формування нових держав на етнічній основі, адже це повністю зруйнувало б колоніальну структуру влади. Та й для колишніх колонізаторів, які традиційно використовували у своїх цілях міжетнічні суперечності, вигіднішою була ситуація, коли народи розділялися по різних державах, а одна держава поєднувала етнічні території різних народів. Наслідком такого вибору стала внутрішня нестабільність більшості нових держав, загибель мільйонів людей у міжетнічних конфліктах, сповільнення етнічного розвитку.

Суттєвим негативним чинником у формуванні постколоніальних держав була недооцінка етнічної зрілості африканських народів. Тому спроби консолідувати різні етнічні елементи в одну націю за ознакою проживання в тій чи іншій країні виявилися переважно безуспішними. Історичні й культурні корені африканських етносів є значно глибшими, ніж передбачали європейці та представники новостворених державних політичних еліт. Консолідаційні процеси були більш-менш успішними лише там, де поєднувалися етнічні елементи, що перебували на рівні родоплемінного устрою і були етнічно споріднені між собою.

На кінець XX століття стає дедалі очевиднішим те, що невідповідність більшості африканських держав принципу етнічного державотворення є джерелом постійних міжетнічних конфліктів. Проблеми більшості африканських країн неможливо розв'язати без урахування інтересів усіх їхніх корінних народів. Єдиною гарантією стабільності на континенті може бути реформування політичної карти Африки з перетворенням системи штучних поліетнічних держав на систему національних держав на етнічних землях народів.

У колоніальні часи основними суперечностями були суперечності між корінними народами та колонізаторами. Із здобуттям незалежності африканські народи отримали можливості для етнічного розвитку й свого етнічного самоусвідомлення. Разом з тим, на перше місце в політичній боротьбі вийшли суперечності між елітами різних етносів за центральну владу в країнах, на території яких вони проживають. Етнічні верхівки, що перемагають у боротьбі за центральну владу, жорстоко експлуатують інші народи. Таким чином, визріває прагнення народів до повного суверенітету на своїх територіях. Адже після здобуття незалежності реальний суверенітет для більшості народів виявився значно меншим, ніж був у колоніальні часи. Отже, сепараційні процеси в більшості африканських країн неминучі і їхнім результатом буде створення національних держав на етнічних територіях.

Сепараційні процеси в різних країнах розвиваються з різною інтенсивністю. Проте вони мають тенденцію досить швидко поширюватися з одних країн на інші. Таким чином, деякі країни, в яких внутрішня нестабільність найбільша й міжетнічні суперечності найгостріші, стають точками поштовху для сепараційних процесів на всьому континенті. Нині такими точками є Конго (Кіншаса), Руанда-Бурунді, ПАР, Ангола, Нігерія, Судан, Алжир, Ефіопія. Разом з тим, сепарація етнічно зрілих етносів прискорює консолідацію споріднених між собою племен і етнічне визрівання інших народностей, які ще не мають повноцінної етнічної структури.

Отже, можна прогнозувати, що майбутня етнополітична карта Африки формується під впливом таких процесів:

- сепарація розвинених етносів;
- консолідація близьких племен;
- протистояння правлячих еліт і провінцій;
- боротьба за ресурси.

Для Африки характерні деякі особливості етнополітичних процесів. Політичні суперечності, які переважно проявляються у боротьбі кланів, у сучасних поліетнічних африканських державах швидко переростають у міжетнічні. Сильна взаємопов'язаність між країнами, що є наслідком невідповідності державних кордонів етнічним межах, веде до швидкого поширення дестабілізаційних процесів з країни в країну. Проте, крім зовнішніх поштовхів,

для активізації сепараційних процесів мають дозріти і внутрішні умови. Тому більше шансів для об'єднання своїх етнічних територій, що сьогодні належать до різних країн, мають ті народи, сепараційні процеси в країнах проживання яких відбуваються приблизно в один час. Крім того, чим пізніше відбуватиметься процес державотворення на етнічній основі, тим більш готовими будуть до нього етноси й тим більше кордони нових етнодержавних утворень збагатимуться з етнічними межами.

Північна Африка

Марокко

Арабська держава, яка утворилася на місці давньої берберської культури. На відміну від сусідніх арабських держав Тунісу, Алжиру, Лівії, в Марокко берберський чинник завжди був дуже вагомим. Більшість берберів були витіснені в гори Атлас чи в пустельні райони Марокко. Вони завжди жили окремо від арабів, а на межах проживання цих етносів часто розгорялися конфлікти. І в наш час продовжується конфлікт цих двох етносів, головна причина якого - боротьба за територію. Берберів і далі намагаються витіснити в малодоступні райони, особливо з південних районів узбережжя Атлантичного океану, проте вони активно цьому протидіють. Найімовірніше, ця боротьба закінчиться тим, що марокканські бербери таки виборють самостійність. Цьому сприяє багато чинників, зокрема:

- бербери переважають у малодоступних гірських районах, які є їхнім надійним bastionом;
- на півдні Марокко досить активно йде процес десиміляції берберів, росте їхня національна свідомість, відбувається повернення до своєї культури;
- у країні зростає нестабільність внаслідок поразки Марокко у війні в Західній Сахарі, що її марокканська влада намагалася анексувати;
- посилення напруження берберо-арабських стосунків на всіх рівнях не лише в Марокко, а й у сусідніх країнах.

Отже, прогнозується виділення берберського етнополітичного утворення *Атлас* на півдні та в гірських районах Марокко.

Крім атласького, на території Марокко є ще присередземноморський осередок компактного проживання берберів. Проте сепарація берберів на цій території малоймовірна, тому що на узбережжі бербери оточені арабським населенням, яке повністю контролює цей регіон.

Іспанські анклав *Сеута* і *Мелілья*, розташовані на марокканській території, найвірогідніше, буде приєднано до Марокко.

Межі.

Атлас (берберська держава) - провінції Агадір, Варзат, Ксар-ес-Ксук, Бені-Меллаль, Хурібга; південні частини провінцій Мекнес, Фес і Таза. Столиця - місто Агадір.

Марокко - решта провінцій сучасного Марокко та дві теперішні іспанські території на марокканській землі: *Сеута* та *Мелілья*. Столиця - місто Рабат.

Алжир

Тепер Алжир - одна з найнестабільніших держав світу, де вже декілька десятиліть ведеться справжня громадянська війна між ісламськими фундаменталістами та владою. Ця нестабільність дає змогу неарабським етносам претендувати на самостійність. На це реально можуть сподіватися туареги - давнє берберське населення. Вони проживають в пустельних районах трьох теперішніх країн - Алжиру, Малі та Нігеру. Для власної державності вони мають усі підстави. Це підтверджується такими чинниками:

- туареги становлять етнічну більшість в пустельній частині Алжиру, яка є їхнім природним середовищем проживання;
- нестабільність в Алжирі загострюється;
- туареги прагнуть створити власну державу на всіх своїх етнічних територіях; це прагнення виявилось особливо сильно під час повстання туарегів у Малі та Нігері;
- етнодержавна сепарація берберів у Марокко створить можливість зовнішнього сприяння боротьбі туарегів;
- посилення Мавританії в боротьбі з Марокко у Західній Сахарі підсилить її претензії на північно-західну частину Малі, що прискорить розпад цієї країни;
- розпад Нігеру прискорюється процесами національної сепарації в Нігерії, де хауса приєднують свої етнічні території в Нігері.

Межі.

Туарег (держави туарегів) - майже вся алжирська вілая (область) Таманрассет (без Айн-Салаха та прилеглої частини), південна частина вілаї Уаргла, невелика частина на південному сході вілаї Адрар; більші частини нігерських департаментів Агадес, Тахва, Зіндер включно з центрами, невелика частина департаменту Мараді, північна частина департаменту Діффа з консолідуючим центром Агадем; східна частина малійської області Гао з центром, північно-східна частина області Мопті, невеликі частини на сході області Томбукту. Столиця - місто Таманрассет.

Алжир - решта сучасного Алжиру зі столицею в місті Алжир.

Туніс

Невелика арабська держава у Північній Африці, яка розташована на місці давньої держави Карфаген. Ця історична спадщина суттєво вплинула на становлення Тунісу. Арабські племена, які прийшли в Північну Африку й асимілювали місцеве населення, створили декілька держав, які територіально відповідають давнім державам цього регіону, - Єгипет, Лівію, Марокко. Власне Туніс став наступником Карфагену, тим самим відособивши себе від решти арабського світу.

В наш час тунісі - сформована повноцінна нація, яка увібрала культурну спадщину всіх етносів, що проживали на цій території.

Отже, Туніс, як однонаціональна держава, залишиться в теперішніх межах зі столицею в місті Туніс.

Лівія

Держава, що має одну з найоригінальніших у світі політичних систем. Тут випробовується нова форма суспільно-політичного устрою - Джамахарія (арабський комунізм). Незважаючи на відкрите протистояння зі США та не зовсім дружні стосунки з рештою

арабського світу, Лівія є однією з найстабільніших держав Африки. Цьому сприяють не лише великі нафтові родовища, а й однонаціональність країни. Адже після приходу в Лівію арабів вона більше не зазнавала значних етнічних змін. Ні значна ізольованість країни, ні внутрішні політичні експерименти не перешкоджають Лівії претендувати на роль лідера в Північній Африці. Вже кілька десятиліть країна активно підтримує сепарацію північної частини сусіднього Чаду.

Обставиною, яка може вплинути на межі сучасної Лівії, є історичний поділ країни на два регіони - Тріполітанію та Кірінаїку. Недаремно протягом певного часу Лівія мала дві столиці: Тріполі та Бенгазі - центри цих двох регіонів. Проте розділ Лівії був би реальним декілька десятиліть назад. Тепер навіть можливий політичний хаос після закінчення правління існуючого режиму навряд чи зможе призвести до розпаду країни, оскільки Джамахарія з'єднала всіх лівійців в одне етнічне ціле.

Отже, Лівія, як однонаціональна держава, залишиться у теперішніх межах зі столицею в місті Тріполі.

Єгипет

Одна з найдавніших держав на планеті, яка зробила дуже великий внесок в історію та культуру людства. Особливістю Єгипту з давніх часів було те, що в житті людей цієї країни надзвичайно велику роль відігравала річка Ніл. На берегах цієї ріки та відведених від неї каналах досі проживає переважна більшість населення країни. Ніл-ріка несе життя цій країні, а людська колективна праця покоління за поколінням творила Єгипет. У цій країні здавна залежність від колективної праці проявлялася з особливою силою, оскільки створення і підтримка єдиної ірригаційної системи в дельті Нілу вимагало й вимагає об'єднання зусиль усіх єгиптян. Ця обставина завжди згуртовувала їх у єдину спільноту, незалежно від того, хто був господарем Єгипту. Завоювання країни арабами не змінило цієї особливості єгипетської психології. З часом араби, які осіли в Єгипті, перейняли всі канони життя цієї землі. Тому єгипетські араби, асимілювавши місцеве населення і перейнявши багато його етнічних особливостей, відразу відчули свою етнічну відмінність від решти арабського світу. Вони вже не були просто арабами, вони стали єгиптянами. У наш час єгиптянам притаманне дуже сильне почуття національної гідності й патріотизму незалежно від їхнього соціального статусу. Незважаючи на те, що більшість населення Єгипту сповідує іслам, у країні існує досить потужна християнська община - копти, яка, проте, не виступає як окрема етнорелігійна спільнота. Навпаки, копти значною мірою стали стрижнем етнічної ідентичності всіх єгиптян. На майбутнє можна прогнозувати зростання ваги коптів у житті Єгипту. В умовах посилення в Середземномор'ї ролі Європи та європейських цінностей саме коптська церква може стати консолідаційним центром єгиптян у ХХІ столітті. Тому якась сепарація коптів малоймовірна.

Інші зміни територіальних меж Єгипту також малоймовірні, оскільки кордон з Ізраїлем вже сталий і навряд чи це питання буде порушуватися. Щодо національних меншин, то на півдні Єгипту проживає невелика кількість представників етносів беджа та нубійців, для яких прогнозується виникнення окремих етнополітичних утворень у сучасному Судані. Проте приєднання до них єгипетських територій малоймовірно через нечисленність єгипетських нубійців і беджа, а також відсутність значних проявів нестабільності в Єгипті.

Отже, Єгипет, як держава єдиного етносу, залишиться в теперішніх межах зі столицею в місті Каїр.

Мавританія, Західна Сахара

Мавританія - країна арабізованих берберів (маврів), яка охоплює не всі свої етнічні землі. Історично Мавританія займала територію більшої частини Північної Африки. Проте з приходом арабів більшість берберів було витіснено в гірські та пустельні райони. На територію сучасної Мавританії (вже після здобуття нею незалежності) наполегливі претензії висловлювала влада Марокко. До цього часу вона не хоче визнати Мавританію незалежною державою, оскільки Марокко претендує на всю спадщину середньовічної Мавританії включно з назвою і територією. Проте маври встояли і зберегли свою державність, а з часом почали активно боротися проти марокканського загарбання Західної Сахари, ще однієї країни арабізованих берберів. Бербери Західної Сахари історично входили в зону впливу Мавританії, тому необхідно розглянути можливість об'єднання двох берберських держав.

Чинники за цей варіант: етнічна ідентичність населення Західної Сахари і Мавританії; малочисельність населення Західної Сахари.

Чинники проти цього варіанта: наявність досвіду боротьби та власної військово-політичної еліти; підтримка Лівії; значні сировинні ресурси, якими прагне розпоряджатися місцева еліта.

Тепер більшу частину Західної Сахари окуповують марокканські війська, яким протистоять військові загони фронту ПОЛІСАРІО. Внаслідок піднесення берберського руху в Північній Африці та впливу світової спільноти можна прогнозувати, що марокканські війська змушені будуть залишити цю територію. Якщо в цьому процесі будуть відкрито брати участь мавританські війська, то Західну Сахару може бути швидко приєднано до Мавританії. Проте якщо допомога буде непрямою, то Західна Сахара стане незалежною, але дещо пізніше. Оскільки тепер спостерігаємо саме непряму допомогу Мавританії в боротьбі проти Марокко, а також зважаючи на вагомість чинників проти приєднання, прогнозується незалежність Західної Сахари.

Окрім Західної Сахари, маври компактно проживають у пустельних районах сусіднього Малі. Тому під час сепараційних процесів у Малі ці території, ймовірно, буде приєднано (відповідно до варіанта Б для територій типу 1) до Мавританії.

Межі.

Мавританія - сучасна Мавританія та заселена маврами західна частина малійської області Гао. Столиця - місто Нуакшот.

Західна Сахара - колишня іспанська колонія Західна Сахара. Столиця - місто Ель-Аюн.

Нігер

Багатонаціональна, штучно утворена країна. Різні етноси цієї країни завжди висували прагнення до самостійності, проте сформована ще за колоніальних часів державна еліта протистояла їм. Можна прогнозувати, що це протистояння буде подолано і Нігер все-таки розділиться. Це відбудеться внаслідок дії таких чинників:

- вплив загальносвітового та загальноафриканського процесу розпаду багатонаціональних держав і утворення на їх місці національних;
- нестабільність у сусідніх Нігерії та Чаді, деякі народи яких мають етнічні території і в Нігері;
- поєднання в країні етносів, зовсім різних за культурою, ментальністю, мовами та

способом життя; Нігер, так само як Малі, Чад і Судан, розташований на межі пустельної (північної) та саванної (центральної) зон Африки, які різко відмінні між собою за основними географічними й етнічними характеристиками;

- більшість етносів Нігеру неодноразово заявляли про можливість і бажаність відокремлення;
- всі етноси країни займають свої етнічні території і загалом не змішалися між собою.

Отже, прогнозується розділення Нігеру на частини. Південна частина, населена хауса, внаслідок інтенсивних процесів національної сепарації в Нігерії приєднається до держави хауса зі столицею Кано. Водночас, південно-східна частина, населена канурі, приєднається до своєї етнічної держави зі столицею Майдугурі. Населені сонгаї і, частково, фульбе провінції Досо та Ніамей залишаться за Нігером, який стане етнічною державою народу сонгаї. Північно-західна частина відійде до держави туарегів (див. Алжир). Північно-східна частина, населена тубу, приєднається до держави тубу та арабів (Тедда) зі столицею Ларджо, виникнення якої прогнозується на півночі Чаду. (Чад вже є одним з джерел нестабільності - його північна частина фактично не контролюється владою в Нджамені.)

Межі.

Нігер - департаменти сучасного Нігеру Досо та Ніамей. Столиця - місто Ніамей.

До Туарегу - більші частини департаментів Агадес, Тахва, Зіндер включно з центрами, невелика частина департаменту Мараді, північна частина департаменту Діффа з консолідуючим центром Агадем.

До Хауса - південні частини департаментів Мараді, Тахва та Зіндер.

До Борну - південна частина департаменту Діффа та східна частина департаменту Зіндер.

До Тедда - східна частина департаменту Агадес.

Чад

Існуючі суперечності між північною, населеною туба й арабами, та півднем, населеним народом багірмі, очевидно, призведуть до розділення Чаду на дві держави: північна (*Тедда*) зі столицею в Ларджо та південна (*Багірмі*) зі столицею в Нджамена.

Тедда включить території, заселені переважно туба, арабами, канурі, маба та іншими невеликими народами, які не мають тісних зв'язків з народом багірмі.

У Багірмі залишаться, крім власне багірмі, частина хауса та невеликих народів, географічним середовищем проживання яких є савана.

На велику ймовірність такого розділу вказує хоча б те, що північ Чаду, за підтримки Лівії, фактично вже самоврядна. Політичні та етнічні суперечності, що призвели до громадянської війни в країні, залишилися, але сьогодні ця війна в неактивній стадії. З усеафриканським поширенням етносепараційних процесів етнічні суперечності ще більше загостряться, хоча й натепер етноси Чаду вже готові до розділення. Більше того, тубу здатні приєднати до своєї держави свої етнічні території у сусідньому Нігері.

Межі.

Тедда (державна етносу туба та інших народів півночі Чаду) - сучасні департаменти Чаду Боркоу-Еннеді-Тібесті, Канем, Бата, Білтіне, Лак, Ваддаї. Столиця - місто Ларжо.

Багірмі (державна етносу багірмі та інших народів південного Чаду) - решта департаментів сучасного Чаду. Столиця - місто Нджамена.

Малі

Ця держава після здобуття незалежності взяла для себе назву давньої країни Малі, хоча вона розташована на зовсім інших землях і має інший етнічний склад населення (в середньовічній державі Малі домінуючим етносом був народ малінке, тепер домінує народ бамбара).

Теперішню Малі роздирають боротьба різних етносів, економічна та політична нестабільність. Тому країна навряд чи збережеться в сучасних межах, а швидше за все, розпадеться на такі частини:

- до держави Туарег відійдуть етнічні території туарегів в пустельній частині Малі;
- пустельні райони, заселені маврами, відійдуть до Мавританії;
- сонгаї та, частково, фульбе утворять державу *Сонгаї*. Фульбе, що є одним із основних етносів Гвінеї та Сенегалу, на території цих держав конфліктують з народами групи манде, до якої належать і бамбара. Тому, не маючи основи для створення власної держави в Малі, швидше за все, приєднаються до сонгаї, а не до бамбара;
- території, заселені народами групи гур, близькими до мосі, національною державою яких є Буркіна-Фасо, під час розділення Малі, найімовірніше, відійдуть до Буркіна-Фасо;
- решта території Малі зі столицею в Бамако залишиться державою народу бамбара та близьких до них малінке. Найвірогідніше, назва Малі залишиться, що певним чином стабілізує населену малінке частину країни, перешкоджаючи приєднанню їх до держави малінке, формування якої прогнозується на території сучасної Гвінеї. Ймовірність цього збільшується тим, що малінке займають впливові позиції і в теперішньому Малі.

Такі зміни можуть відбутися лише за умови значної дестабілізації. Ця дестабілізація в Малі може бути особливо великою, оскільки ця країна лежить на межі північної (арабсько-берберські народи) та гвінейської (західно-суданські народи) частин Африки. В обох цих частинах прогноуються активні джерела нестабільності: боротьба берберських народів на півночі і ріст національної зрілості народів Гвінейської затоки, які в середньовіччі мали свої держави. Позаяк Малі нині населяють багато неспоріднених етносів, дестабілізація в цій країні буде сильнішою, ніж у Нігері та Чаді, які також лежать на цій межі. Найімовірніше, перші поштовхи йтимуть від Туарегу та Мавританії, для яких прогнозується національний підйом. На цей час бамбара й інші домінуючі народи країн Гвінейської затоки, очевидно, будуть в стані переорієнтації та пошуку шляхів національного розвитку, тому не зможуть вчинити достатнього спротиву цим процесам. Більше того, ці процеси можуть стати поштовхом для посилення країн Гвінейської затоки з одним переважаючим етносом. Вони послаблюватимуть штучно створені колишніми колонізаторами багатонаціональні держави і разом з процесами національної сепарації, що вже почалися в Нігерії, призведуть до корінних змін на карті Західної Африки.

Межі.

Сонгаї - південна частина області Гао з центром в Томбукту і північно-західна частина області Мопті включно з містом Мопті. Столиця - місто Мопті.

Малі - області Кайес, Бамако, Томіньян та західна частина області Сікасо. Столиця - місто Бамако.

До *Туарегу* - східна частина області Гао з центром, північно-східна частина області Мопті.

До *Мавританії* - північно-західна частина області Гао.

До *Буркіно-Фасо* - південно-східні частини областей Мопті, Сегу та східна частина області Сікасо з центром.

Буркіна-Фасо

Держава, що створена переважно за етнічним принципом, є державою народу мосі та близьких до нього народів групи гур, які не мають достатньої етнічної структури та державного досвіду. Тому розділення держави не передбачається. Більше того, ймовірно є приєднання частини території Гани, населеної мосі, та населених народів групи гур частин Малі та Кот д'Івуару. Оскільки сьогодні Буркіна-Фасо - одна з найбідніших країн Африки, вона має великий потенціал розвитку і, відповідно до періодичності підйомів-спадів, очікується її підняття протягом кількох десятиріч. Національні держави мають добру основу для підняття, оскільки в них не очікуються значні процеси сепарації недержавних народів.

Отже, найімовірніше, територіальних від'єднань від Буркіна-Фасо не буде. Країна, швидше за все, стане центром консолідації усіх етносів групи гур, які тепер проживають у сусідніх з нею державах. Основним консолідаційним центром, очевидно, стане етнос мосі. Проте етноси групи гур Того і Беніна розвиваються своїм власним шляхом (див. Того). Отже, прогнозується приєднання до Буркіна-Фасо етнічних територій етносів групи гур з Малі, Кот д'Івуара та Гани.

Межі.

Буркіна-Фасо - територія сучасної Буркіна-Фасо; з Малі: південно-східні частини областей Мопті, Сегу та східна частина області Сікасо з центром; з Кот д'Івуару: округи Бондуку, Катіола, Корхого, Бундіалі та Феркеседусу; з Гани: область Болгатанга та північна частина області Тамале включно з центром. Столиця - місто Уагадугу (теперішня столиця Буркіна-Фасо).

Західна Африка

Сенегал

Одна з найрозвиненіших країн Західної Африки як за економічною, так і за національною ознаками. Проте рівень розвитку різних етносів дуже неоднаковий: порівняно високий рівень народу волоф і близького до нього фульбе, які становлять понад половину населення і вже значною мірою усвідомлюють себе новим сенегальським етносом, та народності, що перебувають на родо-племінному рівні (переважно це народності групи манде). Тому найвірогіднішим є поглинання неструктурованих етнічних меншин сенегальським етносом, внаслідок чого Сенегал стає національною державою сенегальців. Від'єднання південно-східної частини, населеної народами групи манде, малоімовірно, позаяк зовнішньої підтримки з ослабленого Малі не передбачається. Крім того, ця частина розташована в зоні розселення фульбе.

Подібний до сенегальського склад населення є також в Гамбії та Гвінеї-Бісау. Проте теперішня державність і наявність власних політичних еліт у цих державах, а також негативний досвід об'єднання Сенегалу та Гамбії (в державу Сенегамбію, яку не визнала ні африканська, ні світова спільнота і яка, зрештою, розпалася) вказує на невелику ймовірність їх об'єднання з Сенегалом.

Отже, змін в етнополітичних межах Сенегалу не прогнозується.

Кабо-Верде

Острівна держава, розташована в Атлантичному океані біля узбережжя Мавританії та Сенегалу. Протягом тривалого часу Кабо-Верде (Острови Зеленого Мису) були португальською колонією. Населення країни складається переважно з нащадків рабів, завезених з континенту, які перейшли на португальську мову. Будь-яка сепарація окремих островів малоймовірна через їхню етнічну однорідність та економічну взаємозалежність.

Отже, територіальні межі Кабо-Верде прогноуються незмінними.

Гвінея

Етнічно, історично та географічно Гвінея складається з трьох частин: нижня (заселена переважно народом сусу), середня (переважаюче населення - фульбе), верхня та лісова (основне населення - малінке). Найбільший вплив у теперішній державі мають сусу. Проте триває активний процес національного самоусвідомлення фульбе, а малінке мають досвід державності саме на території сучасної Гвінеї. Сусу становлять невелику частину населення Гвінеї і тому не зможуть тривалий час стримувати сепараційні процеси. Об'єднання сусу і фульбе, що належать до однієї мовної групи, малоймовірно у зв'язку з малочисельністю домінуючих сусу і тим, що саме у Гвінеї, порівняно з усіма тими державами, де проживають фульбе, їх частка та етнічна самосвідомість найвищі. Поглинання народу сусу народом фульбе малоймовірно у зв'язку з наявністю досить розвиненої соціальної структури і досвіду державності в перших і відставанням у цьому других.

Межі.

Гвінея (країна сусу) - Нижня Гвінея зі столицею в місті Конакрі.

Фульбе - Середня Гвінея та невелика частина Верхньої Гвінеї навколо міста Дабола.

Найімовірніша столиця - місто Лабе.

Мандінго (країна народів мандінго, найбільший з яких - малінке) - більша частина Верхньої Гвінеї та Лісова Гвінея. Столиця - місто Канкан.

Кот д'Івуар

Одне з найбільш неприродних за етнічною структурою державних утворень в Африці. У країні переважає родоплеменний устрій. Проте етноконсолідаційні та сепараційні процеси, які активно відбуваються в африканських країнах, призводять до етнічної консолідації близьких народностей цієї країни. Прогнозується розділення на чотири частини. На території, яку заселяють народи підгрупи акан, прогнозується утворення держави **Акан** зі столицею Абіджан, що має бути основною наступницею теперішнього Кот д'Івуару. Народи манде під впливом національного руху близьких до них, проте не ідентичних з ними малінке у Гвінеї, найімовірніше, створять власну державу з столицею в місті Ман. Поштовхами до розділення країни, очевидно, стануть процеси в Ліберії, а потім і в Буркіна-Фасо. Прогнозується приєднання до Ліберії південно-західної частини Кот д'Івуару з центром у місті Далоа, яка населена народами кру, що є домінуючою групою народів у Ліберії. Виникнення на цій території незалежної держави кру маловірогідне у зв'язку з відносно високим рівнем розвитку, державним впливом і консолідаційною здатністю кру в Ліберії.

Об'єднання країни **Манде** з населеною народами манде частиною Ліберії малоймовірно. Адже в Ліберії швидше відбуваються процеси етнічного розвитку, проте чисельність манде в цій країні значно менша, ніж в Кот д'Івуарі. Тому об'єднання призвело б до втрати ними домінуючих позицій. Крім того, народності відповідних територій не ідентичні, й за

неоднакових умов існування (незалежної Ліберії та французької Центральної Африки) різниця між ними ще більше зросла. Можна розглядати також можливість об'єднання народів Акану з близькими до них ашанті в теперішній Гані. Проте це малоймовірно у зв'язку з наявністю окремого консолідаційного центру (Абіджан), державно-політичної еліти Акану та значним його відставанням від ашанті в етнічному розвитку.

Північно-східна частина Кот д'Івуару заселена переважно народністю сенуфо, що належить до мовної підгрупи гур. Близькі до цієї народності етноси заселяють також Буркіна-Фасо (особливо західну його частину) та Малі (власне сенуфо - в південно-східній частині). Тому під час кризи в країні ця частина, очевидно, відділиться від Абіджану. Можливі такі варіанти етнополітичних утворень на території, населеній цими етносами:

- а) приєднання до Буркіна-Фасо;
- б) утворення держави сенуфо в межах теперішнього Кот д'Івуару;
- в) утворення держави сенуфо на заселених сенуфо територіях теперішніх Кот д'Івуару та Малі;
- г) утворення держави сенуфо і лобі на заселених ними територіях усіх трьох країн.

Імовірності цих варіантів визначаються динамікою етнополітичних процесів у Західній Африці та географічними особливостями території. Сенуфо, що проживають на території теперішнього Малі, мають значно вищий рівень розвитку, ніж сенуфо в Кот д'Івуарі. Проте їхня більшість на цій території не забезпечує їм домінуючих позицій, оскільки серед етносів Малі сенуфо - один з найменш розвинених. Дестабілізація в Малі, очевидно, матиме зовнішні причини - вплив Мавританії, Туарегу і Буркіна-Фасо. Тому найімовірнішим є приєднання території сенуфо в Малі до Буркіна-Фасо. Тобто варіант (в) малоймовірний. Проте після об'єднання у Буркіна-Фасо територій, заселених народностями гур, можливий варіант сепарації відмінних від мосі етносів. Сьогодні суттєвих суперечностей між мосі та іншими гур немає, більше того, мосі є загальновизнаним консолідуючим етносом. Якщо консолідаційні процеси будуть достатньо інтенсивними в теперішній Буркіна-Фасо (є всі підстави на це сподіватися), то малоймовірним стає й варіант (г). Якщо дестабілізаційний процес в Малі відбуватиметься значно швидше, ніж у Кот д'Івуарі, то до розділення Кот д'Івуару встигне відбутися етнічна консолідація кот-д'івуарських сенуфо, й тоді цілком вірогідним був би варіант (б). Проте теперішня нестабільність в Нігерії та Ліберії, народи яких вже дозрівають до створення національних держав, свідчить про те, що, швидше за все, значного часового проміжку між процесами в Малі та Кот д'Івуарі не буде. Отже, найімовірнішим залишається варіант (а).

Межі.

Манде - округи Одієнне, Бундіалі, Сегела, Туба, Ман, Бенкоума, Бвафле.

Акан - округи Абоісо, Абіджан, Агбовіль, Адзопе, Бваке, Дімбокро, Абенгуру.

До Кру - округи Сасандра, Далоа, Діво, Ганьоа, Гігло.

До Буркіна-Фасо - округи Бондуку, Катіола, Корхого, Бундіалі, Феркеседусу.

Гана

Переважна частина населення - ашанті та консолідовані з ними інші народи підгрупи акан. Ашанті - етнос з розвинутою соціальною структурою, досвідом державності ще в середні віки і теперішнім домінуванням в політичній еліті Гани. Якби не досить чисельний народ мосі, що займає компакту територію на півночі країни, Гана могла б стати національною державою народу ашанті. Рівень етнічної самосвідомості мосі Гани такий, що вони вже

ставляють питання про відокремлення від ашанті, чому сприяє наявність незалежної держави мосі - Буркіна-Фасо. Хоча в Гані не прогнозується значної нестабільності, проте процеси в інших країнах Гвінейської затоки, відсутність гарантій непорушності кордонів у регіоні та механізму реалізації прав національних меншин призведуть до того, що, з урахуванням неповної консолідації народу ашанті, може статися відділення північної частини Гани, населеної мосі, і приєднання її до Буркіна-Фасо.

Межі.

До *Буркіна-Фасо* - території, заселені мосі: область Болгатанга та північна частина області Тамале з центром включно.

Ашанті - решта території країни. Оскільки теперішня назва держави - Гана - не історична й не етнічна (держави Гана в середні віки була на території сучасного Малі), то прогнозується повернення країні історичної назви Ашанті. Столицею, можливо, залишиться місто Аккра, хоча більш імовірно її перенесення в місто Кумасі.

Гвінея-Бісау

Країна населена переважно народністю баланде. Хоча цей етнос проживає також у Сенегалі та Гамбії, проте політична еліта Бісау, з одного боку, не зацікавлена у приєднанні до Сенегалу, а з іншого - не має достатньо сили для приєднання територій, населених баланде та близькими малочисельними народами. Від'єднання територій, населених народами групи манде, не передбачається у зв'язку з їх нечисленністю та територіальною відділеністю від інших манде. Отже, зміни етнополітичних меж не очікується.

Сьєрра-Леоне

Основні етноси країни - темне та менде. Є також менш чисельні етноси групи манде (до якої належить менде). Теперішня політична нестабільність у цій країні, очевидно, дедалі більше набиратиме етнічного забарвлення. Тому передбачається розділення країни на два етнодержавних утворення: Сьєрра-Леоне (держави темне) та *Менде*.

Межі.

Сьєрра-Леоне - все узбережжя, крім території навколо міста Суліма, північно-західна частина країни до міста Макені включно. Столиця - місто Фрітаун.

Менде - решта території сучасної Сьєрра-Леоне. Найімовірніша столиця - місто Бо.

Ліберія

Близько половини населення належить до народів кру. Це найструктурованіші етнічні групи країни, серед яких відбувається активний консолідаційний процес. У країні триває громадянська війна, в якій все більше значення має етнічний чинник. Інші (не кру) народи перебувають переважно на родоплемінному рівні. Проте існуючі суперечності між прибережними (кру) та лісовими (інші) народами сприяють консолідації лісових народів. Важливою особливістю є також те, що основна частина мінеральних ресурсів країни залягає на території лісових народів, які, очевидно, дедалі більше прагнуть до суверенітету над ними. Отже, найімовірніший вислід затяжної (оскільки не вирішуються основні суперечності) громадянської війни - розділення країни на державу *Кру* та державу лісових народів. Внаслідок різномірності та відсутності єдиного консолідаційного центру об'єднавчий процес у цих народів, очевидно, відбуватиметься повільно й навряд чи призведе до швидкого формування єдиного етносу. Проте через малочисельність та неструктурованість і розділення цих народів малоімовірно. Можливо, вони співіснуватимуть

у формі конфедерації, для якої цілком логічним є збереження назви Ліберія.

Етнічно-консолідаційні процеси в Ліберії пришвидшать структурування та етнічне самоусвідомлення кру, що проживають на південному заході Кот д'Івуару. Наслідком цього, найвірогідніше, стане об'єднання всіх територій, населених кру, в єдину етнічну державу Кру.

Межі.

Кру - сучасні адміністративні одиниці: Монтсеррадо, Гранд Басса, Сіное, Гранд Гедех і Меріленд. Найімовірніше, для прискорення консолідації двох частин Кру столицю буде перенесено в глибину території кру. Швидше за все, це буде місто Чієн.

Ліберія - решта території країни (адміністративні одиниці Кейп Маунт, Лоффа, Бонг, Німба). Найімовірніша столиця - місто Гбанга.

Того

Південна частина населена переважно народом еве та іншими близькими до них народами підгрупи ква. Північну частину населяють народи гур, консолідаційним осередком яких є Буркіна-Фасо. Різка відмінність у культурі, мові, способі життя під час етнічних сепараційно-консолідаційних процесів у Західній Африці, очевидно, призведе до відділення північної частини. Можливе її приєднання до Буркіна-Фасо чи створення на півночі Того та Беніну окремого етнополітичного утворення народів гур. Етнополітичний розвиток народів гур в Того та Беніні дещо вищий, ніж на інших територіях, населених цими народами. Є тут значні міста. Сепарацію й консолідацію пришвидшує суттєва різниця з південними районами Того й Беніну. Особливо великий вплив матимуть, очевидно, процеси розділення Нігерії, які вже розпочалися і, ймовірно, відбуватимуться швидше, ніж посилення Буркіна-Фасо. Тому вірогіднішим вважаємо варіант створення окремої держави бенінських і тоголезьких гур.

Межі.

Гур - області з центрами Дапанго, Лама-Кара, Сокоде і бенінські провінції Параку, Натітінгу. Столиця - місто Параку.

Того (державу народу еве) - області Ломе й Атакпаме. Столиця - місто Ломе.

Бенін

Південь країни переважно населений народом фон та відносно незначною кількістю народу йоруба (основного народу південно-західної Нігерії), який, як і фон, належить до підгрупи ква. Північ країни населяють народи гуру. Ситуація дуже подібна до тієї, що склалася в Того. Південна частина країни залишиться етнополітичним утворенням народу фон (з меншістю йоруба), зберігши назву Бенін - історична назва держави біля дельти Нігеру. Північна частина, ймовірно, разом з північною частиною Того утворить державу Гур.

Межі.

Бенін (державу народу фон) - провінції з центрами Локоса, Катону, Абомей, Порто-Ново. Очевидно, столицею буде збережено місто Порто-Ново з можливим його перейменуванням.

Гур - провінції з центрами Параку та Натітінгу. Ймовірна столиця - Параку. Інший претендент на столицю - місто Сокодо (сучасне Того). Проте процеси етнічної сепарації в Беніні, очевидно, розвиватимуться швидше, ніж у Того (вплив сусідньої Нігерії). Тому консолідаційний центр гур ймовірніший саме тут.

Нігерія

Найбільша держава Африки за чисельністю населення і одна з найбільших за площею. На її території в середньовіччя існували високорозвинені державні утворення і, як наслідок, вже тоді почали формуватися окремі етноси. В наш час у Нігерії особливо гостро стоїть національне питання, оскільки існує велика конкуренція між найбільшими етносами країни. Така конкуренція нерідко призводила до державних переворотів. Це найяскравіше проявилось під час виділення в окреме етнодержавне утворення території етносу ібо, яке увійшло в історію під назвою Біафра. Проте на той час (60-ті роки XX століття) для виділення окремої національної держави ще не було умов, тому сепарація етносу ібо сприймалася лише як терористичні рухи окремих політичних угруповань. Хоча у відділенні Біафри від Нігерії велику роль відіграла й конкуренція між політичними елітами, саме прагнення етносу ібо до незалежності було вирішальним чинником цієї сепарації. Ще під час англійської колонізації ібо активно боролися за своє національне самовизначення. Так, існувало політичне об'єднання Федеральний союз ібо, який у 1948 р. було перетворено в Державний союз ібо. Майже в кожному селі етносу ібо були відділення цього союзу, хоча вони й мали різні назви: "Патріотичний союз", "Ліга молоді" тощо. Отже, можна припустити, що під кінець англійської колонізації та в перші роки незалежності Нігерії народ ібо був найрозвиненішим і найструктурованішим серед етносів Нігерії. Тому саме ібо були першими, хто на рівні нації відкрито домагався незалежності (до того були прояви сепарації окремих не надто чисельних племен).

Окрім прецеденту з боротьбою за незалежність Біафри, нестабільності сучасній Нігерії надає те, що після здобуття незалежності вона одержала федеративний, навіть швидше - конфедеративний статус. Це спричинило швидкий етнічний розвиток народів (переважно багаточисельних), що проявилось у консолідації в єдині нації, а також у швидкому зміцненні окремих національних еліт, які почали претендувати на всю повноту влади на території того чи іншого етносу. Досить часто висувалися ідеї створення нових федеративних одиниць на основі етнічних територій певних етносів. Особливо сильно по всій Нігерії розгорнулася боротьба за домінування між трьома найбільшими етносами країни: хауса, йоруба та ібо (вплив останнього після падіння Біафри значно зменшився). Намагання центральної влади Нігерії після війни з Біафрой зберегти єдність країни шляхом часткової відмови від федеративного устрою і перенесення столиці в невелике містечко центральної Нігерії (Абуджа) не принесли бажаного результату. В країні й надалі немає ні стійкої та сильної центральної влади, яка була б здатна об'єднати країну й позбавити влади місцеві політичні еліти, ні ідеї (такої, як у середині століття - боротьба проти англійського колоніалізму), яка б могла консолідувати всі етноси Нігерії задля спільної мети. До того ж Нігерія розділена й у релігійному плані: на півдні домінує християнство, на півночі - іслам, а в центральних районах країни достатньо впливовими залишаються традиційні язичницькі вірування. Це викликає гострі суперечки між окремими етносами. Наприклад, народи так званого Середнього Поясу завжди активно боролися проти хауса та фульбе півночі Нігерії, оскільки підпадали під їхню юрисдикцію і не хотіли, щоб ними управляли мусульмани та судили їх за законами шаріату. Тому активно підтримувалась ідея створення "країн Середнього Поясу". Згодом вона досягла певного успіху, оскільки було скореговано межі провінцій. Проте це не вирішило проблеми, бо "хаусизація" етносів Центральної Нігерії продовжується, а боротьба проти неї місцевого населення, в якій воно досягло перших успіхів, набуває все більших розмахів.

Єдиним шляхом для уникнення в Нігерії масштабної політичної й економічної кризи, яка виникає там, де цілісність багатонаціональної держави намагаються зберегти усіма засобами (яскравий приклад - Ангола та Конго-Кіншаса), є утворення держав окремих етносів та

об'єднань близьких нечисельних чи недостатньо розвинених етносів.

Історично було декілька центрів етнічної консолідації народів Нігерії: хауса, йоруба, ібо, едо, канурі, ібібіо та тів. Проте в наш час досягли достатнього для власної державності рівня етнічного розвитку й інші етноси країни, як от: нупе, іджо, ігала, ідома, джукун. Решта етносів Нігерії, а це переважно нечисельні етноси центральних і центрально-східних районів країни, будуть консолідуватися з розвиненими етносами, які є близькими до них чи впливають на них в політичному та етнічному плані.

Отже, прогнозується розпад Нігерії на такі етнополітичні утворення:

Хауса (країна етносу хауса). Хоча історично склалося так, що на етнічних землях хауса існувало багато еміратів, збереження цієї традиції малоймовірне. Адже окремі емірати Сокото, Кадуна, Кано та інші мали б значно менше політичної потуги і впливу на майбутні етнополітичні утворення сучасної Нігерії, ніж єдина держава Хауса. До того ж після відмови від федеративного устрою Нігерії вплив хаусанських емірів на політичну ситуацію дуже зменшився. В наш час хауса виступають як єдине ціле.

Йоруба (країна етносу йоруба). Один з найбільших і найрозвиненіших етносів сучасної Нігерії, який має всі підстави для державності.

Ігбо (країна етносу ібо). Наступниця колишньої Біафри, де найсильніше проявилось прагнення етносу до незалежності. Власне Ігбо - це та назва, якою ібо називають свою країну.

Едо (країна етносу едо). Етнос, який в середньовіччя створив могутню Бенінську державу. В наш час цей етнос активно бореться за владу на своїх етнічних землях, результатом чого було створення окремої провінції, яка включала всі етнічні території етносу едо.

Іджо (країна етносу іджо). Етнічна територія цього етносу - дельта ріки Нігер. Під час виділення власних етнополітичних утворень йоруба, ібо, едо територія іджо, швидше за все, не увійде до складу жодного з них. Тому іджо стануть незалежними, позаяк повністю готові до цього.

Крос (країна близьких між собою етносів ібібіо, екой, бокі та інших). Ці етноси активно виступали за утворення цієї провінції. Швидше за все, Крос залишиться єдиною й після розпаду Нігерії, оскільки кожен з її етносів недостатньо чисельний і структурований для власної державності, а близькість і досвід спільних дій сприяють їхньому об'єднанню.

Борну (країна етносу канурі та близьких до них малочисельних етносів). Наступниця досить розвиненої середньовічної держави з такою ж назвою.

Нупе (країна етносу нупе та нечисельних етносів провінції Нігер).

Ігала (країна етносу ігала). В наш час в ігала тривають активні процеси національної консолідації та боротьби за всю повноту влади на своїх територіях.

Ідома (країна етносу ідома).

Тів (країна етносу тів). Тепер тів роз'єднані двома провінціями, проте можна прогнозувати,

що тів провінцій Бенуе та Плато об'єднуються.

Бенуе (країна нечисленних народів середньої течії річки Бенуе, провідним серед яких є етнос джукун).

Межі.

Хауса - нігерійські провінції Сокото, Кадуна, Кано, Баучі та невелика північна територія провінції Плато навколо її столиці міста Джос; південні частини нігерських департаментів Мараді, Тахва та Зіндер. Столиця - місто Кано (на сучасному етапі це найвпливовіший центр хауса).

Йоруба - провінції Лагос, Огун, Ойо, Ондо та Квара, крім невеликої території в її центрі по течії ріки Нігер. Столиця - місто Ібадан. Колишня столиця всієї Нігерії місто Лагос заселена представниками різних етносів зі всієї Нігерії й тепер виступає швидше як економічний центр. Власне центром йоруба є місто Ібадан.

Ігбо - провінції Анамбра та Імо. Столиця - місто Енугу.

Едо - провінція Бендел, крім крайнього півдня та центрально-східних районів вздовж течії ріки Нігер. Столиця - місто Бенін.

Іджо - провінція Ріверс та крайній південь провінції Бендел. Столиця - місто Порт-Харкорт.

Крос - провінція річки Крос. Столиця - місто Калабар.

Борну - провінція Борну і частини нігерських департаментів Діффа і Зіндер. Столиця - місто Майдугурі.

Нупе - провінція Нігер та невелика територія провінції Квара на межі з провінцією Нігер (вздовж течії ріки Нігер). Столиця - місто Біда.

Ігала - західна частина провінції Бенуе. Столиця - місто Ідах.

Ідома - центральна частина провінції Бенуе на схід від Ігала. Столиця - місто Отуркпо.

Тів - західна частина провінції Плато та центральна частина провінції Бенуе на схід від Ідома. Столиця - місто Макурді.

Бенуе - провінція Гонгола та східні частини провінцій Плато та Бенуе. Столиця - місто Йола.

На рис. 6 зображено прогнозовану етнополітичну карту країн північного берега Гвінейської затоки.

6. Етнополітична карта північного берега Гвінейської затоки

Камерун

В етнічному плані це одна з найскладніших країн Африки. Проте, на відміну від багатьох інших держав, у Камеруні не спостерігається активної сепарації окремих етносів. Навіть навпаки, керівництво країни постійно твердить про формування єдиного "камерунського" етносу. Проте для цього у Камеруні немає ні історичних, ані культурних підстав. До того ж країна географічно займає велику за площею та видовжену за формою територію (від узбережжя Атлантичного океану до озера Чад), тож регіональні відмінності між різними частинами Камеруну дуже великі.

Історично тут виділялися декілька осередків формування етнічних культур. Це передовсім:

- 1) приморський регіон, населений північно-західними банту: дуала, балунду, баса та деякими менш чисельними етносами, які здавна пов'язували своє існування з Атлантичним океаном (існували добре розвинуті торгівля, рибальство);
- 2) південно-західний регіон, де ще з часів середньовіччя існувала централізована держава близьких між собою народів бамілеке, бамум, тікар;
- 3) крайня північ, центром якої в середні віки була держава Мандара;
- 4) південь країни - район формування великого етносу фанг, етнічна територія якого займає частину територій трьох сучасних держав (Камерун, Габон, Екваторіальна Гвінея).

У наш час в культурному, етнічному, географічному та, частково, політичному плані це районування фактично не змінилося, хоча й не сповна відповідає адміністративному поділові країни. Можна хіба що виділити, як окремий етнокультурний регіон, центральні області

Камеруну - т. зв. район плато Адамава, який заселений переважно народами Центрального та Східного Судану (чамба, буте, дуру, гбайя) та частково фульбе. Причому саме фульбе, незважаючи на невелику частку їх серед усього населення, контролюють економічну й політичну владу в цьому регіоні країни.

Отже, хоча зростання національної самосвідомості народів Камеруну та формування відцентрових тенденцій лише починаються, можна припустити, що вони все-таки набудуть достатньої сили, щоб спричинити розпад країни - для цього є всі об'єктивні підстави. Поштовхом до цього може стати рух за об'єднання всіх етнічних територій етносу фанг у Камеруні, Габоні та Екваторіальній Гвінеї, який з року в рік набуває все більшого розмаху. Ще за колоніальних часів ставилося питання про утворення національної держави цього етносу, що знаходило активну підтримку серед місцевого населення. У наш час в Камеруні фанг займають домінуючу позицію і, незважаючи на прагнення створити єдину "камерунську націю", підсвідомо бажають приєднати свої етнічні землі в інших країнах. Очевидно, цей процес посилиться із розвитком загальносвітових процесів утворення національних держав. Початки цього ми спостерігаємо вже тепер, коли до влади приходять більш національно свідомі лідери. Ймовірно, Камерун не буде винятком з цього правила. Отже, прогнозується об'єднання територій, заселених етносом фанг, у трьох теперішніх сусідніх державах. Це, в свою чергу, викличе сепарацію нефангівських районів Камеруну, які увійшли в його склад лише "за допомогою" західних колонізаторів. Швидше за все, виходом з цієї ситуації буде виділення нових етнополітичних утворень, які здебільшого відповідатимуть історичному районуванню Камеруну.

Межі.

Мандара (на місці середньовічної держави Мандара, країна етносу мандара та інших близьких до нього етносів групи хауса) - північна частина провінції Північна. Столиця - місто Гарва.

Адамава (країна центрального Камеруну, етносу фульбе та малочисельних етносів групи народів Центрального та Східного Судану: чамба, дуру, буте й інших) - південна частина провінції Північна. Столиця - місто Нгаундере.

Бамум (історична назва країни близьких між собою етносів бамум, бамілеке, тікар та інших, менш чисельних) - провінції Західна та Північно-Західна, північна частина провінції Південно-Західна. Столиця - місто Бафусам.

Фанг (країна етносу фанг) - провінції сучасного Камеруну Центральна, Південна, Східна; габонська провінція Волев-Нтем, північна частина Огове-Івіндо, Естуере; материкова частина сучасної Екваторіальної Гвінеї - Мбіні. Столиця - місто Яунде (теперішня столиця Камеруну).

Камерун (країна близьких між собою прибережних етносів) - провінція Прибережна та південна частина провінції Південно-Західна. Столиця - місто Дуала.

Габон

Держава на узбережжі Гвінейської затоки. На території Габону ще до португальської колонізації існувала держава Лоанго, яка спочатку входила до складу середньовічної держави Конго, а з її занепадом стала незалежною.

Населення Габону складається з різних етносів групи банту північно-західні. Їх можна розділити на дві частини - етнос фанг та етноси півдня країни. Основна частина фанг проживає в сучасних Камеруні та Екваторіальній Гвінеї. Протягом всього постколоніального періоду існували плани об'єднання всіх фанг в одну державу, адже колонізатори розділили

етнічну територію цього етносу без згоди місцевого населення. Відтак, оскільки взяли верх егоїстичні інтереси окремих політиків чи політичних угруповань, які прагнули негайної влади в уже існуючих межах, а не інтереси цілого етносу, фанг виявилися розділеними між трьома державами. З подальшим розвитком національних процесів у Африці, утворенням етнічних держав питання об'єднання етносу фанг в єдине етнополітичне утворення набуде ще більшої актуальності.

Решта етносів країни входили до складу Лоанго, яка включала південну частину Габону на південь від мису Лопес (т. зв. берег Лоанго), тобто етнічну територію всіх цих етносів, що сприяло їхній більшій етнічній консолідації.

Отже, в Габоні можна припустити два різних процеси розвитку етносів - боротьбу етносу фанг за об'єднання зі своїми одноплемінниками в Камеруні та Екваторіальній Гвінеї і подальшу консолідацію етносів півдня країни на основі спільної історичної та державної спадщини. Як наслідок, прогнозується розділення Габону на дві частини: північну (меншу) та південну (більшу). Північна частина, заселена фанг, приєднається до нового етнополітичного утворення цього етносу, оскільки процеси боротьби за об'єднання всіх фанг в одну державу відбуваються й у двох інших згаданих країнах. Південна частина, заселена спорідненими етносами, найімовірніше, залишиться незалежною державою. Можливо, новою її назвою стане Лоанго - історична назва цієї території.

Межі.

До *Фанг* - провінція Волев-Нтем, північна частина провінцій Огове-Івіндо та Естуере. *Лоанго* - решта території сучасного Габону. Столиця - місто Лібрівіль (сучасна столиця Габону).

Екваторіальна Гвінея

Держава Гвінейської затоки, яка складається з двох частин: острова Біоко та материкової частини. Відповідно й населення цих двох частин зовсім різне: острів заселений здебільшого етносом бубі, а материк - етносом фанг. Об'єднує ці дві частини лише те, що вони були іспанськими колоніями й здобули незалежність пізніше від більшості сучасних африканських країн. Тому внаслідок боротьби за об'єднання всіх фанг в єдину державу та з огляду на відмінності між островною та материковою частинами країни можна прогнозувати розділення Екваторіальної Гвінеї на дві частини.

Межі.

Біоко (країна етносу бубі) - територія острова Біоко. Столиця - місто Малабо (теперішня столиця Екваторіальної Гвінеї).

До *Фанг* - материкова провінція Мбіні.

Сан-Томе на Прінсіпі

Острівна держава Гвінейської затоки, колишня португальська колонія, що складається з двох порівняно великих і декількох менших островів. Населення країни однорідне, основна його маса проживає на острові Сан-Томе. Тому поділ країни на два острови малоімовірний, так як і приєднання Сан-Томе і Прінсіпі до інших держав, оскільки на островах сформувалася своя етнічна спільнота з населення, яке довгочасно проживало в окремій географічно ізольованій колонії, а тепер - в одній державі.

Отже, територіальні межі Сан-Томе та Прінсіпі залишаться незмінними зі столицею в місті Сан-Томе.

Центральна Африка

Центрально-Африканська Республіка

Країна, в якій після проголошення незалежності найбільшою мірою збереглися патріархальні традиції, що значно вплинуло на дальший її розвиток. ЦАР - єдина з постколоніальних африканських країн, яка певний час офіційно називалася імперією. Проте, на відміну від справжніх держав-імперій, в яких здебільшого проживають багато зовсім різних народів, в ЦАР національний склад населення однорідний - етноси близькі за мовою, культурою та побутом. Майже всіх їх зараховують до групи народів Центрального та Східного Судану. Отже, хоча й не можна сказати, що Центрально-Африканська Республіка є однонаціональною, проте ступінь спорідненості між її народами незрівнянно вищий, ніж, наприклад, у сусідньому Камеруні або Конго-Кіншасі. Країна на сучасному етапі не сильна ні в політичному, ні в економічному, ні у військовому плані, а населення виживає насамперед за рахунок примітивного сільського господарства на берегах річки Убангі та кочівництва на решті території країни. Етноси країни перебувають на родоплемінному рівні, межі між ними дуже невиразні, тому цілком імовірно є майбутня консолідація споріднених племен у єдину націю. Можна вважати, що Центрально-Африканська Республіка наразі перебуває у нижчій точці свого розвитку і, відповідно до циклічних закономірностей розвитку держав, буде розвиватися по висхідній лінії. Для цього у країні є всі підстави, найголовніша з яких - вигідне географічне розташування в центрі континенту, яке з подальшим розвитком Африки буде набирати все більшої ваги. Проблемою, яка може вплинути на етнічну та політичну ситуацію в країні, є боротьба за незалежність в Конго-Кіншасі та Судані народу азанде, оскільки частина цього етносу проживає й у ЦАР. Проте їхня чисельність в Центрально-Африканській Республіці значно менша, ніж у двох інших країнах, і вони проживають лише на південному сході країни, здебільшого на кордоні з Конго-Кіншасою. До того ж процеси розвитку ЦАР та її сусідів зовсім різні - відносна стабільність у першому випадку та нестабільність і національна сепарація у другому. Отже, найімовірніше, цю країну обминуть характерні для більшості країн Африки сепараційні та відцентрові тенденції. ЦАР збереже у своєму складі всі свої теперішні території. Крім того, прогнозується приєднання до цієї країни територій сучасної Конго-Кіншаси, заселених переважно етносами гбайя, нгбанді та банда, основна маса яких проживає в ЦАР.

Проте можливий варіант, що країна з назвою Центрально-Африканська Республіка зникне з політичної карти світу. Замість неї в центрі Африки, ймовірно, з'явиться держава з новою назвою - *Убангі* (частина її колоніальної назви), оскільки роль річки Убангі для сучасної ЦАР можна порівняти зі значенням Нілу для Єгипту.

Межі.

Убангі - територія сучасної Центрально-Африканської Республіки та північна частина Екваторіальної області Конго-Кіншаси. Столиця - місто Бангі (теперішня столиця ЦАР).

Руанда, Бурунді

Ці дві колишні бельгійські колонії заселяють два етноси: гуту та тутсі. Гуту - землероби,

заселяють придатні для землеробства східні частини сукупної території цих країн, а також невелику територію в сучасній Танзанії. Тутсі - скотарі, заселяють ті території, на яких не поширена згубна для будь-якого виду скотарства в Африці муха цеце, тобто західну частину цих двох країн. Проте основна частина тутсі проживає на території сучасної Конго-Кіншаси. Хоча гуту є одним народом, з давніх часів різні його територіальні групи (північні та південні) розмовляють двома різними мовами. Тутсі, що переселилися на цю територію значно пізніше від гуту, залежно від того, де вони осіли, прийняли відповідно північну (ньяруанда) чи південну (рунді) мову народу гуту. Після здобуття незалежності з бельгійської колонії Руанда-Бурунді було створено дві держави, але не за етнічним, а за мовним принципом. Поєднання в кожній з країн двох суттєво різних, до того ж ворогуючих народів призвело до величезної міжетнічної різни. Поштовхом до цього став ріст політичної зрілості гуту, оскільки в доколоніальний і колоніальний час домінуючими на обох територіях були тутсі. Ситуація в Руанді-Бурунді може бути яскравим прикладом пріоритетності саме етнічного принципу державотворення, а не мовного чи релігійного принципів, з яких часто виходили колонізатори, надаючи незалежність своїм колоніям. Тільки на основі етнічного принципу територіального розподілу колишніх колоній можна досягнути стабільності.

Отже, єдиним виходом із ситуації в Руанді та Бурунді, штучних державах, утворених всупереч волі їхніх народів, є створення двох незалежних етнополітичних утворень на території, яку населяє кожен з них: *Гуту* та *Тутсі*. Очевидно, що світова та африканська, спільнота вже найближчим часом буде змушена погодитися з цим. Це стане значним поштовхом до кардинальних змін на всьому африканському континенті. Перш за все, ці зміни охоплять сусідні держави, на територіях яких проживають гуту та тутсі: Конго-Кіншасу, Танзанію, Уганду. Найімовірнішим наслідком цих процесів стане приєднання до країн Гуту й Тутсі всіх земель, на яких переважають ці народи.

Межі.

Гуту - територія Руанди східніше від міста Ньянза; територія Бурунді від міста Гітега й далі на схід; північно-східна частина танзанійської області Кігома з центром у місті Кібондо.

Столиця - місто Кігалі, столиця сучасної Руанди.

Тутсі - територія Руанди від міста Ньянза й далі на захід; територія Бурунді на захід від міста Гітега; угандійська провінція Кабале; східна частина області Ківу в Конго-Кіншасі.

Столиця - місто Букаву, центр провінції Ківу, найбільше й найважливіше місто на території проживання тутсі.

Конго-Кіншаса, Конго-Браззавіль

Ці дві країни органічно поєднані не тільки річками Конго й Убангі, а й етносами, що проживають на обох берегах цих річок, якими проходить кордон між колишніми французькою та бельгійською колоніями. Власне різний колишній колоніальний статус - єдине, що суттєво розділяє ці країни. Тісні етнічні, політичні й економічні зв'язки поєднують процеси, що відбуваються в обох країнах.

У Конго-Кіншасі, що є великим штучним утворенням з багатьма народами, стосунки між якими завжди були непростими, фактично від часу проголошення незалежності триває громадянська війна, яка періодично загострюється в різних частинах країни: то на півдні в провінції Шаба, то в центральній провінції Касаї, то на півночі в Кісангані, то на сході в контрольованій тутсі провінції Ківу. В критичні періоди опозиційні до центральної влади військові загони, сформовані переважно за етнічним принципом, контролювали більшу частину території країни. Як показує історичний досвід та й логіка стосунків між різними

племінними елітами, єдиним розв'язком конголезької проблеми може бути становлення окремих державно-політичних утворень фактично існуючих етноплемінних об'єднань. Враховуючи постійно нестійку ситуацію й активність етнічних процесів, Конго є основним осередком нестабільності та рушієм процесу виділення етнічних державних утворень у всій Африці.

У доколоніальний період на території теперішніх Конго було декілька державних утворень, найбільшими з яких (що існували протягом кількох століть) були Конго (державна етносу баконго), Бакуба (державна етносу куба), Лунда (державна етносів чокве та лунда), Балуба (державна етносу луба). Свою державу, територія якої простягалася поза межі теперішньої Конго-Кіншаси, мали також тутсі. Саме ці народи, а також монго та азанде, що активно борються за повне самоврядування, є найбільш готовими до державності. Зараз ініціативою володіють тутсі. Проте Конго вступить до фази остаточного розділення після активізації численної етнічної групи в центрі Конго-Кіншаси - монго. Після виокремлення монго інші народи будуть відрізані від столиці й зможуть без значного опору сформувати власні етнодержавні утворення. Цей процес, очевидно, стане безповоротним (адже в післяколоніальний період кілька разів окремі етнічні групи проголошували незалежні держави, які, проте, довго не існували), коли повністю незалежними стануть економічно найрозвиненіші території Конго-Кіншаси, заселені народом луба.

Сепарація в Конго-Кіншасі й відокремлення етносу баконго, який контролює столиці обох Конго, очевидно, відновить прагнення цього народу до об'єднання всіх своїх етнічних територій (це прагнення було дуже великим перед проголошенням незалежності). Тому нова держава конго охопить і етнічні території цього народу в Конго-Браззавілі. Аналогічно об'єднуються й території етносу теке, розташовані з правого та лівого берегів ріки Конго (тісні зв'язки між берегами існували весь час, і державний кордон був лише формальністю), а також народів середньої течії ріки. Отже, сепарація в Конго-Браззавілі, очевидно, відбудеться як супутній процес сепарації в Конго-Кіншасі.

Таким чином, прогнозується виділення таких етнополітичних утворень: *Конго* (країна етносу баконго), *Заїр* (країна племен району межиріччя Убангі - Конго, остання в центральній течії має назву Заїр). Ці племена тісно пов'язані між собою, зокрема мовою міжплемінного спілкування лінгала), *Монго* (країна групи етносів монго, а також комо, рега та боа, об'єднаних довкола активного консолідуючого центру - міста Кісангані), *Теке* (країна близьких етносів теке та саката), *Бакуба* (країна етносу куба), *Балуба* (країна етносу луба), *Конджо* (країна етносу конджо; хоча цей етнос не є надто чисельним, не займає значної території та не особливо активний в конголезьких процесах, його тісні зв'язки з етнічно розвиненими народами сучасної Уганди та відмінність від сусідніх народів, найімовірніше, призведуть до його виокремлення). Крім того, частини території Конго-Кіншаси увійдуть до етнодержавних утворень, що виходять за її теперішні межі. Так, до Убангі (сучасна Центрально-Африканська Республіка), очевидно, відійдуть території, заселені близькими між собою етносами гбая, нгбанді, банда та деякими менш чисельними, спорідненими з ними, позаяк ці ж етноси проживають і на північ від ріки Убангі, на території сучасної ЦАР, і тісно пов'язані між собою. Народ азанде і в Конго, і в ЦАР, і в Судані бореться за власну незалежну державу *Азанія*, яку, очевидно, таки буде утворено. Народи мору-мангбету, серемунду, мба та племена пігмеїв, що розмовляють їхніми мовами, ймовірно, увійдуть до складу етнодержавного утворення *Мору*, яке включить і частину території сучасної Уганди. Етнодержавне утворення Тутсі об'єднає землі цього народу в кількох країнах. Близькі етноси чокве та лунда, очевидно, відновлять доколоніальне державне утворення *Лунда*, що включить частину територій Конго-Кіншаси й Анголи. Найпівденніша частина провінції

Шаба заселена переважно народом бемба, що є одним з основних народів Замбії. Проте луба, які повністю контролюють цю провінцію (особливо індустріальні центри), навряд чи дозволять відокремитись від свого етнодержавного утворення цієї території. На користь цього свідчать вже сформовані економічні зв'язки та значні економічні інтереси в цьому багатому ресурсами районі. А в значному конфлікті там не зацікавлений ніхто.

Межі.

Конго - області сучасної Конго-Кіншаси Нижній Заір та Кіншаса; південна частина області Бандунду, області Квоілво, Бвоенза, Ньярі та південна частина області Пул сучасного Конго-Браззавілю; провінції Заір; Кабінда та Віже сучасної Анголи. Столиця - місто Кіншаса.

Заір - території областей Екваторіальна та Верхній Заір сучасної Конго-Кіншаси по обох берегах ріки Конго (Заїру) в її середній течії; області Санга та Ліквала та східна частина Кувет сучасного Конго-Браззавілю. Столиця - місто Мбандака.

Монго - більша частина Екваторіальної області на південь від ріки Конго за винятком прибережних районів, західна частина області Ківу, південна частина області Верхній Заір, північні частини областей Східна та Західна Касаї, північна частина області Бандунду (все в сучасній Конго-Кіншасі). Столиця - місто Кісінгані.

Теке - центральна частина області Бандунду сучасної Конго-Кіншаси, область Плото, північна частина області Пул, західна частина області Кувет сучасного Конго-Браззавілю. Столиця - місто Бандунду.

Бакуба - центральна частина області Західна Касаї сучасної Конго-Кіншаси. Столиця - місто Ілебо.

Балуба - області сучасної Конго-Кіншаси: Шаба без крайньої західної частини, Східна Касаї без північної частини, південна частина Західної Касаї. Столиця - місто Кананга. У цій найрозвиненішій частині сучасної Конго-Кіншаси є ще два великі консолідаційні центри, що можуть претендувати на роль столиці - етнічний центр луба Мбужі-Маї та великий економічний центр Лумумбаші. Проте політичним центром луба та й найбільшим містом є саме Кананга.

Конджо - південно-східна частина області Ківу (Конго-Кіншаса). Столиця - місто Бені (хоча можливий варіант - місто Бутембо).

Мору - центральна і східна частина області Верхній Заір (Конго-Кіншаса); провінції Маді та Західний Ніл (Уганда). Столиця - місто Аруа (на території сучасної Уганди).

Азанія - північна частина області Верхній Заір (Конго-Кіншаса); західна частина провінції Екваторіальна (теперішній Судан). Столиця - місто Бондо.

До *Тутсі* - східна частина області Ківу (Конго-Кіншаса), центр якої, місто Букаву, очевидно, буде столицею.

До *Убангі* - північна частина Екваторіальної області (Конго-Кіншаса).

До *Лунда* - західна частина області Шаба та крайній південь області Західна Касаї (Конго-Кіншаса).

Ангола

Колишня португальська колонія, де майже протягом усього постколоніального періоду триває громадянська війна. Наслідок цієї війни - велика політична, економічна й етнічна нестабільність у країні. У середньовіччя на території сучасної Анголи існувало декілька розвинених держав, а населення перебувало на досить високому рівні розвитку. Власне, важливими глибинними причинами (які накладаються на політичні та економічні) теперішньої ангольської війни є штучність сучасних кордонів, наявність достатньо розвинених і численних етносів, які значно відрізняються один від одного як за мовою, так і за культурою. Тому єдиним прийнятним для всіх народів виходом з теперішньої ситуації є

створення національних держав чи держав близьких груп етносів, тобто повторення, в основному, ситуації, яка була в середні віки до завоювання португальцями. Тому, проаналізувавши сучасну політичну, господарську, етнічну ситуацію в Анголі та її історію, прогнозуємо розпад країни на такі етнополітичні утворення: *Лунда* - країна близьких етносів чокве та лунда, які в доколоніальний період належали до однойменної країни.

Овімбунду - країна етносу овімбунду.

Лучазі - країна етносу лучазі.

Ньянека - країна етносу ньянека.

Ангола - країна етносу мбунду. Національною державою цього етносу в середні віки була Ндонго, від імені правлячої династії якої - Ангола - й походить назва сучасної країни.

До етнополітичного утворення етносу конго (на території сучасних Конго-Кіншаси та Конго-Браззавілю), швидше за все, відійдуть ангольські території, заселені цим етносом.

До етнополітичного утворення Окаванго (прогнозується на півночі сучасної Намібії та південному сході Анголи), ймовірно, увійдуть близькі етноси групи банту західні.

Межі.

Лунда - провінції Анголи Північна та Південна Лунда, північ провінції Мошико; західна частина області Шаба, крайній південь області Західна Касаї сучасної Конго-Кіншаси.

Столиця - місто Саурімо.

Овімбунду - провінції Південна Кванза, Бенгела та Уамбо. Столиця - місто Уамбо (одне з найважливіших міст етносу овімбунду та центр однойменної провінції).

Лучазі - провінція Біє та південна частина провінції Мошико. Столиця - місто Куїто (центр провінції Біє).

Ньянека - провінції Анголи Мосамедіш й Уїла. Столиця - місто Лубанго (центр провінції Уїла).

Ангола - провінції Луанда, Північна Кванза та Маланже. Столиця - місто Луанда (теперішня столиця країни).

До *Конго* - провінції Заїрі та Віже.

До *Окаванго* - провінції Кунене та Квандо-Кубанго.

Східна Африка

Уганда

У середньовіччі до приходу європейців на території Уганди було чотири незалежних королівства, сформовані на етнічній основі найрозвиненішими народами: ганда, ньоро, ньянколе, торо. Інші етноси, перебуваючи на родоплемінному рівні, хоча й не мали формально власних держав, проте фактично були незалежними. Після здобуття Угандою незалежності серйозною альтернативою створенню єдиної централізованої держави було формування на її території конфедеративної держави з широкою автономією для кожного з етносів. Звичайно, це суперечило інтересам колоніальних держав та й вносило дисонанс у стандартну схему створення постколоніальних держав у Африці, переважна більшість

народів якої, на відміну від народів Уганди, була ще не готова до такого варіанта державотворення. Проте готовність народів Уганди до самоврядування було враховано при адміністративному поділі: майже всі провінції країни сформовані за етнічним принципом. Відтак кількадесятирічний досвід самоврядування на рівні провінцій є цілком достатнім для усвідомлення народами необхідності створення власних етнічних держав.

Те, що адміністративний поділ Уганди відповідає етнічним територіям її народів, зменшує імовірність етнічних конфліктів. Тому можна прогнозувати мирне й достатньо цивілізоване розділення країни на етнодержавні утворення її народів. Багаторічні громадянські війни в Конго (колишньому Заїрі) та Судані, в основі яких лежать етнічні суперечності, відбуваються не без впливу сусідньої з ними Уганди. Причому Уганда допомагає етнічним меншинам, які захищають свої права на суверенітет. Це сприяє самовизначенню етносів Уганди та втягує її у процеси формування етнічних держав на африканському континенті. Очевидно, ці процеси не зможуть обійти й саму Уганду, етноси якої на той час будуть готові до власної державності. Тому, на території Уганди прогнозується виникнення дев'яти етнодержавних утворень: **Буганда** (країна етносу ганда, доколоніальна назва країни на березі озера Вікторія), **Буньоро** (країна етносу ньоро), **Анколе** (країна етносу ньянколе), **Торо** (країна етносу торо), **Карамоджа** (країна етносу карамоджа), **Ачолі** (країна етносу ачолі), **Ланго** (країна етносу ланго), **Тесо** (країна етносу тесо), **Бусога** (країна етносу сога). Крім того, провінції, переважно заселені народами мору-маді, нанді, гішу, луо і лух'я, тутсі, найімовірніше, увійдуть до складу етнодержавних утворень, що виходять за межі сучасної Уганди.

Межі.

Буганда - провінції Західна Менго, Східна Менго, Масака, Мобенде. Столиця - місто Кампала.

Буньоро - провінція Буньоро. Столиця - місто Хойма.

Анколе - провінція Анколе. Столиця - місто Мбарара.

Торо - провінція Торо. Столиця - місто Форт-Портал.

Карамоджа - провінція Карамоджа. Столиця - місто Морото.

Ачолі - провінція Ачолі. Столиця - місто Гулу.

Ланго - провінція Ланго. Столиця - місто Ліра.

Тесо - провінції Тесо і Мбале. Столиця - місто Сороті.

Бусога - провінція Бусога. Столиця - місто Джинджа.

До *Мору* - провінції Маді та Західний Ніл. Столиця - місто Аруа. Хоча південна частина провінції Західний Ніл, центром якої є Аруа, населена малочисельним етносом кумам, який за мовою та походженням суттєво відрізняється від мору-маді, проте виокремлення його в етнодержавне утворення малоімовірне. Адже більшість мору-маді живуть на території теперішніх Судану та Конго-Кіншаси, де беруть участь у військових діях. Наслідком цих дій, очевидно, стане об'єднання територій, заселених мору-маді, і виникнення етнодержавного утворення Мору. За таких умов малочисельний народ кумам, що не має навіть власної адміністративної одиниці, не зможе протистояти прагненню достатньо сильних мору-маді повністю контролювати провінцію Західний Ніл.

До *Нанді-Сук* - провінція Карчорва, заселена переважно етносом нанді.

До *Ньянза* - провінція Букеді, заселена народами гішу, луо та лух'я, які на території сучасної Кенії спільно активно борються проти центральної кенійської влади.

До *Тутсі* - провінція Кабале.

Кенія

Кенія розташована на межі розселення кушитських, нілотських і банту народів. Крім того, різні її частини суттєво відрізняються між собою за природними умовами - це також підтверджує, що Кенія є штучним утворенням. Між центральним, західним і прибережним регіонами країни існують значні суперечності, які мають чітко виражену етнічну основу. У кожному з регіонів є великі консолідаційні центри (Найробі, Кісуму, Момбаса). У доколоніальний період етноси теперішньої Кенії не тільки не були в складі однієї держави, але й належали до зовсім різних культур і зон впливу. Так, у західній частині було королівство Ванга, на узбережжі - міста-держави народу суахілі, в центрі - племена кікуйю, камба і масаї, які перебували на родоплемінному рівні розвитку, на півночі - кушитські народи входили до складу своїх державних утворень. Після проголошення незалежності народи Кенії утримуються в одній державі лише завдяки сильній централізованій владі, яка політично, а час від часу й збройно придушує етнічні виступи на окраїнах. Очевидно, з розвитком процесів становлення етнічних держав у Центральній Африці подальше існування такого становища в Кенії стане неможливим і призведе до виникнення незалежних етнодержавних утворень, до яких народи готові вже тепер. Тому прогнозуємо виникнення етнодержавних утворень: **Ньянза** (країна західних народів луо, лух'я), **Кенія** (країна центральних народів кікуйю та камба), **Нанді-Сук** (країна близьких етносів нанді та сук), **Туркан** (країна етносу туркана). Заселена переважно суахілі та близькими до них народами групи східні банту, що перебувають під їхнім впливом, Прибережна провінція, очевидно, увійде до складу конфедеративного етнодержавного утворення Суахілі, основна частина якого розташована на території сучасної Танзанії. Північні території, заселені кушитськими народами сомалі та галла, очевидно, приєднаються до своїх етнополітичних утворень (*Сомалі та Галла* в сучасній Ефіопії). Південно-західна частина Кенії, заселена етносом масаї, найімовірніше, увійде до державного утворення масаїв.

Межі.

Ньянза - провінції Кісуму та Какамега, частина провінції Накуру навколо міста Кітале, угандійська провінція Букеді, танзанійська область Мара. Столиця - місто Кісуму. Виникнення окремих етнодержавних утворень луо, лух'я і гішу малоймовірне у зв'язку з некомпактністю територій проживання окремих етносів, спільністю їхньої боротьби проти центральної влади, а також існуванням у доколоніальні часи єдиного державного утворення. **Кенія** - східна частина провінції Накуру навколо її адміністративного центру - міста Накуру, столичний округ Найробі, провінція Нієрі, південь Східної провінції. Столиця - місто Найробі.

Нанді-Сук - центральна та західна частина провінції Накуру та провінція Карчорва сучасної Уганди. Ймовірна столиця - місто Елдорет.

Туркан - північна частина провінції Накуру. Ймовірна столиця - місто Лодвар.

До конфедерації *Суахілі* - Прибережна провінція.

До *Сомалі* - Північно-Східна провінція.

До *Галла* - північ Східної провінції.

До *Масая* - південна частина провінції Накуру.

На рис. 7 зображено прогнозовану етнополітичну карту сучасних Уганди, Кенії і Танзанії.

7. Етнополітична карта Центрально-Східної Африки

Сомалі

На сьогодні це одна з небагатьох національних держав на африканському континенті. Значна частина етнічної території народу сомалі розташована за межами держави Сомалі - в Ефіопії та Кенії. Як наслідок, одне з найбільших прагнень сомалійців - приєднати ці території. Задля реалізації цього прагнення сомалійці не зупинялися й перед застосуванням зброї. Але головне, що активно прагнуть до об'єднання з Сомалі й сомалійці Ефіопії та Кенії. У Кенії перед проголошенням незалежності велася активна боротьба за приєднання до Сомалі, яка не припинилася й тепер. А в Ефіопії вже більша частина етнічних територій сомалійців завдяки активній боротьбі місцевого населення та збройній підтримці Сомалі фактично контролюється сомалійцями. Війна між Сомалі та Ефіопією, під час якої сомалійці захопили майже всі свої етнічні землі в Ефіопії, завершилася внутрішнім конфліктом у Сомалі, спровокованим, очевидно, за активної участі чужоземних спецслужб, передовсім колишнього СРСР. Громадянська війна, що стала наслідком цього конфлікту, призвела до величезної розрухи й голоду в країні. Проте нині країна перебуває в стадії відносно стабільного розвитку й, очевидно, досить швидко загоїть рани громадянської війни.

Сомалійці - давній кушитський народ зі значним досвідом державності й високим рівнем національної свідомості. З урахуванням активних сепараційних процесів у багатонаціональних Ефіопії та Кенії прогнозується, що Сомалі зможе об'єднати практично всю етнічну територію сомалійського народу.

Межі.

Сомалі - територія сучасної держави Сомалі, північно-східна частина ефіопських провінцій Харер, Бале, Сідамо та Північно-Східна провінція Кенії. Столиця - місто Могадішо

(теперішня столиця Сомалі).

Джібутті

Колишня французька колонія, яка перед здобуттям незалежності мала назву "Французька територія афарів та ісса". Племена афарів та ісса, що становлять основне населення країни, займають абсолютно різні соціально-економічні ніші, тому конкуренція між ними існує переважно на політичному рівні. Проте у зв'язку з невеликою чисельністю, недостатньою структурованістю, а також тому, що ситуація в країні значно краща, ніж у сусідніх Ефіопії та Еритреї, де також проживають ці народи, їх сепарація в Джібутті найближчим часом не дуже ймовірна. Отже, територіальні зміни у цій країні не прогножуються.

Ефіопія

Одна з небагатьох африканських держав, що залишалася незалежною і після колоніального поділу Африки. Проте весь час вона була багатонаціональним утворенням, яке існувало завдяки королівській централізованій владі, що враховувала традиційний патріархальний устрій народів. З подальшим етнічним і політичним розвитком народів такий устрій перестав бути прийнятним. Виявом цього стало падіння монархії, що усунуло консолідаційну основу народів Ефіопії. Суперечності, які вийшли на поверхню, призвели до громадянської війни, одним з наслідків якої було здобуття незалежності колишньою ефіопською провінцією Еритреєю, населення якої закріпило незалежний статус на референдумі. Проте конфлікт усередині Ефіопії цим не вичерпався. Інші народи, передусім тіграї, також прагнуть створити незалежну державу, і це проявляється у збройній боротьбі. Нестабільність зросла й унаслідок війни з Сомалі, коли сомалійські війська зайняли більшу частину області Харар, у якій проживає етнос сомалі. Тепер громадянська війна спалахує періодично і загострюється через підтримку Еритреєю сепараційних процесів. З іншого боку, великим джерелом політичної та етнічної нестабільності на кордонах Ефіопії є збройний конфлікт у Судані між мусульманською північчю та християнським півднем і зростання у тамтешніх південних народів відчуття своєї національної самотності. Усі ці чинники, а також катастрофічне зниження рівня життя в Ефіопії, ймовірно, призведуть до неможливості утримання центральною владою важелів управління державою, що й зумовить розпад країни. Ефіопія - дуже давня держава. Проте у давнину вона не займала своєї сучасної території, а лише її північну частину - землі тірге, тіграї, частково землі амхара та залежних від них народів.

Основні народи, які становлять етнічне ядро Ефіопії, - амхара і галла. Саме вони найбільше протистоять етнічній сепарації інших народів країни. Проте це їм дедалі менше вдається. З часом, очевидно, виникнуть суперечності між самими галла і амхара, оскільки етнічна межа між ними чітко не визначена. Крім того, спостерігається активна асиміляція етносом амхара галла центральних та західних районів Ефіопії, що відокремлюють цих галла від галла південних районів. Останні повністю зберегли свою національну та культурну самотність і все частіше виступають проти центральної влади. Отже, можна визначити чітку етносукупність, яка намагається всіма силами зберегти Ефіопію в теперішніх межах: амхара, північно-західна гілка етносу галла та деякі інші близькі до амхара невеликі етноси центральних та західних районів країни. Решта етносів Ефіопії так чи інакше проявляють сепараційні тенденції. Цьому сприяють їхні етнічні та культурні відмінності від центральних народів, передусім амхара. Особливо активною є сепарація районів Ефіопії, заселених етносом сомалі, який вже є державним, оскільки боротьбу ефіопських сомалійців як політично, так і військово підтримує держава Сомалі. Вже на теперішній час можна говорити, що етнічні території сомалі в Ефіопії фактично не контролюються центральною

владою. Крім сомалі та тіграї, які збройним і політичним шляхом виборюють свою незалежність, можна прогнозувати й посилення боротьби проти центральної влади галла південних районів та сідамських народів південного заходу Ефіопії, оскільки економічні та політичні інтереси цих етносів зовсім інші, ніж центральної влади. Об'єднуючись заради виживання з близькими до них етнічними групами, сідамські народи та різні племена південних галла дедалі більше консоліднуються. Отже, на місці сучасної Ефіопії прогноуються чотири етнополітичні утворення: **Галла, Тіграї, Сідамо** та власне Ефіопія, а землі, заселені етносом сомалі, швидше за все, відійдуть до держави Сомалі.

Межі.

Тіграї (країна етносу тіграї) - провінція Тігре. Столиця - місто Аксум (столиця стародавньої держави).

Галла (країна етносу галла) - провінція Арусі, північно-східна частина провінції Бале та південна і центральна частини провінції Сідамо; північ Східної провінції Кенії. Столиця - місто Гоба.

Сідамо (країна близьких між собою гірських народів сідамо) - провінція Гему-Гофа, північно-західна частина провінції Сідамо та південна частина провінції Кефа. Столиця - місто Їрга-Алем.

До *Сомалі* - східні частини провінцій Харер, Бале та Сідамо.

Ефіопія (колишня метрополія) - провінції Шева, Велега, Годжам, Богемдір, Вело та північно-західна частина провінції Харер, північна частина провінції Кера. Столиця - місто Аддіс-Абеба.

Еритрея

Одна з наймолодших африканських держав, що раніше була частиною Ефіопії. Можна вважати, що з її виникненням, яке відбулося цивілізованим способом - через референдум (щоправда, до цього велася активна політична і збройна боротьба), в Африці почався новий етап державотворення - формування нових країн вже не з колоній, а з незалежних африканських держав внаслідок етнополітичних сепараційних процесів у цих державах, які з етнокультурного погляду здебільшого є штучними утвореннями.

У колоніальний період Еритрея була окремою італійською колонією, проте, на відміну від більшості інших колоній, які стали незалежними в їхніх тогочасних межах, її було приєднано до Ефіопії. Таке об'єднання не викликало позитивної реакції у більшості населення країни. До того ж в Еритреї ще у колоніальні часи сформувалася своя управлінська еліта, яка пізніше конкурувала з власне ефіопською. Ця еліта добилася збереження за новою ефіопською адміністративною одиницею широкої політичної автономії. Як тільки політична та економічна ситуація в Ефіопії катастрофічно загострилася, Еритрея вийшла з її складу.

На сучасному етапі Еритрея - достатньо стійке утворення, яке витримало іспит на життєздатність, відкрито вступивши у прикордонний конфлікт з колишньою метрополією і довівши, що ані в політичному, ні у військовому плані не поступається їй. Вигідне приморське розташування неподалік від межі Африки та Азії буде сприяти Еритреї в її розвитку як незалежної держави. Хоча етнічно населення Еритреї неоднорідне, основну консолідуючу роль відіграє етнос тігре. Інші етноси натеper не мають значного потенціалу для сепарації, та й спільна боротьба за утвердження незалежності країни й підтримка боротьби споріднених народів Ефіопії об'єднують їх навколо тігре.

Отже, ймовірно, територіальні межі Еритреї залишаться незмінними. Столиця - місто

Асмера.

Судан

У "Країні чорних", як називали колись єгиптяни землі на південь від своїх кордонів, сьогодні спостерігаємо чи не найгострішу в Африці етнічну конфронтацію. Вона вилилася у тривалий і кровопролитний конфлікт. У протистоянні країна розділилася на дві частини - південь і північ. Арабська північ усіма силами намагається втримати у складі Судану повсталий південь, заселений нілотськими народами. Цей конфлікт підсилює ще й релігійний чинник: населення півдня країни здебільшого сповідує християнство, а населення півночі - іслам. На сучасному етапі протистояння досягло критичної точки - повномасштабна громадянська війна, тисячі жертв, у країні (особливо на півдні) панує голод. Усі спроби врегулювання конфлікту зазнали невдачі. Не допомогло ні посередництво ООН, ні навіть спроба надання півдню широкої політичної автономії. Єдиним можливим вирішенням цієї складної ситуації є відокремлення південних районів від Судану. Це, швидше за все, й станеться, бо якщо від сепарації народ втримують виключно силою багнета та продовольчою блокадою, то з часом цей народ навчиться протистояти багнетові і знайде інші шляхи отримання продуктів. Отже, прогнозується поділ Судану. Проте вже тепер очевидно, що це не буде поділ лише на дві частини - північну та південну. Населення обох цих частин не є однорідним. Під час громадянської війни кожен з основних етносів виразно усвідомив свої етнічні інтереси, сформував власну політичну еліту й консолідувався навколо неї. Особливо це проявляється на півдні, де вже чітко сформувалися окремі етноси, найбільші з яких - дінка, нуер, азанде, барі та мурле. Проте можливість виокремлення всіх цих етносів в етнополітичні утворення на сьогодні не надто велика, бо спільний досвід боротьби проти півночі з'єднав більшість народів півдня в єдине політичне ціле і тепер південь виступає єдиним. Якби розв'язання міжетнічних проблем в Судані розтягнулося ще на кілька десятиліть, то ці етноси, ймовірно, створили б окремі держави. Проте ці проблеми нині настільки гострі, що їх вирішення не можна відтягувати. Тому для більшості етносів півдня цілком прийнятною є перспектива єдиної федеративної (чи конфедеративної) держави християнських нілотських народів. Виняток становить етнос азанде, який протягом багатьох десятиліть бореться за створення держави Азанії в межах територій, заселених цим етносом в Судані та Конго-Кіншасі. Під час розпаду цих країн таке прагнення азанде, найімовірніше, стане реальністю. Крім того, повністю готовий до самостійного розвитку й територіально відокремлений від інших народів етнос барі, який досяг найбільших успіхів у боротьбі за відокремлення і який має потужний консолідаційний центр - місто Джу́ба. Отже, прогнозується виокремлення на півдні Судану етнополітичного утворення нілотських народів, етнополітичного утворення народу барі та входження суданських територій, заселених етносом азанде, до Азанії.

Зовсім інша ситуація на півночі Судану, яка заселена переважно суданськими арабами. Власне, назва "суданські араби" є збіркою для арабізованих племен на південь від Єгипту. Ці племена перейняли в арабів їхню культуру, мову, релігію, проте ні фізіологічно, ні за ментальністю не стали арабами. Ця арабізація змогла поєднати різні племена у специфічне надетнічне утворення, представники еліти якого тепер вважають себе єдиною спільнотою, що необхідно для їхньої консолідації у боротьбі проти народів півдня. Проте зберігається їхній поділ на арабів Кордофану, Дарфуру, Нубії. Це дає підстави вважати, що араби Судану не є однорідною сукупністю. До того ж на півночі збереглися етноси, які не піддалися арабізації, і деякі з них є досить чисельними. Тому можна прогнозувати, що після відокремлення півдня, що, безумовно, буде поразкою для півночі й сприятиме її ослабленню, почнуться сепараційні процеси серед етнічних груп півночі. Сприятиме цьому й політична радикалізація в Судані - адже вже тепер ця країна вважається пристановищем

ультрарадикальних ісламістських угруповань. Неоднорідність суданських арабів і наявність залишків корінних неасимільованих етносів, які можуть стати основою для формування нових етнічних одиниць, при дальшому загостренні ситуації в країні можуть спричинити розпад "арабської" частини Судану.

Тому прогнозується виділення на півночі країни таких етнополітичних утворень:

Дарфур. Територія сучасної однойменної провінції Судану, яка заселена переважно етносами фор, мурле, тема, даго та менш чисельними дарфурськими етносами та арабами Дарфуру.

Кордофан. Територія сучасної однойменної провінції, яка заселена народами Кордофану, арабами Кордофану та, частково, нубійцями.

Нубія. Весь північний схід Судану - історична земля етносу нубійців, де й проживає сьогодні їх основна частина разом з арабами (які на цій території в етнічному плані близькі до арабів Єгипту, а не до інших "суданських арабів").

Беджа. Історична територія етносу беджа, який найменше з північних народів піддався арабізації.

Судан. Територія суданських арабів, які тепер займають домінуюче становище в Судані.

Межі.

Барі (країна етносу барі) - східна та центральна частини провінції Екваторіальна. Столиця - місто Джуба.

Нілія (країна близьких нілотських народів) - провінції Верхній Ніл і Бахр-ель-Газал. Столиця - місто Малакаль.

Дарфур (країна близьких народів Центрального та Східного Судану та дарфурських арабів) - провінція Дарфур. Столиця - місто Ель-Фашер.

Кордофан (країна близьких кордофанських народів, частково нубійців і арабів Кордофану) - провінція Кордофан. Столиця - місто Ель-Обейд.

Нубія (країна нубійців та нубійських арабів) - північно-східна частина провінції Північна. Столиця - місто Ваді-Хальфа.

Беджа (країна етносу беджа) - північна частина провінції Кассала. Столиця - місто Кассала.

До Азанії - західна частина провінції Екваторіальна.

Судан (країна суданських арабів) - решта території Судану. Столиця - місто Хартум.

Південна Африка

Намібія

Країна на південному заході африканського континенту, яка однією з останніх отримала політичну незалежність. Протягом більшої частини XX століття територію сучасної Намібії називали Південно-Західна Африка.

Приклад цієї країни яскраво ілюструє штучність установлених колонізаторами кордонів, які згодом стали межами нових африканських держав. До Намібії входять території, заселені зовсім різними етносами, що значно відрізняються як за антропологічним типом, так і за

мовою, культурою та багатьма іншими параметрами. Найбільшою є відмінність між півднем та північню країни. На півдні живуть представники давнього автохтонного населення всієї Південної Африки - готтентоти та, частково, бушмени. Також на півдні Намібії проживає основна частина білого населення цієї країни (бури, німці, англійці), яке розселилося на етнічній території готтентотів та бушменів. Їх співіснування на одній території, взаємні економічні, політичні та етнічні зв'язки зближують ці групи етносів. Отже, можна припустити, що на півдні цієї країни формується окрема політико-географічна спільнота. Північ країни заселяють споріднені етноси групи банту західні. Ці найчисельніші в Намібії народи відділені від своїх співплемінників в Анголі кордоном. Домінуючим серед них є етнос овамбо, який був одним з лідерів боротьби за незалежність Намібії і основною протиположністю білому населенню, яке протягом значного періоду домінувало в країні. Саме загроза півночі (а особливо - панування овамбо) стримувало готтентотів і біле населення від підтримки ідеї незалежності Намібії. Хоча поки що не йдеться про розділ країни, проте можна припустити, що з часом протистояння між півднем та північню набуде гостріших форм. Вже тепер представники етносу овамбо активно претендують на домінуючу роль в політичному та економічному житті Намібії, тим самим викликаючи спротив з боку білого населення та готтентотів. Як наслідок, прогнозується роз'єднання Намібії на дві частини - північну та південну. Позаяк між північними районами Намібії та південними районами Анголи існують тісні етнічні зв'язки (етноси штучно роз'єднані кордоном), а також у зв'язку з великою політичною та етнічною нестабільністю в Анголі можна прогнозувати, що сучасний кордон між Намібією і Анголою буде недовготривалим. Території, заселені спорідненими етносами західних банту, увійдуть до складу прогнозованого етнополітичного утворення **Окаванго**. Державницький досвід овамбо в сучасній Намібії допоможе їм відіграти консолідуючу роль в Окаванго.

Межі.

Окаванго - сучасні провінції Намібії Овамболенд, Каоковелд, Цумеб, Окаванго, Грутфонтейн, Отжіваронго, Омаруру, Окакандья, Кірібіб, східна частина провінції Оучо, північна частина провінції Гобабіс; провінції Анголи Кунене та Квандо-Кубанго. Столиця - місто Цумеб.

Намібія - решта території сучасної Намібії. Столиця - місто Віндхук (теперішня столиця Намібії).

Південно-Африканська Республіка

Південно-Африканська Республіка зазнала найбільшого з усіх африканських країн впливу європейських поселенців. На її території навіть сформувався новий специфічний етнос європейських поселенців - бури. Завдяки тісному контакту з африканізованими європейцями, високому економічному та політичному розвитку країни етноси ПАР мають найвищий рівень етнічної самосвідомості серед африканських народів і є найбільш готовими до формування етнічних державних утворень. Таку ситуацію спричинила їхня спільна боротьба проти режиму панування білої меншості. Після перемоги основними стали суперечності між етнічно зрілими корінними африканськими народами. Крім того, після краху режиму апартеїду (роздільного проживання рас з домінуванням білих) країна впадає у протилежну крайність - панафриканізму (домінування представників негроїдної раси), що нашоується на великий спротив бурів. Їхній досвід боротьби як проти африканців, так і проти англійців знадобиться для того, щоб у недалекому майбутньому сформувати сильне етнічне державне утворення. Теперішні процеси африканізації столичної політичної та економічної еліти та особливо активне витіснення з неї бурів тільки пришвидшують їх прагнення до суверенітету. З іншого боку, суперечності між корінними народами, передусім зулу, коса і тсвана, час від

часу призводять до збройних сутичок. Вирішення теперішньої складної ситуації в ПАР можливе лише через виокремлення етнодержавних утворень основних народів країни: бурів, коса, зулу, тсвана, сото, свазі та тсонга. Оскільки тсвана, сото та свазі вже мають свої етнічні держави (Ботсвана, Лесото, Свазіленд), з якими підтримують тісні стосунки, прогнозується возз'єднання їх з цими країнами. Тсонга займають домінуючі позиції на півдні Мозамбіку й також мають усі підстави для об'єднання. Центральна частина провінції Трансвааль, яка економічно є найрозвиненішою, етнічно не однорідна. Тут проживає кілька корінних африканських народів (педі, дебеле, венда, частково - тсвана) та значна частина білого англомовного населення. Сепарація кожного з цих народів на цій території малоймовірна через некомпактність проживання та наявність тісних економічних зв'язків. Тому тут, найвірогідніше, виникне конфедерація, етноси якої зможуть знайти для себе відповідні ніші, а економічні чинники спонукають їх до мирного співіснування.

Межі.

Африкаан (країна бурів) - Капська провінція без північної та південно-східної частин. Столиця - місто Капстад (сучасний Кейптаун).

Коса (країна народу коса) - південно-східна частина Капської провінції. Ймовірна столиця - місто Квінстаун (можливе перейменування його мовою коса).

Зулу (країна зулусів) - провінція Натал. Ймовірна столиця - місто Дурбан.

Трансвааль (або Південно-Африканська Конфедерація) - провінція Трансвааль, крім східної, південно-східної та південно-західної частин. Столиця - місто Преторія.

До **Ботсвани** - північна частина Капської провінції, південно-західна частина провінції Трансвааль та північна частина Оранжевої провінції. Ймовірна столиця - місто Мафекінг (відразу після проголошення незалежності Ботсвани її столицею стало саме місто Мафекінг, яке знаходилося на території ПАР).

До **Лесото** - більша частина провінції Оранжева, крім її крайнього сходу, та прикордонні з Лесото райони Капської провінції, де проживають сото. Найімовірніше, що столицю буде перенесено з Масеру до центру Оранжевої провінції Блумфонтейна у зв'язку з його більшим політичним та економічним значенням для сото.

До **Свазіленду** - південно-східна частина провінції Трансвааль (райони компактного проживання етносу свазі).

До **Тсонга** - східна частина провінції Трансвааль.

Ботсвана

Досить велика за територією країна Південної Африки. Проте населення Ботсвани малочисельне. Це пов'язано з тим, що на території країни розташована пустеля Калахарі. Ботсвана - переважно однонаціональна держава, домінуючим етносом якої є тсвана. Хоча в країні на значній території проживають бушменські племена, їх відсоток у загальній кількості населення незначний, оскільки живуть вони переважно в пустельних районах. Інші ж національні меншини Ботсвани (шона, гереро) також малочисельні, до того ж здебільшого проживають некомпактно. Отже, будь-яка сепарація чи етнічна нестабільність всередині країни малоймовірні.

Найважливіший аспект, який може вплинути на територіальні межі Ботсвани, - те, що національну країну етносу тсвана населяє лише менше четвертини усіх тсвана Південної Африки. Основна ж частина цього етносу проживає в сусідній Південно-Африканській Республіці. Протягом усієї історії між тсвана обох країн були тісні зв'язки і навіть свого часу столиця незалежної Ботсвани знаходилася на етнічній території тсвана в ПАР (Мафекінг). Як наслідок, вікове прагнення тсвана до об'єднання і власної державності, а також прогнозовані

сепараційні процеси та внутрішня етнічна нестабільність у Південно-Африканській Республіці, ймовірно, призведуть до об'єднання більшості земель тсвана в обох південноафриканських державах в єдине етнополітичне утворення.

Межі.

Ботсвана - територія сучасної Ботсвани; північна частина Капської провінції, південно-західна частина провінції Трансвааль і північна частина Оранжевої провінції Південно-Африканської Республіки. Найімовірніша столиця - місто Мафекінг (одне з головних міст та консолідаційний центр етносу тсвана).

Свазіленд

Невелика за розмірами держава етносу свазі. Проте, як і у випадку з тсвана, більша частина свазі проживає в сусідній Південно-Африканській Республіці. Існує значна економічна та політична взаємодія між обома гілками цього етносу, які до переходу бурів за річку Вааль та подальшої англійської колонізації цих районів були об'єднані в єдине державне утворення на всій етнічній території. Взаємопов'язаність свазі Свазіленду та ПАР, етнічна нестабільність і вікове прагнення всіх свазі жити в єдиній етнічній державі дають підстави прогнозувати об'єднання сучасного Свазіленду з територіями компактного проживання цього етносу в ПАР.

Межі.

Свазіленд - територія сучасного Свазіленду; південно-східна частина провінції Трансвааль сучасної Південно-Африканської Республіки. Найімовірніше, центр нового етнополітичного утворення залишиться в столиці сучасного Свазіленду, у місті Мбабане, оскільки на етнічних територіях свазі в ПАР немає достатньо потужного міста, яке могло б стати не тільки економічним, а й політичним, культурним і консолідаційним центром нової країни. А місто Мбабане, хоча й частково, виконує ці функції.

Лесото

Етнодержавне утворення етносу сото, яке зі всіх сторін оточене територією Південно-Африканської Республіки. Основна частина сото проживає в ПАР (як в Ботсвані і Свазіленді), тому з подальшою дестабілізацією цієї країни все більше посилюватиметься прагнення обох гілок етносу сото до об'єднання в єдиній національній державі. У ПАР більша частина Оранжевої провінції разом зі столицею розташована на етнічній території сото, що дає підстави розглядати можливість говорити про ймовірність об'єднання з Лесото усієї території провінції. Проте між африканськими (чорношкірими) народами ПАР існують суттєві суперечності, які є і в цій провінції, де, крім сото, проживає ще значна частина тсвана. До того ж, окрім адміністративного центру Блумфонтейна, на півдні Оранжевої провінції є й інші досить великі райони компактного проживання бурів, які на початку XX століття заснували на цих теренах державу - Оранжеву республіку. Отже, виходячи з наведених чинників, прогнозується об'єднання Лесото лише з південно-східною частиною Оранжевої провінції (етнічною територією етносу сото). Щодо інших провінцій Південно-Африканської Республіки, то в них проживає відносно невелика кількість сото, і вони не можуть активно впливати на етнічні та політичні процеси й ініціювати якусь сепарацію.

Межі.

Лесото (країна етносу сото) - сучасна держава Лесото та південно-східна частина Оранжевої провінції ПАР. Столиця - місто Блумфонтейн (теперішній адміністративний центр Оранжевої провінції). Сучасна столиця Лесото місто Масеру (резиденція короля) в

політичному, економічному плані та за чисельністю значно поступається Блумфонтейну.

Зімбабве

На території Зімбабве ще з VI століття існували досить розвинені держави. У країні є два великі історичні, етнічні, політичні та економічні центри впливу - Хараре (теперішня столиця, центр етносу шона) та Булавайо (центр етносу матебеле). Саме матебеле найактивніше боролися проти британського колоніального режиму. Тому ситуація, коли в країні домінуючі позиції займають шона, їх також не влаштовує. Та й політична боротьба відбувається між двома політичними силами, які відображають інтереси різних етнічних груп. Причому ця боротьба жорстока й непримиренна. Теперішній адміністративний поділ країни також базується переважно на її двоетнічній природі. Тому країна повністю готова до поділу на два етнодержавні утворення, поштовхом до чого, очевидно, стануть теперішні активні сепараційні процеси в ПАР, а також загальноафриканські процеси етнічного розділення, зокрема безперервна багаторічна громадянська війна в Конго-Кіншасі.

Межі.

Матебеле - провінції Південний Матебелеленд та Північний Матебелеленд. Столиця - місто Булавайо (стародавня столиця народу матебеле). Малочисельні народи, що також проживають на цій території, не проявляють достатньої політичної активності й не чинять спротиву домінуючій ролі матебеле.

Шона - провінції Північний Машоналенд, Південний Машоналенд, Мідленд, Манікаленд, Вікторія та південні частини мозамбікських провінцій Софала та Маніка з містами Бейра та Чімойо. Столиця - місто Хараре. Відділення південно-східних районів провінції Вікторія, населених етносом тсонга, від етнодержавного утворення шона малоімовірно, оскільки на цих територіях тсонга є нечисленними, вони не залучені до процесів об'єднання тсонга ПАР та Мозамбіку та не мають великого консолідаційного центру.

Замбія

У доколоніальний період на території сучасної Замбії свої держави мали чотири народи: бемба, лунда, лозі та нгоні. Основна частина нгоні переселилася на північний схід від озера Ньяса на територію сучасної Танзанії. На території Замбії та Малаві вони проживають некомпактно, тому претендувати на окреме етнодержавне утворення на цих територіях навряд чи можуть. Лунда були метропольним етносом значної імперії, яка охоплювала території різних етносів. Прогнозується виникнення етнодержавного утворення Лунда на території сучасних Анголи та Конго-Кіншаси. Сьогодні на території Замбії чисельність лунда невелика. Крім того, процеси виникнення етнодержавних утворень у цих країнах, очевидно, відбуватимуться значно швидше, ніж у Замбії. Тому замбійські лунда, вірогідно, не зможуть приєднатися до свого етнодержавного утворення.

Тепер ситуація в Замбії набагато стабільніша, ніж у сусідніх Конго-Кіншасі та Анголі. Етнічні суперечності існують і є однією з основних проблем країни. Проте вони розв'язуються у більш цивілізований спосіб. Цьому значною мірою сприяло толерантніше ставлення британців, які були колонізаторами в Замбії, до етнічних проблем. Етнічну ситуацію досить добре враховує й адміністративний поділ. Розвиток промисловості в країні, передовсім у провінції Коппербелт, сприяє швидкому і стабільному етнічному розвитку. Проте існує одне потужне джерело етнічної сепарації, яке, поряд з сепараційними процесами у сусідньому економічно тісно пов'язаному із Замбією Зімбабве, найімовірніше, стане поштовхом до виокремлення в цій країні нових етнополітичних утворень. Це -

контрольована етносом лозі Західна провінція, яка ще в колоніальний період зберігала значну автономію, оскільки була не колонією, а лише протекторатом Великої Британії із збереженням влади місцевого етнічного правителя. Структура місцевого самоврядування, сформована у ті часи, частково збереглася у цій провінції й дотепер, проте повноваження місцевої влади стали значно вужчими. Отже, незалежна Замбія фактично усунула багатовіковий суверенітет лозі, з чим вони не збираються миритися. Крім лозі, очевидно, консолідуються у власних етнодержавних утвореннях найчисленніші етноси Замбії бемба і тонга. Територія Східної провінції, населена переважно етносом малаві та, частково, нгоні, найімовірніше, приєднається до території своєї етнічної країни Малаві (там також некомпактно проживає значна частина нгоні).

Межі.

Замбія (країна етносу тонга) - провінції Південна та Центральна (без північної частини). Столиця - місто Лусака.

Бембія (країна етносу бемба) - провінції Коппербелт, Луапула, Північна та Північно-Західна, північна частина Центральної провінції. Столиця - місто Ндола (адміністративний центр провінції Коппербелт).

Лозі (країна етносу лозі та деяких малочисельних етносів) - Західна провінція. Столиця - місто Монгу (сучасний центр провінції).

До *Малаві* - Східна провінція.

Малаві

Етнічна держава народу малаві, що становить абсолютну більшість населення країни. Національні меншини, хоч і досить багаточисельні, проживають переважно некомпактно. Виокремлення і приєднання до своїх етнодержавних утворень прикордонних найбільших за чисельністю меншин макуа та яо малоймовірне, оскільки в Малаві не передбачається значної внутрішньої нестабільності. Під час сепараційних процесів у Мозамбіку та Замбії прогнозується приєднання до Малаві значних територій, які компактно заселяє цей народ.

Межі.

Малаві - вся територія сучасного Малаві; Східна провінція Замбії; мозамбікські провінції Тете та північні частини провінцій Софала та Маніка. Столицею країни після проголошення незалежності було містечко Зомба, хоча основним центром довгий час залишалося місто Блантайр-Лімбе. Проте столицю було перенесено до міста Лілонгве, що розташоване неподалік кордонів із Замбією та Мозамбіком. Очевидно, в цьому місті столиця й залишиться, що сприятиме консолідації трьох гілок малавійського етносу.

Мозамбік

У пізньому середньовіччі народи південної течії річок Замбезі та Лімпопо мали досить розвинені державні утворення. Зокрема, тут існувала імперія Момотапа, яка розпалася під натиском племен, що прийшли з середини континенту. За рівнем державного розвитку ця країна багато в чому є аналогом Римської імперії для європейських народів. Тому сучасні етноси Мозамбіку, Малаві, Зімбабве та півдня Замбії, на розвиток яких ця імперія мала дуже великий вплив, вже дозріли до творення національних держав (за рівнем етнічного розвитку їх можна порівняти з європейськими народами часів середньовіччя). Хоча громадянська війна в Мозамбіку завершилася лише в середині 90-х років, поштовхом для процесів національної сепарації там, очевидно, будуть зовнішні впливи, передусім сусідніх, етнічно найрозвиненіших країн півдня Африки - Південно-Африканської Республіки та Зімбабве.

Зокрема, в ПАР проживає значна частина народу тсонга, який є основним етносом півдня Мозамбіку. На території проживання тсонга розташована столиця Мозамбіку, тому вплив цього народу на процеси в країні дуже великий. Під час процесу національної сепарації в ПАР, що активно відбувається вже тепер, дуже ймовірним є об'єднання територій тсонга обох країн. Та й раніше відчувався значний взаємний вплив Мозамбіку та ПАР, пов'язаний з політичними інтересами тсонга. Зокрема, цей вплив був відчутний під час громадянської війни в Мозамбіку. Інший поштовх до сепарації - консолідаційні процеси етносу шона, який є основним народом Зімбабве, а на території Мозамбіку має значний консолідаційний центр - місто Бейра. Крім того, етнічні суперечності, що були однією з причин громадянської війни, не розв'язано. Тому навіть незначний поштовх ззовні може спричинити новий етап сепараційних процесів етносів Мозамбіку, що, очевидно, призведе до виділення етнодержавних утворень його народів та об'єднання зі своїми етнічними територіями, які тепер входять до складу інших держав. Так, імовірно, виникнуть етнодержавні утворення **Тсонга** (етносу тсонга), Мозамбик (етносу макуа), **Яо** (етносу яо). До Малаві, очевидно, приєднуються етнічні території етносу малаві, до Шона (на території Зімбабве) - етносу шона, до Маконде (основна частина - на території сучасної Танзанії) - етносу маконде.

Межі.

Тсонга - сучасні провінції Мозамбіку Іньямбане, Газа і Мапуту та північно-східна частина провінції ПАР Трансвааль. Столиця - місто Мапуту (теперішня столиця Мозамбіку).

Мозамбик - сучасні провінції Мозамбіку Кабо-Дельгадо, Нампула, Замбезі та південно-східна частина провінції Ньяса. Ймовірна столиця - місто Нампула (оскільки розташоване майже в центрі території, заселеної етносом макуа, і нині є центром провінції).

Яо - сучасна провінція Мозамбіку Ньяса (без південно-східної частини); східна частина сучасних областей Танзанії Лінді та Мтвара та західна частина області Рувум. Найімовірніша столиця - місто Лішинга.

До *Малаві* - провінція Тете, північні частини провінцій Софала та Маніка.

До *Шона* - південні частини провінцій Софала та Маніка включно з обома центрами.

До *Маконде* - північно-східна частина провінції Кабо-Дельгадо.

Мадагаскар

Національна острівна держава мальгаського народу. Її національний статус підкреслювала й назва цієї країни після здобуття незалежності - Мальгаська Республіка. Проте сучасна назва країни, ймовірно, залишиться, оскільки назва Мадагаскар історично закріпилася за островом і з цією назвою ототожнюється не тільки острів, а й країна.

Мальгаші в етнічному плані зовсім відрізняються від бантумовних народів південно-східної Африки. Їхню основу становлять давні переселенці з південно-східної Азії та давнє автохтонне (ймовірно, негроїдне) населення. Національні меншини країни - суахілі, французи, представники народів Індостану тощо. Вони порівняно з основним етносом малочисельні, не є корінними й не можуть активно впливати на ситуацію в країні. Швидше за все, до Мадагаскару відійдуть острів Європа та рифи в Мозамбікській протоці, які нині належать Франції. Поштовхом до цього стане посилення боротьби за незалежність одного з найбільших центрів французьких володінь в Індійському океані - острова Реюньйон. Полегшить це приєднання та обставина, що Мадагаскар сам був французькою колонією.

Межі.

Мадагаскар - сучасна територія країни; острів Європа та рифи Бассас-да-Індія, Жуан-ді-Нова. Столиця - місто Антананаріву.

Маврикій

Держава на сході Індійського океану, яка складається з декількох островів та рифів. Найбільший острів - Маврикій, від якого й пішла назва держави. Абсолютну більшість населення країни становлять індомаврикійці - переселенці з Індостану. Крім того, є багато змішаного франко-афро-мальгаського населення. Також збереглися креоли - нащадки перших переселенців французів. На Маврикійї проживають ще китайці, араби. Отже, в країні формується специфічний етнос переселенців. Відносно невелика територія Маврикію і змішаність населення не дають підстав для того, щоб різні етноси країни могли претендувати на якийсь окремий етнічний розвиток, а навпаки, консолідує їх в один специфічний острівний етнос.

Сепарація окремих островів країни мало ймовірна, оскільки структура їхнього населення приблизно відповідає структурі головного острова і всі острови сильно пов'язані між собою економічно.

Приєднання до Маврикію інших, розташованих недалеко від нього, островів, які належать Франції, також мало ймовірно, бо їхній етнічний склад зовсім інший, а економіка розвивається самостійним шляхом. До того ж, острів Реюньйон сам став політичним та економічним центром французьких володінь в Індійському океані, і його населення активно виступає за незалежність.

Отже, територіальні межі держави Маврикій прогнозуються незмінними. Столиця - місто Порт-Луї.

Сейшельські острови

Острівна держава, розташована у східній, приафриканській, частині Індійського океану. До складу Сейшел входить близько тисячі островів, з яких обжито приблизно третину.

Цей архіпелаг до європейської колонізації був незаселеним, і саме французи першими почали його заселяти. Згодом розпочався ввіз рабів з Африки і Мадагаскару. Після захоплення Сейшел Англією остання почала заохочувати міграцію робітників з Індії. Пізніше тут з'явилися й самі англійці. Власне ці міграційні потоки й склали основу сучасного населення архіпелагу.

На сучасному етапі йде активний процес консолідації усіх етносів Сейшел. Цьому сприяє розмовна мова архіпелагу - т. зв. "кріо" (суміш французької, англійської, суахілі та малагасійської мов), яка все більше витісняє англійську - офіційну мову країни.

Хоча весь архіпелаг займає велику територію (в океані), проте сепарація окремих островів чи груп островів мало ймовірна, оскільки вони тісно пов'язані етнічно та економічно, а спільне їх існування надає архіпелагу ще й політичної ваги.

Отже, територіальні межі Сейшельських Островів прогнозуються незмінними. Столиця - місто Вікторія.

Комори

Острівна держава, розташована між островом Мадагаскар та узбережжям Африканського континенту. Майже все населення островів - одна з гілок етносу суахілі. Проте ця гілка

розвивалася самостійно, тож можна вважати, що на Коморських островах сформувалася окрема етнічна спільнота. Цей чинник та наявність незалежної держави робить малоімовірним варіант приєднання островів до прогнозованого етнополітичного утворення етносу суахілі на території сучасних Кенії і Танзанії.

Острів Майотта, що географічно належить до Коморських островів і навіть певний час входив до складу держави Комори, навряд чи може приєднатися до неї знову. Після військового перевороту цей острів захопила група військових найманців, які жодним чином не представляли населення ні цього острова, ні сусідніх островів, а тільки грабували місцевих мешканців. Влада Коморів не змогла з ними впоратися, тому острів було повернуто під управління Франції. З огляду на історичну конкуренцію між островами Гранд-Комор і Майотта можна прогнозувати незалежність *Майотти*.

Межі.

Комори - територія сучасної держави Комори. Столиця - місто Мороні.

Майотта - острови Майотта, Дзаудзи, Глорьоз. Столиця - місто Дзаудзи.

Реюньйон

Найбільша французька колонія в Індійському океані. До відкриття європейцями остров був незаселеним, що й стало основною причиною небажання Франції надати колонії незалежність, коли в 1978 р. таку вимогу висунув "Комітет визволення". Більша частина реюньйонців розмовляє французькою, більшість з них - креоли (нащадки перших переселенців з Франції), решта - нащадки рабів з Африки, робітників з Індії та франкомовне населення змішаного походження.

Починаючи з 1946 р. ведеться активний політичний рух за незалежність Реюньйона. Незважаючи на опір Франції, з часом колонія таки здобуде незалежність.

Межі.

Сучасна французька колонія *Реюньйон*, включаючи острів Тромлен. Столиця - місто Сен-Дені.

Прогноз щодо решти французьких колоній в Індійському океані:

острови Європа, Жуан-ді-Нова та Бассас-да-Індія, швидше за все, відійдуть до Мадагаскару, оскільки розташовані біля цього острова й пов'язані з ним;

французька південна полярна морська область, яка включає острови Крозе, Кергелен, Сен-Поль та Амстердам, залишаться у складі Франції через те, що ці острови не мають постійного населення.

Танзанія

Крім прибережних суахілі, які фактично є домінуючим етносом у Танзанії, в доколоніальний період власні держави мали етноси: ньямвезі, хехе, шамбала, хайя, джагга. Очевидно, ці етноси, особливо найчисельніший з них - ньямезі, стануть рушійними силами процесів сепарації танзанійських народів. Значні суперечності між суахілі та іншими народами були й після проголошення незалежності Танзанії. Проте політичний досвід суахілі, їхній контроль над зовнішніми стосунками країни, великий вплив у цілому регіоні Східної Африки (мова

суахілі там поряд з арабською є мовою міжнаціонального спілкування) та політична й економічна відсталість центральних і південних районів країни стабілізували ситуацію. Вплив суахілі ще більше посилюється після приєднання Занзібару. Хоча в теперішній період Танзанія є досить стабільною країною, становлення етнополітичної зрілості її народів, загальноафриканські етнополітичні процеси та активна боротьба за самовизначення етносів в сусідніх країнах, насамперед у Конго-Кіншасі та Кенії, призведуть до того, що суахілі, які за чисельністю значно поступаються кільком іншим танзанійським народам, не зможуть контролювати країну й утримувати етноси від сепараційних процесів. Ці процеси мають шанси відбутися мирно, внаслідок чого, найімовірніше, виникнуть етнополітичні утворення всіх достань зрілих етносів, що мають розвинену соціальну структуру та політичний досвід.

Отже, прогнозується виникнення таких етнодержавних утворень: **Суахілі** (конфедеративне етнодержавне утворення народу суахілі та кількох близьких до нього народів, що проживають на території сучасної Кенії), **Ньямвезі** (країна етносу ньямвезі), **Сукума** (країна етносу сукума), **Ньятуру** (країна етносів ньятуру і близького до них, але значно меншого за чисельністю ірамба), **Хайя** (країна етносів хайя і зінза), **Баха** (країна етносу баха), **Руква** (країна близьких малоструктурованих народів групи східні банту, що проживають між озерами Танганьїка, Руква та Ньяса), **Хехе** (країна хехе та близьких до них бена та погоро), **Шамбала** (країна етносів шамбала, зігу та паре, територія яких була центром давньої держави Шамбала), **Масая** (країна масаїв), **Гананг** (країна етносу мбунгве та консолідованих навколо нього менших народів різного походження), **Джагга** (країна етносу джагга), **Морогоро** (країна близьких етносів зарамо та сагара), Гого (державна етносу гого), **Маконде** (країна етносу маконде), **Ангона** (країна етносу ангона). Крім того, до своїх етнодержавних утворень, очевидно, відійдуть території, населені гуту (до країни Гуту, основою якої є сучасне Бурунді), кереве, квайя та курія (до країни Ньянза) та яо (до країни Яо, більша частина якої прогнозується на сучасній території Мозамбіку).

Межі.

Суахілі - північне узбережжя Танзанії з островами Занзібар і Пемба. Прибережна провінція Кенії. Столиця - місто Дар-ес-Салам. Від середньовіччя аж до європейської колонізації на цій території були міста-держави народу суахілі. Тому, враховуючи їх власний історичний досвід і особливості культури суахілі, можна прогнозувати, що це етнополітичне утворення, найімовірніше, матиме конфедеративний устрій.

Ньямвезі - область Табора, західна частина області Шиньянга, південно-західна частина області Сінгіда, північно-східна частина області Мбея, східна частина області Руква, південно-східна частина області Кігома. Столиця - місто Табора.

Сукума - область Мванза та східна частина області Шиньянга. Столиця - місто Мванза.

Ньятуру - північна та центральна частина області Сінгіда. Столиця - місто Сінгіда.

Хайя - область Західна Озерна. Столиця - місто Букоба.

Баха - область Кігома (крім її північного сходу). Столиця - місто Кігома.

Руква - області Руква (крім східної частини), Мбея (крім північної та східної частин), південно-східна частина області Ірінга та західна частина області Рувума. Столиця - місто Мбея.

< **Хехе** - область Ірінга (крім південно-східної частини біля озера Ньяса), східна частина області Мбея, південна частина області Морогоро, невелика північно-східна частина області Мтвара. Столиця - місто Ірінга.

Шамбала - південна частина області Моші та західна частина області Танга. Ймовірна столиця - місто Гонджа.

Масая - більша частина області Аруша (крім міста Аруша та району навколо нього та її

південно-східної частини), південна частина кенійської провінції Накуру. Ймовірна столиця - місто Магаді (на території сучасної Кенії).

Гананг - південно-східна частина області Аруша і північні частини областей Додома та Сінгіда. Ймовірна столиця - місто Макуюні.

Джагга - район міста Аруша та північна частина області Моші з її адміністративним центром. Столиця - місто Аруша.

Морогоро - північна частина області Морогоро та південно-західна частина Прибережної області. Столиця - місто Морогоро.

Гого - південні частини областей Додома та Сінгіда. Столиця - місто Додома.

Маконде - східна частина області Мтвара та північно-східна частина провінції Мозамбіку Кабо-Дельгадо. Столиця - місто Мтвара.

Ангона - центральна частина області Рувума. Столиця - місто Сонгеа.

До Гуту - північно-східна частина області Кігома з центром у місті Кібондо.

До Ньянза - область Мара.

До Яо - західна частина області Мтвара та східна частина області Рувума.

Північна Америка

Переважну більшість території цього континенту можна класифікувати за типом 3, тобто це колонізовані території, причому чисельність нащадків переселенців значно більша від чисельності корінного населення. Крім того, суттєвою особливістю Північної Америки є те, що на цьому континенті розташована наймогутніша сучасна держава - Сполучені Штати Америки. Сусідство цієї держави позначається на всіх країнах континенту, передусім, найбільших з них - Канаді та Мексиці, населення яких, як і населення США, формувалося зі строкатої гами різних етнічних елементів. Це, поряд з великою різницею географічних умов у різних регіонах цих країн, призвело до формування доволі виразних регіональних протоетносів. Ці протоетноси ще перебувають на стадії формування. Крім того, основними політичними проблемами для цих країн були постколоніальні, геополітичні, соціально-політичні. Тому сепараційні рухи в переважній більшості їхніх регіонів поки що не набули значного розмаху. Але з розвитком тенденції формування національних держав етнічно-сепараційні процеси, безперечно, торкнуться і цієї частини світу. Першими ознаками цього є процеси у канадському Квебеку та мексиканському штаті Ч'япас. Суттєве прискорення регіонально-сепараційних процесів у США очікується внаслідок завершення періоду світової біполярної системи. Залишившись єдиною наддержавою, США дедалі більше втрачає сенс своєї геополітичної ролі. За відсутності постійного протистояння країна-гігант перестає бути потрібною як своїм союзникам, так і своїм громадянам. За відсутності об'єднавчої геополітичної ідеї та спільного ворога на перший план починають виходити міжрегіональні суперечності в самій країні. Тому активні сепараційні процеси, що завершаться виникненням нових етнодержавних утворень, можна прогнозувати в усіх трьох великих країнах Північної Америки.

Позаяк в доколонізаційний період на більшій частині території великих країн Північної Америки не було достатньо розвинених державних утворень, індіанські етноси давно втратили свої етнічні території. Тому процеси державотворення на цьому континенті, як і на більшості територій західної півкулі, мають суттєво іншу, аніж у Європі, Азії та Африці, етнічну основу. Прогнозується, що нові етноси, на базі яких виникнуть державні утворення, будуть формуватися під впливом таких чинників:

- етнічний склад прибулого населення;
- вплив та історична спадщина місцевих етнічних груп;
- особливості регіональної ментальності, що сформувалися протягом трьох останніх століть;
- консолідація територіальних общин на основі спільних економічних інтересів.

Канада

Першими європейцями, які закріпилися на Атлантичному узбережжі теперішньої Канади, були французи (хоча в епоху великих географічних відкриттів першими досягли цих берегів британські мореплавці, а за кілька століть до цього тут вже побували нормани). Спочатку французи обмежувалися лише торгівлею з місцевими індіанськими племенами, пізніше - засновували форти, містечка, міста і, нарешті, першу колонію - Акаду. З часом французька колонізація все більше заглиблювалася в материк. На відміну від англійської чи іспанської, французька колонізація не супроводжувалася масовим знищенням індіанців. Тому у франко-англійській війні за колонії, яка спалахнула в Північній Америці у першій половині XVIII століття, індіанці підтримували переважно французів. Проте, незважаючи на це, Франція програла цю війну, й французькі території Акада і Північна Канада (теперішній Квебек) перейшли під англійську юрисдикцію. Як наслідок, англійці почали примушувати французів

залишати свої землі в Акаді. З квебекськими французами було значно важче, оскільки Квебек тоді був малодослідженою внутрішньоматериковою територією, де, окрім французів, мешкали ворожі англійцям індіанські племена. Таким чином, не наважуючись витіснити французів з Канади (в ті часи ця назва стосувалася лише територій сучасного південного Квебеку, заселених французами), англійці почали активно колонізувати території в районі Великих озер та верхньої течії річки Святого Лаврентія. Згодом ці землі отримали назву Південна Канада, а власне Канада (тепер Квебек) стала Північною Канадою. Вже пізніше, коли було створено централізовану колонію, Північну Французьку Канаду назвали Квебеком, а Південну - Онтаріо. Подальші прагнення англійської корони асимілювати чи витіснити з Канади всіх французів так і не мали успіху. Незважаючи на відсутність нових колоністів з Франції і, навпаки, наплив англійських колоністів, а також завдяки високій народжуваності французи залишилися домінуючим етносом у провінції Квебек. Значною мірою їм допоміг у цьому традиційний спосіб життя та католицька віра. Відірвані від європейських французів, не зазнавши впливу революцій та інших великих потрясінь, канадські французи зберегли такі особливості французького способу життя, які давно зникли в самій Франції. Крім того, великий вплив на культуру французьких переселенців мали особливості життя на американському континенті та контакти з індіанцями. Тому можна вважати, що ще в XIX столітті франко-канадці стали окремим, остаточно сформованим етносом.

На території колишньої Акади, де були створені три нові провінції - Нью-Брансвік, Нова Шотландія й Острів Принца Едварда і куди активно переселялися шотландці й англійці, вплив французів, що там залишилися, також дуже сильний. Наприклад, у Нью-Брансвіку французи (тобто франко-канадці) становлять близько 40 відсотків населення, а на заході Нової Шотландії чотири графства залишилися суто французькими. До того ж велика кількість переселенців в Акаду була із Шотландії, особливо гелів (з Північної Шотландії), які етнічно повністю відрізняються від англійців. Як наслідок, у прибережних канадських провінціях сформувався специфічний етнічний субстракт, структура якого, з деякими змінами, збереглася до наших днів. Відмінність населення цієї території як від англо-канадців, так і від франко-канадців, а також те, що територія Квебеку відокремлює Акаду від англомовної Канади, швидше за все, спричинить його дальшу етнічну сепарацію.

Решта території Канади - Степові провінції, Британська Колумбія, Ньюфаундленд та Північні території - землі пізнішої європейської колонізації, в деяких районах лише часткової. Європейський вплив на Степові провінції (Манітоба, Саскачеван і Альберта) розпочався ще за часів французького панування в Канаді. Французькі торговці та мисливці оселялися на території півдня сучасної Манітоби, тісно контактуючи з тамтешніми індіанцями. З часом, коли англійці захоплювали ці території, франко-індіанські метиси, що були нащадками перших колоністів, здебільшого очолювали повстання проти нової влади. Назва "Бунтівна провінція" залишилася за Манітобою й до нашого часу. В XX столітті Степові провінції прийняли хвилю еміграції зі Східної Європи, в якій провідну роль відігравали українці. Таким чином, в наш час в Манітобі, Саскачевані і Альберті, незважаючи на домінування англійської мови, нащадки неанглійців становлять абсолютну більшість населення провінцій. До того ж на цих територіях дуже сильний вплив індіанців, які активно задіяні в політичному й економічному житті. Таким чином, у Степових провінціях формується особливий протоетнос, у якому генетично англійський елемент займає далеко не перше місце.

Ньюфаундленд і Британська Колумбія залишаються найбільш "англійськими", після Онтаріо, провінціями Канади. Але й вони дуже різняться від Онтаріо. Склад населення Британської

Колумбії є результатом пізньої європейської колонізації, передовсім з Британських островів. А на Ньюфаундленді ще декілька століть тому почали оселятися англійські рибалки, нащадки яких до нашого часу становлять основну масу населення "Рибальської провінції". Особливістю цих двох "англійських" провінцій є те, що вони розташовані на великій відстані від Онтаріо. Тому, незважаючи на домінування в них англосаксів, тут також розпочався процес територіальної самоідентифікації (особливо Ньюфаундленду).

Північні території, у зв'язку зі складними природними умовами, лише частково зазнали європейської колонізації. Інуїти (самоназва ескімосів) та індіанці півночі Канади не зазнали такого тотального винищення, як решта корінного населення материка, оскільки європейці не могли повністю контролювати важкодоступну північ. Проте, починаючи з XX століття, уряд Канади став активно "цивілізувати" північні території. Як наслідок такої політики, розпочалася активна боротьба інуїтів та індіанців за свої права. Корінні жителі завжди виступали проти нещадної експлуатації природи півночі, яка є основою їх життя. Спочатку їхні протести сприймалися лише як "дурість" неосвічених та диких північних племен. Тепер же боротьба корінного населення набула нових обрисів. На північних територіях сформовано протодержавне утворення інуїтів зі своїм прем'єр-міністром та урядом. Хоча інуїти й не заявляють про негайний вихід зі складу Канади, цей прецедент свідчить, що інуїти та індіанці півночі вже незабаром будуть готовими до самостійного розвитку.

Отже, як наслідок історичних умов і сьогоденних процесів, прогнозується розділення Канади на такі етнодержавні утворення.

Квебек. Імовірно, ця провінція стане незалежною державою вже найближчим часом. Для офіційного виходу зі складу Канади на останньому референдумі бракувало лише кількох тисяч голосів. Причому багато квебекців, що голосували проти незалежності, насправді зовсім не були проти неї. Просто канадський прем'єр-міністр, за походженням франко-канадець, що володіє великими ораторськими здібностями, на чистому квебекському говорі французької мови переконував їх, що Квебеку вигідніше залишитися канадською провінцією. Проте одна людина не може довго стримувати прагнення цілого етносу бути незалежним. А єдина опора центральної влади в провінції - англомовні канадці - сьогодні активно залишають Квебек, побоюючись у певний момент опинитися в чужій для них державі квебекців.

Саскачеван. Степові провінції, через які тече велика канадська річка Саскачеван, завжди були відособлені від Онтаріо. В них завжди був свій специфічний склад населення (спочатку з домінуванням французів та індіанців, пізніше - вихідців зі Східної Європи), який тепер відрізняється як від французької, так і від англійської Канади. Найсхідніша й найближча до "англійського" Онтаріо зі Степових провінцій, Манітоба, завжди була центром сепарації, тому манітобський сепаратизм добре відомий у всій Канаді. З відокремленням Квебеку, ймовірно, саме Манітоба, а з нею і її сусіди, Саскачеван і Альберта, стануть наступним центром дезінтеграції Канади.

Акада. Прогнозується відновлення Акади як наступника однойменної колишньої французької колонії на цих територіях. Пришвидшить процес сепарації приморських провінцій утворення незалежного Квебеку, який буде активно підтримувати Акаду. До того ж територіальна відокремленість від Онтаріо (через прогнозоване відділення Квебеку) призведе до надання приморським провінціям все більшої самостійності.

Ньюфаундленд. Ця територія лише в середині XX століття набула статусу канадської

провінції. До цього вона була окремим британським домініоном. Ньюфаундленд так і не став справжньою Канадою (ні англійською, ні французькою), залишившись країною нащадків англійських рибалок. Тому під час розділення Канади самостійність Ньюфаундленду природна й очевидна.

Арктика. Країна інuitів та індіанців півночі, процеси активної сепарації якої дозволяють прогнозувати можливість утворення тут окремого етнодержавного утворення, етнічною основою якого стане корінне населення. Виділення окремих утворень інuitів та індіанців малоймовірно, оскільки два північні етноси завжди розглядали як одне "північне" ціле. До того ж на півночі проживає ще й значна кількість білого населення, яке, очевидно, виступить проти поділу північних територій. Адже поділ може підрвати перспективи їхнього потужного економічного розвитку.

Ванкувер. Хоча в теперішній Британській Колумбії повністю підтримують ідею збереження Канади як єдиного утворення, ця територія, відокремлена від Онтаріо тисячами кілометрів, швидше за все, здобуде самостійність автоматично. Адже Ванкувер не має достатньої потуги, щоб впливати на політику в усій Канаді чи хоча б у степових провінціях та північних територіях, з якими безпосередньо межує.

Онтаріо. Збережеться як колишня метрополія Канади, але, швидше за все, матиме сучасну назву Онтаріо.

Межі.

Квебек - провінція Квебек. Столиця - місто Квебек.

Саскачеван - провінції Манітоба, Саскачеван і Альберта. Столиця - місто Вінніпег.

Акада - провінції Нью-Брансвік, Нова Шотландія, Острів Принца Едварда та французька колонія Сант П'єр і Мікелон (біля південного узбережжя острова Ньюфаундленд). Ймовірна столиця - місто Галіфакс.

Ньюфаундленд - провінція Ньюфаундленд. Столиця - місто Сент-Джонс.

Арктика - територія Юкон і Північно-Західні території. Столиця - місто Елловнайф.

Ванкувер - провінція Британська Колумбія. Столиця - місто Ванкувер.

Онтаріо - провінція Онтаріо. Столиця - місто Оттава.

Сполучені Штати Америки

12 жовтня 1492 року - день, коли моряки кораблів "Свята Марія", "Пінта" та "Нінья" вперше побачили на горизонті незнайомий берег, - увійшов у історію як народження Нового Світу. Власне, з цього моменту розпочався період європейської колонізації західного континенту. Новий Світ завжди притягував до себе переселенців. Туди намагалися потрапити англійські селяни, вигнані зі своєї землі, ірландці, що рятувалися від голоду і національних утисків, українці, яким не дозволяла повноцінно розвиватися жодна окупаційна влада. Також в Америку пливли представники неприйнятних для Європи релігійних сект - англійські пуритани, німецькі та чеські протестанти, французькі гугеноти. Часто ті, хто назавжди залишав батьківщину, стояли перед дилемою: сидіти в тюрмі або померти з голоду вдома - чи спробувати розбагатіти в "казковому Ельдорадо". Англійцеві, який хотів потрапити за океан, необхідно було скоїти дрібний злочин - і його відправляли в бажану подорож.

Першою англійською колонією на американській землі була сучасна Вірджинія. Переселенці мріяли почати нове життя на вільній землі, де, як їм здавалося, все залежатиме лише від їхньої праці. Проте культ "золотого долара" цілковито заволодів раннім американським

суспільством. Власниками життя на "вільній землі" ставали не піонери-відкривачі чи працьовиті фермери, а земельні спекулянти та промисловці. А інститут рабства затьмарив увесь романтичний образ Нового Світу. Найбільшим же злочином "культурних" європейських переселенців було винищення корінного населення Америки - індіанців. Коли перші іспанські каравели кинули якір біля берегів Нового Світу, на території сучасних Сполучених Штатів проживало близько трьох мільйонів чоловік. Саме тут винищення індіанців було найжорстокішим, оскільки, на відміну від Латинської Америки, де колонізатори руйнували лише основи традиційного індіанського способу життя, а прості індіанці здебільшого змішувалися з прийшлим населенням, створюючи тим самим нові етнічні сукупності, у США корінне населення знищували повністю. Таким чином, початкова ідея вільної держави для вільних людей не здійснилася. Англійські колонії в Північній Америці, а потім і незалежні Сполучені Штати Америки стали типовою за європейськими стандартами імперською державою, "державні інтереси" якої стосувалися почергово: Атлантичного узбережжя Північної Америки, Північної Америки, усієї Америки, а тепер і цілого світу.

Після короткого історичного екскурсу звернімося до аналізу етнічної та територіальної ситуації в країні. На перший погляд, тут нічого аналізувати, адже скрізь говориться про єдину американську націю "вільних людей" і, незважаючи на федеративний устрій, це одна з країн, де найстабільніша внутрішньополітична ситуація. Проте чи насправді це твердження має рацію?

Американська нація почала формуватися в кінці XVII століття. На початках її основу складали англійці, ірландці, валійці та шотландці, які згодом змішалися з родом територія, територія, голландцями (після передачі Англії Нового Амстердаму - Нью-Йорка), німцями, французами, данцями та іншими. Власне, англійці й принесли в колонії свою мову, особливості способу життя та культури. Проте єдиною етнічною спільнотою населення англійських володінь у Північній Америці насправді так і не стало. Існували різні колонії, які були роз'єднані як політично, так і етнічно (у Нью-Йорку була велика голландська громада, в Пенсільванії - німецька, у Північній і Південній Кароліні - громада французьких гугенотів). З часом етнічні відмінності, зумовлені різним складом прибулого населення, у більшості штатів згладилися. Проте зростали регіональні відмінності. Нова Англія (Північ) і Південь розвивалися зовсім різними шляхами - вільне підприємництво і фермерство Півночі та плантаційне господарство Півдня, де процвітало рабство. Недаремно економічне та суто людське протистояння північних "янк" та південних "джентельменів" призвело до тимчасового розпаду країни і громадянської війни. Незважаючи на те, що Сполучені Штати було знову об'єднано, протистояння збереглося надовго. А прецедент створення незалежної південної Конфедерації ще довго впливав на політику США. Разом із завоюванням чи придбанням нових земель у Сполучених Штатах посилювалися регіональні відмінності. Французька Луїзіана, колишні мексиканські землі внесли значний "чужий" компонент в переважаючу англосаксонську культуру США. З часом цей вплив посилювався. Приозерні штати активно заселялися неанглійським європейським населенням. Маючи історичний ґрунт, багато іспаномовних мексиканців переселялося на свою колишню територію в південно-західні штати. До того ж у деяких регіонах сформувалося специфічне англосаксонське населення, яке значно відрізняється від приатлантичних американців.

Передусім, специфічною територією з яскраво вираженою регіональною ментальністю й усвідомленням власних окремих інтересів є Техас, який має певний досвід незалежності. Далі за рівнем прояву регіональної специфіки йде населення штатів, за якими збереглася колишня назва "Захід". Власне, якщо й існує американський етнос, то ним є населення цього

регіону, стиль життя якого поєднав культуру та досвід перших європейських переселенців з традиціями та світосприйняттям корінного індіанського населення. В цих штатах нині триває досить активний процес "укорінення" людей на землі, тобто люди намагаються знайти історичні підстави для проживання на цій території. Переселенська американська традиція вже не в моді. Жителі внутрішньої північно-західної частини США та гірських штатів у районі Скелястих гір дедалі більше ідентифікують себе як спадкоємців колишнього індіанського населення цих земель. Якщо на початку XX століття існувала загроза цілковитого зникнення індіанців як етнічної сукупності, то в наш час вже більше мільйона американців Заходу вважають себе індіанцями, а близько десяти мільйонів стверджують, що в них тече індіанська кров. У цих штатах престижно знаходити пращурів серед індіанців, це надає великого авторитету. Можна припустити, що на колишньому американському Дикому Заході людей, які "знайшли" свої індіанські корені, з часом буде все більше. Тим самим ці штати будуть все більше відособлюватися від приатлантичних та приозерних штатів, де панує культура "переселенців".

Отже, всередині Сполучених Штатів поглиблюються етнічні та культурні відмінності. Вони все більше ставлять під сумнів твердження про єдину американську націю. Через великі розміри країни й різноманітність географічних умов переселенці з Англії на Тихоокеанському узбережжі США стали зовсім відмінними від переселенців з Англії на Атлантичному узбережжі.

Намагаючись об'єднати різношерстне населення своєї країни і посилити внутрішню стійкість, уряд Сполучених Штатів протягом тривалого часу проводив політику ізоляціонізму. Проте така велика країна з розвинутою економікою довго не могла бути ізольованою від планетарних політичних подій. І Сполучені Штати на початку XX століття увірвалися у світову політику з наміром ще більше розвинути свою економіку за рахунок інших країн. Проте цей прорив на світову арену не був результатом завершення консолідації "американської нації". Просто було знайдено нову мету, яка повинна була згуртувати все населення Штатів. Цей процес боротьби за перетворення США в найпотужнішу світову державу став незворотним. Країна, яка більше століття стримувала свій величезний потенціал, з великою швидкістю вирвалася на світову арену. Отримавши колосальні прибутки від двох світових війн, США по праву стала "супердержавою" світу. Проте для такого типу держав, які найбільше розвиваються під час війн чи значних військово-політичних протистоянь, для постійного прогресу і підтримки загальнодержавної мети завжди потрібний "ворог". І чим сильніший ворог, тим країна більше мобілізується і, відповідно, більше розвивається в усіх сферах. Це закономірно, оскільки Сполучені Штати формувалися як держава і збільшували свою територію в напруженій боротьбі з Англією, корінним населенням - індіанцями, Мексикою. І лише сильний ворог міг об'єднати населення такої різномірної за всіма параметрами території, як США. Таким чином у країні з'являлися все нові вороги - Німеччина, Японія, Радянський Союз, і всі вони в той чи інший спосіб були переможені. У наш час Сполучені Штати продовжують залишатися державою-лідером. Проте синдром пошуку ворога залишився. Росія втягнута у власні внутрішні проблеми і навряд чи зможе з ними впоратися. Відтак вона вже не може реально претендувати на роль конкурента Штатів. Щодо економічно розвинених країн, то вони можуть конкурувати зі Сполученими Штатами лише в економічній сфері, але аж ніяк не в політичній чи військовій. Проте США все ж намагаються знайти нових ворогів. Тепер найбільшим з них є Ірак, якого Штати вперто не хочуть остаточно перемагати, позаяк не знайдено нового противника - настільки ж негативного, наскільки й сильного (чи замкнутого, про силу якого можна створити міф).

Важливою особливістю є те, що США "вибирають" ворогів здебільшого серед країн, де сильне авторитарне правління, що на певний час змогло об'єднати в одній державі різні, нерідко ворожі етноси. Проте більшість експертів визнає, що справжніми американськими конкурентами є демократичні країни, які завдяки своєму устрою, рівню культури, успішній економічній політиці в післявоєнний час досягли сильних позицій на світовій політичній арені. Більшість з цих країн (переважно європейських) мають усі можливості реально змагатися зі Сполученими Штатами як у політиці, так і в економіці. Проте навряд чи протистояння США - європейські держави набуде масштабів всебічного конфлікту. Швидше за все, це буде боротьба за сфери економічного впливу та право регулювати політичні та військові процеси в тих чи інших регіонах світу. Для більшості країн буде вигіднішим протекторат європейських країн - з їх поміркованістю, аніж американська дипломатія сили.

Таким чином, імовірний варіант, коли Сполучені Штати розправляться зі своїми авторитарними ворогами, а решта країн будуть шукати підтримки в цивілізованій Європі. Тоді США опиняться на перехресті. Постає питання щодо напрямку дальшого розвитку: чи розв'язати вже справжнє протистояння з європейськими країнами, чи припинити свої акції пошуку та знищення "ворогів миру і спокою на планеті". Кожен з цих варіантів призведе до дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Штатах. США не зможуть поводитися з європейськими країнами як з Іраком, зображаючи із себе рятівника людства, а проявлять себе вже як звичайний агресор. Але такий прояв навряд чи буде позитивно сприйнятий американським населенням, вихованим на демократичних традиціях і звиклим до майже месіанської ролі своєї держави. Отже, найімовірнішою є ситуація, коли Сполучені Штати позбудуться своїх ворогів, а конфлікт зі справді сильним противником може призвести до небажаних наслідків для всіх його можливих учасників. Незалежно від того, наскільки активними будуть спроби вступити в таке протистояння, американці зрозуміють, що більша частина податків громадян іде не на розвиток соціальних, медичних, освітніх програм, що декларується всіма останніми американськими президентами, а на маніакальну "битву з вітряками". Услід за громадянами це зрозуміють і регіональні еліти. Для чого віддавати Вашингтону гроші штату для фінансування багаточисельних федеральних спецслужб чи військових розробок, коли для цього немає серйозної причини? Розпочнеться боротьба за більшу фінансову незалежність окремих штатів - а це буде першим кроком на шляху до політичної сепарації. Проте втрата геополітичної мети розвитку Сполучених Штатів як наддержави та спровокована цим фінансова сепарація регіонів - далеко не єдина причина ймовірного розпаду США. У Сполучених Штатах діють майже всі чинники нестабільності та сепарації, які існують в інших поліетнічних країнах. Втрата геополітичної мети лише дасть поштовх для активного прояву інших чинників і початку процесу сепарації регіонів. Одним зі специфічних для США чинників є крах фінансової піраміди, створеної американським доларом як світовою валютою - такий крах рано чи пізно неминучий. Найбільший світовий боржник, яким натепер є держава США, закономірно перетвориться у найбільшого в світі банкрута. Можна припустити, що США є водночас найстабільнішою (на цей час) і найнестабільнішою (в майбутньому, що може настати навіть невдовзі) державою у світі, і будь-який поштовх може перевести цю нестабільність з перспективної в реальну.

Отже, прогнозується сепарація різних територій Сполучених Штатів. Незважаючи на значну автономність теперішніх штатів, сепарувати, найвірогідніше, будуть не окремі штати (за деякими винятками), а групи штатів, тобто регіони. Таким чином, прогнозується виділення таких державних утворень на території сучасних Сполучених Штатів Америки.

Техас. Сепараційні настрої в цьому американському штаті не зникали від часу втрати ним незалежності та приєднання до Сполучених Штатів. Хоча тепер люди, які виступають за

незалежність штату, сприймаються у Вашингтоні не інакше як диваки чи терористи. Проте коли вони дістануть підтримку від потужних тейхаських бізнесових і нафтових угруповань, ставлення до них зміниться. Тому поштовхом до політичної сепарації штату, найімовірніше, стане не досвід державності Тейхасу та відчуття тейхасцями своєї відокремленості від решти населення США, а економічна боротьба штату з центром, що може набути великого розмаху з приходом до влади президента, не надто лояльного до тейхаської економічної еліти. Саме представники бізнесової, особливо нафтової, еліти штату зможуть розпочати його реальну сепарацію. Опинившись перед загрозою втрати значної частини свого прибутку, тейхаська економічна еліта згадає, що Тейхас є найбільш націоналістичним і сепараційним штатом, і зрозуміє, що вигідніше бути економічною елітою окремої держави зі всією повнотою влади, аніж провінційними магнатами, яких намагається обікрати центр. Коли ж політичні сепаратисти отримають моральну та матеріальну підтримку від економічної еліти штату, вони стануть вже не терористами, а борцями за незалежність Тейхасу. Проте навряд чи нове політичне утворення Тейхас залишиться в межах сучасного штату. Прогнозується відокремлення від нього південних районів вздовж ріки Ріо-Гранде, заселених переважно мексиканцями й індіанцями.

Оклахома. Цей сучасний американський штат ще з часів завоювання європейцями "Дикого Заходу" вважався індіанською територією. Власне сюди й переселяли рештки індіанців, які вижили після такого завоювання. Довгий час тут майже не було європейського населення, а з індіанцями підписали дуже важливий документ, який гарантував їм цю землю "поки світить сонце і зорі". Хоча з часом в Оклахомі оселилося багато європейців, але й сьогодні це найбільш індіанський штат у країні (частка чисто індіанського населення - 20-30 відсотків). Згаданий документ надає індіанцям змогу у будь-який момент заявити про свої права на цей штат. Індіанці Оклахоми не тільки наполягають на відродженні "індіанства" у своєму штаті, а й підсилюють його у всіх західних та центральних штатах, де вже зараз цей рух набув значного розмаху. Власне, виділення індіанського політичного утворення дасть поштовх і до сепарації усього американського Заходу.

Нова Мексика (прогнозується приєднання цієї території до Північної Мексики). Більша частина колишньої мексиканської території, яку внаслідок американо-мексиканської війни було приєднано до США (сучасні штати Нью-Мексико, Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Тейхас), активно колонізувалася англومовним населенням, там майже повністю було витіснено мексиканський культурний і мовний вплив. На деяких з цих територій навіть сформувалися власні протоетноси (північ Тейхасу). Проте на значній частині колишніх мексиканських земель викорінити мексиканський вплив не вдалося. Тому тепер, коли багато мексиканців легально чи нелегально поселяються у США, більшість з них осідає на землях, де є пласт зі "старих мексиканців" - тих, що вже давно переселилися з Мексики, чи тих, чії предки проживають на цих територіях ще з часу відторгнення їх від Мексики і які не втратили своєї національної ідентичності. Отже, мексиканське населення повторно колонізує свої давні землі, передовсім території штату Нью-Мексико та південно-західних районів Тейхасу. Там у найближчому майбутньому мексиканці можуть стати абсолютною більшістю. А з часом, коли Сполучені Штати охопить велика політична, економічна та етнічна криза, американські "латинос" (назва вихідців з Латинської Америки, насамперед Мексики, які проживають у США) можуть виступити за відокремлення від США тих своїх історичних територій, де вони становлять більшість. Проте варіант приєднання американських латинос до збанкрутілої Мексики, яка обтяжена багатьма внутрішніми економічними, політичними та етнічними проблемами і до того ж повністю залежна від Сполучених Штатів, є малоімовірним, оскільки разом з Мексикою можна впасти у ще глибшу кризу. Створення ж незалежної держави американських латинос також малоімовірне, позаяк етнічно вони не

відрізняються від населення прикордонних північних мексиканських провінцій, з якими дуже тісно пов'язані (наприклад, майже кожне досить велике американське місто на річці Ріо-Гранде має місто-супутник на мексиканському березі). Тому найвірогіднішим є варіант, коли території латинос приєднуються до нового державного утворення в Північній Мексиці (Монтеррей), яке в економічному та політичному плані буде значно сильнішим від сучасної Мексики і зможе реально претендувати на американські території (див. Мексика). Очевидно, особливого розгляду потребує варіант відокремлення від Техасу його південно-західної частини. Цей варіант досить імовірний, оскільки ще здавна в долині Ріо-Гранде проживали індіанці папаго, яких після приєднання цих земель до іспанської колонії, а потім і незалежної мексиканської держави вельми успішно асимілювали мексиканці. Коли ж ці землі перейшли до Техасу (а пізніше до США), папаго вже не вважалися індіанцями. Їм було надано такі самі права, як іншим мексиканцям на завойованих Сполученими Штатами мексиканських землях. Незважаючи на всі переслідування, папаго-мексиканці (разом з великою кількістю новоприбулих мексиканців) аж до нашого часу контролюють територію за течією Ріо-Гранде. А сепараційні процеси в самому Техасі, очевидно, спричинять сильні націоналістичні настрої серед техасців, та й малоймовірно, що в одному державному утворенні досягнуть консенсусу дві зовсім різні етнічні спільноти: молодий техаський протоетнос та індіано-мексиканці. Асимілювати ж чи витіснити індіано-мексиканців, які віками жили на цій землі, навряд чи буде техасцям до снаги. Тому, найімовірніше, територія вздовж Ріо-Гранде приєднується до Монтеррею.

Сполучені Штати Заходу. На цих землях активно розпочався процес відродження індіанства, що сприяє їх відособленню від "чорно-білих" приатлантичних штатів. Захід США завжди розглядався як щось окреме, аж ніяк не схоже на решту території країни. Вже тепер можна говорити, що в цьому регіоні формується особливий протоетнос, основу якого становлять білі колоністи та, частково, місцеві індіанські племена, а в культурі відчувається значний індіанський вплив.

Арізона. Територія, яка до захоплення Сполученими Штатами входила до складу Мексики, хоча мексиканського населення там майже не було. Реально цю територію тривалий час контролювали тоді ще досить сильні індіанські племена (апачі, команчі, навахи тощо). Коли ж індіанців було приборкано, переселення сюди американців затримувалося через пустельні умови цього штату. У наш час в Арізоні збереглися найбільші в країні індіанські резервації. Вони займають значну частину території штату. Хоча останнім часом в Арізоні почало активно переселятися біле населення (особливо навколо центру штату - міста Фінікса), індіанці залишаються впливовою силою. До того ж специфічний сухий клімат штату витримують далеко не всі білі переселенці, тому й надалі можна прогнозувати збереження балансу між індіанським і білим населенням. Тому під час розділення США прогнозується виникнення на основі цього штату самостійного державного утворення індіанців та тих білих переселенців, яким вдалося тут укорінитися. До цього утворення, очевидно, приєднуються й суміжні території індіанських резервацій за межами штату.

Луїзіана. Лише невелика частина колишньої французької колонії Луїзіана, яка займала на початку XIX століття більшу частину американського південного заходу і яку було придбано Сполученими Штатами, увійшла до складу сучасного штату Луїзіана. Це сталося через те, що саме в дельті Міссісіпі було найбільше французьких переселенців. З часом там на основі французької мови сформувався особливий луїзіанський діалект, який, серед іншого, спричинив до того, що луїзіанці не були остаточно асимільовані. Хоча в наш час "французькою" вважається лише південна частина Луїзіани й франко-луїзіанців у США навіть не визнають національною меншиною, прогнозується процес росту національної

самосвідомості луїзіанців. Англійська частина луїзіанців навряд чи буде активно противитися цьому процесові, оскільки у всьому Новому Світі колоністи, бажаючи вкорінитися на колонізованій землі, шукають тут свої корені й приймають її особливості. А коренем для всіх луїзіанців є перші французькі переселенці, які оселилися в дельті Міссісіпі. Особливого поштовху відновленню етнічної ідентифікації франко-луїзіанців, очевидно, надасть потужна й успішна сепарація франко-канадців у Квебеку. Отже, прогнозується сепарація Луїзіани, що має, передусім, етнічну основу. Ймовірно, що економічно це державне утворення буде цілком залежним від сусідніх Техасу та південних штатів, проте етнічна та культурна відмінність Луїзіани дасть їй змогу обґрунтовано претендувати на самостійність.

Каліфорнія. Штат, в якому вже тепер відчувається боротьба місцевої політичної та економічної еліти проти Вашингтона. Більше того, штат претендує на роль нового політичного та культурного центру США, альтернативного до півночі Атлантичного узбережжя. Хоча основною метою боротьби регіональної еліти наразі є розширення повноважень, це лише початковий крок до справжньої сепарації штату. Основне завдання місцевої еліти - зменшити федеральний податковий тягар на штат. У Каліфорнії живе значна частина американських мільйонерів, які власне й контролюють владу штату. Тому висувуються пропозиції щодо надання Каліфорнії більшого самоуправління, бо ж "навіщо каліфорнійцям спонсорувати безглузду політику Вашингтона та годувати решту Сполучених Штатів". Таким чином, імовірність самостійності Каліфорнії (разом з Невадою, яка як політично, так і економічно тісно пов'язана з нею й залежна від неї) є досить великою.

Орегон. Колишній Орегон у XIX столітті включав усе узбережжя Тихого океану на північ від Каліфорнії та простягався углиб континенту аж до Скелястих гір. Цю територію Сполучені Штати купили у Великій Британії. Спочатку американці заселяли Орегон дуже повільно. Віддаленість від центру та відсутність значних потрясінь (золотих лихоманок, великих війн з індіанцями) вплинули на ментальність орегонців. У наш час це швидше канадці, ніж американці. Це різко відмежовує їх від справжніх американців Центрального Заходу та етнічної суміші Каліфорнії. Малоімовірно, що Орегон буде активно проявляти сепараційні прагнення, проте відцентрові процеси в інших американських регіонах підштовхнуть його до самостійності. Отже, прогнозується виокремлення Орегону в державне утворення, оскільки приєднання його до Каліфорнії чи Сполучених Штатів Заходу малоімовірне, а об'єднання з канадським Ванкувером не в інтересах місцевої еліти, якій довелося б конкурувати з елітою Британської Колумбії (канадської провінції, на основі якої прогнозується виникнення державного утворення Ванкувер), до чого вона явно не готова.

Мічиган (Озерні Штати Америки). Населення цих земель формувалося переважно другою хвилею європейської колонізації. На відміну від колонізації Атлантичного узбережжя, де переважали вихідці з Британських островів, у Приозер'ї з'явилися й вихідці з інших європейських регіонів, зокрема, Східної Європи. І тепер Озерні Штати зберегли ці етнічні особливості. Крім того, на цій території значно менший вплив негритянського етнічного елементу. Можна говорити, що в етнічному плані Озерні Штати - це об'єднана британізована Європа. Проте основним фактором, який пришвидшує сепарацію цих штатів, є боротьба місцевої фінансової, економічної та політичної еліти з федеральною. Конкуренція між Приозер'ям і Приатлантикою існувала віддавна і в різних сферах, починаючи від конкуренції мафіозних кланів Чикаго та Нью-Йорка й закінчуючи конкуренцією величезних корпорацій. Гострих форм набуває й політична конкуренція. Озерні Штати зі своєю розвинутою економікою, модерною інфраструктурою, активним і освіченим населенням можуть значно легше, ніж решта території США, пережити кризові процеси. Тому під час їх загострення

сепарація Приозер'я, імовірно, набуде таких розмахів, що ця територія стане самостійним державним утворенням. Саме Озерні Штати, очевидно, є тією частиною США, з відокремленням якої супердержава остаточно перестане існувати.

Конфедерація Південних Штатів. Таке політичне утворення в середині XIX століття вже існувало на території сучасних Сполучених Штатів. Власне, виокремлення Півдня в державу й спричинило громадянську війну, наслідком якої було насильне повернення південних штатів до США. Навіть одна ця обставина дає підстави розглядати можливість нової сепарації Півдня за будь-яких сприятливих умов. В наш час Південь відрізняється від Півночі ще більше, ніж у період громадянської війни. Великий відсоток негрівського населення (в деяких районах воно кількісно навіть переважає білих), яке тепер активно бореться не тільки за рівноправність, але й за владу, дедалі більше впливає на політичну ситуацію на Півдні. Вікова неприязнь до північних янкі не тільки не зникла, а й набула нових сучасних обрисів. До того ж тепер Південь - не відсталий сільськогосподарський придаток, який не здатний самостійно існувати. Отже, прогнозується, що й Південь у кінцевій фазі дестабілізації США стане самостійним.

Нова Англія. Ця територія фактично є метропольною частиною США. Тут розташовані три столиці Сполучених Штатів (Нью-Йорк, Філадельфія, Вашингтон). Нова Англія відігравала основну роль в інтеграції та наддержавному існуванні США. Після розділення країни ця частина стане тим державним утворенням, що успадкує історію й ментальність як від перших британських поселенців, так і від центру найбільшої світової наддержави.

Аляску та Гавайські острови можна розглядати як колоніальні території, де є значна частка місцевого корінного населення.

На **Гавайях** місцеве населення чисельно не домінує (там проживає ще велика кількість переселенців з Японії та континентальної частини Сполучених Штатів). Але це не перешкоджатиме здобуттю островами незалежності, оскільки населення Гаваїв виступає як єдине ціле, об'єднане на основі гавайської культури.

Схожа ситуація й на **Алясці**, хоча переселенці з основної частини США становлять там абсолютну більшість. Місцеві ескімоси й індіанці активно борються за повернення своєї землі та відшкодування завданих збитків. Створюються ескімоські й індіанські політичні рухи, які виступають за повернення корінному населенню всієї належної йому землі, причому індіанці й ескімоси в боротьбі за Аляску виступають у повній єдності. Проте ідея незалежності Аляски може стати дійсністю лише тоді, коли її підтримає біле населення, що вкорінилося на цій землі. Основними чинниками, що сприятимуть цьому, може бути криза у США та прагнення суверенітету над ресурсами. Приєднання Аляски до прогнозованої індіано-ескімоської держави на півночі теперішньої Канади малоімовірно, оскільки сепараційні процеси відбуватимуться в різний час. Крім того, на Алясці значно більший вплив білого населення, яке зовсім не зацікавлене у втраті свого домінуючого статусу.

Межі.

Техас - штат Техас, крім його південної та південно-західної частин вздовж ріки Ріо-Гранде. Столиця - місто Остін.

Оклахома - штат Оклахома. Столиця - місто Оклахома-Сіті.

Сполучені Штати Заходу - штати Канзас, Колорадо, Небраска, Північна та Південна Дакота, Вайомінг, Монтана та Юта, крім південно-східної окраїни, де розташовані резервації навахо. Ймовірна столиця - місто Денвер (вже сьогодні це місто виступає не тільки як центр штату

Колорадо, а й усього середнього заходу США).

Аризона - штат Аризона, південно-східна окраїна штату Юта (частина резервацій навахо), північно-західна окраїна штату Нью-Мексико (резервації навахо, зуні). Столиця - місто Фінікс.

Луїзіана - штат Луїзіана. Столиця - місто Батон-Руж.

Каліфорнія - штати Каліфорнія та Невада. Столиця - місто Сакраменто (сучасний адміністративний центр Каліфорнії).

Орегон - штати Орегон та Вашингтон. Столиця - місто Сіетл (хоча тепер і не є адміністративним центром жодного із штатів, проте виступає лідером цього регіону і, швидше всього, перебере на себе й функції центру державного утворення).

Мічиган (Озерні Штати Америки) - штати Огайо, Індіана, Іллінойс, Айова, Міннесота, Вісконсин і Мічиган. Столиця - місто Чикаго (хоча й не є адміністративним центром жодного із штатів, проте є справжнім лідером озерного регіону і, швидше всього, стане столицею цього утворення).

Конфедерація Південних Штатів - штати Вірджинія, Північна та Південна Кароліна, Кентуккі, Теннессі, Міссурі, Арканзас, Міссісіпі, Алабама, Джоржия та Флорида. Столиця - місто Атланта (центр штату Джоржия та основне місто всіх південних штатів).

Нова Англія - штати Мен, Нью-Гемпшир, Вермонт, Массачусетс, Род-Айленд, Коннектикут, Нью-Йорк, Пенсільванія, Західна Вірджинія, Меріленд та Делавер. Столиця - місто Філадельфія (одне з найбільших міст регіону, де, власне, й зароджувалися Сполучені Штати з метою створення "держави вільних людей", перша столиця США).

Аляска - штат Аляска. Столиця - місто Джуно (можливий варіант перенесення столиці ближче до центральних районів країни, ймовірно - в місто Анкорідж).

Гаваї - штат Гаваї. Столиця - місто Гонолулу.

До *Монтеррею* - штат Нью-Мексико (крім його північно-західної окраїни, де розташовані резервації зуні та навахо), південно-західна частина штату Техас.

Мексика

На території теперішньої Мексики до європейської колонізації існували високорозвинені цивілізації, найвідомішою з яких є ацтекська. Її специфіка полягала в тому, що будучи повністю відірваною від європейських та азійських цивілізацій, вона не надто їм поступалася (хіба що в розвитку озброєнь). Натрапивши на потужне державне утворення з великою, як на той час, чисельністю населення, основою якого був етнос ацтеків і яке наполегливо боролася за свою незалежність, іспанські конкістадори зрозуміли, що просто винищенням індіанців, як це було на островах Карибського моря, вони не закріпляться на цій території. Тому іспанці почали подавати себе перед неацтекським індіанським населенням як визволителів від гніту ацтеків (використовуючи індіанську легенду про бородату білу напівлюдину-напівбога, яку вигнали з країни і яка вирушила за океан з обіцянкою повернутися). Крім того, іспанці сіяли розбрат між різними індіанськими племенами, принижували й потім забороняли все індіанське, заохочували змішані шлюби. Хоча не всі з цих заходів досягли мети, індіанський спротив іспанській колонізації зменшився, особливо в центрі країни. Іспанських переселенців порівняно з місцевим населенням було небагато, до того ж більшу їх частину становили чоловіки, що й сприяло загальній метисації іспанців з ацтеками та менш чисельними індіанськими етносами Центральної Мексики. Метисація була тим чинником, що утримувала Мексику під іспанською владою, оскільки більшість метисів втрачали свою мову та культуру, переймаючи іспанську. Проте велика етнічна та культурна різниця між іспанцями та метисами зберігалася, що й сприяло активній боротьбі за незалежність Мексики приблизно через два з половиною століття після приходу іспанців. Протягом усієї "іспанської" історії розвитку Мексики епіцентром усіх подій була Центральна Мексика.

Південна Мексика зазнала найменшого іспанського впливу, залишившись найбільш індіанською частиною країни. Північна Мексика, навпаки, - найменш індіанська частина, оскільки ще до приходу іспанців ці землі були малозаселені і колонізувалися вже іспанцями чи метисами, які переселилися з Центральної Мексики. Тому навіть після здобуття незалежності на початку XIX століття Мексика не стала монолітною державою. Різка відмінність Півночі, Центру та Півдня залишилася. Наслідки не примусили на себе чекати. Внаслідок мексикано-американської війни більшу частину Північної Мексики захопили американці, а на Півдні відбувалося дедалі більше сепараційних виступів індіанців, що часто переходили у збройне протистояння. Та й сама центральна влада протягом майже всієї історії країни була досить хиткою, неодноразово переходячи з рук в руки після численних революцій і переворотів.

Нині Мексика - держава-напівбанкрот з численними внутрішніми суперечностями, вся економіка якої перебуває під контролем Сполучених Штатів. Боротьба за самостійність південних індіанських етносів (майя Юкатану, цильтат-цоцилі штату Ч'япас, міштеків та сапотеків штату Оахака, чонтолів та чолів штату Табаско), яка майже не припинялася протягом кількох століть, досягає свого апогею. Особливо гостра ситуація у штаті Ч'япас, де індіанці ведуть справжню партизанську війну, і центральній владі все важче знайти їй протидію. Активна боротьба цильтат-цоцилі стимулює сепарацію інших індіанських етносів Південної Мексики. Стає дедалі очевиднішим, що єдиним способом розв'язання проблеми Південної Мексики є надання повної автономії індіанським штатам аж до перетворення їх на самостійні держави. Тому прогнозується виділення на півдні країни чотирьох етнодержавних утворень: **Ч'япас** (країна етносу цильтат-цоцилі), **Юкатан** (країна етносу майя, який в доколоніальний період мав розвинуті міста-держави), **Оахака** (країна міштеків і сапотеків) і **Табаско** (країна чонтолів і чолів).

Поглиблюються також відмінності між Центральною та Північною Мексикою. Вирішальну роль у цьому, очевидно, відіграватимуть економічні суперечності між Мехіко та містами північної частини країни. В Центральній Мексиці, де розташована і столиця-мегаполіс, все гострішою стає проблема перенаселеності. Для такої концентрації населення немає достатньої економічної основи. Тому із загостренням масштабної економічної кризи, що її Мексика відчуває вже тепер (мільярдні борги за позиками, фінансова криза, девальвація національної валюти, нездатність мексиканських товарів конкурувати на світовому ринку), ситуація в цій частині країни погіршиться найбільше. Північна ж Мексика за рахунок дешевої та відносно кваліфікованої робочої сили й тісних зв'язків зі США зможе напочатку значно ефективніше протистояти кризі. Для населення цього регіону немає жодного сенсу дотувати гігантський багатотисячний безпомічний столичний мегаполіс, який до того ж дедалі більше зусиль змушений витрачати на зовсім не потрібну для Північної Мексики війну з індіанцями. Тому наростатиме й політичне протистояння регіону з центром. З розвитком сепараційних процесів у США Північна Мексика органічно включиться в ці процеси, що, як передбачається, призведе до її цілковитого відокремлення від Мехіко. Таке відокремлення має також достатні історичні та етнічні підстави. В доколоніальний період імперія ацтеків, продовжувачем історичної спадщини якої є сучасна Центральна Мексика, ніколи не простягалася північніше від сучасного міста Гвадалахара. Та й етнічно індіанці Північної Мексики зовсім відмінні від індіанців Центральної Мексики. Значно ближчими до них є індіанці південного заходу США. Тому між мексиканцями-метисами двох частин Мексики є значна етнічна різниця. Консолідаційним центром Північної Мексики, очевидно, стане її найбільше місто - Монтерей.

Після відокремлення Північної Мексики можливою назвою її, як незалежного утворення,

стане **Монтеррей**. До Монтеррею прогнозується приєднання американських територій, де вихідці з Північної Мексики ("латинос") вже становлять чи незабаром становитимуть більшість населення.

Межі.

Ч'япас - штат Ч'япас. Столиця - місто Тустла-Гутьєрес.

Юкатан - штати Юкатан, Кампече та Кінтана-Роу. Столиця - місто Меріда (центр штату Юкатан).

Оахака - штат Оахака. Столиця - місто Оахака.

Табаско - штат Табаско. Столиця - місто Вілья-Ермоса.

Монтеррей - мексиканські штати Дуранго, Коауїла, Нуево-Леон, Тамауліпас, Чіуауа, Сіналоа, Сонора, Байя Каліфорнія; американський штат Нью-Мексико та південно-західні (вздовж ріки Ріо-Гранде) території американського штату Техас. Столиця - місто Монтеррей.

Мексика - решта території сучасної Мексики. Столиця - місто Мехіко.

Континентальні держави Центральної Америки (Гватемала, Беліз, Гондурас, Сальвадор, Нікарагуа, Коста-Ріка та Панама)

Всі ці країни, за винятком Белізу, об'єднує спільна етнічна історія. Теперішнє населення Центральної Америки - переважно метиси, які сформувалися внаслідок змішування іспанців з місцевими індіанськими племенами. В різних країнах ступінь метисації різний: від майже індіанської Гватемали до Панамі і Сальвадору, де переважає креольський етнічний елемент. У Белізі переважають англومовні нащадки негрів-рабів і білих переселенців.

Тепер однозначно можна вважати, що в усіх центральноамериканських державах сформувалися повноцінні нації. Це робить дуже мало ймовірними територіальні зміни в цих країнах. Досить часті конфлікти в регіоні мали здебільшого політичне й ідеологічне забарвлення, а з руйнуванням двополюсної системи у світі їхня гострота зменшилася. Навіть Гватемала, яка довгий час висловлювала претензії на сусідній Беліз, не зможе їх задовольнити, адже населення Белізу етнічно зовсім інше, ніж Гватемали, крім того, більшість мешканців Белізу, ще коли він був британською колонією, виступила за самостійність країни. Ймовірність приєднання Панамі до Колумбії, у складі якої вона певний час перебувала, також дуже невелика. Народ Панамі відчуває себе панамцями, а зовсім не відторгнутою від батьківщини гілкою колумбійського етносу (тим більше, що такого етносу фактично не існує). Крім того, Панама має незрівнянно ліпші перспективи розвитку, ніж сповнена внутрішніх суперечностей Колумбія. Тому саме Панама, вірогідно, реально претендуватиме на частину сучасної колумбійської території - провінцію Чосо ([див. Колумбія](#)).

Отже, найімовірніше, майже всі континентальні держави Центральної Америки залишаться в теперішніх межах. Єдиним винятком є Панама, яка, швидше за все, приєднає колумбійську провінцію Чосо. Столиці, ймовірно, також не зміняться.

Острівні держави та колонії басейну Карибського моря

Спочатку розглянемо сучасні незалежні держави цього регіону (Куба, Гаїті, Домініканська Республіка, Ямайка, Багамські острови, Сент-Кітс і Невіс, Антигуа і Бардуба, Домініка, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Барбадос, Гренада, Трінідад і Тобаго). Це, переважно, колишні колонії, що лише недавно здобули незалежність. Окремо стоять найбільші острівні держави регіону: Куба, Гаїті та Домініканська Республіка. Вони здобули незалежність ще в

XIX столітті, і в них сформувалися розвинені етноси. Тому, швидше за все, жодні політичні чи економічні потрясіння в цих країнах не призведуть до зміни їхніх територіальних меж.

Більшість з центральноамериканських острівних держав включає кілька островів, які, як правило, мають однаковий етнічний склад населення і тісно пов'язані між собою економічними та політичними зв'язками. Винятком є держава Сент-Кітс і Невіс. На меншому острові цієї держави (Невіс) відбуваються активні сепараційні процеси. Ці процеси спричинено як сучасними, так і історичними факторами. Під час перебування цієї території в статусі британської колонії до федерації Сент-Кітс і Невіс належав ще й острів Ангілья. Саме він першим покинув федерацію, вимагаючи незалежності. Тоді й населення острова Невіс виступало за вихід з-під юрисдикції Сент-Кітсу, проте ці виступи були менш активними. В наш час рух за відокремлення Невісу набув особливо широкого розмаху. Жителі Невісу домагаються референдуму про незалежність, оскільки їх не вдовольняють квоти острова в органах влади, розподіл доходів між островами й інші політичні та економічні аспекти. Швидше за все, цей рух призведе до здобуття Невісом незалежності. Такий приклад навряд чи будуть наслідувати менші острови інших країн регіону, оскільки конфлікт Невісу і Сент-Кітсу триває століттями, а в інших країнах таких глибоких конфліктів немає.

Отже, прогнозується розділення сучасної федерації Сент-Кітс і Невіс й утворення незалежної держави **Невіс** зі столицею в місті Чарльзтаун, а основна частина федерації стане державою **Сент-Кітс**. Межі та столиці решти незалежних острівних держав Центральної Америки прогножуються незмінними.

В басейні Карибського моря залишилося досить багато колоніальних територій: британські колонії - Кайманові острови, острови Кайкос, Британські Вірджинські острови, Ангілья, Монтсеррат; французькі колонії - Гваделупа разом з північно-східною частиною острова Сен-Мартен, Мартініка, Сен-Бартельмі; голландські - Аруба, Антильські острови, Саба, Сінт-Естатіус та південно-західна частина острова Сен-Мартен; американські - Американські Вірджинські острови та Пуерто-Ріко.

Населення більшості з цих колоній з більшою чи меншою активністю виступало за незалежність. Тому на завершальному етапі розпаду колоніальної системи прогнозується здобуття ними незалежності. Найімовірніше, нові держави будуть утворюватися в теперішніх колоніальних адміністративних межах, оскільки у всіх них є провідний центр (острів, група островів чи місто), навколо якого консолідується вся колонія. Винятками, ймовірно, будуть острови, відділені від центру колонії іншими колоніями чи незалежними державами. Це північно-східна частина острова Сен-Мартен, який адміністративно відноситься до французької Гваделупи, а не до сусідньої з ним, теж французької, колонії Сен-Бартельмі, та голландські колонії Саба, Сінт-Естатіус та південно-західна частина острова Сен-Мартен, які відносяться до віддалених від них сотнями кілометрів Карибського моря Нідерландських Антиль. Швидше за все, в першому випадку французька північно-східна частина острова Сен-Мартен приєднається до сусіднього з ним острова Сен-Бартельмі, а в другому - голландські території на півночі Малих Антильських островів будуть розвиватися окремо від голландської колонії з центром в місті Віллемстад (острів Кюрасао).

Межі.

Кайманові Острови (тепер колонія Великої Британії) - включає три основні острови: Великий Кайман, Малий Кайман та Кайман-Брак. Столиця - місто Джоржтаун.

Острови Кайкос (тепер колонія Великої Британії) - займає групи островів Кайкос та Теркс. Столиця - місто Гранд-Терк.

Східні Вірджинські Острови (тепер колонія Великої Британії) - східна частина Вірджинських островів, що нині є колонією Великої Британії. Столиця - місто Род-Таун.

Ангілья (тепер колонія Великої Британії) - острів Ангілья з розташованими недалеко від нього дрібними островами. Столиця - місто Крокес-Тілл.

Монтсеррат (тепер колонія Великої Британії) - острів Монтсеррат. Столиця - місто Плімут.

Гваделупа (тепер колонія Франції) - сучасна колонія Гваделупа без північно-східної частини острова Сен-Мартен. Столиця - місто Бас-Тер.

Мартиніка (тепер колонія Франції) - острів Мартиніка. Столиця - місто Фор-де-Франс.

Сен-Бартельмі (тепер колонія Франції) - острів Сен-Бартельмі та північно-східна частина острова Сен-Мартен. Столиця - місто Густавія.

Аруба (тепер колонія Нідерландів) - острів Аруба, який вже сьогодні адміністративно відокремлено від решти Нідерландських Антиль. Столиця - місто Ораньєстад.

Кюрасао і Бонайре (тепер колонія Нідерландів) - сучасна колонія Нідерландські Антили. Столиця - місто Віллемстад.

Саба і Сінт-Естатіус (тепер колонія Нідерландів) - острови Саба, Сінт-Естатіус і південно-західна частина острова Сен-Мартен. Столиця - місто Ораньєстад.

Західні Вірджинські Острови (тепер колонія США) - сучасна колонія Американські Вірджинські острови. Столиця - місто Шарлотта-Амалія.

Пуерто-Ріко (тепер цей острів з кількома сусідніми малими островами має статус території, що вільно приєдналася до США) - межі сучасної адміністративної одиниці. Пуерто-Ріко тепер залишається у складі США, оскільки це йому вигідно економічно. Проте населення острова відмовляється від статусу штату. Ймовірно, що самі Сполучені Штати відмовляться утримувати острів і Пуерто-Ріко стане незалежним.

Бермудські Острови (тепер колонія Великої Британії) - однойменна колонія в Атлантичному океані біля берегів США. Столиця - місто Гамільтон.

На рис. 8 зображено прогнозовану етнополітичну карту островів басейну Карибського моря.

8. Етнополітична карта островів басейну Карибського моря

Південна Америка

Більшу частину цього континенту можна віднести до типу 3, тобто до колонізованих територій. Проте на значній частині саме цих територій сформувалися новітні нації, які на основі материнської європейської культури, увібравши особливості асимільованих корінних народів, утворили власні культури, що активно розвиваються. Для таких країн характерно те, що переважна більшість їхнього населення - нащадки переселенців з Європи, насамперед південної та східної. В цих країнах етнічна ситуація стабільна, тобто тут сьогодні не існує якихось значних проблем у міжетнічних стосунках. Ці країни характеризуються найвищим на континенті рівнем економічного та політичного розвитку. Розташовані вони на півдні континенту. До них можна віднести Аргентину, Уругвай, Чилі. Досить стабільна етнічна ситуація і в Парагваї, населення якого також можна вважати сформованою новітньою нацією. Проте основою цієї нації стало корінне індіанське населення. А рівень розвитку Парагваю суттєво нижчий, ніж його південних сусідів.

Поряд з цим, переважна більшість держав півночі континенту має значні проблеми з національним питанням. Тут поряд існують відмінності у культурному, економічному, релігійному плані як між нащадками переселенців, так і між корінними етнічними групами (хоча індіанців також можна вважати переселенцями, які прибули на цей континент за кілька тисячоліть перед європейцями). Ці відмінності досить часто призводять до відкритої ворожнечі між різними групами населення. Деколи доходить до збройних сутичок. До таких країн можна віднести Бразилію, Колумбію, Еквадор, Перу, Болівію. Для цих країн характерні політична нестабільність, нерівномірний економічний розвиток, а також наявність різних достатньо сформованих і структурованих етнічних груп, що усвідомлюють свої етнічні інтереси. Ці інтереси в рамках сучасних держав часто входять у суперечність з інтересами інших етнічних груп, передовсім тих, що домінують у тій чи іншій країні. Тому тут активно розвиваються сепараційні процеси. Паралельно відбувається консолідація етнічних груп, близьких за походженням, інтересами, ментальністю. Таким чином, можна передбачити, що внаслідок загострення політичних суперечностей, сепараційних і консолідаційних процесів на території цих країн виникатимуть нові стійкі етнополітичні утворення.

Проміжними між цими двома групами країн є Венесуела, Гайана, Суринам, Гвіана, етноси в яких хоча й не повністю консолідувалися в нові нації, проте значної етнічної конфронтації немає, а різниця між рівнями різних етносів дуже велика. Можна прогнозувати достатню стабільність в цих країнах і, ймовірно, консолідаційні процеси в них призведуть до пришвидшеного розвитку етнічних груп і формування націй на основі вже існуючих країн.

Аргентина

Можна вважати, що з часу проголошення у 1810 р. незалежності від Іспанії в Аргентині утворився новий аргентинський етнос, основними компонентами якого стали креоли, індіанці, іспанці. Більша частина індіанського населення, якій вдалося зберегтися у приандських районах, зробила значний вплив на формування культури та побуту аргентинської нації. Визвольна війна проходила під гаслом рівності індіанців, негрів, метисів та креолів. Колоністи, які прибували освоювати провінцію Ріо-де-Ла-Плата, були чоловіками. Тому, незважаючи на юридичні заборони, відбувалося поступове змішування етносів. Основою сучасного аргентинського етносу стали гаучо, що сформувалося внаслідок змішаних шлюбів між основними компонентами аргентинської нації. Помітні сепараційні процеси були тільки у перші роки незалежності (1820-1850 рр.), причому вони мали чисто економічний характер, що проявлялося в інтенсивнішому розвитку прибережних провінцій. Після силового придушення цих сепараційних рухів усі провінції об'єдналися навколо

Буенос-Айреса. Пізніші емігранти, переважно італійського та слов'янського походження, суттєво не змінили етнічної ситуації в країні. Тому тепер становище можна вважати стабільним. Первинні етнічні компоненти відокремлено майже не збереглися. В країні немає жодних етнічних груп, які б компактно проживали й були структуровані. Тому тут не прогнозується жодних територіальних змін. Претензії Аргентини на Фолклендські (Мальвінські) острови навряд чи достатньо обґрунтовані. Адже на цих островах сформувався власний, переважно англомовний етнос, що претендує на незалежність.

Уругвай

Уругвайський етнос протягом тривалого часу формувався без прямого впливу колонізаторів, позаяк територія країни до XVIII століття перебувала поза контролем іспанського уряду і колонізація проводилася досить в'яло. Тому на формування уругвайців як окремої нації дуже великий вплив мало місцеве населення, яке на початку колонізації становило абсолютну більшість. Про це свідчить і те, що під час заснування сучасної столиці Монтевідео тільки керівниками загону були іспанці, в той час як індіанці виконували основні роботи. Основу сучасного уругвайського етносу становлять, як і в Аргентині, гуачо, проте вони мають більшу частину індіанського компоненту, ніж аргентинці, і домішки португальського населення. У 1741 р. велася справжня війна з індіанцями чарруа. Проте на сьогодні індіанці злилися в єдине ціле з прийшлим населенням, є надто малочисельними і перебувають на низькому рівні розвитку. Не спостерігається жодних тенденцій до їх відокремлення. Виходячи з цього, тут не прогнозується жодних територіальних змін.

Парагвай

На сьогодні це практично однонаціональна держава. Парагвайці розмовляють іспанською та мовою гуарані. Виділяють також племена тупі-гуарані, яких відрізняє від парагвайців хіба те, що вони продовжують дотримуватися старих традицій. Тому якісь сепаратійні тенденції на території їх проживання малоймовірні. Парагвай можна вважати типовим прикладом національної держави індіанців. Його кордони майже збігаються з межами етнічних земель гуарані. Тому не прогнозується суттєвих змін на території сучасного Парагваю.

Чилі

Як єдине ціле чилійська нація склалася наприкінці XVII століття. На сучасному етапі у Чилі навряд чи можна прогнозувати якісь значні джерела сепарації, крім територій, заселених племенами арауканів (їх самоназва - мапуче, що перекладається як "люди землі"). Про можливість такої сепарації говорить той факт, що Арауканія була завойована тільки в 1883 р. за допомогою підкупу вождів різних племен. Іспанські конкістадори напшовхнулися на запеклий опір мапуче. Вони були змушені підписати мирний договір з індіанцями в 1773 р., за яким Арауканія визнавалася незалежною. Після підкорення араукани не влилися в чилійський етнос. Цьому сприяли специфічна ментальність, територіальна, економічна та культурна відособленість. Мапуче вороже ставляться до "білих". Тому не раз виникали конфлікти між мапуче та представниками уряду. Навіть після військової поразки мапуче зберегли за собою свої землі. Офіційний уряд не надто наполягав на переселенні мапуче, а створив резервації на місцях їх компактного проживання. Причиною цього було побоювання нових виступів. Нині чисельність індіанського населення зростає. Багато мапуче працюють у містах. Поступово формується прошарок інтелігенції. На сьогоднішній день мапуче можна вважати зрілим сформованим народом, який повністю готовий до формування власного етнодержавного утворення.

Після соціальних експериментів і диктатури Чилі твердо стала на шлях демократичного розвитку. Тому можна припустити, що офіційному урядові для підвищення свого авторитету не буде вигідно суперечити прагненню мапуче до незалежності. Тому прогнозується виникнення етнодержавного утворення народу мапуче - *Арауканії*.

Межі.

Арауканія - сучасні провінції Арауко, Біо-Біо, Мальєко, Каутін, Осорно. Столиця - теперішній консолідаційний та історичний центр народу мапуче місто Темуко.

Чилі - решта території сучасного Чилі. Столиця - місто Сантьяго.

Бразилія

Одна з найбільших країн Південної Америки. Якщо не брати до уваги нижчого рівня економічного розвитку, то багато в чому її можна порівняти зі США. Проте у деяких внутрішніх районах тут залишилося корінне індіанське населення, яке майже не зазнало європейського впливу. Разом з тим, в інших районах прийшло населення, змішуючись з корінним, дало початок новим етнічним формаціям, які, маючи спільну мову, все більше розділяються культурно. Тепер Бразилія увійшла в смугу економічної кризи, що сприяє політичній нестабільності та підриває єдність країни, тим більше що з етнічного погляду підстави для сепараційних процесів більш ніж достатні. Тому можна припустити виникнення на території сучасної Бразилії кількох етнодержавних утворень. Адміністративний поділ Бразилії також сприяє розділенню, оскільки досить точно окреслює етнічні території корінного населення та зони впливу нових етнічних формацій. Бразилія є федеративною республікою, а поліетнічні федерації мають виразну тенденцію розділення на окремі національні держави. Можна передбачити, що ці держави виникатимуть на основі таких територій: Північно-східна частина країни, Східне узбережжя, Центральні райони, Південна Бразилія, Аравакія, Амазонія.

Північно-східна частина. З початку колонізації Бразилії на цій території складалася окрема етнічна спільнота. В штатах Пара й Амапа оселялися переважно військові та перші дослідники, які не займалися плантаторським господарством, оскільки тут були природні умови, не надто сприятливі для цього. Тому в цих штатах, як правило, не використовували працю негрів, завезених з Африки. Через нестачу жінок європейського походження португальці брали за дружин індіанок. Багато з них прагнули одружитися з дочками вождів, бо це давало можливість експлуатувати індіанців. За звичаями багатьох індіанських племен, національна приналежність визначалася по батьківській лінії. Тому представники змішаного метисного населення здебільшого не вважалися повноправними членами племен. Таким чином, починаючи з XVII століття, метиси почали виділятися в окрему етнічну спільноту, яка поєднала португальську культуру з індіанськими традиціями. Стійкість індіанського культурного елементу, який не надто виявлявся зовні, підсилювалася тим, що діти виховувалися матерями (а саме жінки найбільше були зв'язані з індіанською культурою). Поступово метиси, або як вони себе називають - каболо - добилися заборони втручання білих у їхні общини. Це було затверджено колоніальними властями наприкінці XVIII століття. Їхній відірваності від індіанського коріння сприяло часте залучення метисів на військову службу для підкорення так званих "диких індіанців", яке, розпочавшись у другій половині XIX століття, продовжується й понині. Це, звичайно, зумовлює ворожість з боку індіанців Амазонії, які внаслідок дедалі більшого усвідомлення спільності інтересів поступово зливаються в єдине ціле, зовсім ізольоване від метисів. Тому можна говорити про формування нового етносу на основі каболо. Також є й історичний прецедент їх державності.

Під час війни за незалежність на території штату Пара було створено Республіку Пара, яка існувала протягом досить тривалого часу. Штати Пара й Амапа є відносно мало заселеними, слабо зв'язаними з іншими частинами Бразилії, досить відсталими, тому не можна говорити про якесь велике прагнення бразилійців (Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро) утримати ці території, особливо в час економічної кризи. Найважливішими транспортними артеріями є Амазонка та її притоки, які переважно забезпечують внутрішні транспортні потреби цих територій, але не дають зв'язку з основною частиною країни. На межах індіанських земель й понині існують військові застави, склад яких і надалі формується із середовища каболо. Виходячи з наведених чинників, прогнозується виникнення етнодержавного утворення каболо **Пара-Амана**.

Східне узбережжя включає штат Байя та менші прибережні штати. Природні умови цієї території сприятливі для вирощування цукрової тростини, що й викликало розквіт работоргівлі, оскільки негри були міцнішими й витривалішими робітниками, ніж індіанці Амазонії. Крім того, індіанці зневажали землеробство та людей, пов'язаних з ним. Змішані шлюби португальців з неграми призвели до формування нового етнічного елементу - мулатів. Їхня культура увібрала традиції африканських племен та деякі місцеві індіанські звичаї. З індіанцями мулати перебували переважно у ворожих стосунках, оскільки загони, що спрямовувалися у джунглі, часто формувалися з рабів-утікачів. Не було тісних стосунків також із сусіднім метисним населенням через деяку зверхність та закритість останніх. Нині ця диференціація продовжує поглиблюватися. Збереглася дискримінація з боку "білих" Півдня. Тепер основні промислові та політичні центри розташовані переважно у центральній частині Бразилії. Тому мулатам продовжують ставити перепони, наприклад, у просуванні кар'єрною драбиною, під час служби у війську тощо. У містах штату Байя значну частку негритянського населення становлять вихідці з Судану, котрі принесли з собою елементи мусульманської культури. В економічному плані Байя залишається одним з найважливіших постачальників рослинної продукції сільського господарства, має значні гідроресурси та нафту, що дає змогу цьому регіону легше пережити економічну кризу, перший спалах якої в Бразилії був у 1998 р. Беручи до уваги ці та інші чинники, прогнозується виникнення в цій частині країни етнодержавного утворення, етнічною основою якого будуть мулати. Назвою цього утворення, ймовірно, стане **Байя** - назва найбільшого штату.

Центральна частина Бразилії також має суттєві особливості, що вплинули на формування етносів цієї території. Колонізувалася вона переважно вихідцями з південної частини Португалії, яка довгий час була під впливом арабів, що наклало свій відбиток на її населення. Вихідці з півдня Португалії зберегли свою відособленість і на новому місці. Вони представляли переважно клас ремісників. Тут значно менше, ніж на Східному узбережжі, прижилося плантаторне землеробство і, відповідно, було завезено менше негритянського населення. У той же час, подібно до штату Пара, хоча й у менших масштабах, відбувалося змішування з індіанцями. Таким чином, склався новий протоетнос, названий "гаушо" на зразок аргентинських гаучо. Більшість великих міст також було засновано португальцями Півдня. Отже, цілком доречно говорити про відділеність цієї етнічної спільноти як від індіанців, так і від мулатів та метисів. Зростає невдоволеність населення центральної Бразилії економічним станом внутрішніх районів країни. Більшість жителів міст вважають, що саме вони "рятують" внутрішні райони від повного банкрутства. В умовах економічної кризи ці суперечності поглиблюються і набувають уже національних масштабів. Жителі центрально-східних штатів Бразилії ідентифікують себе як певну етнічну окремішність. Тому, незважаючи на метропольне становище цієї території в сучасній Бразилії, й тут можливі сепараційні тенденції. Проте основною функцією цієї території під час сепараційних процесів у Бразилії буде, очевидно, їх стримування. Саме ця частина,

очевидно, стане головним спадкоємцем сучасної Бразилії, зокрема за цією частиною залишиться теперішня назва країни. Саме для цієї частини характерний етнічний тип "чистого" бразилійця, бразилійська ментальність і культура.

Південні райони колонізувалися зовсім іншим етнічним елементом, ніж центральні, - крім вихідців з північної Португалії, тут особливо багато нащадків поселенців з інших європейських країн. Крім того, вплив корінного індіанського населення (яке етнічно суттєво відрізняється від індіанців центральної частини та Амазонії) на сформовану тут етнічну спільноту значно більший. Перші колоністи були просто асимільовані місцевими жителями. Індіанський вплив був настільки сильним, що тут не прижилася чиста португальська мова, а виникла нова мова, названа "лінгуа-жерал", що дала індіанським мовам португальську граматику, а сама взяла з цих мов багато слів, особливо для назв рослин і тварин. Великий вплив на формування населення південних штатів мали також європейські емігранти першої третини XX століття. Це були переважно італійці, німці та українці. Вплив цього етнічного елементу в регіональній еліті дуже великий. Він суттєво позначився на соціально-психологічних і культурних особливостях населення цієї території. За багатьма ознаками воно ближче до Аргентини й Уругваю, ніж до Центральної Бразилії. До індіанського коріння це населення вже не може повернутися і злитися з ним, оскільки його культура значно ближча до європейської, ніж інших частин Бразилії. Вищий рівень життя, високий рівень культури, розвинена й структурована регіональна еліта цієї території суперечать з її периферійним трактуванням у центрі й відсутністю значного впливу на ситуацію в країні. Це вже тепер спричинило значні сепараційні рухи. Із загостренням кризи в Бразилії, найімовірніше, саме ця її частина дасть найпотужніший поштовх для розділення країни. Етнополітичне утворення, яке прогнозується на цій території, має шанси стати одним з найрозвиненіших у Південній Америці.

Етнічною основою *Амазонії*, яка прогнозується як окреме етнодержавне утворення, є консолідовані племінні об'єднання індіанців, що проживають у внутрішніх районах Бразилії. Значною мірою процесові консолідації індіанців у єдине ціле сприяли католицькі місіонери. Вони створювали місії, в яких селили представників різних племен і народів. Це вело до стирання границь між близькими за культурою та побутом племенами. Їхньою мовою ставав лінгуа-жерал з більшим відсотком індіанської лексики. Відірваності Амазонії від метрополії сприяв і сам колоніальний уряд, а пізніше й уряд незалежної Бразилії. Протягом тривалого часу існував закон, який забороняв тісні стосунки з індіанцями. В першу чергу це було зумовлено важкодоступністю амазонських лісів. З іншого боку, в такий спосіб було здійснено спробу припинити потік рабів-утікачів у джунглі. Масове освоєння Амазонії розпочалося тільки у XX столітті, проте воно не стільки несло індіанцям цивілізацію, скільки вело до систематичного витіснення їх з їхніх земель. Це не раз провокувало збройний опір корінного населення. Тепер продовжується прокладання доріг крізь джунглі, а індіанці змушені покидати свої історичні території. Відповіддю на це є дедалі продуманіший та організованіший опір на політичному рівні. Інтенсивно розвивається політична еліта. Це, врешті, призведе до виокремлення Амазонії в незалежну державу. Адже розбіжності в інтересах населення Амазонії й інших частин Бразилії настільки великі, що в рамках однієї держави їхнє неконфліктне існування неможливе. На економічну доцільність такого кроку вказує й те, що джунглі Амазонії ще слабо розвідані щодо мінеральних ресурсів. Проте вже нині дуже цінним ресурсом є сам тропічний ліс. Адже на нього припадає значна частина кисню, виробленого на нашій планеті. Отже, він має загальнолюдське значення. В умовах екологічної кризи, яка загострюється, такий ресурс буде великим козирем у руках незалежної індіанської держави.

Етнодержавне утворення араваків виникне на основі штатів *Родонія та Акрі*. В цих штатах араваки проживають компактно та є достатньо сконсолідованими. Араваки не задоволені прокладанням автодоріг крізь джунглі. Виокремлення в штати підтверджує їх культурну відособленість від решти індіанських народів Амазонії. Ці штати слабо зв'язані з метрополією та узбережжям. Та й бразилійська верхівка мало зацікавлена у цих районах. Під час сепараційних процесів у сусідній Амазонії, безумовно, буде спостерігатися й сепарація араваків. Проте цей народ виразно виділяє себе з-посеред інших індіанських племен й, найімовірніше, не буде консолідуватися з ними. Та й для населення Амазонії єднання з араваками не надто бажане. Адже значна кількість араваків раніше проживала на всій території Амазонії. Ще й нині в багатьох її частинах збереглося аравакське населення. Якщо до Амазонії приєднаються аравакські штати, то розсіяне аравакське населення Амазонії не консолідується з іншими амазонськими племенами, відтак араваки, як сформований і розвинений етнос, претендуватимуть на панівне становище в усій Амазонії. Отже, можна прогнозувати виникнення тут незалежного утворення. Це дасть змогу аравакам зберегти свою національну автентичність, культурні та мовні особливості.

Можна розглядати також можливість виділення з Амазонії території штату Рорайма, що має значні етнічні особливості. Проте відсталість і малозаселеність цієї території практично не дає жодних підстав для її сепарації.

Межі.

Державне утворення метисів *Пара-Амана* - штати Пара й Амана. Столиця - місто Белен (сучасний адміністративний центр більшого із штатів).

Державне утворення мулатів *Байя* - штати Мараньян, Піауї, Пернамбуку, Сеара, Алагоас, Ріу-Гранді-ду-Норти, Параїба, Байя, Сержілі. Столиця - місто Салвадор (історичний та сучасний адміністративний центр штату Байя).

Державне утворення бразилійців *Бразилія* - штати Мінас-Жерайс, Мату-Гросу-ду-Сул, Гояс, Еспіріту-Санту, Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро, федеральний округ Бразилія. Позаяк існує сильне суперництво між Сан-Паулу та Ріо-де-Жанейро, столиця, ймовірно, залишиться у місті Бразилія.

Державне утворення населення південних штатів *Парана* - штати Ріу-Гранді-ду-Сул, Санта-Катаріна, Парана. Найімовірніша столиця - місто Порту-Алегрі, що є центром сепараційних процесів, хоча можливий варіант столиці в місті Курітіба - політичному центрі нащадків індіанського населення Південної Бразилії.

Державне утворення індіанців амазонських лісів *Амазонія* - штати Амазонас, Рорайма, Мату-Гросу. Столиця - адміністративний центр штату Амазонас місто Манаус.

Державне утворення араваків *Аравакія* - штати Акрі та Родонія. Столиця - адміністративний центр Родонії місто Порту-Велью.

Болівія, Перу, Еквадор

Ці три країни розглядаються разом, оскільки етнополітичні процеси на їхніх територіях тісно взаємопов'язані. Тут проживає давній індіанський народ кечуа, який в доколоніальні часи створив могутню імперію інків. На сьогодні Перу є практично індіанською державою. Більшість населення розмовляє мовою кечуа значно краще, ніж іспанською. Зберігся національний дух. Багато опозиційних рухів називалися ім'ям інкі Тупака Амару. Тому в майбутньому можна передбачити виникнення руху за об'єднання колишніх земель інкської імперії. Прогнозується, що до складу нової держави кечуа увійдуть території Еквадору, заселені кечуа, західні райони Болівії, де також проживають кечуа, більша частина території Перу. Саме через прагнення кечуа до державності Болівія від часу проголошення

незалежності не була цілком єдиною. Зберігався чіткий поділ на гірські райони та східну рівнинну частину. Західна гірська частина, населена переважно індіанцями, значно розвиненіша. Тут зосереджена більша частина промисловості та більшість мінеральних ресурсів Болівії. Про сильний індіанський вплив свідчить і те, що у Болівії мови кечуа та аймара є державними поряд з іспанською. З самого початку створення Болівії її планувалося приєднати до Перу як одну з провінцій. Тепер болівійські кечуа культурно та мовно значно тісніше зв'язані з кечуа Перу, ніж з власним креольським та метисним населенням сходу країни. Серед індіанського населення спостерігається значний природний приріст, що веде до дальшого збільшення частки індіанців на заході. В умовах посилення Перу це стає одним із сприятливих чинників для сепараційних процесів у Болівії.

Процес етнічного розвитку Еквадору схожий з болівійським. Проте, на відміну від Болівії, тут більш розвинені прибережні райони, заселені переважно креолами та метисами. Саме тут сформувався економічний центр країни. Нині індіанці становлять понад половину населення Еквадору, абсолютна більшість з них - кечуа. Столиця країни розташована на території, де переважно проживають індіанці, тому їхній вплив на ситуацію в країні дедалі зростатиме. Тому активні сепараційні процеси можна прогнозувати серед іспаномовного населення узбережжя, консолідуючим центром якого є місто Гуаякіль. З іншого боку, з посиленням сусіднього Перу можна прогнозувати розвиток консолідаційних процесів між кечуа Еквадору та Перу. Для Перу східна частина Еквадору та болівійські території, заселені кечуа, стануть компенсацією за втрачений департамент Лорето, який, за прогнозами, відійде до державного утворення індіанців тропічних лісів на основі племен хіваро, пано, апаро. Серед цих племен зараз спостерігається суттєве посилення консолідаційних процесів, що зумовлено спільною боротьбою проти просування перуанців (кечуа) у джунглі з метою освоєння видобутку нафти, яка залягає на території проживання цих племен. Доходило навіть до зустрічі вождів племені з президентом Перу, на яких обговорювалася можливість припинення експансії промисловості на схід, оскільки вона руйнує ареал мисливських угідь індіанців, які прагнуть зберегти свій традиційний спосіб життя. Історично ці території ніколи не були під впливом кечуа-інків. Війська імперії завжди наштовхувалися на жорсткий опір. Індіанці сьєрри (джунглів) мають і свій культурний та консолідуючий центр - місто Ікітос. Що стосується економічної "компенсації", то родовища східної частина Еквадору замінять новій перуанській державі **Кечуа** нафтові поклади, втрачені з виникненням державного утворення на території Лорето.

На території сучасних Перу та Болівії навколо озера Тітікака прогнозується також виникнення етнодержавного утворення народу аймара. Протягом багатьох віків аймара чинили активний спротив експансії інків. Їм вдалося зберегти мову, культуру. Вони виразно ідентифікують себе як окремий народ, достатньо розвинений і структурований. Аймара мають значний потенціал для економічного та культурного розвитку. У Болівії вони населяють найрозвиненіші в економічному плані райони. Аймара мають історичні прецеденти державності в епоху середньовіччя. Не раз відбувалися спроби відновити державність у XIX і на початку XX століть. Маючи потужний консолідуючий центр місто Ла-Пас, аймара безсумнівно здатні створити незалежну державу.

Межі.

Еквадор (державна іспаномовних еквадорців) - узбережжя сучасного Еквадору: провінції Есмеральдас, Монабі, Гуаякіль, Гуаранда, Мачала, Лоя. Столиця - місто Гуаякіль.

Кечуа (етнодержавне утворення народу кечуа) - більша частина території сучасного Перу, крім департаментів Лорето, східних частин департаментів Могуечуа, Пуно та Такна; більша частина території сучасного Еквадору, крім прибережних провінцій; болівійські провінції

Кочабамба, Оруро, Потосі, Чукісака (крім крайнього сходу), Таріха (крім сходу), північна частина провінції Ла-Пас, південний схід провінції Бені. Столицею, імовірно, стане місто Куско, яке в культурному та історичному плані значно потужніше від Ліми і є консолідуючим центром всіх кечуа.

Болівія (етнодержавне утворення іспаномовного населення східної частини сучасної Болівії) - сучасні болівійські провінції Пандо, Санта-Крус, Бені (крім південно-західної частини), східні частини провінцій Таріха та Чукісака. Столиця - адміністративний центр провінції Санта-Крус місто Санта-Крус-де-ла-Сьєрра.

Лорето (етнодержавне утворення індіанців тропічних лісів басейну ріки Укаялі) - перуанський департамент Лорето. Столиця - місто Ікітос.

Аймара (етнодержавне утворення народу аймара) - болівійська провінція Ла-Пас (крім північної частини); східні частини перуанських департаментів Могуєчуа, Пуно і Такна. Столиця - місто Ла-Пас.

Колумбія

Колумбія є однією з найбільших поліетнічних держав Південної Америки, в якій міжнаціональні проблеми тісно переплелися з політичними. Особливо це помітно стосовно півдня країни, який практично не контролюється центральним урядом Боготи. Його контролюють наркотичні синдикати, до складу яких входить в основному індіанське населення. Також тут дислокуються найбільш екстремістські ультраліві організації бойовиків, які є армією наркобаронів. Тобто вже тепер можна говорити, що тут склалася цілком самостійна система влади, яка має форму диктатури кримінальних структур. Позаяк ця система влади має майже повну підтримку місцевого населення, численні спроби колумбійської влади знищити її (навіть за великої підтримки інших країн Америки) навряд чи можуть мати успіх. Ці спроби лише розхитують колумбійську державу, поширюючи стан, близький до громадянської війни, на всю територію країни. Найефективнішим способом ліквідації на цій території осередка злочинності, що його без перебільшення можна вважати всесвітнім лихом, може бути надання повної незалежності корінним народам цієї території, а також надання міжнародної економічної допомоги для розвитку нової країни. Якщо місцеве населення не матиме потреби захищати свої інтереси від колумбійської влади, йому перестануть бути потрібними як ультраліві бойовики, так і наркобарони, фінансову вигоду від співробітництва з якими (а вона для населення є мізерною порівняно з прибутками наркобаронів) може з надлишком компенсувати міжнародна допомога. Більше того, міжнародне сприяння й вихід території з міжнародної ізоляції суттєво прискорить її економічний розвиток, що немислимо в теперішній ситуації. Основу населення цієї території становлять племена чібча, які перед приходом колонізаторів вже мали державні утворення і тому змогли організувати сильний опір першим завойовникам. Нині вони контролюють територію свого проживання, незважаючи на постійну боротьбу проти них уряду та армії. Інциденти із захопленням бойовиками американських заручників у січні 1999 р. (головною умовою звільнення було повернення племені ува їхніх споконвічних земель, конфіскованих урядом під промислову забудову та сільськогосподарські угіддя) ще раз підтверджують активне прагнення індіанців до суверенітету й здатність досягнути його, використовуючи будь-які способи боротьби.

Наступним джерелом сепарації може бути **Антиохія**, яка заселялася переважно басками, грузинами, арабами, які не допускали змішування ні з індіанським населенням, ні з іспанцями. Вони й дотепер тримаються відособлено. На їхній території розташована значна частина промислових підприємств Колумбії. Багато торговців також належать до представників басків та грузинів. Все це веде до формування нової етнічної спільноти, яка

захоче відокремитися, щоб мати ліпші умови для дальшого розвитку, а не витратити свого потенціалу для задоволення чужих інтересів, не витягувати економічно відсталі райони внутрішньої Колумбії.

У північно-східній частині Колумбії також формується специфічний етнос. Його основою є переважно негритянський етнічний елемент. Це зумовлено розвитком у цьому регіоні плантаційного господарства, для чого з Африки було завезено велику кількість рабів. На сучасному етапі етнічного розвитку це спричинило такі суттєві відмінності від решти країни, що дає змогу говорити про "колумбійське Конго". Рано чи пізно негри Колумбії будуть добиватися незалежності. В умовах сепарації інших етнічних груп і загальної нестабільності це, найвірогідніше, призведе до виникнення нової держави **Магдалена** (за назвою ріки, в нижній частині басейну якої лежить ця територія).

Провінція Чосо за складом населення та географічними умовами близька до Панамі. Під час сепараційних процесів населення цієї території, імовірно, не захоче ні відійти до Антіохії, ні залишитися в Колумбії. Та й для незалежності ця територія не має жодних умов. Тому найімовірніше, що ця провінція приєднається до Панамі. Під час проголошення незалежності Панамі вже була спроба так зробити, але урядові війська Колумбії придушили цей виступ.

Центральна частина країни, що нині є метрополією, після завершення сепарації етнічних територій залишиться державою колумбійців і збереже теперішню назву країни.

Межі.

Магдалена - провінції Цесар, Ля Гуаїра, Магдалена, Болівар, Сукре, Кордоба, Барранкілья. Столиця - місто Барранкілья.

Антіохія - провінція Антіохія. Столиця - місто Медельїн.

Какета (державна індіанців) - провінції Потумайо, Амазонас, Какета, Ваупес, Гуанія, Вічада. Ймовірна столиця - місто Міту.

До Панамі - провінція Чосо.

Колумбія - решта території сучасної Колумбії. Столиця - місто Богота.

Венесуела, Гайана, Суринам, Французька Гвіана Фолклендські Острови

У Венесуелі якихось територіальних змін не передбачається. Можна розглядати варіант утворення держави індіанців карібі на півдні країни. Проте ці племена перебувають на надто низькому щаблі розвитку і не зможуть за прогнозований час створити власну державу. Крім карібів, у Венесуелі не проживають якісь великі общини інших народів, здатні створити власну державу. Столицею, очевидно, залишиться місто Каракас.

Гайана має досить поліетнічне населення, проте на сьогодні не помітно якихось сепараційних тенденцій. Швидше за все, на основі індійського, англійського, негритянського та індіанського елементів сформується єдина нація. Внутрішні райони країни важкодоступні й натеper не мають значної економічної цінності. Отже, Гайана, ймовірно, залишиться у своїх теперішніх межах зі столицею містом Джоржтаун.

Ситуація в Суринамі така ж, як у Гайані, тому тут також не передбачається територіальних змін. Столицею залишиться місто Парамарібо.

Французька Гвіана у недалекому майбутньому, ймовірно, здобуде повну незалежність, тобто

стане державою *Гвіана*. Вже сьогодні, маючи статус заморського регіону, вона володіє широкою автономією. Столицею буде місто Кайена.

Щодо Фолклендських островів, то тепер Велика Британія надала їм досить широку автономію в управлінні внутрішніми справами. На островах склався окремий англомовний етнос, який усвідомлює свої інтереси і готовий до незалежності. Основною причиною, що досі стримує фолклендців від цього кроку, є загроза захоплення Аргентиною, яка вважає острови своєю територією, і через це вже були значні збройні сутички між Аргентиною та Великою Британією. Проте з розвитком процесів демократизації в Аргентині й розробкою міжнародних гарантій основну перешкоду для незалежності островів буде усунуто, й *Фолкленди*, очевидно, стануть незалежною державою. Столиця - місто Порт-Стенлі.

Австралія та Океанія

Океанія

У цьому регіоні є два типи територій:

- а) території, народи яких вже мають власну державність, яку здобули порівняно недавно, проте вона вже є стабільною та усталеною;
- б) території, народи яких ще не мають державності, проте користуються широкою автономією в управлінні.

До першого типу можна віднести Фіджі (столиця - місто Сува), Кірібаті (столиця - місто Баїрікі), Західне Самоа (столиця - місто Апіа), Науру (столиця - місто Янгор), Тувалу (столиця - місто Ваяку), Соломонові Острови (столиця - місто Гоніара), Вануату (столиця - місто Порт-Віла), Тонга (столиця - місто Нукуалофа), Федеративні Штати Мікронезії (столиця - місто Палікір), Палау (столиця - місто Корор), Маршалові Острови (столиця - місто Маджуро). Щодо цих держав можливі лише деякі корекції територій, пов'язані з остаточним розпадом колоніальної системи.

До другого типу територій належать теперішні напівколоніальні володіння Франції, Великобританії, США, Нової Зеландії, Австралії, Чилі. Розглянемо кожен з цих територій.

Острів Різдва, що в Індійському океані, тепер належить Австралії, проте переважну більшість його населення становлять китайці та малайці, що мають місцеве самоуправління. Немає тісних транспортних зв'язків з метрополією. Достатня кількість населення. Ці чинники дають змогу прогнозувати незалежність цього острова у майбутньому.

Острів Норфолк. Уже натеper тут склався окремий етнос. Австралійський уряд практично не втручається у внутрішні справи. Автономію місцеве населення отримало ще у 1856 р. З 1913 р. цю автономію ще більше розширено. Все це дає змогу прогнозувати утворення незалежної держави на Норфолку. Столицею стане теперішній центр місто Кінгстон.

Північні Маріанські острови поки що залишаються під управлінням США, проте у завершальній стадії розпаду колоніальної системи, з одного боку, і у зв'язку з неактуальністю США в ролі супердержави - з іншого, не буде сенсу ні для США, ні для самих островів зберігати колоніальний статус. Віддаленість і відокремленість від метрополії робить сепарацію природною та еволюційною. Вже сьогодні місцеве населення має широку автономію, зокрема свій законодавчий орган. Американці становлять тут тимчасове населення, яке до того ж не має більшості. Корінні народи чаморро і палао вже нині володіють практично усією повнотою влади. Тому утворення власної держави на Маріанських островах є справою недалекого майбутнього. Цьому сприяє і європеїзація аборигенів із одночасним збереженням національних особливостей. Треба враховувати ще й те, що у XX столітті цей регіон мав чимало прецедентів утворення незалежних держав з колишніх колоній США. Столицею нового утворення стане місто Сайпан.

Острів Гуам виділяють в окрему одиницю з архіпелагу Маріанських островів. Це зроблено не лише з огляду на його стратегічне значення, але й через етнічні особливості. Тут сформувалася власна культура, що відособлює чаморро Гуаму від інших племен чаморро. Культура жителів Гуаму більше наближена до латиноамериканської, ніж до океанічної чи культури США. Американці становлять менше третини населення. Це переважно

військовослужбовці та їхні родини. Зі зміною геополітичної ролі США (чи державних утворень, що прогножуються на їх території) стане непотрібною і військова база на Гуамі - тож американські військовики, очевидно, переселяться на континент. Початки майбутньої державності помітні вже нині. Населення острова формально вважається громадянами США, проте воно не має права обирати своїх представників до конгресу. З 1950 р. тут запроваджено широке самоуправління, яке вилилось у створення законодавчого органу - Конгресу Гуаму. З 1970 р. губернатор обирається тільки з місцевих громадян вільним голосуванням. Отже, прогнозується виникнення незалежного державного утворення Гуам. Столицею залишиться теперішній адміністративний центр місто Аганья.

Ситуація в *Американському Самоа* подібна до ситуації на острові Гуам. Корінне населення становить більшість, є свій законодавчий орган, губернатор та його заступник обираються з числа самоанців. У 1960 р. самоанці виборили власну конституцію. До 1899 р. Західне і Східне Самоа існували разом, тому розглядався варіант об'єднання цих двох частин архіпелагу, проте тривале розділення породило і суттєві відмінності у культурі народів цих частин. Самоанці Західного Самоа значно краще зберегли власну культуру та самобутність, у той час як самоанці Американського Самоа зазнали сильного впливу американської культури. Тому об'єднання архіпелагу малоімовірно і *Західне Самоа* стане незалежним. Столицею нової держави буде місто Паго-Паго.

Острови Джарвіс, атол Пальміра й інші американські володіння у цьому регіоні фактично незаселені.

Нова Каледонія вже сьогодні є практично незалежним утворенням. Після Другої світової війни за незалежність стали висловлюватися не тільки аборигени та змішане населення, але й французи, що проживають тут. Канаки (основне місцеве населення острова) не раз зі зброєю намагалися вибороти незалежність (великі повстання 1878, 1917 рр.). Проте тоді для цього ще не було ні зовнішніх, ні внутрішніх умов. Але під час розпаду французької колоніальної імперії у канаків виникла нова проблема. Загострилися суперечності між канаками та місцевою французькою общиною, що вкорінилася на острові. Ці общини мають приблизно однаковий політичний вплив, тому між ними виникла запекла конкуренція, і французька община різко виступила проти незалежності країни. Внаслідок цього конфлікту метрополії вдалося утримати острів у своєму володінні навіть тоді, коли сусідні колишні британські та новозеландські колонії, що були готові до самостійного розвитку значно менше ніж канаки, стали незалежними державами. Проте іншого варіанта, крім створення незалежної держави, Нова Каледонія не має. Франція так чи інакше змушена буде відмовитися від усіх своїх заморських володінь, а прибуле населення, незважаючи на свою значну чисельність, не має ні структури, ні коренів, ні виразних інтересів. Маючи статус заморської території, Нова Каледонія вже слабо прив'язана до метрополії, тому можна прогнозувати швидке виокремлення Нової Каледонії в незалежну державу зі столицею у місті Нумеа. Для цієї держави вже сформовано відповідну структуру влади. Управні функції на місцевому рівні та у питаннях зовнішньої політики, що стосуються сусідніх островів, наразі перебрала на себе місцева територіальна асамблея.

Острови Уоліз і Футуна - залишки території Французької імперії. Тепер більше двох третин населення тут становлять уеа та футуни. Французи перебувають тільки тимчасово, забезпечуючи діяльність військової бази. Влада значною мірою зосереджена в руках місцевого населення. Франція здійснює, по суті, тільки опікунські функції. Столицею стане місто Мата-Уту.

Французька Полінезія (острови Товариства, Тубуаї, Туамоту, Рана, Бас, Маркізькі). Ці території особливі тим, що, на відміну від решти Океанії, тут існувала досить розвинена держава ще перед приходом європейців. Острови не було завойовано у класичному розумінні цього слова характерним для Франції способом. У цьому віддаленому куточку Тихого океану зробити це було непросто. Тому спочатку захоплення здійснювалося шляхом підкупу. До кінця XX століття народи островів зберегли свою самобутність та мову. Навчання у місіонерських школах ведеться тільки місцевими мовами. Основним консолідуючим і державотворчим етносом стануть, очевидно, таїтяни. Саме вони у другій половині XIX століття створили сильну державу й об'єднали навколишні острови. До 1903 р. острови не були колонією Франції, а перебували тільки під її протекторатом. Район островів має значні рекреаційні ресурси, що є достатнім чинником для економічної незалежності. Населення прагне відновлення незалежності, причому дедалі активніше. В 1958 р. острови отримали статус заморської території внаслідок жорсткої боротьби місцевого населення та змішаних груп. Місцеве населення різко виступало проти проведення Францією ядерних випробувань на атолі Мороруа. Можна розглядати варіант розділення сучасної Французької Полінезії на окремі групи островів, які б стали незалежними державними утвореннями. Проте цей варіант протягом прогнозованого періоду малоімовірний, позаяк рівень розвитку окремих народів недостатній для цього. В доколоніальний період тут була єдина велика держава, а, крім острова Таїті, серед островів немає значних консолідуючих центрів. Тому найімовірніше, що після здобуття незалежності острови стануть федеративним державним утворенням, можлива назва якого - **Полінезійська Федерація**. Столицею стане теперішній адміністративний та економічний центр місто Папеете на острові Таїті.

Острів Ніуе - самоуправна територія у вільній асоціації з Новою Зеландією. Європейцям вдалося закріпитися тут лише у 1874 р. До цього жодні спроби не мали успіху. Населення трималося відособлено. У 1903 р. острів виведено з адміністративного підпорядкування островам Кука. На сьогодні тут сформовано практично всі основні владні структури. Є парламент, уряд, виборний прем'єр-міністр. Нова Зеландія здійснює лише функції зовнішнього захисту. Отже, острів вже тепер є фактично незалежним і незабаром, очевидно, ця незалежність стане офіційною. Столицею буде теперішній адміністративний центр місто Алофі.

Острови Кука мають такий самий статус, що й острови Ніуе. Особливість полягає хіба в тому, що тут є ще й дорадчий орган (арікі), який обирається з місцевих вождів і відіграє роль верхньої палати, тобто захищає інтереси кожного окремого острова, де є окреме плем'я чи народ. У такий спосіб захищені права регіонів, що дає підстави говорити про стабільність. Ця особливість лише підтверджує можливість незалежності островів у близькому майбутньому. Столицею стане сучасний центр місто Аварау.

Острови Токелау перебувають під протекторатом Нової Зеландії. Натепер це одна з її найвідсталіших територій. Уряд вважав недоцільним сприяти розвитку островів і тому намагався переселити місцеве населення до Нової Зеландії, проте наштовхнувся на сильний опір. Полінезійці Токелау вирізняються тим, що їм вдалося повністю зберегти власну культуру. Вони практично не асимільовані. Влада на островах сьогодні належить місцевим органам самоуправління, які обираються серед місцевого населення островів. Район сприятливий для розвитку туризму, що може дати роботу більшості мешканців островів. Усі ці чинники дають змогу прогнозувати виділення Токелау в окрему державу зі столицею на атолі Факао.

Острів Піткерн - нині невелика колонія Великої Британії. Тут сформувалося специфічне

населення на основі англо-саксонського і таїтянського етнічних елементів. Місцеве населення розмовляє своєрідною мовою, яку лінгвісти виділяють в окрему групу. Вона являє собою поєднання англійської й таїтянської мов, причому з першої переймає граматичну структуру, а з другої - велику кількість лексичного запасу. На острові є власний законодавчий орган, розвинута мережа загальноосвітніх шкіл. Молодь навчається переважно у Новій Зеландії, що сприяє формуванню освіченої еліти. З Великою Британією зв'язок слабкий через значну віддаленість. Отже, є достатні підстави прогнозувати виокремлення острова (ймовірно, з кількома іншими сусідніми дрібними островами, що є британськими колоніями) в етнодержавне утворення, столицею якого стане адміністративний центр острова - місто Адамстаун.

Острів Пасхи перебуває тепер під управлінням Чилі, проте місцеве населення зовсім відрізняється від чилійців, має власну давню культуру і писемність, власний орган управління - Раду старійшин. Вже сьогодні відбуваються процеси відновлення культурної спадщини народу острова. Тому в майбутньому тут прогнозується утворення власної держави.

Австралія

Після того, як цей континент став колонією Великої Британії, його використовували як місце заслання злочинців та інших нелояльних урядові людей. Це мало великий, якщо не вирішальний, вплив на формування австралійської нації. Прибуле населення не відрізнялося високими нормами моралі та гуманізмом. Важкі умови існування вимагали від людини вміння володіти зброєю. Місцеве населення перебувало на значно нижчому щаблі розвитку, що призвело до його тотального винищення. На відміну від Америки, де в багатьох районах місцеве населення і тепер становить більшість, в Австралії його майже повністю знищили або витіснили в пустельні райони. Наприкінці ХХ століття аборигенів залишилося не більше 100 000 осіб. Нині австралійський уряд і прийшло "цивілізоване" населення активно використовують аборигенів та їхні звичаї для заманювання туристів. Тут не спостерігається таких процесів, як у США, де багато нащадків індіанців прагнуть відшукати коріння своїх предків, проте, з іншого боку, відбувається вигідний симбіоз рас, який дає можливість аборигенам зберігати та розвивати власну культуру, а австралійцям - отримувати прибутки і виглядати в очах світового співтовариства "добрими меценатами". Щодо державності аборигенів, то про це говорити поки що рано. Перш за все, незважаючи на те, що аборигени мають деякі прагнення до автономії, ці прагнення зумовлені переважно бажанням кращого соціального забезпечення. Поступово ці проблеми Австралія вирішуватиме, оскільки її уряд вважає себе урядом цивілізованої демократичної країни та намагається досягнути того ж рівня соціального захисту населення, що й у країнах Західної Європи. Таким чином, аборигени тепер претендують лише на культурну автономію. Вони не мають достатньої соціальної структури, еліти, великих консолідуючих центрів.

На відміну від Америки, прийшло населення Австралії значно однорідніше етнічно, та й територіальний розподіл різних етнічних груп також достатньо рівномірний. Крім того, порівняно мала чисельність населення, відсутність сильних регіональних еліт сприяли однорідності австралійської нації, відсутності в Австралії значних етнотворчих осередків.

Наведені чинники не дають підстави прогнозувати територіальні зміни в Австралії на прогнозований період. Столицею, очевидно, залишиться місто Канберра.

Нова Зеландія

Ситуація багато в чому подібна до австралійської, проте, на відміну від Австралії, Нову Зеландію заселяли переважно представники аристократії. Тут переважає шотландський етнічний елемент. Це стало однією з причин того, що в Новій Зеландії збереглося корінне населення (маорі), яке проживає компактно на північному сході та півдні країни. Урядова політика спрямована на розвиток культури місцевого населення як особливого символу країни. Місцеве населення у другій половині XX століття не проявляло якихось значних прагнень до незалежності. Майже всі міста та промислові осередки контролюються білим населенням, тому маорі не мають консолідаційних центрів. Все це не дає змоги прогнозувати незалежність територій проживання маорі. Більше того, враховуючи толерантність білих новозеландців до корінного населення, повагу до його культури, близькість менталітетів, можна прогнозувати консолідацію всього населення в єдиний новозеландський етнос, що об'єднує різнорасове населення країни. Його культура поєднує багату й оригінальну культуру маорі та європейську цивілізованість і високий рівень розвитку. В цьому разі не можна говорити про асиміляцію, оскільки не втрачається ні культура, ні історія, ні ментальність маорі. Дуже ймовірно, що збережеться й мова маорі, в крайньому разі, вона суттєво вплине (і вже впливає) на новозеландський діалект англійської. Два близькі за ментальністю народи різних рас, які дуже відрізняються за рівнем суспільного розвитку, зливаючись, поєднують європейський рівень, маорійську адаптованість до природних умов і культурну самобутність.

Таким чином, територіальних змін Нової Зеландії не прогнозується. Столиця залишиться у місті Веллінгтон.

Папуа-Нова Гвінея

Основне населення цієї країни - папуаські народи. З виникненням держави цих народів серед них відбуваються консолідаційні процеси. Тому розділення Папуа-Нової Гвінеї малоймовірно. До папуаських народів належить також основне населення західної частини острова Нова Гвінея (Західного Іріану), яке тепер перебуває під управлінням Індонезії. Під час сепараційних процесів у цій країні Західний Іріан, найвірогідніше, буде приєднано до теперішньої Папуа-Нової Гвінеї. Ймовірно, що назвою країни буде етнічна назва її народів - папуа.

Межі.

Папуа - сучасна Папуа-Нова Гвінея; індонезійська провінція Іріан-Джая. Столиця - місто Порт-Морсбі.